

T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI BÖLÜMÜ
TÜRK HALK EDEBİYATI ANABİLİM DALI

FORMÜL NAZARİYESİ
VE
KOBLANDI BATIR DESTANINDAKİ FORMÜLLER

120 524
YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
Asem KUANIŞBAYEVA

T.C. YÜKSEK ÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ

120524

Tez Danışmanı
Yard. Doç. Dr. F. Ahsen TURAN

Ankara - 2002

ÖNSÖZ

Sözlü ve yazılı edebiyatların birbirine olan tesirini görmek için bu edebiyatlar üzerinde inceleme ve mukayese yapmak gerekmektedir. Parry'nin Homeros'un destanları üzerine yaptığı araştırmalar ve Lord'un ortaya koyduğu çalışmalar sonucunda Formül Nazariyesi ortaya çıkmıştır. Bu teoriye göre sözlü gelenekte yaratıcılığı kolaylaştıran kalıp ifadeler, tamlamalar yani formüller bulunmaktadır.

Formül Nazariyesi söz sanatının esas metodudur. Formüller, belli bir konuyu ifade eden kendi aralarında uyum sağlayan kelimeler veya kelime gruplarıdır.

Halk eposunun üslubu ve kompozisyonunun esas özelliği, klişeler, tekrarlar ve formüllerdir. Türk halk eposundaki epik tekrarlar ve geleneksel formüller irticalen söyleyen akının, sanatının esasını oluşturmaktadır.

Epik tekrarların özelliği, metinde birkaç kere tekrarlanan belli olayları, hadiseleri aynı kelimelerle vermesidir.

Formüller, bizzat destanı icra etme anında oluşabilmektedir. Şiir geleneğinde en sabit olan formüller, yaygın olan fikirlerle ilgili olanlardır. Bunlar kahramanların adları, zaman ve yerle ilgili olan, esas olayları açıklayan formüllerdir. Yeni formüller eski formül kalıplarına yeni kelimeler yerleştirilerek oluşmaktadır.

Bu çalışmayı, Koblandı Batır Destanının günümüze kadar derlenmiş ve yayınlanmış varyantlarından, "Aksavıt" adıyla 1977 yılında yayınlanan kitabın birinci cildindeki metinden hareketle hazırladık. Bu metni, 1975 yılında Moskova'da "Nauka" baskısında yayımlanıp Marabay ve Mergenbay jıravların söyledikleri ilk tam nüsha olduğu için seçtik.

Biz bu çalışmamızda "Formül Nazariyesi ve Koblandı Batır Destanındaki Formüller" adlı konuyu ele alarak sözlü edebiyatın yapısını ihtiva eden ve destan söyleme tekniğinin bir parçası olan Formül Nazariyesinin tanıtımını, önemini inceledik. Ayrıca Kazak halk destanları geleneği içerisinde yer alan Koblandı Batır destanındaki formülleri tasnif ederek değerlendirdik.

Çalışmamız Önsöz, Kazak Türklerinin Destancılık Geleneği, Kazak Destanlarının Teşekkül Devri ve Tasnif Çalışmaları, Kazak Sahasında Destan

Anlatım Geleneği, Koblandı Batır Destanının Genel Özellikleri, Formül Nazariyesi, Koblandı Batır Destanının Tahlili İncelenmesi, Koblandı Batır Destanındaki Formüller, Destan Metninin Transkripsiyonu ve Türkiye Türkçesine Aktarımı, Sonuç bölümlerinden oluşmaktadır.

Çalışmamızda öncelikle Kazak Türklerinin destancılık geleneği, destanların teşekkülü ve tasnifi, destan anlatım geleneği, Koblandı Batır destanı üzerinde durularak destanın Kazak halk edebiyatı içindeki yeri incelemeye çalışılmıştır.

“Formül Nazariyesi” bölümünde formüllerin tarihi sürekliliğini ve bu formüllerin metin teşekkülünde ne kadar önemli rol oynadığını, bu konuda çalışılmış yerli ve yabancı araştırmalardan da istifade ederek ortaya koymaya çalıştık.

“Koblandı Batır Destanının Tahlili İncelenmesi” bölümünde Koblandı Batır destanının özeti; konu ve vaka örgüsü; dil, üslup ve şekil özelliklerini ele alıp değerlendirdik.

Destanda hece ölçüsü esas olmakla birlikte belli bir kalıp tekrarlanmamaktadır. Ayrıca destanda ahenk, mısra başı ve sonu kafiyelerinin yanı sıra rediflerle sağlanmaktadır.

“Koblandı Batır Destanındaki Formüller” bölümünde metinde tespit ettiğimiz formülleri yer, anlam, dil açısından değerlendirerek sınıflandırmaya çalıştık.

Son bölümde destan metninin Latin harfleriyle transkripsiyonunu ve yanında Türkiye Türkçesine aktarımını verdik.

Sözlük kısmına metni Türkiye Türkçesine çevirirken muhafaza ettiğimiz, Kazak Türkçesine has kelimeleri aldık.

Destan sahasıyla ve Formül Nazariyesi ile ilgili kaynakların çoğunluğunun Rusça, Kazak Türkçesi ve İngilizce olması sebebiyle kaynaklar Millî kütüphane aracılığıyla getirildi.

Yararlandığımız eserler yanında, Formül Nazariyesi ve Koblandı Batır Destanı ile ilgili tespit ettiğimiz, ancak çeşitli sebeplerden dolayı ulaşamadığımız bazı önemli kaynakları da bu konuda yapılacak araştırmalara faydalı olabilecekleri düşüncesiyle Kaynakça kısmına ekledik.

Tezimizde, Formül Nazariyesi’ndeki inceleme metodları uygulandı.

Çalışmamızda, Koblandı Batır destanından hareketle o dönem yaşayan Türk halklarının tarihi ve yaşama tarzı hakkında fikir sahibi olunacağını umuyoruz. Epik anane, geleneksel tema ve sözlü formüller repertuarının zengin arşivini oluşturduğundan, çalışmamızın formül indeksinin hazırlanmasına da katkıda bulunmasını hedefliyoruz.

Bu konuda Yüksek Lisans öğrenimi yapmam için benden maddî ve manevî yardımlarını esirgemeyen Ahmet Yesevi Üniversitesi Mütevelli Heyet Başkanlığının yetkililerine, bu tezi hazırlamak yolunda beni teşvik eden, danışmanlığımı yapan ve çalışmam süresince değerli fikirleriyle yardımcı olan Sayın Yard. Doç Dr. Fatma Ahsen TURAN Hocam'a teşekkür etmeyi kendime bir borç bilirim.

Asem KUANIŞBAYEVA

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
ÖNSÖZ.....	I
İÇİNDEKİLER.....	IV
KISALTMALAR.....	V
TRANSKRİPSİYON ALFABESİ.....	VI
GİRİŞ.....	1
A. Kazak Türklerinin Destancılık Geleneği.....	1
B. Kazak Destanlarının Teşekkül Devri ve Tasnif Çalışmaları.....	5
C. Kazak Sahasında Destan Anlatım Geleneği.....	23
D. Koblandı Batır Destanının Genel Özellikleri.....	30
I. BÖLÜM:	
FORMÜL NAZARİYESİ.....	39
II. BÖLÜM:	
KOBLANDI BATIR DESTANININ TAHLİLİ İNCELENMESİ.....	50
A. Koblandı Batır Destanının Özeti.....	50
B. Konu ve Vaka Örgüsü.....	52
C. Destanın Dil, Üslûp ve Şekil Özellikleri.....	56
a. Dil.....	56
b. Üslûp.....	60
c. Şekil.....	83
III. BÖLÜM:	
KOBLANDI BATIR DESTANINDAKİ FORMÜLLER (FORMÜLLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ).....	89
IV. BÖLÜM:	
DESTAN METNİNİN TRANSKRİPSİYONU VE TÜRKİYE TÜRKÇESİNE AKTARIMI.....	119
SONUÇ.....	283
KAYNAKÇA.....	286
SÖZLÜK.....	292
ÖZET.....	297

KISALTMALAR

a.g.e.	: Adı Geçen Eser
Azer.	: Azerbaycan Türkçesi
Bkz.	: Bakınız
C.	: Cilt
Çev.	: Çeviren
Doç.	: Doçent
Dr.	: Doktor
hızl.	: Hazırlayan
s.	: sayfa
S.	: sayı
vb.	: ve başkaları, ve benzerleri
vs.	: ve saire
yy.	: Yüzyıl

TRANSKRİPSYON ALFABESİ

<u>Kazak Türkçesi</u>	<u>Türkiye Türkçesi</u>	<u>Kazak Türkçesi</u>	<u>Türkiye Türkçesi</u>
А а	А а	Н н	Н н
Ә ә	Ä ä	Ң ң	Ñ ñ
Б б	B b	О о	O o
В в	V v	Ө ө	Ö ö
Г г	G g	П п	P p
Ғ ғ	Ğ ğ	Р р	R r
Д д	D d	С с	S s
Е е	E e	Т т	T t
Ж ж	J j	У у	U, uv
З з	Z z	Ұ ұ	U u
И и	İy iy	Ү ү	Ü ü
Й й	Y y	Ф ф	F f
К к	K k	Х х	H h
Қ қ	Q q	Ш ш	Ş ş
Л л	L l	Ы ы	I ı
М м	M m	І і	İ i

GİRİŞ

A. Kazak Türklerinin Destancılık Geleneği

Destancılık geleneğinin ortaya çıkış tarihi, halk destanlarının X. asırlarda yaşayan “Küy¹ atası Korkıt Ata”ya dayandırılmaktadır.

Sovyet döneminde destan geleneğinin gelişmesi ayrı özelliklere sahipti. Bu özelliklerden biri hem yazarak hem de sözlü olarak icra eden söyleyicilerin ortaya çıkmasıdır. Bu dönemde hem eski epik destanlar muhafaza edilmiş, hem de yazılı edebiyatın özelliklerini geliştirme yolları yerleşmeye başlamıştır.²

Destan söyleyicilerinin büyük bir grubu şiir söyleyip yazmayan, fakat epik efsaneleri çok iyi bilen ve onu en iyi şekilde söyleyebilen kişilerden oluşmuştur. Halk edebiyatı ürünlerini hafızasında hıfzedeleyen, asırlarca söyleyip günümüze getirebilen, özel sanat sahipleri; jırşılardır. Jırşıların sanatı son zamana kadar yaşamış ve onların şakirtleri de geleneği devam ettirip bugüne kadar getirmişlerdir. Bu jırşılar grubu, Kazak folklorcuları tarafından incelenmiştir.

Destan söyleme geleneği eskiden Kazakistan’ın her yerinde vardı. Jırşılar, eski eposun asıl nüshalarının, halk arasında yayılması yolunda emeği geçen kişilerdir. Marabay, Mergenbay, Janak, Nısanbay, Kulınşak, Mayköt gibi jırşıların halk edebiyatı hazinesini bilhassa eposu, halka ulaştırmada emekleri çoktur.

Kazak halkının “Kozı Körpeş Bayan Sulu”, “Kız Jibek”, “Ayman Şolpan”, “Muñlık Zarlık”, “Alpamıs”, “Koblandı Batır”, “Er Tarğın”, “Kambar Batır”, “Er Sayın”, “Şora Batır” gibi birçok epik destanları kitap halinde veya jırşılar vasıtasıyla halka ulaşmıştır. “Kırık Batır” adlı kahramanlık epopesi ise sözlü olarak yayılmıştır. Korkut Ata hakkındaki efsaneler de sözlü olarak muhafaza edilmiştir. Doğu edebiyatı tesiri altında kalan “Yusuf ile Züleyha”, “Tahir ile Zuhre”, “Leyla ile Mecnun” gibi destanlar da jırşılar vasıtasıyla gelmiştir.

Eposu ezbere söyleyen jırşıların sanatkârlık özellikleri, anlatma usulü hakkında birçok fikir öne sürülmüştür. O. Nurmağambetova, M. Ğumarova, T. Sıdıkov, S. Sadırbayev, K. Sıdıkov, T. Bekhojina gibi âlimler eserlerinde bu hususa yer

¹ Küy, dömbıra, kopuz, gibi çalgılarla icra edilen sözsüz müzik.

² Rahmankul BERDİBAYEV, *SarKılmas Kazına*, Almatı, 1983, ss. 20-21.

vermişlerdir. Meselâ; O. Nurmağambetova “Koblandı Batır”, T. Sıdıkov “Alpamış Batır” ile ilgili çalışmalarında; S. Sadırbayev “Folklor ve Estetik”, K. Sıdıkov “Akın jıravlar” adlı kitabında ünlü jırşılar hakkında çeşitli fikirler öne sürmektedirler. A. Konıratbayev “Epos ve Söyleyicileri” adlı kitabında epik geleneğinin yayılma ve gelişmesi hakkında bize değerli bilgiler sunmaktadır.³

Epik destanların yayılması, muhafaza edilmesi Kazakistan’ın çeşitli yerlerinde farklı gelişmiştir. Destanın daha çok geliştiği yerleri tespit etmek folklorcuların dikkatini çeken meselelerden biridir. Kazak eposunu araştıranlar bu konu hakkında çeşitli fikirler söylemektedirler. E.İsmayilov, ilmî açıdan önemli epik merkezlerden biri olan Güney Batı Kazakistan hakkında bilgiler tespit etmiştir. Yazar, bunun sebebini bu bölgede daha çok tarihî olaylar, seferler ve mücadeleler olmasına bağlamaktadır.⁴

Kazakistan’ın Güney Batı bölgeleri eski dönemlerden itibaren çeşitli halkların merkezi olmasının yanı sıra sefer yolu, ticaret yolu ve gemiler yolu üzerindeydi. Hunlar, Selçuklular, Karluklar, Oğuzlar, Kıpçaklar ve diğerleri; çeşitli savaşlar ve mücadeleler sonucunda bu topraklarda yaşayan halkların tarihinde büyük iz bırakmışlardır.⁵

Elbette, epik geleneğin bahsedilen bölgelerde farklı gelişmesinin değişik sebepleri de vardır. Bazılarına değinmek gerekirse:

Destancılık geleneğini anlama ve incelemenin önemli şartlarından biri, komşu halkların epik geleneğini Kazak destanlarıyla mukayese etmektir. Bu halkların folklor araştırmacılarının eserlerindeki ilginç durum, jırşıların eserlerine olan yakınlık ve ortak noktaların olduğunu görmektir. Örneğin: Karakalpak âlimi K. Maksetov’un “Karakalpak Eposu” adlı monografisinde ünlü Kurbanbay adlı jıravdan alınıp yazılan on yedi destan söz konusudur. Bu destanlardan bazıları (Alpamış, Koblandı, Edige) aynı adla Kazak destanları ile aynı kökten gelmekte olup, bazıları ise isimleri farklı olsa da içeriği bazı Kazak destanlarıyla benzeşmektedir. Meselâ; Karakalpak “Kanşayım” ve Kazak “Savda İşan” adlı destanların içerikleri birbirine benzemektedir.

³ Rahmankul BERDİBAYEV, *Sarkılmas Kazına*, Almatı, 1983, s. 14.

⁴ a.g.e., ss.14-15.

⁵ a.g.e., s. 15.

Karakalpak Eposu adlı kitapta aynı zamanda folklorun önemli meselelerine de değinilmiştir. Bu eserde ayrıca jırav, jırşılardan eski efsane ve destanları kuru olarak tekrarlanmayıp gerekli ekler ve değişiklikler yapılarak, aynı zamanda epos kolektif şuurunun söyleyicinin de eseri olduğu, söyleyicinin yeteneğine bağlı olduğu ifade edilmektedir.⁶

Destan söyleme geleneği daha çok Güney Batı'da muhafaza edilmiştir. Halk önünde yeteneğini göstermek için jırşı, köy köy gezer, gittiği köyde sanata, şiire yakın olan kişinin evini konaklamak üzere tercih eder. Jırşı bulunan eve, halk toplanır. Genelde bu toplantı akşam yemeğinden sonradır. Halk, jırşından jır söylemesini ister. Sonra jırşı eline dombırasını alıp giriş bölümünü söyler, bu bölümde bildiği bütün destanları sıralayıp, “bu söylediğim yetmezse buna gönlün razı olmazsa, yine de söyleyeceklerim var” diyerek, her bir destanı kısaca özetler. Bundan sonra toplanan kişiler jırşının söylediği destanlardan birini seçip “bunu söyleyin” der. Sonunda çoğunluk tarafından beğenilen destan söylenir.⁷

Genellikle seçilen destan, vuku bulmuş bir destandır. Bu destan, halkın hafızasında mevcut, halkın geçmiş hayatı, tarihi ve şeceresi ile az çok ilgilidir.

Jırşı birkaç saat boyunca olayın ortaya çıkış ve gelişme sebeplerinden bahseder. Sonra besteli veya bestesiz şiirler sırayla söylenir. Bu şiirlere göre dombıra ayarlanır. Dinleyici, beğendiği kısımları, “Bäre keldi!, Köp jasa!, Pah, şirkin!” gibi övgü ifadeleriyle bildirir.⁸

Jırşı güzel sese, manzume/destan söyleme yeteneğine sahip olmalıdır. Her bir destanın kendine has makamları vardır. Dolayısıyla, jırşının belli bir sazı (dombıra, kopuz gibi) çalmayı bilmesi şarttır.

Destancılığın gelişme, büyüme safhaları hakkında Kazak âlimleri birçok fikir öne sürmüşlerdir. Örneğin: E. İsmayilov “Akınlar” adlı kitabında “akın” seviyesine gelmenin üç safhası olduğunu söylemektedir. Bu jırşılar için de geçerlidir. Genç çocuğu şiire yönlendiren, memleketindeki ünlü akınlık geleneğidir. Çocuğun anne-babası, akrabası, hemşehrisi halk arasında muteber olan akın veya jırşılardan ise şüphesiz çocuğun ilgisini ilk önce dombıra, şiir ve destan çekmeye başlar. Böylece

⁶ Rahmankul BERDİBAYEV, *Sarkılmas Kazına*, Almatı, 1983, s. 16.

⁷ a.g.e., s. 51.

⁸ a.g.e., s.51-52.

genç akın, jırşı duyduklarını ezberlemeye çalışır, dombra çalmayı çabucak öğrenip küy çalmaya başlar. Bundan sonra, sanat öğrenmenin ikinci safhası, ünlü bir akına gidip kendini gösterme, onun terbiyesinden geçme safhasıdır. Bu safhada akın veya jırşılar sadece hazır destanları ezberleme ile yetinmeyip kendi akınlık yeteneklerini de ortaya koymaya çalışırlar. Ve bunu ünlü bir akına sınatırlar. Büyük akının etrafında bulunan diğer akınlarla atışır, böylece kendi sanatlarını göstermiş olurlar. Fakat öğrenme safhası bununla bitmez, akın, büyük ağa akının eğitimiyle halk tarihi, boyların başından geçen olaylar, yaratılış, insan hayatı hakkında yeni bilgiler kazanır. Üçüncü öğrenme dönemi akının büyük atışmalara katıldığı dönem ile başlar. İlk önce kendi köyünde üstadın önünde küçük atışmalarla akınlık gücünü gösterip, üstadı tarafından değerlendirilir ve onun duasını alıp halkın büyük düğünlerinde, ziyafetlerinde başka atışmalara katılır.⁹

Akın ve jırşılardan Kazak folklorunu muhafaza edip yayma ve geliştirmede büyük önem taşıdıklarını örneklerle gösterebiliriz. Ünlü Kazak akını Cambıl Cabayev'in ünlü bir akın olduğu herkesçe malumdur.

Araştırmacı A.Tajibayev, Nurpeyis Bayganın'ın destan söylemesiyle ilgili değerli bilgilerini "Yıllar ve Düşünceler" adlı kitabında yayımlamıştır. "Nurpeyis dombrayı alıp kısa bir süre çaldı, parmaklarını dombranın tellerine sadece kısa bir an değdirdi ve durdu. Kendisi coştı, yüzü kızarıp ateş gibi parladı. Nurpeyis, sanki şimdi uyanmış bir aslan gibi söylemeye başladı. Sonra bir anda durdu. Sonra tekrar coştı, dombranın sesi sanki ocakta sönmek üzere olan koru, esen rüzgâr gibi tekrar alevlendirdi..."¹⁰

Sonra A.Tajibayev, jırşı ile dinleyici arasındaki sanat bağı hakkında aşağıdaki yorumu yapar. "Aslında, jıravların hazır destanları söylemelerine rağmen destana kendi gönüllerini vermelerini, vücutlarıyla coşmalarını izlemek ilginç bir hadisedir." Meselâ; Kırgızların büyük manasçıları da halk, topluluk önünde dinleyici ile irtibat kurmadan, onun durumunu öğrenmeden hemen jır söylemezler. Manasçı, dinleyici kendini rahat hissettikten sonra destanı söyler. O ana kadar jırşı dinleyiciyi kendine çekmek için çeşitli hareketler yapar.¹¹

⁹ Rahmankul BERDİBAYEV, *Sarkılmas Kazına*, Almatı, 1983, ss. 10-11.

¹⁰ a.g.e., ss. 11-12.

¹¹ a.g.e., s. 12.

V. Jirmunskiy “Türk Kahramanlık Eposu” adlı eserinde, Sovyet döneminde “Manas” destanını ilk araştıran M. Avezov’un fikirlerine, yorumlarına dayanarak Kırgız jırşılarının iki gruba bölünmesi gerekliliğinden bahseder. Birinci grup “Manas”ı, “Semey”i, “Seytek”i tamamen ezbere bilenler “şon manasçılar”dır. Bu üçlünün sadece bir bölümünü bilenler “şala manasçılar” diye adlandırılmaktadır.

Şon manasçılar destanı ezbere bilmekle kalmayıp; içeriğini ve cümleleri birbirine uygun bir sistem içinde söyleyebilen kişilerdir. Örneğin: Jaysan manasçısı, tek bir “kiyiz üy” (çadır) hakkında yarım gün kadar bahsetmiştir, denilmektedir.

Şala manasçılar “Manas”ın yeni nüshasını yaratan kişilerdir. Destanı söylerken bu manasçılar kendi değişikliklerini de destana katmaktadırlar. Uzun destan söylemek, elbette herkesin yapabileceği kadar kolay bir iş değildir. Bunun için en az birkaç aşamadan geçmek, birkaç özelliğe sahip olmak gerekmektedir. Birinci olarak, jırşı irticalen söyleme yeteneğine sahip ve bu alanda tecrübeli olmalıdır. İkinci olarak, jırav süjenin yapısını, üslup formüllerini, benzetmeleri, mecazları, epitetleri yani güzel söz söyleme sanatının usulünü hatırında tutmalıdır.¹²

B. Kazak Destanlarının Teşekkül Devri ve Tasnif Çalışmaları

Kazak folklorunun en önemli verimleri epik jırlardır. Epos olayları, halk ve millet hayatından alınmıştır, kahramanların yaşadıkları olayların olağanüstü kahramanlık veya aşk üzerine kurulmuş olanlarına *büyük jır* diyoruz. Kazak eposu bazen kahramanlık, halkı koruma, vatanseverlik gibi konular üzerine (Koblandı, Alpamıs destanları vb.) bazen de feodal toplumdaki kadın-erkek eşitsizliği ya da aşk konularına dayanmaktadır. Bazen gerçek tarihî olaylardan bahseden destanlara da rastlıyoruz. (Beket, Dosan Batır destanları vb.)

Epik jırlar her halkta vardır. Yunanlıların “İlliada”, “Odisseya” gibi büyük destanlarının epope niteliği daha ağırsa da aynı vakalar Kırgız (“Manas”), Kazak

¹² Rahmankul BERDİBAYEV, *SarKılmas Kazına*, Almatı, 1983, ss. 16-17.

halklarında da yok değildir. (Dede Korkut Kitabı gibi) Onları Yunanlılar *epos*, Kazaklar *jır*, Kırgızlar *ır* olarak adlandırmaktadırlar.¹³

Jıravlar, kahramanlık destanlarını genellikle kopuz ve dombıra ile belli bir makamda söylerler. Epik destanlarda birçok kahramanlıklarıyla göze çarpan ve düşmanı yenen kahramanlardan bahsedilmektedir. Bu zaferler sonucunda kahramanlar, kendi soyunu ve komşu boylar ile kabileleri düşmanlardan koruyarak, halkını kurtarır. Halkın özellikleri en iyi epik destanlarda verilir. Kahraman, halkın koruyucusu olarak gösterilir. Dolayısıyla da, kahraman halk arasında itibar bulur.

Eposta halkın hedefi, beklentileri mübalağalı şekilde anlatılır. Yabancı düşmanlardan kendi topraklarını korumak, halka saldıranları, zulüm edenleri cezalandırmak, barış getirmek epik destanlarda kahramanın en önemli ve ilk vazifesi olmaktadır. Halk yaşamındaki kahramanlıkları göstermek epik janrın özelliğidir. Burada halkın tarihinden bahsedilir, yani epos ile tarih arasında bir bağ vardır. Ancak epos, tarihi ve gerçeği tıpa tıp gösteren, aktaran arşiv malzemesi değildir.

Kahramanlık destanları genellikle Kazak kahramanlarının Kalmuklar'la olan savaşları çerçevesinde anlatılmaktadır. Ayrıca kahramanlık destanlarına Kazak halkının her asır başından geçen olaylardan hatırdaki kalanlar da eklenmektedir. Meselâ, Kazak halkı olarak adlandırılmadan önce dağılmış Konırat, Noğay, Kıpçak boyları ile diğer göçebe kabilelerin arasında olan anlaşmazlıklar; Kazak Hanlığı kurulmadan önce Altınordu ve Özbek Hanlığı arasındaki mücadele dönemleri ve Kazak halkı ayrı bir hanlık kurduktan sonraki devirde başka halklarla olan mücadeleleri destanlarda yer alır. Böylece her devirdeki tarihî olaylardan hatırdaki kalanlar kahramanlık destanlarında yer alır.¹⁴

Destanlarda halkının her türlü ihtiyacı ile ilgilenen, halka zulüm edenlere, halkı kılıçla idare etmek isteyen hanlara karşı gelen ve Kalmuklar'la savaşıp olağanüstü kahramanlık gösteren bir kahraman tipi mevcuttur. Böylece eposta her tarihî dönemde bir kahraman tipi doğar.¹⁵

Böylece biz halkın hatırında kalan olağanüstü olayların, kahramanlıkların, fikirlerin edebî dille kahraman tipini doğurduğunu görüyoruz. Kazak eposunda

¹³ Avelbek KONIRATBAYEV, *Kazak Folkloru Tarihi*, Almatı 1991, s. 126.

¹⁴ Kazak Edebiyatı Tarihi, C. I., Kazak Halk Edebiyatı, Almatı 1960, s. 285.

¹⁵ a.g.e., s. 285.

önceki devirlerdeki düşmanların isimleri unutulduğu için bütün düşmanlara “Kalmuk” diye isim verilmiştir. Son asırlarda bu isim genel olarak düşmanlar için kullanılmaya başlar. Böylece halkın uzun yıllar boyu yarattığı eserlerden, onun gerçek hayatını anlatan Kazak eposu doğar.

Kazak eposu birkaç asırdan beri yaşamaktadır. Onun ilk ortaya çıkış tarihi Kazak halkının ortaya çıkış tarihi ile bağlıdır. Kazak halkı Eski Batı Türk Kağanlığı (V-VII), Kıpçak Oğuz boyları (VIII-X), Akordu ve Nogay ordusu halkı ve Özbek hanlarının kabilelerine (XIII-XVI) giren boylardan oluşur. Kazak kahramanlık jırının büyük eserleri bu boylar hakkında oluşmuş efsâneî hikâyelere bağlıdır.

Kazak eposu ile diğer Orta Asya, Sibirya halklarının eposları arasında eski Türk halkları eposları geleneğinin var olduğunu tespit ediyoruz. Orhun-Yenisey Yazıtlarında ve Kaşgari'nin Divanü Lügati-t Türk'ünde yer alan şiirlerde “alp”, “er”, “halkı korumak”, “aslan” gibi epos üslubunun unsurları Kazak eposunda da görülmektedir.¹⁶

Diğer taraftan Kazak kahramanlık destanlarında kendi devrinden de eski devirlere ait gelenek göreneklerinin kalıntılarını görmek mümkündür. Örneğin: Alpamıs hakkında olan bir efsanede bir nikâh töreninde geçen atışmada ataerkil topluluk düzeninin yıkılıp, feodal ilişkilerin üstün tutulduğu bir dönemdeki hayata dair durumlar geniş olarak anlatılmaktadır.

Kazak kahramanlık destanlarında Oğuz efsanelerinin etkisi açıkça görülmektedir. Örneğin: “Alpamıs” destanında bahsedilen Konırat boyu, çok önceden kurulmuş Oğuz boylarının (IX-X) hakim olduğu sahalarda yer almaktaydı.

Kıpçakların epik geleneği Nogay boyları arasında daha yaygındır. Bu sebeple Kıpçak ve Nogay boylarına ait birkaç Kazak kahramanlık destanı ortaya çıkmıştır. Örneğin: “Koblandı”, “Er Tarğın”, “Er Sayın”, “Kambar” gibi. Bu destanlardaki baş kahramanlar da Nogay-Kıpçak boylarına mensuptur.

Böylece Kazak halkının eski boylarının ataerkil topluluğu dağılıp, göçebe boylarda ataerkil feodal ilişkiler kurulduğu zaman, Kazak eposunun esasını oluşturan efsaneler ortaya çıkmıştır.¹⁷

¹⁶ Kazak Edebiyatı Tarihi, C. I., Kazak Halk Edebiyatı, Almatı 1960, s. 292.

¹⁷ a.g.e., ss. 292-293.

Kazak eposu kendine has çok eski motif ve konuları muhafaza etmiştir. Ataerkil topluluğun dağıldığı dönemde, boylar ailelere bölünmüştür. Her bir aile büyük bir güce dönüşmüştür.¹⁸ Dolayısıyla da kahramanların evlenmesi, ailesini korumak için mücadelesi, ata babalarının mirasçısı olması o devirdeki eposun konuları haline gelmiştir ve bu konular kahramanlar etrafında eposlarda söylenmeye başlanmıştır.

Göçebe hayat ve ataerkil feodal düzende yaşayan Kazak halkının tarihî gelişimi; eposta, aileden bahsedilmesini zorlaştırır. Fakat uzun süre toplum ve ailede ataerkil şartlar muhafaza edilir. Halk hayatındaki, şuurundaki feodal ilişkilerle, ataerkil toplumdaki düşünceler karışır. Bu yüzden kahramanlık destanlarında birçok engel aşıldıktan sonra evlilik mevzuu, eski efsanelerde muhafaza edilir.

Kazak kahramanlarını ve onların aile ve boylarını yok etmek için savaşa çıkan düşmanlar hakkındaki konular eposa sonradan girer. Epik efsanelerde kılıç, yay, zırh gibi silahlar kullanılır. Kalmuk ve Jungarlar'a karşı, Kazak halkının mücadelesi XVI-XVII. asırlardaki Kazak eposunda esas konu olarak işlenir. Bazı kahramanlar hakkındaki efsanelerde ve destanların varyantlarında Kazak kahramanlarının düşmanı olan Kızılbaş askerleri ile savaş, galip gelmesi anlatılır. Bazılarında ise baş kahramanın kendi hanı ile anlaşamayıp onunla yaptığı savaştan bahsedilir.¹⁹

XIX-XX. asırlarda halka zulüm edenlerden öç alma, fakirlere eşit haklar kazandırma gibi adaletle ilgili konular geniş olarak işlenir. Bu asırdaki toplum ilişkilerinin tesiriyle epostaki kahramanların erlik, kahramanlık, gayret gösterme durumu değişir.

XIX-XX. asırlarda kahramanlık destanının yeni varyantları ortaya çıkmaktadır. Eposun bu yeni varyantını ortaya çıkaranların tarihe olan bakış açıları, epos hakkındaki görüşleri değişmiştir. Onlar kendi yaşadıkları döneme ait görüşlerle eski devre ait görüşleri katarak yeniden destan söylemeye başlarlar. Mayköt, Marabay, Mergenbay, Elaman Koşelekov gibi jırşılar "Er Tarğın", "Alpamıs", "Koblandı" destanlarının yeni varyantlarını bu yolla yapmışlardır. XIX-

¹⁸ Kazak Edebiyatı Tarihi, C. I., Kazak Halk Edebiyatı, Almatı 1960, s. 293.

¹⁹ a.g.e., s. 293-294.

XX. asırların akınları geçmişten miras olarak gelen destanlarla beraber “Törehan”, “Kubigül”, “Ötegen” gibi yeni epik destanları da ortaya çıkarmışlardır.²⁰

Jıravların tekrar yenileyip söyledikleri bu destanların özelliği, sosyal eşitsizliği daha çok göstermesidir. Halkı kandıran düşmanların yanı sıra kendi halkının zalim zenginlerinden de bahsederler.

Bu dönemdeki eposa edebî dilin tesiri büyüktür. Bunda, geçen asrın ikinci yarısında ortaya çıkmaya başlayan kıssaların da belli ölçüde tesiri olur. Kazak şehirlerinin tüccarları ve kitapçıları kitapları çoğaltarak onları köy köy satmaya başlarlar. Örneğin: “Alpamıs” eposunun “Kıssa-i Alfamış” adlı varyantı yedi defa basılıp Kazak topraklarında her bir tarafa dağıtılır.²¹

Her asırda toplumun gelişme düzeyi eposun gelişmesini de etkilemiştir. Kazak eposu ağızdan ağıza, nesilden nesile geçerek belli bir janr olmuştur. XIX-XX. asırlardaki eposun durumu Kazak halkının akın sanatının yüksek olduğunu göstermiştir. Bu dönemde kahramanlık destanının vaka örgüsü ve konusu gelişir. Eposta birkaç vaka bir araya gelir. Örneğin: “Koblandı” destanında batırın birkaç engeli aştıktan sonra erlik ve gayret gösterip evlenme vakasına, onun Köbikti ve Kalmuk hanı Alşağır ile mücadele etme vakaları da eklenir.

Eposta kahraman mücadelesinde, sosyal adaleti korumasının yanı sıra aşkta da kahramanlık gösterdiği için halk tarafından beğenilir. Halk kendi hayatını etraflıca anlatan bir eserin ortaya çıkmasını ister. Fakat hem eski hem tek bir vakadan ibaret olan epos halkın dileğini tamamen gerçekleştiremez. Bu yüzden eski dağılmış birkaç vakadan büyük bir vaka örgüsü ortaya çıkarılır. Sonradan oluşan Kazak eposunun eski vaka örgüsünün özelliklerini şöyle ifade edebiliriz.

Kahramanın anne babası yaşlanmış, çocuğu olmadığından halka rezil olan zengin insanlardır. Yaşlıların hayatı hiç mutlu değildir. Hedefleri, ümitleri yoktur. Mallarını mülklerini bırakıp diyar diyar dolaşarak evliyalara gidip Allah’tan “oğul” dilerler.

²⁰ Kazak Edebiyatı Tarihi, C. I., Kazak Halk Edebiyatı, Almatı 1960, s. 294.

²¹ a.g.e., s. 295.

Bundan sonra Hızır ve evliyaların yardımı ile yaşlıların çocukları olur. Hayat boyu beklenen çocuk olağanüstü bir kahraman olarak doğar. “Koblandı”, “Alpamıs” destanlarındaki bu gibi geleneksel vakalar, eposun ortaya çıkışını oluşturmaktadır.²²

Kazak eposunda kahramanların birçok engelleri aşarak sevgilisine kavuşması geniş bir konudur. Kahraman evlenmeden önce kız için mücadele eden başka bir kahramanla teke tek güreştikten sonra sevgilisine kavuşur. Bu gibi eskiye ait vakalar sadece eposta değil, olağanüstü masallarda da vardır.

Kazak eposuna sonradan eklenen vakalardan biri Kalmuk hanının Kazak kabileleri ile boylarına yapmış olduğu seferlerdir. Kahraman memlekette yokken Kalmuk hanı onun halkını zapt edip, malını mülkünü alır. (Alpamıs Batır destanı), akrabalarını ve ailesini esir eder (Koblandı Batır destanı) veya halka zulüm eder (Kambar Batır destanı).²³

Başka halkların eposlarına göre Kazak eposu, aile hayatına bağlıdır. Bazı kahramanların etrafında dolaşan yiğitler çoğunlukla kahramanın akrabalarıdır. Kahramanı destekleyen yiğitler onun yakın akrabası olup öz boyundan gelen insanlardır: Kambar- Nogaylılar, Alpamıs- Konıratlar, Koblandı-Kıpçaklar.

Batır için hem endişelenen hem de onu öven kişi onun anne babasıdır. Kahraman sefere çıktığında ona babası dua eder.

Destanlarda kahramanların yaratandan yardım istemesi, dilek dilemesi, yalvarması gibi dinî unsurlar görülmektedir.

Sovyet dönemi folkloru, yukarıda bahsedilen âlimlerin araştırmalarını ilerleterek önceki araştırmacıların bahsetmediği epos janrının bilinmeyen meselelerini ortaya koymuştur.

Sovyet döneminde Orta Asya ve Kazakistan topraklarında yaşayan göçebe kabilelerin zengin epos hazinesi her tarafa araştırılmaya başlanır. Bu işe V.V. Bartold, V.M. Jirmunskiy, V.M. Çiçerov, A.K. Borovkov, L.İ. Klimoviç, İ.S. Braginskiy, E. Bertels, H.T. Zarifov, M. Tahmasib, M. Avezov, A. Marğulan, M. Gabdullin, K. Jumaliyev gibi ünlü folklorcular katılır. Bu araştırmacılar, bilhassa 40-50’li yıllarda çok verimli çalışmalar ortaya koymaya başlarlar. Çünkü tam bu zamanda Orta Asya folklorunda epos halk sanatı değil, üst tabaka yani feodallerden

²² Kazak Edebiyatı Tarihi, C. I., Kazak Halk Edebiyatı, Almatı 1960, s. 296.

²³ a.g.e., s. 297.

oluşan tabakanın eseridir; bu yüzden feodalizm dönemi “eposun altın dönemi” olarak adlandırılmaktadır. Ama bu durum âlimler arasında tartışmalar yaratır. Bazı araştırmacılar kahramanların mücadelesini halka ya da üst tabakaya dayandırma problemini anlayamazlar. Gerçekten her kahraman ilk önce hanlara karşı mücadele etmiş olsa gerektir. Onun için kahramanların mücadelesi birçok durumlarda imparatorluklar arasında değil, kabileler veya boylar arasında olmuştur. Onlar öz halkının birliği, bütünlüğü için dış düşmanlarla, veya kendi aralarında da mücadele ederler. Böyle durumlarda kahramanlar tek bir sosyal topluluk taraftarı olamazlar.²⁴

Eposa, halk hayatının abidesi olarak baktığımızda, onu halkın edebî söz sanatı olarak değerlendirmek, folklorcuların araştırmalarındaki yeni bir görüştür.²⁵ Dolayısıyla Sovyet dönemi folkloru epostaki tip, süje yapısına ve onun dili ve usulüyle ayrıca ilgilenmektedir.

Sovyet dönemi folkloru kahramanlık destanının esası belli bir tarihî olay üzerine kurulur. Netice itibarıyla eposun halka ait olduğunu açıklamak Sovyet dönemi folklorunun en önemli meselesi olmuştur. Sovyet dönemi folkloru eposun ortaya çıkış dönemine bakmadan, onun bütün halka ait olduğunu söyleyerek meseleyi doğru çözmüştür.²⁶

Bazı Kazak folklorcular kahramanlara tek bir sosyal açıdan değer vermeyip Alpamıs- zengin, Kambar- fakir diye, onların mücadelelerini kabilelerarası olarak değerlendirmişlerdir. Onlar “feodallık”, “feodal topluma kadar” veya “kabilelik” gibi tabirler kullanarak şemalar çizmişlerdir. Göçebe halkların tarihini bu gibi basit formüllerle açıklamak yetersiz bir analizdir. Bu şekilde düşünen folklorcular için feodal toplumda zengin ile fakir ayrımı henüz izah edilmiş değildir. Mücadelenin dış düşmanlara karşı olması aynı zamanda halkı korumak demektir. Meselâ, Jungarlar seferi esnasında Kazak kahramanları Abılay için değil, genel halk bütünlüğü, egemenliği için savaşmışlardır. Bu eposun kolektif özelliğini göstermektedir.²⁷

Bazılarına göre epos olayın izi ile doğar. Onlara göre Tacik, Özbek eposu VIII. asırda Arap seferleri zamanında ortaya çıkmıştır. Asıl epos, olayın sıcak izi ile değil,

²⁴ Avelbek KONIRATBAYEV, *Kazak Folkloru Tarihi*, Almatı 1991, s. 126.

²⁵ M. AVEZOV, *Kazak Halk Edebiyatı*, C.I, Almatı, 1957, s. 212-225; N. SMİRNOVA, *Oçerki Kazakskoy Literaturi XVIII v. Ustnoye Tvorçestvo Srednego i Starşego Juza*, Almatı, 1951; E İSMAYİLOV, *Akındar*, Almatı, 1956; M. GABDULLİN, *Kazak Halk Edebiyatı*, Almatı, 1958.

²⁶ Kazak Edebiyatı Tarihi, C. I., Kazak Halk Edebiyatı, Almatı 1960, s. 290.

²⁷ Avelbek KONIRATBAYEV, *Kazak Folkloru Tarihi*, Almatı 1991, s. 127.

çoğu kez o olayın izi soğuduktan sonra ortaya çıkar. XVIII. asırda Jungar savaşı başladığında Kazak jıravları önceki ve sonraki olayları devam ettirip eski vakaları yeni çerçevede söylemeye başladılar. Nogay eposu da bu dönemde söylenmiş olsa gerektir. Çünkü orada tarih unsuru ne kadar ağır bassa da olaylar karışıktır. Karaman, Kazan tipleri X. asırdaki Oğuz ulusunun dağılma döneminden alınmıştır. Onun için epos süjesindeki içerikle onun söylenme zamanını aynı diyemeyiz.²⁸

Kazak eposu, halkın dilinin ve hayatının bütünlük halinde geliştiği devirde ortaya çıkmıştır. Kazak eposunun başlangıç tarihi için “Nogay devri (XV-XVI.- sonu XVIII. asırlararası Kazak hanlıklarıdır”, şeklindeki açıklama esas kabul edilmemektedir. Ancak, “halk”, “feodal” gibi tabirler ilk önce feodalizm döneminde doğmuş olsa da, tarih sahibi eposun gerçek yaratıcısı, kabileler arasında yaşayan köylüleri göz ardı etmemiz gerekir. Hangi dönemde olursa olsun bütün gelişmeler ilk önce kabileye, ulusa bağlı, ancak hanlardan bağımsız olmak isteyen, kendi egemenliği için uzun zaman Çin ve Moğol, İran ve Arap imparatorluklarıyla savaşan kabileler çevresinde olmuştur. Onun için Kazak eposu köylüler çevresinde, çoğunlukla antifeodal manada ortaya çıkmıştır.

Nogay eposunda gerçek tarih yoğundur. Orada Nogay beyleri ve kahramanları bazen beğenilen bazen de beğenilmeyen özellikleriyle verilmiştir. A.K Borovkov’a göre kabile-halk görüşleri ve hanlar arasındaki ideolojik mücadele aynı değildir. Dolayısıyla Nogay eposu kabilelik değil daha çok ulus şeceresi jırı oldu.²⁹

Epos söyleyicileri, eski Oğuz-Kıpçak zamanında doğmuş kahramanların jeneolojisini (ortaya çıkışını) vermez. Köroğlu’dan başlayıp Kazan, Bozoğlan, Alpamış, Koblandı nesilsiz, Murın Jırav ise Nogay kahramanlarının nesillerini bugüne kadar getirmektedir. (Anşıbay, Karadön, Asan boyları) Bunun sebebi söyleyicilerin eski dönem süjelerini unutmamalarıdır.

Elbette Nogay destanlarında halka ait bölümler yok diyemeyiz. Nogay destanlarında, çoğunlukla Batı Kazakistan bölgelerinde doğan Musa, Mamay, Orak, Karasay, Kazan, Murın jıravların vaka örgüsüne bakarsak, onların han saraylarında doğmuş olduklarını söylemek zordur.

²⁸ Avelbek KONIRATBAYEV, *Kazak Folkloru Tarihi*, Almatı 1991, ss. 127-128.

²⁹ a.g.e., s. 128.

Nogay eposu kendi döneminde bütün Kazak, Özbek, Kırgız, Karakalpak halklarının folkloruna sirayet etmiştir. Sııra jırav, Şalgez, Dospambet gibi jıravlar bunun önderleridir.³⁰

Nogay devri Orta Asya ve Kazakistan kabilelerinin tek tek halk edebiyatı tarihinde ve manevî medeniyetinde büyük yer tutmaktadır. Ancak, bu Özbek, Kazak, Kırgız eposunu tamamen Nogay devrine bağlamak demek değildir. Alpamıs, Koblandı, Kambar, Kozi Körpeş hakkında destanlar bundan çok zaman önce Oğuz-Kıpçak döneminde doğmuştur.³¹

Kazak eposunu derleme çalışmaları daha önceden başlamıştır. XIX. asırda onlardan birkaçı yazıya geçirilmiştir. Bu dönemden itibaren halk arasında yayılmış Kazak kahramanlık destanları yazılmaya başlanmıştır. Bunlardan çoğunun birkaç varyantı daha vardır. Kazak kahramanlık destanlarını ilk yazarlar Ş.Valihanov ve N. İlminskiy'dir. İlminskiy kendi yazdığı "Er Targın" eposunu 1862 yılında Kazan şehrinde neşreder. Bundan sonra W.Radlof, N.İlminskiy'in yazmış olduğu "Er Targın", "Er Sayın" destanlarını halk arasında kendisi tekrar dinleyip, eposun dilini düzelterek, "Türk Halk Edebiyatının Nüshaları" adlı kitabının üçüncü cildine ekler.³²

Kazak eposunu Rus alimi İ.N. Berezin de derler. Onun arşivinde geçen asrın 60. yıllarında yazılmış olan "Kambar Batır" efsanesinin bir elyazması bulunmuştur. Bu yıllarda I. Altınсарın'ın da Kazak eposunu toplamaya başladığı görülmektedir. O, "Koblandı Batır" destanının "Tayburıl'ın Koşması" adlı bir bölümünü 1879 yılında yayınlanmış olan "Kırgız Hrestomatiyası" adlı kitabına ekler.³³

Jırşılardan söylediklerini yazacak özel cihazları olmamasına rağmen, bu yazılan destanların içerikleri doğru alınmıştır. Eposun dilinde rastlanan her çeşit yaşam tarzına, geleneğe bağlı kelimelerle verilen açıklamalar yeterlidir. O devirde el yazmalarının kalitesinin iyi, değerli olduğunu söyleyebiliriz. Ancak, eposun kim tarafından söylendiği, ne zaman, hangi dönemde, hangi şartlar altında yazıldığı hakkındaki bilgiler azdır. Jıravların sanatı hakkında da malumat verilmemiştir.

Yukarıda belirttiğimiz âlimlerden başka da Kazak eposunu derleyenler olmuştur. XIX. asrın ortalarında ve son yıllarında Kazak eposu, "Kissa" adı ile

³⁰ Bu konu hakkında bkz.A. KONIRATBAYEV, *Kazak Eposu ve Türkoloji*, Almatı, 1987, s. 188-199.

³¹ Avelbek KONIRATBAYEV, *Kazak Folkloru Tarihi*, Almatı 1991, s. 129.

³² Kazak Edebiyatı Tarihi, C. I., Kazak Halk Edebiyatı, Almatı 1960, s. 285-286.

³³ a.g.e., s. 286.

yayımlanmaya başlar. 1883 yılında “Kıssa-i Karabek”, 1888 yılında “Kıssa-i Kambar” vs. gibi destanlar yayımlanır.

“Kissalarda” destanın muhtevası biraz karışık, dili Tatar kelimeleri ile karışmıştır. Bu eposlar hakkında bilgi verilmemiştir. Kazan şehrindeki tüccarlar, Buhara halkının ilme olan isteklerini, kitaplara duydukları ihtiyaçlarını göz önüne alarak, “Kıssa” yazmanın kalitesini artırmanın zengin olmaya kolaylık sağladığını öğrenmişlerdir.³⁴

Kahramanlık destanlarının toplaması XX. asrın başında hızlanmaya başlar. 1901 yılında “Torğay Gazetesinde” “Koblandı” ve “Er Sayın” destanları yayımlanır. İ.A. Kastanyen’in “Eski Dönemdeki Kırgız Bozkırları ve Orınbor Ülkesi” adlı kitabında “Koblandı’nın” başka bir varyantı ve “Bozmunay”, “Er Sayın” adlı destanları da yayımlanır. N.Ya. Sarkin de “Er Tarğın’ın” bir varyantını yazar. A. Divayev “Alpamıs” destanının yeni varyantlarını aramakla beraber, destanın iki varyantını yayımlar. 1906 yılında Orınbor arşivinin ilmî heyeti akınlar tarafından söylenen “Koblandı” ve “Bozmunay” destanlarını öğretmenler vasıtasıyla yazdırılır.³⁵

Halk sanatını XX. asrın başında derleyenler eposun yayıldığı alana ve onun söyleyicilerine daha çok önem verir. Akın jıravlar ve onların söylediği destanlar hakkındaki malumatı neşretmeye başlarlar. 1909-1913 yıllarında “Er Tarğın”, 1903 yılında “Kambar” (“Toksan üyli tobrı” adı ile), 1914 yılında “Koblandı”, 1901, 1907, 1910, 1912, 1914 ve 1916 yıllarında “Alpamıs” destanları yayımlanır. Yayımlanan bu nüshaların yanında jırşının söyleme metodu, destanın esas metni bozulmadan verilir. Fakat bazı destanlar üzerinde basımdan önce değişiklikler yapılmıştır.³⁶

Kazak kahramanlık destanlarının Ekim devrimine (1917) kadar basımı sürekli değildir. Bu arada destanı dinlerken duyduklarını aynen yazmış olanların yanı sıra tümünü yazamamış kendine göre değiştirmiş olanlar da vardır.

Epos derlemenin yeni dönemi Ekim devriminden sonra başlar. Bu dönemde belli heyetler vasıtasıyla Kazak eposunun yayıldığı alanlara gidilip jıravlarla

³⁴ Kazak Edebiyatı Tarihi, C. I., Kazak Halk Edebiyatı, Almatı 1960, s. 286-287.

³⁵ a.g.e., s. 287.

³⁶ a.g.e., s. 287.

konuşmak, destanların birkaç varyantını yazmak, nasıl ve ne gibi durumlarda söylenmiş olduğuna dair araştırmalar yapılmıştır.³⁷

Kahramanlık destanlarını derleme çalışmaları, bilhassa, asrın 40.-50. yıllarında netice vermeye başlar. Bu dönemlerde yüzlerce epos ve varyantları yazılmıştır. İlk önce eposun yaşadığı alanlar tespit edilip sonra heyetler gönderilir. Aysa Baytabinov, Murın Sengirbayev gibi jıravların bildiği destanlar yazılmaya başlanır. Geçen asırda halk edebiyatının ürünlerini derleyen A.Vasilyev, İ.Berezin, R.İgnatyev, M.Köpeyev gibi âlimlerin derlemeleri her taraftan toplatılıp bir araya getirilir.³⁸

Kahramanlık destanlarının derlenmesi işlerine, yazarlar, öğretmenler, öğrenciler de katılır. Bu işe bilhassa köylerdeki yaşlı akınlar özel katkıda bulunurlar. Çünkü onlar kendi vilayetlerindeki ve komşu vilayetlerdeki şifahi söylenen kahramanlık destanlarının geleneğini iyi bilmektedirler.

Yeniden derlenen malzemeler Kazakistan İlimler Akademisi İlmi Kütüphanesi El Yazmalar Bölümü ve Kazakistan İlimler Akademisi Dil ve Edebiyat Enstitüsü Halk Sanatı ve El Yazmalar Bölümleri'nde muhafaza edilmektedir. Bunlardan bazıları toplanıp bir kitap şeklinde, Kazak hrestomatiyasında (okuma kitabı) veya bir eposu kapsayan ayrı bir eser şeklinde de yayımlanmıştır. Bu eserlerde bir destanın birden çok varyantları da yer almaktadır.³⁹

Eposu derleme tarihi gibi, onu araştırma çalışmalarının da tarihi vardır. Ekim devriminden önce eposu ilmî açıdan araştırma işine kapsamlı bir mesele olarak bakılmamıştır. Sadece gazetelerde çok az sayıda makaleler yer almıştır.

Bunun yanında Ş.Valihanov, W.Radloff, G.Potantin, A.Divayev gibi folklorcular çeşitli yerlerde yayımlanmış makalelerinde ve “Kazak Halk Edebiyatı Nüshaları” adlı esere yazmış oldukları önsözlerinde Kazak eposu hakkında çeşitli fikirler söylemişlerdir. Bu folklorcular epos araştırmasında esas olan birkaç meselenin çözüm yollarını göstermektedirler. Bunlardan belli başlıları: Kazak eposunun ortaya çıkışı (kökü), tarih ile münasebeti, Kazak eposunun diğer

³⁷ Kazak Edebiyatı Tarihi, C. I., Kazak Halk Edebiyatı, Almatı 1960, s. 287.

³⁸ a.g.e., s. 288.

³⁹ a.g.e., s. 288.

halklarının eposlarıyla ilişkisi, epik destanları söyleyen akın-jırav ilişkisi, eposun meseleleri gibi konulardır.⁴⁰

Valihanov, Radloff, Potanin ve Divayev'in fikirlerine göre Kazak eposu önceden Kazakistan topraklarındaki kabilelerin kendi aralarındaki mücadeleleri ve anlaşmazlıkları sonucunda ortaya çıkmıştır. Birçok kahramanlık destanının ortaya çıkış nedeninin, Altınordu'nun Toktamış Han tarafından yönetilmesinden sonraki karışık dönemle ilgili olduğu söylenmektedir. O dönemlerde Kazak boyları henüz toplanmış değillerdi, ama epos dağılmış boyların birleşmesini sağlayan bir türdür. W. Radloff'a göre "epos halkın manevî hayatını bildirir, orada tek kişi tarafından, halk bütünlüğünün hareketleri gösterilmektedir."

Valihanov, Radloff, Potanin ve Divayev epos ve tarih arasındaki münasebetten bahsederken, son asırlardaki halk hayatı ve halk şuurundaki yeniliklerin önceden doğan eposlara tesir ettiğini söylemektedirler. Bu âlimlere göre XIX-XX. asırlardaki Kazak eposunun gelişmesinde akın ve jıravların büyük tesiri söz konusudur. Valihanov'a göre "Ayrı ayrı kısa efsanelerden eposun birkaç türünü vücuda getirmede, Kazak meşhur akınlarının büyük katkıları olmuştur." Valihanov, Radloff, Potanin ve diğerleri Kazak eposunun ve akınlar sanatının gelişimi üzerinde İslâm dininin temsilcilerinin yaydığı bazı dini jırların zararlı tesiri olduğundan bahsetmektedirler. Bu âlimler İslâm dininin etkisinin güçlendiği yerde eposun kalitesinin düşeceğini düşünmektedirler.⁴¹

Geçmiş yıllarda bazı âlimler "epos yok oluyor" demişlerdir. XIX-XX. asırlardaki eposun gelişimi bu fikrin yanlış olduğunu ispatlar. Bu asırlarda birçok akın jırşılar eski kahramanlık destanının yeni varyantlarını ortaya çıkardılar. Bununla birlikte zengin feodal topluma hizmet eden akın ve jırşılar halk destanlarını değiştirerek, ideolojisini bozarak, halk dileğine uygun varyantları ortaya çıkardılar.⁴²

Sovyet Dönemi Folklor ilmi, din adamları ve feodaller arasında doğmuş varyant ile halk varyantını mukayese ederek ikisi arasında, ideoloji, insan tipi, psikolojik yapı ve edebî dil kullanımı bakımından yerle gök kadar farklılık tespit eder. Ekim devrimi öncesi folkloruna özgü, eposu tarihle beraber araştırma kaidesi

⁴⁰ Kazak Edebiyatı Tarihi, C. I., Kazak Halk Edebiyatı, Almatı 1960, s. 288-289.

⁴¹ a.g.e., s. 289.

⁴² a.g.e., s. 290.

tekrar gözden geçirilir. Tarihte adı geçen belli insanların ve epos kahramanlarının adlarını birleştirerek kontrol etmenin yerine, epos ideolojisinin halk tarihinden doğmuş olduğu ve tarihî durumlara bağlı olduğu halde değişikliklerin ortaya çıkabileceği açıklanır. Başka bir deyişle epos ve tarihi beraber araştırmak doğru değil görüşü ortaya atılır. Epos, belli bir tarihî olaya bağlı olan bir halk eseridir. Bu yüzden de tarihî değişimlere bağlı olan epos geleneğinin değişme meselelerine tekrar bakılır. Epos geleneğine eklenen yeniliklerin özeti ve onların kendi arasında olan bağ iyice incelenir.⁴³

Epos geleneğinin gelişmesinde bilhassa akınlar büyük rol oynamaktadırlar. Kahramanlık jırına akın sanatının tesiri, onların ortaya koymuş olduğu varyantların özelliği, epos janrının gelişmesindeki akın ve jıravların birbirinden öğrenme yolları gibi meseleler araştırılmaktadır. 1920-1950 yılları arasında Kazakistan'daki Sovyet dönemi folkloru âlimleri, Kazak eposunu ele alarak bu meseleleri araştırıp makaleler yazmışlardır.

Bununla birlikte eposu ayrı olarak araştıranların da eserleri vardır. Bu çalışmalarda Kazak eposunun ortaya çıkışı, onun tarih ile olan münasebeti, halkla olan ilişkisi, dili, kahramanlık destanlarının yeni varyantlarını ortaya çıkaran akın ve jıravların vazifeleri gibi meseleler araştırıldı. Sovyet folklorcularının epos üzerine 1954 yılında Moskova'da yapılan; 1952 yılında Frunze'de (şimdiki Bişkek) "Manas" hakkında yapılan; 1956 yılında "Alpamıs" üzerine Taşkent'te yapılan Milletlerarası kongreler eposun daha geniş olarak araştırılmasını sağladı. Kazak eposunun eski SSCB halklarının eposu ile mukayese edilmesi Kazak eposunun tarihe bağlı olduğunu ve onun millî özelliklerini iyice anlamamızı sağladı.⁴⁴

Kazak destanları hakkında XIX. yy.'dan önceye ait bilgiler varsa da destanların örnekleri ilk defa XIX. yy'ın başlarında yazıya aktarılmaya başlanmıştır. Velihanov, Berezin, İlminskiy, Radloff, Potanin, Konıratbayev'in konunun ele alınması ve ortaya çıkartılmasında büyük katkıları olmuştur. M. Avezov da Kazak destan geleneğini derleyip değerlendiren en önemli bilim adamlarındandır. M. Avezov, Kazakistan İlimler Akademisi'nin 1957 yılında aldığı kararlar çerçevesinde Simonova ile birlikte Kazak destanlarının bilimsel olarak hazırlanması çalışmalarına girişti.

⁴³ Kazak Edebiyatı Tarihi, C. I., Kazak Halk Edebiyatı, Almatı 1960, s.290.

⁴⁴ a.g.e., ss. 288-289.

Onun yönetiminde **Kambar Batır** (1959), **Alpamış Batır** (1961), **Kız Jibek** (1961) destanlarının hazırlanması ve basılması gerçekleştirildi. Avezov'un önderliğinde varyantların karşılaştırılması sonucu, Kazak destanlarının önemli bir bölümü bilimsel olarak yayımlandı.

Kazak destanlarının teşekkül devri hakkında bilgiler verdikten sonra destanların tasnif çalışmalarından bahsedelim.

M. Avezov makalesinde⁴⁵ Kazak eposu ve folklor türlerinin tasnifini şöyle vermiştir:

1. Halk edebiyatı türleri: Evlenme ve gelenek görenekler ile ilgili jırlar: (**jar-jar**; kızlar ve erkekler olarak iki grup hâlinde, sırayla, geline yeni akrabalarını, büyüklerini tanıtırma konusunda, ayrıca nasihatler, öğütler vererek söylenen bir şarkı. Bu şarkının esas özelliği, Kazak halk edebiyatının bir türü olan atışmaların ilk kaynağı mahiyetinde bulunması, atışmaların temelini oluşturmastır, **betaşar**; yeni gelen gelinin yüzünü açmak için söylenen şarkı, bu şarkıda geline tavsiyeler verilir, yeni akrabalarıyla tanıştırılır, şarkıda büyüklerin ismi geçince gelin eğilerek selâm verir, **sıñsu**; kız evden çıkıp kocasının evine giderken söylenen şarkı, bu şarkıyla kız ailesi, akrabaları ile vedalaşır, ayrıca gençliği ile vedalaşır. Hüzünlü şarkılar: (**coktau(ağıt)**, **Koştasu (vedalaşma)**; bir kahramanın savaşa giderken, veya belli sebeplerle memleketinden ayrılırken söylemiş olduğu şarkısı, bu şarkıda kahramanın vatanına, ailesine olan sevgisi anlatılır, **estirtu**; acı haber getirme, Kazak halkının eski adetlerine göre bir kişinin veya halkın başına gelen kötü haber kopuz çalınarak söylenirdi.)

2. Masallar, efsaneler, atasözleri, bilmeceleler: Masallar; olağanüstü masallar, hayvanlar hakkında olan masallar, geleneklerle ilgili masallar, çocuk masalları, efsanevî masallar v.s.

3. Kahramanlık Destanlar: **Koblandı**, **Er tarğın**, **Er Sayın**, **Kambar Batır** v.s.

4. Aşk Destanları: **Kozi Körpeş Bayan Sulu**, **Kız Jibek**, **Ayman-Şolpan**

5. Tarihî Destanlar: **Kenesarı Navrızbay**, **İsatay Mahambet**, **Beket**

6. Atışmalar

⁴⁵ Muhtar AVEZOV, *Makaleler*, Almatı, 1969, 11.c., s. 207

Epik destanların tür olarak şekillenmesi, tarihî destan sanatının araştırılma metoduna uygun yapılırsa yararlı olur. Bunun, eski destanların tümünde bulunan senkronik vasfa dayandığı açıktır.

Kazak destanlarının ortaya çıktığı döneme göre derlenmesini, meselâ 1940'lı yıllarda A.Marğulan şöyle sunmuştur:⁴⁶

1. Arkaik devir. En eski devirlerdeki destanlar. Buna “Er Töstik”, “Ak Köbek”, “Kulamergen”, “Şolpan Mergen” destan ve menkıbeleri örnek olarak verilebilir.

2. Oğuz- Kıpçak (XI-XII.yy.) devri. Bu devirde ortaya çıkan destanlar:

“Korkıt”, “Alpamis”, “Kazanbek”, “Kozı Körpeş Bayan Sulu”, “Dombavıl” vb.

3. XIII-XIV. yy. döneminde ortaya çıkan destanlar. Bu dönem kendi içinde ikiye ayrılır:

a) Coşî devletinin kuruluşu ile iç mücadelelerini anlatan destanlar. (“Koblandı”, “Er Tarğın”)

b) Bu devletin dağılma dönemini anlatan destanlar. (“Kambar”, “Kaztuğan”)

4. XVII-XVIII. yy. döneminde ortaya çıkan destanlar. Jungarların Kazak topraklarına yaptığı istila ile onlara karşı yapılan mücadeleleri anlatan destanlar. (Kabanbay, Bögenbay, Olcabay, Esim Han vd. hakkında olan destanlardır.)

5. XIX. asırdaki hükümete, hanların zulmüne karşı verilen mücadeleleri anlatan destanlar.

A.K. Borovkov ise Orta Asya ve Kazakistan halkları eposunu :

- a) Kıpçak Eposu
- b) Oğuz-Türkmen Eposu
- c) Kırgız Eposu

olarak üçe ayırmaktadır.⁴⁷

Oğuz eposu IX-X. asırlarda, Kıpçak eposu XIV-XV. asırlarda doğmuştur, Kazak eposu küçük destanlar şeklindedir. Yazar Kazak-Kıpçak eposunu Nogay devrinden başlatır. “Nogaylı Destanlar” dediği Kıpçak eposudur. Bu tarihi (XIV-XV) esas alırsak Kıpçak (Kazak) eposu Altınordu hanlarının eposuna dönüşmüş olur.

⁴⁶ Rahmankul BERDİBAYEV, *Kazak Eposu*, Almatı 1982, ss. 29-30.

⁴⁷ Avelbek KONIRATBAYEV, *Kazak Folkloru Tarihi*, Almatı 1991, s. 129.

İ.S. Braginskiy: “Azerbaycan, Türkmen, Tacik edebiyatındaki “Köroğlu” destanları feodalizmin kuruluşunun son devrinde, orta asırda doğmuştur” demektedir. Bu fikre karşı A. K. Borovkov: “Göçebe topluluk zamanında doğup gelişen Kazak, Karakalpak, Kırgız, Özbek, Türkmen eposu az çok boy-soy hayatı ile göçebe geleneğini yansıtmaktadır” diyerek eposun ortaya çıkışını eski boy-soy, ulus dönemlerinden başlatmaktadır. Kazak eposunun tabiatına bu fikir uygundur. Altay ve Sarı Arka topraklarını meskun eden Türk boyları eskiden göçebe olup, çeşitli birlikler kurup çoğu zaman kendi bütünlüğünü kurmuşlardır. Bunlara sadece Nogay devrini değil Sak, Massaget, Hun, Uysun, Türk Kağanlığı, Karahanlılar ve Oğuz devirlerini de ekleyebiliriz. Bazı şarkiyatçılar Kazak eposunun “Manas” ve “Şehname”den sonra doğduğunu söylemektedir. Doğrusu ise “Manas” süjesinin bazı unsurları Türk Kağanlığı devrinden bahsetse de destan XIX-XX. asırlarda tekrar söylenmiştir.⁴⁸

Kazak destanlarının bu şekilde sınıflandırılması, destanların ortaya çıkış devri göz önüne alınarak yapılmıştır. Fakat burada kahramanlık, tarihî ve lirik destanlar arasındaki farklılıkların tümü verilmemiştir. Destanların bu şekilde tasnifi, sonraki düşüncelerin gelişmesini ve yeni yöntemlere göre derlenmesini sağladı.

Bu farklılığı gören A.Konıratbayev de Kazak destanlarını kökenleri ve türü bakımından tasnif etmeye çalışmıştır. A. Konıratbayev destanları on gruba ayırmaktadır.⁴⁹

1. Masalsı destanlar. (Er Töstik, Kula Mergen, Talasbay Mergen, Dotan, MuñlıK-ZarlıK)
2. Türk Kağanlığı devrinde oluşan destanlar-yılname. (Orhun Yazıtları, Kül-Tegin hakkındaki destanlar)
3. Oğuz destanı. (Kıtabı Dadam KorKıt Destanları)
4. Boy destanları. (Alpamıs, Koblandı, Kambar)
5. Nogay dönemi destanları (Er Tarğın, Murın Sengirbayev’in söylediği “Kırımın Kırık Batırı” vd.)
6. Tarihî destanlar. (Beket, Dosan Batır, 1916 yılı manzumeleri)

⁴⁸ Avelbek KONIRATBAYEV, *Kazak Folkloru Tarihi*, Almatı 1991, s. 129.

⁴⁹ Rahmankul BERDİBAYEV, *Kazak Eposu*, Almatı 1982, ss. 32-33.

7. Lirik destanlar. (Kozı Körpeş Bayan Sulu, Kız Jibek, Ayman Şolpan)
8. Doğu destanları. (Rüstem dastan ve çeşitli kıssalar)
9. Yazara ait (telif) destanlar. (Espembet, Ötegen batır, Suranşı batır, NarKız)
10. Sovyet dönemi destanları. (Amangeldi, Malik, Tölegen hakkında olan destanlar)

Yukarıdaki tasnif eksikliklerden arınmış değildir, yani destanların kronolojisi ile türlerini tasnif etmede aynı prensipler korunmamıştır. Örneğin: Oğuz destanı, Boy destanları ve Nogay dönemi destanları tür bakımından kahramanlık destanlardır.

R.Berdibayev, Kazak destanlarını tür ve devir özelliklerine göre eski, kahramanlık, aşk ve tarihî destanlar olarak dört gruba ayırmaktadır.⁵⁰

Kazak destanları, konularına göre çeşitlilik arz etmektedir. Arkaik destanları daha sonraki dönemlerde kahramanlık destanları, aşk destanları ve tarihî destanlar takip etmiştir.

a. Arkaik destanlar/Köne epos (batırlık ertegi)

Kazak alimleri arasında arkaik epos üzerinde çalışanlar R. Berdibayev ve Ş. İbrayev'dir. Kazaklar arasında eski insanların kainatı ve olayları nasıl yorumladıklarını, onların aile kurma usullerini, mitik ve masalsı kahramanların mitik ve masalsı varlıklarla gökte, yer üstünde ve yer altında yaptıkları mücadeleleri anlatan metinlere arkaik epos, kahramandık köne epos, batırlık ertegi gibi adlar verilmektedir. Batırlık ertegi denmesinde de Jirmunskiy'in "bogatırskaya skazka" adlandırması etkili olmuştur.

Kazaklar arasındaki arkaik eposlara şu örnekleri vermek mümkündür: Kulamergen-Joyamergen, Talasbay Mergen, Dotan Batır, Kubikül, MunlıK-ZarlıK, Er-Töstik, Kerkula Attı Kendeby, Akcan Batır...vs.

b. Kahramanlık destanları/ batırlık epos/batırlar jırı.

Kazak kahramanlık destanlarında çoğu zaman olağanüstü bir şekilde doğan ve hızla büyüyen kahramanın, kavmi ya da boyu adına mücadelesi söz konusudur. Burada kahramanın halkı için hanlara ve istilacılara karşı yürüttüğü özgürlük

⁵⁰ Şakir İBRAYEV, *Destanın Yapısı*, Ankara 1998, s. 26.

mücadelesi anlatılmıştır. Epik jırlarda gösterdikleri yiğitliklerle göze çarpan ve düşmanlarını yenen kahramanlar hakkında hikayeler anlatılmaktadır. Kahraman ideal bir tiptir ve halkın huzurunu sağlama ve özgürlüğünü koruma yolunda mücadele eder. Köne kahramanlık eposlar daha sonraki dönemlerde kahramanlık destanlarına kaynaklık etmişlerdir. Arkaik destanlardaki mitik ve masalsı olağanüstü varlıkların, kahramanlık destanlarında yavaş yavaş ortadan kalktığı ve olaylarla, tiplerin gerçekçi bir zemine oturtulduğu görülmektedir. Örnekler: Alpamış, Koblandı Batır, Er Tarğın, Kambar Batır, Er Kosay, vs.

c. Aşk destanları/liro-epos/ ğaşıktık epos/ romandık epos.

Aşk destanlarında erlik, vatan koruma şeklinde değil; insanın özgürlük mücadelesi, aşk özgürlüğü gibi konularla ön plana çıkmaktadır. Aşk destanları aynı zamanda arkaik destandan yazılı romana geçiş yolundaki aşamayı oluşturmaktadır.

Kazak aşk destanları; Türk kaynaklı olanlar ve doğu edebiyat geleneğinden gelenler olmak üzere iki grupta ele alınmaktadır. Türk kaynaklı olanlar ğaşıktık jır, liro-epos gibi adlar altında toplanırken doğu kaynaklı olanlar ise dastan, romandık dastan, romandık epos başlıkları altında ele alınmaktadır. Kazak liro-eposlara örnek olarak Kozi Körpeş Bayan Sulu, Kız Jibek, Ayman-Şolpan gibi örnekler vermek mümkündür.

ç. Tarihi destanlar/tarihi jır.

Tarihi jır ya da destanlarda XVIII. ve XIX. yy.daki istilacılara karşı mücadele eden ve bağımsızlık için baş kaldıran Kıpçak tarihi kahramanlarının etrafında gelişen olaylar anlatılmaktadır. Tarihi jırların oluşumunda, tarihî kahramanların etrafında destan geleneğindeki pek çok motifi birleştirilmesi de etkili olmuştur. Örnek: Karatavdın Basınan Köş Keledi, Akmeşitti Alğanda Aytılğan Ölen, Kabanbay Batır, Beket, Dosan, vs.

Günümüzde halkın destanlarını dört büyük kola ayırarak araştırma çalışmaları yoğun olarak sürmektedir. Destanı bu şekilde türlere ayırma üzerinde duran ünlü bilgin V.M. Gatsak destanı şöyle tasnif eder: Eski kahramanlık, romantik ve tarihî destan. Slav folklorunda romantik destanların yerine balladların (kahramanlık ve tarihî konularda yazılmış epik manzum hikaye) yayıldığı bilinmektedir. Bu şekilde

sınıflandırma, ilk olarak destanların kendine has tür özelliklerini tek tek sınıflandırmayı esas alsın da, ikinci olarak onların çıkış kaynağını baz alarak türlerini ortaya koymaya yönelmiştir.⁵¹

C. Kazak Sahasında Destan Anlatım Geleneği

Kazak Türkleri arasında destan türünün karşılığı olarak epos, arkaik epos, köne epos, batırlık epos, kahramandık köne epos, liro-epos, ğaşıktık epos, romandık epos, batırlık ertegi, jır, batırlar jırı, tarihi jır, ğaşıktık jır, epostık jır, liro-epostık jırlar, dastan, ağız gibi terimler kullanılmaktadır. Sıralanan terimlerden de anlaşılacağı gibi, Kazak destanları çeşitli kollara ayrılmaktadır. Kazaklar arasında destan anlatmaya “jırlav” denilirken aşk ve kahramanlık konulu destanları kopuz ve dombıra eşliğinde anlatan şairlere de jırav, akın, jırşı gibi adlar verilmektedir.

Jırav, jırşı ve akınlar, terennüm ettikleri verimlere ve sosyal statülerine göre birbirlerinden ayrılmaktadır. Jıravlar, halkın içtimaî ve siyasetî hayatında önemli rol oynamışlardır. Onlar halkı düşmana karşı örgütleyip, savaşa çağırmış, boylar arasında çıkan her türlü problemi çözmüş, aradaki dostluğu ve kardeşliği pekiştirmiş, iyiliği ve dostluğu inşa etmeye çalışmışlardır. Halkın bilicisi olan ve her müşkülü çözen jıravlara danışmadan yapılmamış, onun sözünden çıkılmamıştır. Jıravsız bir eğlencenin, meclisin, düğünün yapılması söz konusu değildir. Jıravların bu özellikleri göz önüne alındığında Kazak jıravlarının eski kam, baksı, şaman ve ozanlarla aynı fonksiyonu üstlenmiş temsilciler olduğu açıkça görülmektedir. Jıravlar, bir dönem sadece kahramanlık destanlarını kopuz eşliğinde terennüm eden, irticalen manzumeler meydana getirebilen sanatkarlardır.

Jıravlar, Kazak geleneğinde destanı ortaya çıkaran ve kahramanlık destanlarını en güzel şekilde terennüm eden sanatkarlar olarak kabul edilmektedir. Kazak hanları ve beyleri, her zaman jıravları yanlarında bulundurup himaye etmişlerdir. Jıravlar, tıpkı ozanlar gibi, savaşlarda orduları kahramanlık destan ve şiirleri söyleyerek coştururlardı. Jıravlar, aynı zamanda halkın; zalim, gaddar ve adaletsiz hanlara karşı haykıran sesidir. Han ve beylerin en büyük danışmanları da jıravlardır. Jıravların,

⁵¹ Şakir İBRAYEV, *Destanın Yapısı*, Ankara 1998, s. 25.

geleneğin bozulmasıyla, akınlar gibi, dombıra çalmaya başladıkları da bilinen bir husustur.⁵² Jıravlar binlerce mısralık destanları ezberlerler ve hafızalarında koruyabilirler. Şiirlerin ölçülü ve kafiyeli olması onların işini kolaylaştırır. Kazak Türklerinin atasözlerinden masallarına kadar bütün verimleri manzum şekilde söylenir. Bu durum, sözlerin hafızada kalmasına büyük kolaylık sağlamaktadır.

Akınlar ise jıravlar gibi irticalen şiir söyleyebilen fakat kahramanlık destanlarından ziyade aşk konulu destanları terennüm eden sanatkârlardır. Hikaye tasnif edebilen akınlar, geleneğin sonraki dönemlerinde jıravların fonksiyonlarını da üstlenerek kahramanlık destanlarını da terennüm etmeye başlamışlardır. Anadolu sahası âşıklarına benzer şekilde atışma yeteneğine sahiptirler. Akınlar, daha ziyade güzelleme türündeki şiirlerle tabiat konulu şiirleri söyleyen sanatkârlardır. Akınların başkalarına ait manzumeleri de terennüm ettikleri bilinmektedir. Jırşı, jıravların ilk dönemlerdeki adıdır. Daha sonra bu adlandırma jır çıkarma kabiliyeti olmayan, destanları ezberleyerek anlatan sanatkârları tanımlamak için kullanılmıştır. Jırşılar, Berdibayev tarafından irticalen şiir söylemeyen sadece diğer şairlerin sözlerinden ezberledikleri bölümleri terennüm eden sanatkârlar olarak tanımlanır.⁵³

Esmaganbet İsmayilov'a göre Kazakların meşhur kahramanlık destanlarını ilk önce Şalgez, Jiyen, Sıpıra gibi jıravlar söylemişlerdir. Kazak destanlarının çıkış kaynağını Sıpıra jırav ile bağdaştırmak mümkündür. Bu düşüncüyü Alkey Margulan da desteklemektedir.⁵⁴

Halk efsaneleri Sıpıra jıravın uzun bir hayat yaşamış olduğunu, onun zamanında Deşt-i Kıpçak topraklarında birkaç hanın olduğunu anlatmaktadır. Buna göre Sıpıra jırav XIII. asrın sonundan XIV. asrın sonuna kadar yaşamış ve son iki yüzyıl boyunca Kazak bozkırlarında geçen tüm olaylarda kendisini, söz konusu olayları yaşamışçasına, anlatımın merkezine koyabilmiştir.

Gerçekten de kahramanlık destanları, bu olayın içinde yer alan kahramanın arkadaşının, kahramanın kahramanlıklarını anlatması; ya da belli bir seferden sonra

⁵² Rahmankul BERDİBAYEV, *Jırşılık Dastür* (Destancılık Geleneği), Almatı 1980, s.6.

⁵³ a.g.e., s. 6.

⁵⁴ E. İSMAYİLOV, *Akındar*, Almatı 1956, s. 44.

kahramanın meşhur olan kahramanlıkları hakkında halkın hafızasında yaşayan efsanelerin teşekkülü ile mümkün olabilecektir.⁵⁵

Kahramanlık destanlarının Sıpira jıravdan sonra nesilden nesile nasıl geçtiği sorusuna K. Sıdıkov “Akın jıravlar” adlı kitabında şöyle cevap vermektedir: “Kahramanlık destanlarını söyleyen akın jıravlar birbirinden öğrendiklerini, gelecek kuşaklara ulaştırmışlardır. Murın jırav “Kırk Batır” jırlarının çoğunu Nurım ve Kaşağan’dan, Karasay ile Kaziden onlar da Abıl’dan öğrenmişlerdir. Benzer şekilde Kaşağan ile Aktan anlattıklarını Kalniyaz ile Nurım’dan almış, onlara da Abıl ulaştırmıştır. Abıl’a gelen jırların kökeni Sıpira jırava dayanır. Demek ki, pek çok jırav ile jırşılardan söyledikleri birbirleriyle bağlantılıdır. Meselâ; Abıl, Mahambet, Kuvan, Kazakpay komşu Karakalpak memleketinin bir grup destanlarını anlatan jırşılardan ilki olup, Batı Kazakistan’da jıravlığın atası olan Şalgez ve Sıpira jıravlar tarafından bu jırşılardan anlattıkları devam ettirilmiştir. Hatta Sıpira jırav akınlık, jıravlık mesleğinin belli bir tarzda gerçekleştiğini kendi hayatı boyunca da izleme imkanını bulmuştur.”⁵⁶

Kazak anlatı geleneğinde jıravlar hakkında pek çok fikir ileri sürülmüştür. Meselâ; V.Jirmunskiy ve N.Zarifov jıravı “akın, şair, bahsî tipinin en eski tipi” olarak belirtirler. Bu düşünceyi onlardan sonra bu konuda araştırma yapan Kazak ve Karakalpak folklorcuları da desteklemişlerdir.⁵⁷

a. Geleneğin Temsilcisi Jırav

Prof. Smirnova’ya göre Kazak Türkçesinde akın kelimesi, **jıravdan** sonra ortaya çıkmış bir kavramdır. Prof. İsmayilov’a göre **jırav**, Kazak Türklerinde akın kelimesinin en eski şeklidir. Karakalpak folklorcusu K.Ayımbetov’a göre “Karakalpakistan arasında akın, **jıravlara** nazaran sonradan ortaya çıkmıştır. Karakalpaklarda **jırav** sanatı, akınlar, kıssahaneler ve şairlere göre daha önce ortaya çıkıp, halkla beraber asırlar boyu devam etmiştir...” Bu fikre Jirmunskiy, Zarifov, İsmayilov gibi araştırmacılar da katılmaktadır.⁵⁸

⁵⁵ Orazgöl NURMAĞANBETOVA, *Kazak Eposun Aytışı, Jırşı, Jıravlar*, Almatı 1990, s.180.

⁵⁶ K. SIDIKOV, *Akın Jıravlar*, Almatı 1974, s. 230.

⁵⁷ V. JİRMUNSKİY, ZARİFOV, *Uzbekskiy Narodny Geroičeskiy Epos*, M., 1974, s.520.

⁵⁸ E. TURSINOV, *Kazak Avız Edebiyatın Jasavşılardan Bayırğı Ökilderi*, Almatı 1976, s.156.

b. Jırav Kelimesinin Etimolojisi

Prof. Smirnova: “**jırav**” kelimesinin anlamını “jır söyleyici” olarak açıklar. Prof. İsmayilov, N.İlminskiy’in fikrine ve Tatar Türkçesinde “jıruv”, “jıruçe” kelimelerinin “jır” kelimesi ile bağlantılı olduğunu belirterek “**jırav**” kelimesini “jır”, “jır söyleyicisi”, “jırlamak” gibi kelimeleri özdeşleştirip, bu kelimelerin “tarihi jır söyleyici, geleceği yorumlayan kişi” manalarına geldiğini ifade eder. Bu fikri Karakalpak folklorcusu K. Ayımbetov da desteklemektedir. “**Jırav**” kelimesinin ilk şekli “jır jırlav” dır. “**Jırav**” kelimesinin aslının “jır” kelimesinden geldiğini geçen asrın alimlerinden N.İlminskiy, W.Radloff, L.Budagov, Ş.Valihanov da söylemektedirler.

W.Radloff, sözlüğünün I.cildinde “ır”; III.cildinde “yır”, “yırlıcı”, “yırla”, “yırcı”; IV.cildinde “jırav”, “jıravşı” kelimelerini birbiriyle ilgili olmayan ayrı maddelerde göstermektedir. L.Budagov’un sözlüğünde “**jırav**” kelimesi “yır”, “ır”, “jırlav”, “yırlav”, “yırlıcı”, “yırlaç” vs. kelimeleriyle birlikte ele alınmıştır. Sonuç olarak, L.Budagov’un sözlüğüne de dayanarak “**jırav**” kelimesinin “jır” kökünden geldiğini söyleyebiliriz.⁵⁹

Eskiden Türkler, jırşıya “yırağu” derlerdi. Kelimenin bu anlamı orta asır Türklerinin dilinde de muhafaza edilmiştir. Lütfi’nin “Gül ve Nevruz” adlı destanında “Yıravlar saf ve sakılar gülendem (saf taze jıravlar ile gül yüzlü şarap koyucuları”) mısrasına rastlıyoruz. Destanın başka bir bölümünde Türk destanları söyleyen Bülbül jırav hakkında;

Yırur atım ol yılda bülbül mest,	İsmim âşık Bülbül o yerde
Bilürmin tümen dastan bil-e dest,	Bilirim birçok dastan ezbere
Zabur elhanilik yırlar bilürmin	Kutsal kitap kadar bilirim
Nadimlik içre tadbirler bilürmin	Arkadaşlığı seven insanları bilirim

dörtlükleri yer alır. Nevaî’nin eserlerinde de aşağıdaki ifadeler yer alır:

Saf maycam orağar gül dilkeş-dür	Dökülen tap taze içecek gül gibidir
Tostağan içire kımız hem hoşdur	Tabak içindeki kımız da hoştur

⁵⁹ E. TURSINOV, *Kazak Aız Edebiyatının Jasavşılarının Bayırğı Ökilderi*, Almatı 1976, ss. 156-157.

Ey yırav, sen hem âşıkı körküz
Yetuğan birle ulug yırnı tüz

Ey jırav sanatını göster sen de
Yedigenle birlikte jır söyle⁶⁰

“Jır söylemek” Tatar Türkçesinde “jıruv” kelimesiyle ifade edilir. Tatar folklorcusu Naki İsenbet’e göre: “jıruçı”, eski söylenişteki “jırav” demektir; jır, destan söyleyicilerine böyle denmiştir... “Jırçı” kelimesi bu kökten türemiştir. “Min kunakçıl ber **jıruçı**, minde bar yarlıriday” cümlesinde, “yıruçı” destan söyleyici manasında kullanılmıştır. Moğollar “ênşi”, “sayrauvşı” (şarkıcı) kelimeleri yerine “jırgeeç” kelimesini kullanmaktadırlar.⁶¹

Türklere komşu olan ve asırlar boyu Türklerin medeniyetinin tesiri altında kalan Ermenilerin dilinde “**jırav**”, “**jırşı**” anlamlarını bildiren “ata”, “dede” kelimeleri muhafaza edilmiştir. Türkler, Korkut’a “ata, dede” derler. Öyleyse “Korkut Ata”, “Dede Korkut” kelimesinin eski anlamı “Korkut Jırav”, yani “nasihat, vasiyet verici” diyebiliriz. Ayrıca halk arasında Korkut Ata ile ilgili şu dörtlük yaygın olarak bilinmektedir:

Jıravdın piri Korkut Ata
Bata algan baksı askan Ata
Tam kalıp yurttın barı turdı eken
Kopuz alıp Korkut Ata küy tartKanda.⁶²

c. Jıravların Vazifeleri

Kazak jıravları han ordusunda olup, idarî işlerle sıkı bağı olan; hanlar, kahramanlar ve bütün halka nasihat, vasiyet veren; geleceği yorumlayan; hanlar, kahramanlar ve yöneticilerin kahramanlıklarını överek jır söyleyen jırşılardır. Savaş zamanında jıravlar hanın askerî heyetine katılıp askerleri coşturarak jır söylerlerdi. Jıravlar boy kabile şeceresini çok iyi bilen, kahramanlık eposunu ve tarihî jırları söyleyen kişilerdir.⁶³

Jıravlar, akınlardan farklı olarak bütün boylarla ilişki içindedirler. Han ve halka tavsiye veren, yön gösteren; han, boy ve kabileler arasındaki ilişkileri düzene sokan beyler heyetinin üyesidir. Kahraman yöneticilerin askerî heyetinde, hanla birlikte

⁶⁰ E. TURSINOV, *Kazak Ağız Edebiyatının Jasavşılarının Bayırğı Ökilderi*, Almatı 1976, s.157.

⁶¹ a.g.e., s.158.

⁶² Orhan Ş. GÖKYAY, *Dedem Korkut'un Kitabı*, İstanbul 1973, s. LLLXLIX.

⁶³ E. TURSINOV, a.g.e., s.158.

idarecilik görevi yaparlar. Sefer döneminde han ve komutanlarla beraber olup, savaş öncesinde askerleri destekleyip, askerlerin ruhunu yükseltmek için jır söylerler.

Jıravlar aslında askerî üst tabakayı oluşturan kişilerden ibarettir. Meselâ, Ketbuka- Nayman boyunun lideri; Kaztuğan jırav yüzbaşısıdır. Dospambet- seferber jırav, Şalkiyiz- askerî üst tabakadan gelmektedir ve Jiyeñbet- Esim hanın askerlerinin başı olarak görev yapmaktadır.

K.Ayımбетов, “Karakalpak jıravları hakkında: jırav eline kopuz alıp halk söz sanatını muhafaza eden; kahramanlık destanlar ve tarihî destanlar söyleyen kendi döneminin problemlerini aktaran; kopuzla atasözleri, vasiyetler, türkü ve ağıt gibi halk edebiyatının türlerini terennüm eden kişidir. Savaşlarda jıravlar askerlerin önünde bulunup, onları coşturan kişilerdir. Geleceği yorumlamada istidat sahibi olan kişilerdir. Onları padişahlar öz saraylarında bulundurup destanlarını dinlemişlerdir”⁶⁴ demektedir.

Kazak, Karakalpak jıravları gibi orta asır Moğol Tüülçileri de kahraman ve yöneticiler için magtaal (övme) ve erööl (dua) söyleyen, hanlara surgaal (vasiyet) veren kişilerdir. Reşidüddin’e göre, magtaallarda epik unsurlara daha çok rastlamaktayız. Moğol Tüülçilerin söylediği Surgaallar (vasiyetler) Kazak jırlarına benzemektedir.

Surgaallarda, insanın günlük hayatı, savaş zamanındaki hareketleri ve hana halkı nasıl idare edeceği hakkında tavsiyelerde bulunulmuştur. Örneğin: Aymaljin-emgenin surgaalında:

Gökte iki güneş olsa
Kuyudaki suyu yok eder
Tahta iki han gelse
Yurdundaki halkını yok eder...

Elçiliğe ahmağı göndersen
Kendi memleketini yok eder...

gibi sözler Kazak, Karakalpak jıravlarının şiirlerine çok benzemektedir.

⁶⁴ E. TURSINOV, *Kazak Avez Edebiyatın Jasavşılardıñ Bayırğı Ökilderi*, Almatı 1976, s.159

Kırım Tatarları geleceği yorumlayan kişilere jırav derler.⁶⁵

d. Jıravların Özellikleri

Özet olarak jıravlara has esas özellikleri şöyle sıralayabiliriz:

1. Sadece boy ile değil kabile ve hanlıkla da ilişkisi vardır.
2. Devlete, özellikle savaş döneminde orduya yakınlığı ile bilinir.
3. Orduda, halk birlikteliğini sağlamak gibi önemli bir vazife üstlenmiştir.
4. Geleceği yorumlayıp han ve halka tavsiyelerde bulunur.
5. Kahramanlık destanları ve tarihî destanlar söyleyerek savaş zamanında askerlerin moral dinamizmini yükseltmekle mesuldür.⁶⁶

e. Kazak âşıklık geleneğinde usta çırak ilişkisi

Kazak âşıklık geleneğinde âşık olabilmek dört şekilde mümkündür:

1. Âşıklığı düş yoluyla öğrenme, elde etme
2. Bata (dua, iyi dilek) yoluyla alma
3. Atadan oğula, öğrenerek âşık olma
4. Usta akınların yanında çıraklık yaparak âşık olma

Kazaklarda dombra çalma, dombra eşliğinde şiir (ölen veya jır) söyleme bir gelenek halini almıştır. Dolayısıyla ailede dombra çalıp şiir söyleyen biri mutlak vardır ve bu gelenek gelecek nesle kız, erkek demeden aktarılır. Yani jırav veya akın olan bir kişi bu geleneği bir sonraki nesle aktardığı için gelenek aile içinde öğrenilir ve sürdürülür. Bu şekilde meşhur olan pek çok jırav ve akın çıkmıştır. Yani bu iş bir aile kurumu haline getirilmiş ve aile içerisinde öğrenilen ve idame ettirilen bir sanat halini almıştır.

Kazak âşıklık geleneğinin Anadolu'daki âşık tarzı şiir geleneğiyle kesiştiği bariz noktalardan birisi de, âşıkların çıraklıktan yetişmeleri ve çırak-usta ilişkisi konusudur.

f. Kazakistan'daki âşıkların genel özellikleri:

Jıravlar sözlü edebiyatın diğer temsilcileriyle şu yönlerden ayrılırlar:

1. İrticalen şiir söylerler. Kendi şiirlerini söylemekle birlikte sınırlı da olsa başka jıravlara ait şiirleri de söyledikleri olur.

⁶⁵ E. TURSINOV, *Kazak Ağız Edebiyatının Jasavşılarının Bayırğı Ökilderi*, Almatı 1976, ss.159-160.

⁶⁶ a.g.e., s. 160.

2. Jıravlar genellikle tarihî ya da destansı şiirler söylerler ve sanatlarını dombra eşliğinde icra ederler.

3. Jıravlar eskiden hanların yanında bulunurlardı. Halkla han arasında bir koordinatör görevi görürlerdi. Sanatçı kişiliklerinin yanında savaşçı bir ruha da sahiptiler. Bunlar aynı zamanda siyasi kimlikleri de olan kişilerdi.

Jıravlar hanlık dönemi bittiğinden bu yana eski güçlerini kaybettiler. Daha çok mahalli bölgelerde kaldılar.

4. Jıravlar halk bilgesidirler; geçmişten ve gelecekte haber verirler. Bu yönleriyle Korkut Ata'yı andırmaktadırlar. Zaten gelenekte jıravların atası olarak Dede Korkut kabul edilmektedir.

Jırşılardan ise:

1. İrticalen şiir söyleme yetenekleri azdır.
2. Şiirlerini dombra eşliğinde söylerler.
3. Daha çok başkalarının şiirlerini söylerler.
4. Genellikle jır nazım şeklini kullanırlar.
5. Hem jırşı hem de akın özelliği taşıyanlara “jırşı-akın” adı verilmektedir.
6. Jırşılar bazen jırı ellerini kulaklarına atarak söylemektedirler.⁶⁷

Kazak Folklor ve Edebiyatında önemli bir yere sahip bulunan jırav ve jırşılardan bu özellikleri yanında tarihi süreç içerisinde üstlendikleri misyon ve fonksiyon elbette bu kadarla sınırlı değildir.

D. Koblandı Batır Destanının Genel Özellikleri

Koblandı Batır destanı, Kazak halkının zengin destanlarından biridir. Destan uzun zaman yaşayarak ünlü epos söyleyicilerinin hafızasında ve dilinde bugüne kadar gelmiştir.

⁶⁷ M. ERGUN, “Kazak Halk Akınlarında Rüya Motifi”, *Milli Folklor*, 1992, s.8.

Koblandı Batır destanında kahramanın halkını koruması, boy-soy bağımsızlığı için mücadele etmesi anlatılmaktadır. Bu amaç doğrultusunda birçok kahramanlık gösteren kişilerden bahsedilmektedir.

Diğer jırlar gibi Koblandı Batır destanı da bir asrın emeği değildir. Bu destan, yaratılırken halkın yaşam tarzına, sosyal hayatına, çeşitli isteklerine uygun olarak birçok değişikliklere uğramış tarihî dönemlerin, toplumsal şuurun çeşitli görüşlerin etkileri altında kalarak günümüze kadar gelmiştir.

İlk önce kısa nüshalarla başlayarak yavaş yavaş büyük bir destana dönüşmüş olan Koblandı Batır destanı, halk arasında sözlü olarak yayılmıştır. Destanın çeşitli varyantlarını: Marabay, Mergenbay, Birjan Tolımbayulı, Nurpeyis Bayganın, Aysa Baytabınov, Murın Jırav Sengirbayev, Köşelek Elamanov, Şapay Kalmağambetov, Kulzak Amankeldiulı vd. gibi jırşı-akınlar söyleyip, halk arasında yaymışlardır. Jırşılardan bu kadar çok olması destanın halk arasında geniş sahalara yayıldığını göstermektedir. Bunlardan her biri Koblandı Batır destanını kendine göre, tekrar yapmadan çoğunluğun tanıdığı süjeye yeni hikâyeler ekleyerek söylemişlerdir. Yukarıda sayılanlardan başka birçok jıravlar da destanı söylemiştir. Ama onların hayatı ve akınlık sanatlarından bahseden malumat elimize geçmemiştir.⁶⁸

Koblandı Batır destanının **29 nüshası** vardır. Nüshaların birçoğu **Marabay jırşının** söylediği süjeyi içermektedir. Bu nüshada Koblandı'nın Kıyat boyu ile birlikte Kızıl Baş Hanı olan Kazan'ı, ondan sonra Köbikti'yi öldürmesi, Karlığa'yı alması en sonunda kendisi seferde iken halkını zapt eden Alşağır Han ile savaşıp yurdundan ayrılması gibi olaylar anlatılır.⁶⁹

Mergenbay ve Birjan nüshaları biraz daha geniştir. Bu nüshalarda Toktarbay'ın çocuksuzluğu, Koblandı ile Karlığa adlı iki çocuğun doğumu, Koblandı'nın Köktim Han kızı Kurtka ile evlenmesi, Kurtka'nın tek gözlü (Tepegöz) dev tarafından kaçırılması, devin Koblandı tarafından öldürülmesi, batırın Karlığa ile evlenmesi gibi olaylardan bahsedilmektedir.

Kulzak ile Dosjan nüshalarında Kurtka daha farklı gösterilmektedir. Koblandı hayvanları güderken bir kız görür. Halk, kızı yılda bir kere gelen ejderhanın önüne koymuştur. Koblandı kızın yerine geçer, kırk kulaç kalın kılıcı ile

⁶⁸ Kazak Edebiyatı Tarihi, C. I., Kazak Halk Edebiyatı, Almatı 1960, s.333.

⁶⁹ Avelbek KONIRATBAYEV, *Kazak Folkloru Tarihi*, Almatı 1991, s.145.

ejderhayı öldürür. Fakat kendisi de zehirlenir. Kız onu sütle yıkayıp iyileştirir. O kız Kurtka olur. Batır'ın kahramanlığını beğenen Köktim Han, Koblandı'ya kızı Kurtka'yı verir. Sonra Kurtka'nın gök-elâ biyeyi (at dişisi) başlık parası yerine istemesi ve Tayburıl adlı atın doğumu ile ilgili konulardan bahsedilir. Bu arada Kızıl dev kızı için Batır ile dövüşür, fakat kendisi ölür. Kızıl devin ölümünü duyan Kızıl Han çok kızar son Kıyat ve Nogay halklarını zapt eder. Kazan seferi de böyle başlar.⁷⁰

Mergenbay nüshasında bazı olaylar farklı geçmektedir. Meselâ: Köbikti Koblandı'yı zindana attıktan sonra oğlu Bırşimbay, Alşağır'ı gönderip Kıpçak elinin zapt edilmesini ister. Alşağır kız kardeşleri Kanıkey ve Tinike'yı Bırşimbay ile evlendirmek ister. Bırşimbay, sonra oturduğu Alşağır şehrinin koruyucusu olur. Mergenbay nüshasında Alşağır'ın taraftarları, Kızıl devin oğulları Ağanas ile Toğanas'tır. Onlar, Koblandı'dan babalarının öcünü almak isterler.

Mergenbay, Birjan, Dosjan nüshalarında Koblandı'nın Kazan Han ile niçin savaştıkları açıklanmaktadır.

Murın, Nurpeyis, Aysa nüshaları birbirine benzer. Murın nüshasında Akşahan adlı Han düğün yapıp Kıdırbay'ı öldürmek ister. Oğlu Kıdırbay'ın malını mülkünü eline geçirir. Kıdırbay çocuk ister, onun için dolaşmaya çıkar. Sonunda Koblandı ve Hansulu adlı iki çocuğu olur. Murın, Aysa, Nurpeyis nüshalarında Koblandı çoğunlukla hanlarla savaşmaktadır. Alşağır onunla dost olup, Batır'ı kötü işlere gönderir.⁷¹

Koblandı Batır Destanı'nın el yazması kopyası Köşelek Elamanov'dan alınmıştır. Şimdi Orenburg arşivinde bulunmaktadır. Koblandı Batır Destanı'nın nüshalarını İbray Altınsarin'in eserlerinde de görmekteyiz. 1979 yılında İ. Altınsarin'in "Kırgız Hrestomatiyası" adlı kitabı neşredilmiştir. Bu kitapta Koblandı Batır Destanı'nın en güzel bölümü "Tayburıl Şabısı"(Tayburıl'ın Dörtnele Koşması) ilk kez neşredilmiştir. Bu destan 1977 yılında Zeki Ahmetov, R. Berdibayev tarafından hazırlanan "Aksavit" adlı kitapta neşredilmiştir. Destanın bazı bölümleri Ekim istilasına kadar "Dala Vilayeti"(1899), "Turkestanskiye Vedomosti"(1899), "Turgayskaya gazeta"(1901) gibi yayınlarda yayımlanmıştır. 1914 yılında Kazan'da

⁷⁰ Avelbek KONIRATBAYEV, *Kazak Folkloru Tarihi*, Almatı 1991, s. 146.

⁷¹ a.g.e., s.146-147.

Tuyakbay nüshası, 1922 yılında Taşkent'te A. Divayev tarafından toplanan nüshalar neşredildi. M. Gabdullin "Koblandı Batır Destanı" üzerine doktora yapmıştır. Ayrıca 15 nüshasını bulmuştur.⁷²

Koblandı Batır süjesinin ortaya çıkış tarihini herkes farklı tespit etmiştir.

Koblandı Batır destanının ortaya çıkmasına neden olan tarihî gerçek, Kazan şehrinin İvan Grozny tarafından ele geçirilmesi fikriydi. Bu fikrin yanlışlığını M.Avezov, S.Mukanov, K.Jumaliyev kahramanlık destanları hakkında yazdıkları eserlerinde delil göstererek ispatlamaktadırlar.

Ekim istilasına (1917) kadar halk biliminde bu jırı 1552 yılında Kazan Hanlığına ait olarak düşünmek fikri daha çok itibar görmüştür. Gabdullin ise, konuyla ilgili Koblandı Batır Destanı XIII. asırda İran'da hükümdarlık eden Gazan Hana karşı olan mücadele sonucu doğmuştur; onları, Kazaklar önceden "Kızıl Baş İli" olarak adlandırıyorlardı" gibi bir fikir öne sürmüştür. Bu görüşler ders kitaplarında da yer almaktadır. K. Jumaliyev'in fikrine göre Batır XV. asırda yaşamış, fakat onun hakkındaki efsane ve masallara Sak ve Babil devrinden itibaren rastlanmaktadır.⁷³

Destanın XIII. asırda ortaya çıktığı fikrini değerlendirirsek: Gazan Han Töle Bi'yin soyundandır. Gazan, İran topraklarında ilk defa müslüman olan, İslâm dinini kabul eden Moğol hanlarından biridir. "Moğol Tarihi" adlı eseri yazan Reşid-ed-din Gazan'ın veziridir. Gazan ile Töle Bi arasında Kafkasya ve Orta Asya için bir mücadele olduğu gerçektir.

Koblandı Batır destanında sadece bir devre ait olaylardan değil, farklı devirlere ait olaylardan da bahsedilmektedir. Koblandı Batır süjesinde geçen Kazan hakkındaki olaylar VIII-XI. asırlarda Oğuz, Kıpçak, Peçene kavimlerin yaşadığı tarihî dönemlerden alınmıştır. Destandaki Alşağır Han ile ilgili süje Noğaylı boyunun yıkılma döneminden alınmıştır. Koblandı Batır destanı çoğunlukla göçebe boylar arasında söylenirdi. Bu sebeple bugüne kadar gelmektedir.⁷⁴

⁷² Avelbek KONIRATBAYEV, *Kazak Folkloru Tarihi*, Almatı 1991, s. 147.

⁷³ Kazak Edebiyatı Tarihi, C. I., Kazak Halk Edebiyatı, Almatı 1960, s. 335.

⁷⁴ a.g.e., s. 159.

Folklor araştırmacılar mevcut kahramanlık destanlarında geçen yer, şehir adlarına bakarak onları belli bir tarihi devre bağlamanın zor olduğunu söylemektedirler.

Kahramanlık destanının sijesinin hayat gerçeğine dayandığı doğrudur. Ama destanın hangisi olursa olsun bu gerçeği edebî olarak vermesi için kahramanlığın ortaya konulması gerekmektedir. Dolayısıyla jırşı-akınlar, tarihî gerçeklerin kendilerine göre yerlerini değiştirebilirlerdi. Çok eski zamanlarda olan tarihi olay bu günde olmuş gibi veya tam tersi, sözlü halk edebiyatında, bilhassa destanlarda verilebilirdi. Buna edebiyatta anakronizm denilir.

Kahramanlık destanlarındaki anakronizm hakkında Rus tenkitçisi N.A.Dobrolyubov'un şöyle bir fikri vardır: “ok tanrıya inanılan çok tanrıçılık döneminde Rus halk edebiyatını kahramanlık destanları oluşturuyordu. Zamanla onlar unutulmaya başladı. Fakat Rus topraklarına Tatar askerleri geldiğinde halk eski kahramanlık destanlarını hatırlayıp onları yeniden geliştirip değiştirmişlerdi.” Bu destanlara son dönemdeki olaylar da eklenmiştir. Böylece bu destanlarda eski ve son dönemlerde olan olaylar birbirine karışmıştır. Bu tarzdaki anakronizm sadece Rus kahramanlık destanlarına ait değildir. Bu durum, Kazak kahramanlık destanlarında da söz konusudur. Kazak kahramanlık destanlarında kahramanların dvşeceği düşmanlar çoğunlukla Kalmuklar veya Kızılbaşlar’dır. Bazen bu iki düşmana aynı destanda rastlayabiliriz.⁷⁵

XIII. asrın başında Moğolların Cengiz Han ile başlayan seferleri Kazak ile Orta Asya halkalarının topraklarında meydana gelmiştir. Askeri gücü çok olan Cengiz Han yerli halka zulüm ederek onları kendisine zorla baş eğdirir. Bununla birlikte Cengiz Han ordusu İran, Irak, Kafkasya ve Avrupa’nın Güney doğusuna kadar gitmektedir. Onlar bu topraklarda da zulüm ederek kendi iktidarlarını kurar. Ele geçirdiği toprakları Cengiz Han kendi çocukları, yakınları arasında böler. Onlardan her birini ayrı bir ulus olarak ilan eder. 1240 yılında Cui (Cengiz Han’ın oğlu) Devleti kurulur. Bu tarihte Altınordu diye adlandırılır. Ancak Kulikovo savaşından (1380) sonra Altınordu dağılmaya başlar.⁷⁶

⁷⁵ Kazak Edebiyatı Tarihi, C. I., Kazak Halk Edebiyatı, Almatı 1960, s.335-336.

⁷⁶ a.g.e., s. 337.

Altınordu'nun yerine üç hanlık (Kırım, Kazan, Astrahan hanlıkları) kurulur. Bunların içinde de feodal anlaşmazlıklar, mücadeleler güçlenir. Bu gibi mücadeleler doğal olarak yerli halkı etkiler. Bu sırada halk bu mücadelelere karşı gelir. Halk arasında kahramanlar ortaya çıkar. Bu mücadelelerde kahramanlık gösteren kahramanlar hakkında hikâye ve destanlar söylenir. Bu savaşlarda düşman olarak Kızılbaşlar gösterilmektedir.

Kazak kahramanlık destanlarının doğuşunun ikinci sebebi de Kazak ve Kalmukların (Jongarların) arasında uzun zaman devam eden mücadelelerdir.

XVII. asırda Kazaklar ile komşu olan Kalmuklar güçlü bir memleket hâline gelir. Kalmuklar bu arada komşu ülkelere saldırırlar. Bunların içinde Kazak halkı da vardır. Kalmuklar Kazaklara karşı mücadele ettiği zaman onların malını mülkünü ve topraklarını ayrıca halkı köle olarak ele geçirmeyi hedeflemişlerdir.⁷⁷

Bu hedeflerine ulaşmak için Kalmuklar askerlerini bir araya getirerek 1723 yılının baharında Kazak halkına hücum eder. Onlar Yedisu, Talas, Karatav'ı ele geçirip Sırderya'yı geçip Aral'a kadar giderler. Kalmuklar Kazak halkına zulüm ederler. Tarihte bu olaya "Aktaban şubırındı Alkaköl sulama" denilir.

Fakat Kazak halkı güçlenip düşmana karşı çıkar. Halkını korumak için halk uğruna ölebilen cesur kahramanlar düşmana karşı gelmede öncülük yaparlar. Kazaklar ilk olarak Kalmuklar'a karşı Bulantı nehri boyunda büyük bir mücadele verip düşmanı yenerler. Bu yere "Kalmuk Kırılğan" adı verilir.⁷⁸

Bu mücadelede, Kazak halkı birçok kahramanlık göstererek 1729 yılında düşmanı kendi topraklarından uzaklaştırırlar.

Ancak Kazak halkı Kalmukları tamamen uzaklaştırmak için kendilerini koruyacak güç ararlar. Ve Ruslardan yardım alırlar. Bu durum Kazakları Kalmuklar'dan korur.

Kalmuklar'a karşı Kazak halkının yaptığı kahramanlık mücadelesi halk edebiyatında özel bir yer tutar. Halk, kendi edebiyatında Kalmuklar'a karşı Kazak halkının cesaretine, kahramanlığına, zaferlerine yer verir. Böylece halkın kahramanlığından bahseden destanlar ortaya çıkmaya başlar. Eskiden Kızılbaşlarla olan savaşları anlatan destanlar yenilenip Kızılbaşların yerine Kalmuklar geçer.

⁷⁷ Kazak Edebiyatı Tarihi, C. I., Kazak Halk Edebiyatı, Almatı 1960, s.338.

⁷⁸ a.g.e., s.338.

Böylece yenilenmiş destanlarda eski dönemin gerçekleri yeni özellik kazanmaktadır. Dolayısıyla da Kazak halk edebiyatında anakronizm ortaya çıkmış olur.

Benzer şekilde, anakronizm Koblandı Batır destanında da görülmektedir. Destanın bütün varyantlarının özetine, süjesine, olaylarına ve yapısına baktığımızda “Koblandı Batır” destanının hikayesinin İvan Groznıy’ın Kazan şehrini ele geçirmesine veya Kazak halkının Kalmuklara karşı olan savaşlarına bağlı olmadığı görülmektedir. Destanın birçok varyantında Koblandı’nın savaştığı düşmanlar Kızılbaşlardır. Destandaki olayların esas gelişimi Koblandı’nın önderliğinde Kıpçak kahramanlarının Kızılbaşlarla olan mücadeleleri üzerine kurulmuştur.⁷⁹

Ancak destanın bir iki varyantında Koblandı Kalmuklar’la savaşmaktadır. Fakat bu yukarıda bahsedilen anakronizm esasında doğmuş olan hikâyelerdir. Destanın diğer varyantlarında ise Koblandı Kızılbaşlarla savaşmaktadır. Koblandı halkın Kızılbaşlar’a karşı koruyucusu olarak gösterilmektedir. Buna bakarak destandaki olaylar Kıpçaklar ve Kızılbaşlar arasında uzun süre devam eden ilişkilerden doğmuştur diyebiliriz. Bu fikir “Koblandı Batır” destanının birçok varyantında geçmektedir. Örneğin: Mergenbay nüshasında Koblandı’ya karşı mücadele eden Kızılbaş halkının kahramanı olarak Kazan gösterilmektedir:

<i>Kızılbaştñ elinen</i>	<i>Kızılbaş ülkesinden</i>
<i>Kazan degen er şıKtı,</i>	<i>Kazan adlı er çıktı</i>
<i>Jön bilmegen şer şıKtı.</i>	<i>Beklenmeyen dert çıktı.</i>
<i>Noğaylınıñ köp elin</i>	<i>Noğaylı pek çok boyunu</i>
<i>Oljalap şavıp janşıptı.</i>	<i>Yok etmeye çalıştı.</i>
<i>Bağınbağan adamın</i>	<i>İsyan eden kişileri</i>
<i>Kırıp joyıp tavsıptı.</i>	<i>Yok edip öldürmüştü.</i>
<i>Jerin malın oljalap,</i>	<i>Topraklarını mallarını alarak</i>
<i>Katarınan asıptı.</i>	<i>Herkesten zengin olmuştu.</i>
<i>Mal-janına Karamay</i>	<i>Malına bile bakmadan</i>
<i>Noğaylı eli Kaşıptı</i>	<i>Noğaylı boyu kaçmıştı.⁸⁰</i>

⁷⁹ Kazak Edebiyatı Tarihi, C. I., Kazak Halk Edebiyatı, Almatı 1960, s.339.

⁸⁰ a.g.e., s.340.

Bu alıntıda Kazak kahramanları Kızılbaşların Hanı olan Gazan (Gızan) han olabilir. Çünkü XIV. asrın başında Kızılbaşlar ilinde Gazan adlı bir han vardır. Ondan tarihî kaynaklar şöyle bahseder:

XIII. asrın 20. yıllarında Cengiz Han Kuzey İran ve Kafkasya halklarına karşı savaş açıp, buraları ele geçirir. Sonra Kuzey İran'da Moğolların Hulagu adlı Hanı 1256 yılında kendi devletini kurar. İlhanlar adlı bu devletin hanları Moğollardandır. 1295 yılından 1304 yılına kadar orada Gazan Han'ın hükümdarlığı sürmüştür.

İlhanlılar Devleti Moğol Hanlığının bir bölümü idi. Buraya Cengiz Hanın oğulları (Cuçi, Çağatay, bunlardan sonra Batıy, Berke) yardım olarak askerî güç gönderirlerdi. Bu arada İlhanlılarla Azerbaycan, Kafkasya, Kıpçak halkları savaşıyorlardı. Bu savaşlar Gazan Han döneminde idi.

Gazan Hanın çok güçlü bir askeri ordusu vardı. O savaş zamanında askerlerini diğerlerinden ayırmak için başlarına Kızıl Börk giydirmişti. Bu yüzden halk onları Kızılbaş diye adlandırmıştı. Onlara karşı savaşanlar Kıpçaklardı. Düşmanlara karşı durabilmek için Kıpçaklar bir araya gelip birbirine yardım ederlerdi.⁸¹

Bu gibi tarihî kaynaklar açısından baktığımızda “Koblandı Batır” destanındaki Kıpçaklar ve Kızılbaşlar arasındaki ilişkiler anlaşmazlık döneminde ortaya çıkmıştır diyebiliriz. Destanda bahsedilen olaylar bu durumla açıklanmaktadır.

Kazan kahramanlarına karşı Koblandı çıkar. Destanda Karaman; Kıyat boyuna, Koblandı; Kara Kıpçak boyuna mensuptur. Halk arasında düşmanlarla savaşıp kahramanlık gösterenler hakkındaki efsane-hikâyeler destana eklenmektedir. “Koblandı Batır” destanının hikâyeleri de bu esasa göre oluşmuştur diyebiliriz.

“Koblandı Batır” destanı ilk dönemlerde tek tek küçük hikâyelerden ibaret olup sonradan bir araya toplanıp büyük bir destan hâline gelir.

Diğer destanlar gibi “Koblandı Batır” destanı da halkın yazması olmadığı dönemde, sözlü olarak doğmuştur. Destan bir çok akın-jırşılar tarafından sözlü olarak söylenmiştir. Fakat her bir jırşı destanı kendine göre söylemiştir. Destanı söylerken jırşı aynı zamanda toplumun görüşlerine de yer vermiştir. Eğer dinleyici toplum, destanı iyi dinlerse, akın-jırşı tekrar etmeden, yeni olayları katarak uzun vakit

⁸¹ Kazak Edebiyatı Tarihi, C. I., Kazak Halk Edebiyatı, Almatı 1960, s.340-341.

söyleyebilir. Dolayısıyla bazen de bir destan bir gün boyu söylenebilir. Böyle uzun destanlar kahramanın çocukluğundan başlayıp bütün hayatını anlatmaktadır.

I. BÖLÜM

FORMÜL NAZARİYESİ

Halk edebiyatının sözlü ürünlerinin metin yapısı üzerine yapılan önemli araştırmalardan biri Milman Parry tarafından başlatılıp, Albert Lord tarafından sürdürülen Yugoslav sözlü kahramanlık şiiri araştırmasıdır. Parry, Avrupa kahramanlık şiirini yakından inceleyerek, Homer türü kahramanlık manzumelerinin sözlü stilini çözümlemeye çalışmıştır. Parry'nin 1933-1935 yılları arasında, Lord'un da 1937-1951 yılları arasında yaptıkları gezilerdeki derlemelerle Harvard'daki Parry koleksiyonunda 13.000 Güney Slav metni bir araya getirilmiştir. Parry ve Lord çalışmalarını bu metinler üzerinde yapmışlardır. Lord ve Parry çalışmaları sonucunda ulaştıkları sonucu Formül Nazariyesi olarak isimlendirir. Bu nazariye sözlü edebiyatın yapısını ve stilini ihtiva etmektedir. Lord'un görüşüne göre bu kalıp çözümleme yöntemi, masallara ve türkülere de uygulanabilmektedir.

Kamil Veliyev, "çok geniş tarihi olan bedii söz medeniyetinin formül sistemi üzerine çalışma ve mektep seviyesindeki takdimi, M.Parry ve onu takip eden A.Lord'a mahsustur" demekte ve bu nazariyeyi Parry-Lord nazariyesi olarak adlandırmaktadır.¹

Parry-Lord teorisi gerçekte en az iki teoriden oluşmaktadır. Bunun yanında ikinci teori birinciye ek olarak gelişmiştir.

A. Lord tarafından Yugoslav halk edebiyatı malzemesine dayanılarak teferruatlı incelenen ve sunulan birinci teori, sözlü geleneksel belli bir formüle dayanılarak söyleyici tarafından sürekli tekrarlanarak söylenen eserlerin oluşum ve yaşama prensiplerini açıklamaktadır. Bu birinci teori birçok kişi tarafından kabul görmüştür.

İkinci teoriye, bize yazılı şekilde ulaşan şifahi edebiyatın ortaya çıkış özelliklerini açıklayan teori diyebiliriz. Esas özellik, eserdeki formüllerin yeterli

¹ Albert LORD, *The Singer of Tales*, Cambridge Harvard Üniv. Press 1960; Kamil VELİYEV, *Destan Poetikası*, Hız: H. Açıkgöz, İstanbul 1989, s. 139; F. Ahsen TURAN, *Dede Korkut ile Oğuz-Name'deki Ortak Formüller*, V. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi Halk Edebiyatı II, Ankara 1997, s.299.

seviyede kullanılması, yani formüllerin sayısıdır. Diğer özellik ise, bir destanın anlatımında düzenli olarak kullanılan fikir grupları yani “tem”lerdir.²

Lord’un, Homer’in destanları üzerine araştırma yapanların tekrarlar, stok tekrarlar, destan klişeler, stereotipik ibareler olarak adlandırdığı ve bu terimlerin ya çok dar veya çok geniş olmaları nedeniyle, Milman Parry tarafından yeniden “anlatılmak istenilen bir ana fikri anlatmak için aynı vezin şartları altında düzenli olarak kullanılan bir grup sözcük” şeklinde tanımlar. Parry’nin formülü vezin şartları üzerine tanımlaması ve vurgulaması ile formül sadece dinleyiciler açısından faydalı olmanın çok daha ötesinde son derece hızlı olarak destanı irticalen kompoze eden âşığa da fayda sağlamıştır.³

Parry-Lord’un “halk edebiyatı eşittir formül edebiyatı” şeklindeki fikri tartışılmaktadır. Bu görüşe karşı, R. Cally çalışmalarında formülleri olmayan halk edebiyatı eserleri ortaya çıkabilir görüşünü öne çıkarır. Ve de bazı eserler formüller üzerine kurulsa da sözlü edebiyata ait olduğunu söylemek zordur. Bu problemleri çözmek için ortaya “geçici metinler” fikri atılmıştır. Yani yazar hem sözlü olarak söyleyebilir hem de yazabilir. A.Lord bu görüşlere karşı: “Böyle yazarlar eserlerindeki estetiği kaybetmektedir. Dolayısıyla, “metinler ya sözlü ya da yazılı olmalıdır, üçüncü şekil yoktur” demektedir. Ayrıca ona göre yazılı eserlerde de formüller vardır, bunlar sözlü edebiyattan kalma unsurlardır.⁴

Fakat Parry-Lord teorisine karşı çıkanlar da formüllerin sözlü edebiyatla sıkı bağı olduğunu söylemektedir. Yani formüllerin ortaya çıkışının ilk sebepleri sözlü edebiyatta görülmektedir. V.M. Jirmunskiy şöyle yazmıştır: Yazılı epostaki formüller kökünü sözlü edebiyattan almaktadır. Fakat eseri sözlü edebiyatın ürünü olarak saymamız yanlış olabilir. Geleneksel formüller ise kahramanlık eposunun özellikleri olarak muhafaza edilmelidir.⁵

İ.M.Tronskiy, M.Parry’nin teorisi hakkında şöyle der: “Parry’nin tespitine göre incelediği formüller epik şiirdeki sütunlara veya sütun gruplarına benzemektedir.

² İ. BRAGİNSKİY, *Pamyatniki Knijnogo Eposa*, Moskova 1978, Nauka, s. 130.

³, Özkul ÇOBANOĞLU, *Halkbilimi Kuramları ve Araştırma Yöntemleri Tarihine Giriş*, Ankara 1999, s. 241.

⁴ Braginskiy, İ., a.g.e., s. 131.

⁵ a.g.e, s. 132.

İsmin belli bir halinde (çoğunlukla yalın halde) olan isim birkaç farklı şiir ölçüsünde kullanılan formülleri içerebilmektedir. Yani bu formüller şiir ölçülerine bağlıdır.⁶

Formüller üzerine pek çok araştırmacı çeşitli yönlerden çalışmışlardır. Fakat hangisinin doğru olduğunu tespit etmek zordur. Bazıları ise formülleri hiç kabul etmezler. Örneğin: V.Gatsak teferruatlı olarak formülleri araştırır ve onları epik hafızası ile paralel görmez. Gatsak daha çok irticalen söylemeye önem vermektedir.⁷

Fakat bu teoriyi dogmaya dönüştürmek doğru değildir. Aksi takdirde halk edebiyatının estetik özellikleri ortadan kalkar. Diğer taraftan eğer çeşitli şekillerde görünen (anlam, yer bakımından) tekrarlar olmasaydı bugüne kadar gelmiş bu büyük eposları ezberlemek çok zor olurdu. Formüller, eposun lirik- epik şiir, epik şiir, epik marş, bitmiş epos gibi bütün gelişme merhalelerini değiştirmekte ve geliştirmektedir.⁸

Formüller hakkında bazı araştırmacılar çeşitli görüşler öne sürmüşlerdir.

D.Lihaçev formüllerden bahsederken formülü; formül-süje, formül-motif, formül-dil gibi bölümlere ayırmaktadır. Ayrıca yazar, “sanat sadece hayatı yansıtmıyor aynı zamanda ona has etiket formülleri de vermektedir” demektedir.⁹

O.Ternovskaya, doğu Slavların toprakla(tarım) ilgili geleneklerine bağlı olan formüllerden bahsederken daha çok anlam ve konu üzerinde durmaktadır.

Hayvanlar, toprak, böcekler, kutsal eşyalar ile ilgili formüllerden bahsederken Veliyev şöyle demektedir: “Formül, tarla ile ilgili olan geleneksel çalışmaya katılan kişilerin geleneksel çalışma sırasındaki konuşma biçimidir. Bu biçim şarkı, büyücü ıslık, küfür, sessizlik(sükut) şeklinde olabilir.”¹⁰

Epik formüllerin özellikleri hakkında, Z.N.Volkova “Fransız Eposu” adlı kitabında “Kahramanlık Eposunun Dili Millet Öncesi Devirdeki Fransız Edebi Dilinin Esasları” adlı bölümünde bahsetmektedir. Yazar bu bölümde epik formüllere türlü örnekler getirerek epik geleneği dil geleneği ile bağdaştırmaktadır.¹¹

⁶ Kamil VELİYEV, “Traditsionnye Formuly v Tyurkskom Epose”, *Sovyetskaya Tyurkologiya*, 1987, Sayı 3, s. 88.

⁷ V. GATSAK, “Osnovy Ustnoy Epiçeskoy Poetiki Slavyan: Antiteza “Formulnoy Teorii”, *İstoriya, Kultura, Etnografiya i Folklor Slavyanskikh Narodov*, Moskova, 1973, ss.184-196.

⁸ K. VELİYEV, a.g.e., s. 89.

⁹ a.g.e., s.89.

¹⁰ a.g.e., ss. 88-89.

¹¹ a.g.e., s. 89.

Teorik ve pratik açıdan, formüller üzerine M.A.Kumahov, Z.Yu.Kumahova, A.N.Desnitskaya ve N.Roşyanu gibi araştırmacılar da çalışmışlardır. Ayrıca belirtmelidir ki, Formül Nazariyesi Türk folklorunda da uygulanabilir kanaatindedirler.¹²

L.Uland, Ya.Grimm, A.Afanasyev, F.Buslayev, A.Veselovskiy gibi araştırmacılar tarafından belirlenen Formül Nazariyesi, sonradan A.Mayer, A.Daur, Th.Frings, C.Bowra, H.Peukert, R.Cully, Ch.Wang, D.Holzapfel, D.Buchan gibi araştırmacıların Hint, Avrupa, Afrika ve Doğu geleneksel edebiyatları ile ilgili eserlerinde Halk Şiiri düzeninin tabii kanununa uygun olarak teferruatlı incelenmiştir.¹³

Formüller, morfolojik bakımdan halk edebiyatının birçok dalında işlenmiştir. Elbette sayı ve anlam bakımından formüller, halk edebiyatının her dalında farklıdır. Klişeleşme, deyimleşme, tekrarlanma onların ortak özellikleridir. İşte formüllerin tespiti bu şekilde gerçekleştirilir.

Ch.Hokett, “ilkel toplulukların” folklorunu inceleyerek edebiyatı şöyle tarif eder. “Her toplumun bazı istisnalar dışında kısa veya uzun halk edebiyatı eserleri vardır. Bunların, toplumun kanunlarına göre zaman zaman tekrarlanması gerekmektedir.” Burada bahsedilen istisna, yeni dönem Avrupa ve Amerika edebiyatlarıdır. Eğer geleneksel formüllere dayanan halk edebiyatının tabii kurallara uygunluğunu örnek olarak kabul edersek, bu istisna o kadar büyük görülmeyebilir.¹⁴

Böylece Formül Nazariyesini bütün özellikleriyle geleneksel kültürün kanunu olarak kabul edebiliriz. Başka bir deyişle çeşitli geleneksel formüller ve klişeleşmiş yapılar bütün kültürlerde mevcuttur. Çünkü hiçbir kültür geleneksiz yaşayamaz. Geleneksel kültür ise, ağızdan ağıza geçerek klişeleşmiş kalıplara dayanan kolektif bir deneyimdir. Hatta sadece kültür için değil onun bütün dalları için de bu geçerlidir. Yani, formüllerin tekrarlanmasına, klişeleşmesine dayanmaktadır. Örneğin: Dilde Vinogradov’un dediği gibi deyimler dışında da geleneksel formüller oluşmaktadır. Birçok kişi hazır formüller, klişeler vasıtasıyla konuşmakta ve yazmaktadırlar.

¹² M. KUMAHOV, *Yazık Adıgskogo Folkloru: Narodnyy Epos*, Moskova 1985; A. DESNITSKAYA, *Naddialektnyye Formy Ustnoy Reči i ih Rol V İstorii Yazıkı*, Leningrad 1970; N. ROŞYANU, *Traditsionnyye Formuly Skazok*, Moskova 1974; Kamil VELİYEV, a.g.e., s. 89.

¹³ G. MALTSEV, *Traditsionnyye Formuly Russkoy Narodnoy Neobryadovoy Lirik*, Leningrad 1989, s. 4.

¹⁴ a.g.e., s.5.

Günlük konuşmamızda bile sık sık klişe, kalıplaşmış ifadeler kullanmaktayız. Dolayısıyla geleneksel formüllerin estetiğini, özelliklerini incelemek zorundayız. Halk dilinin esas unsuru olan formüllerin araştırılması halk edebiyatının şekillerine bağlıdır. Veselovskiy'e göre şiir dili formüllerden ibarettir. Formüller şiirde birleştirici düğmelerdir.¹⁵

Şiir dilindeki formüllerin incelenmesi üzerinde en çok Veselovskiy "İstoriçeskaya Poetika" adlı kitabında durmuştur. Burada formül, edebiyatın değişme dönemlerini tespit etmek için kullanılan bir araç olarak nitelendirilmektedir.

Formül üzerine birçok çalışma yapılmıştır. Bu halk edebiyatındaki formüllerin tabiatından yani çokluğundan kaynaklanmaktadır. Formüller bilhassa eposta görülmektedir. Ancak, Rus şiirinde formüller çok azdır. Rus lirik şiirlerini araştıran alimler formülleri bazı durumlara bağlamaktadır. Mesela: M.P. Shtokmar formülü kontaminasyona, yani ayrı ayrı sözleri birleştirerek yeni bir anlam veren başka bir söz elde edilmesine bağlamaktadır. P.D. Uhov ise Rus şiirindeki formüller hakkındaki kısa makalesinde onları irticalen söylenme özelliğine bağlamaktadır. Tabi ki irticalen söyleme özelliği çeşitli formülleri ve klişeleri gerektirmektedir. Fakat formüller irticalen söylemeye bağlı değildir.¹⁶

E. Haymes'in bibliyografyasına göre formül üzerine yapılmış çalışmaların sayısı 1973 yılına kadar beş yüzden fazladır. Fakat bu eserler Haymes'a göre "aynı yere takılmış" olarak ifade edilmektedir. Bunun sebebi araştırmacıların Halk edebiyatının şifahi olarak söylenmesi, ezberlenmesi, irticalen söylenmesi gibi mevzulara daha çok önem vermesindendir.¹⁷

Ayrıca lirik formüller üzerine Alman okulu araştırmacıları da çalıştı. (A. Dauf, G. Heilfurth, H.Peukert, O.Holzapfel) Bunların ortak noktası lirikte formüllerin bulunmasıdır. Bu araştırmacıların esas gözlemleri şöyledir:

- 1.Formüller, üslup ve mazmun bakımından tipleşmenin neticesidir. Yani şiirdeki formüller "hayatî formüllere" (sosyal formüllere) bağlıdır.
- 2.Formüller, kolektif ürün olarak bir şairin sanat eksikliğidir.
- 3.Formüller, bir şairin irticalen şiir söylemede yardımcı unsurlarıdır.

¹⁵ G. MALTSEV, *Traditsionnye Formuly Russkoy Narodnoy Neobryadovoy Liriky*, Leningrad 1989, s. 6-7.

¹⁶ a.g.e., s. 12-13.

¹⁷ a.g.e., ss. 13-14.

Ayrıca formüllerin belli bir teknik özelliği vardır; ezbercilik. Fakat bu teknik özellik (fonksiyon) formüllerin tek taraflılık özelliğini açıklamaktadır. Formülün özelliklerini sadece ezbere ve şifahi söylemeye bağlamak yeterli değildir. Formül nazariyesi sadece şiirin değil, folklorun yanı sıra şifahi olmayan, örneğin; plastik ve tatbiki sanatlar gibi sanat dallarının da özelliği olabilmektedir.¹⁸

Halk edebiyatındaki formüller hakkında olan çalışmaları özetleyecek olursak şu sonuca varabiliriz: formüller, şüphesiz halk edebiyatına bağlı olsa da formüllerin estetiği az da olsa şifahi özellik ile açıklanabilmektedir.

Formüllerin teknik özellikleri evrenselidir. Fakat bu evrensel formüller tarihi estetik alanda esas anlamlarını kaybetmektedir.¹⁹

Lirik alanın araştırılması doğrudan formüllere bağlıdır. Halk formülleri liriğin ilk unsurlarıdır. Formüller çeşitli janrların bilhassa şiirin esas unsurları olarak kullanılırlar. Formüllerin bazı türleri, sabit değişmez epitetler gibi, üzerinde daha çok çalışılmıştır. Formüllerin diğer grupları ise az işlenmiştir. Bunun yanında formüller lengüistik folklor alanında daha çok çalışılmıştır. Bu alan az çalışıldığı için zaman zaman yanlış sonuçlara varılabilir.

Fakat formüller halk edebiyatının geleneksel elementleridir. Halk liriği esas olarak formüller üzerine kurulmuştur.²⁰

Formüllerin araştırılması ta antik çağlardan başlamıştır. (Protagor, Aristotel'in "Ritorik"i, Çiçeron'un "Topik"i). Formüllerin prototipi hakkında çalışmalar başlayıp, asırlar boyu devam edip bu güne kadar gelmiştir.²¹

Tarih açısından baktığımızda formüllere bağlı olan problemler folklor metninin poetiği dışında kalmakta; onlar daha çok estetik meselelere, halkın söz sanatına olan ilişkiye bağlanmaktadır.

Formül, söz sanatının unsuru olarak gerçeği değil geleneksel bakışı yansıtmaktadır. Geleneksel şiirler daha çok formüllerden ibarettir. Bu şiirlerde daima formüllerin bulunması, sık sık kullanılması şiirdeki formüllerin esas özelliğidir. Şiirdeki sık sık tekrarlanan klişeleşmiş kelime veya kelime gruplarına biz formül

¹⁸ G. MALTSEV, *Traditsionnyye Formuly Russkoy Narodnoy Neobryadovoy Liriky*, Leningrad 1989, ss. 16-17.

¹⁹ a.g.e., s. 18.

²⁰ a.g.e., s.22.

²¹ a.g.e., s.24.

olarak bakıyoruz. Ancak sık sık tekrarlanması formüllerin esas özelliği değil, sadece birkaç özelliklerinden biridir. Unsurun formül olması onun sadece tekrarlanmasına değil geleneksel yönüne de bağlıdır. Ayrıca folklorik tahlilden geçmelidir.

A.Daur'a göre formül, içinde janrın tipik özelliklerine uygun kavramları konsantre ederek tekrarlayan bir bütünlüktür.²²

Formüllerin geleneksel değerlere bağlı olması, halk şiirine kendine has üslup ve konu bakımından, özellik kazandırmaktadır. F. Buslayev'a göre formül, hep düzenli ve her zaman yenidir.²³

Formül estetiği, tipleşmenin, genelleşmenin estetiğidir. Ayrıca, bu genelleşme somuttan soyuta olan hareket değil A.Skaftimov'un dediği gibi "iç sanat yoğunluğu"dur.

Formül bir "canlı hücre" gibi mecazî anlamda bütün organizmanın kanun ve kurallarını yansıtmaktadır. Bu kurallar ise kelimelerle kapalıdır. Onlar özel olarak tespit edilmelidir. Formüllerin taşıdığı genel özelliğini tespit etmek için önce cümle, ifade ve tamlamanın içinde bu özelliği taşıyan dominantı bulmamız gerekmektedir. Rus ve İtalyan masalları incelendiği zaman V. Uvarov formüllerin dominantlarını tespit edip İtalyan masallarının esas olarak "güzellik", Rus masallarının ise "güç" kavramları üzerine kurulduğunu söylemiştir.²⁴

Genel olarak formüllerde halkın söyleyemediği, ifade edemediği, gözlemcinin özel tanımını isteyen kelimeler, ifadeler ve kelime grupları saklıdır.

Formüllerin özelliklerinden biri de onun sadece belli bir anlam vermesi değil ayrıca o anlamı tecessüm etmesidir. Böylece anlam ve formül arasındaki münasebeti görmüş oluruz.

Formüller ve deyimler: Formül, poetiğin unsuru olarak lengüistik bir kavram değildir. Deyim birbirine bağlı bölünmeyen kelime gruplarıdır. Bu kelimeler kendi aralarında iç dil kurallarına bağlıdır. Folklordaki formüller ise hür, kendi arasında bağlı olmayan tamlamalardır. Elbette bazı durumlarda deyim olabilir.

Ortaçağ edebiyatı araştırmacılarına göre "ortak yerlerin" edebiyatı, "klişeler" edebiyatı gibi adlar kazanmıştır. Bir eser yaratmak demek geleneksel kavramlara

²²G. MALTSEV, *Traditsionnye Formuly Russkoy Narodnoy Neobryadovoy Liriky*, Leningrad 1989, s.43.

²³a.g.e., s.44.

²⁴a.g.e., s.44.

göre verilmiş olan “ortak genel yerlerden”(yani konu ve üslup açıdan formüller) birkaçını seçip onları yetenekli olarak kullanıp işlemektir.²⁵

Bu “ortak yerler (toposlar) E. Curtius’a göre dış bakımdan birbirine benzer. Fakat topikler fikir şeması, ifade şeması demektir. Ve bunlar çeşitli olarak şekillendirilip anlam kazanabilir. Bu formüllere geleneğin prototipleri diyebiliriz, sanki bir billurdaki eksen sistemi gibi, bu eksen sistemi billuru oluşturmakta fakat kendisi hiç anlam taşımamaktadır.²⁶

“Locus communis” ise küçük üslup formüllerinden kurulup klişeleşmiş formüllerin mikro-sistemini oluşturmaktadır. Formüller içerik ve anlam bakımından metne uygunluk sağlamaktadır. Yani şekil ve anlam birbirine bağlıdır. Formüller tarihi değişkenlik özelliğine sahiptir.²⁷

Formüller kendi özel isimleri olan geleneksel kavramların bütünüdür. Dolayısıyla formüller şerh edilemez yani kelimeler başka şekilde ifade edilemez. Formülü oluşturan kelimelerin değişikliği onun mefhumunu değiştiremez.

Formüller geleneksel poetiğin “özel isimleri”dir. Eğer formül özel isimden oluşuyorsa, bu özel ismin diğer kelimelerle iç anlam bağı vardır. Meselâ kahramanın ismi geçiyorsa, kahraman sadece ifade ettiği anlamlara göre hareket eder, yani onun kendine has anlamı vardır.²⁸

Formül iki zıt, ama kendi arasında karşılıklı bağımlılık bulunan bir niteliğe sahiptir. Formül esas itibarıyla “bitmemiş”, açık, fragman (parça) hâlinedir. Formül böyledir, çünkü yukarıda bahsettiğimiz gibi o bir canlı hücredir. Yani gelenek canlı ise formül de canlıdır.

Fakat öbür taraftan formül anlam, şekil, fonksiyon bakımından bitmiş bir bütünlüktür. Formül estetik açıdan mecaz-ı mürseldir. Formüllerde esas olan morfolojik şekil değil, onun ifade ettiği daimi anlamdır. Yani formülün unsurları bölünebilir veya bölünemez. Fakat taşıdığı anlam canlıdır. Bu formülün değişken olma özelliğidir.²⁹

²⁵ G. MALTSEV, *Traditsionnyye Formuly Russkoy Narodnoy Neobryadovoy Liriki*, Leningrad 1989, s.47.

²⁶ a.g.e., s.48.

²⁷ a.g.e., s.49.

²⁸ a.g.e., s.50.

²⁹ a.g.e., s.52.

Formüller genel olarak metin ile uyum sağlamaktadır. Halk şiiri sanatı estetik açıdan klişeleşmiş, hazır poetik kalıplarının olmasını gerektirmektedir. Formüller bu kalıpların malzemeleridir. Onlar söyleyicinin yeteneğini göstermektedir. Formüller, taşıdığı anlamlar bakımından değerlendirilmektedir. Formüllerde saklı olan kelimelerin anlamları, formüle bir özellik isnat etmektedir. Formül şekil bakımından değişebilir. Fakat taşıdığı anlam değişmez.³⁰

Formül, sözlü poetik kanunun kategorisi olarak şiir yapımındaki standart, örnek rolünü oynamaktadır. Bu formüllerin şekil yapısıdır. Gerçekten şiirdeki formüller, ne kadar sık tekrarlanırsa, o kadar onların anlamlarını tespit etmek, dolayısıyla şiirin anlamını tespit etmek zor olur. Ancak folklorun estetik sistemi bu anlamları çıkarabilmek için, bir kavram, parametre içermektedir. Bu parametre gelenektir.

İşte bu gelenek şiirde geçen gerçeği yansıtmakta, kendine has bir dünya yaratmaktadır. Örneğin Aniçkov diyor ki, halk şiiri tabiatı, gerçekleri tasvir etmez, sadece çizgiler halinde verir.³¹

Elbette burada lirik gerçeği hiç anlatmaz diyemeyiz.

A.Losev'e göre gelenek, lirik şiirin estetik gerçek olarak tanıtılmasıdır. Ve formüller de geleneksel özellikleri taşıyan unsurlar olarak, geleneğin ilk unsurları şeklinde folklor şiirinde büyük yer tutmaktadır. Formüller metinde anlam taşımaz, metin onlara anlam kazandırmaktadır. Formüllerin kendi estetik gücü ile gelenek unsuru olarak kendilerine has iç motivasyonu vardır. Burada folklorun tarihi, estetiği için önemli bir durum görülmektedir; folklor metninin unsurları metin seviyesinde değil gelenek seviyesinde gerçekleri göstermektedir. Bu özellik folklor unsurlarının yapısı ve kompozisyon düzenine bağlıdır.³²

Geleneksel formüllerde “gerçek” özellikleri aramak, tarihe aykırı olurdu. Elbette metinlerde gerçekleri bulabiliriz ancak öncelikli olarak onlar şiirin spesifiğini açıklamaktadır, ikinci olarak ise kahramanların isimleri gibi gerçekler “düzeltilmiş” ve kaidelere bağlanmıştır.

Formül basit olmayan ve kendi içinde çelişik bir kavramdır. Formülün estetik yapısına bağlı olan bu iç çelişik durum onun ikili tabiata sahip olmasındandır. Bir

³⁰ G. MALTSEV, *Traditsionnye Formuly Russkoy Narodnoy Neobryadovoy Liriky*, Leningrad 1989, s.54.

³¹ a.g.e., s.63.

³² a.g.e., ss.64-65.

taraftan metinde formül onun esas bölümü, kompozisyon unsuru, poetik unsuru olarak nitelenmektedir. Diğer taraftan ise formül geleneğin temeli, geleneksel poetiğin kategorisi, tabiatıyla metne bağlı olmayan bir unsurdur.³³

Görünüşte bir formül farklı metinlerin yapısında kullanılabilir. Böylece formül estetik tabiatına göre sadece bir metnin bölümü değil, kendi başına bir bütünlük oluşturmaktadır. Bir metnin bölümü, parçası olarak baktığımızda (olma açısından) formül halk metnine yazarın kendi metni olarak bakışının sonucudur. Esas olan formülün geleneğin unsuru olmasıdır. Belli bir anlamda formül aynı zamanda metne ait veya ait değil sadece onun belli bir parçasını oluşturmaktadır. Yani formül gelenek ve metnin sınırları içindedir. Formüller geleneğin tahakkuk ettirilen elementleridir. Dolayısıyla metne bağlıdır. Formül burada metni geleneğe yaklaştıran bir unsur olarak gösterilmektedir.

Böylece formül, geleneği metne göre tasarlamaktadır. Yani formül şiiri geleneğe yaklaştıran bir sembol olarak nitelendirilmektedir.³⁴

Formüllerin yapısı nasıl olursa olsun (bir kelimede veya kelime grubundan oluşan) anlamın güçlülüğü bakımından büyük önem taşımaktadır. Yani ilk olarak tek kelime ayrı basit bir formül olabilir; diğer taraftan ise bu basit formül geleneksel görüşleri kapsayan ifade, büyük görüşlerin toplamı olabilir. Yani formül halkın geleneklerini, inançlarını, ayinlerini, örf âdetlerini ifade etmektedir.

Formül dinleyicileri coşturabilir, duygularını yükseltebilir. Formül asırlar boyu devam eden manevî hazineyi içermektedir. Formül, birkaç asırlık manevî değerleri taşıyan anlamın merkezidir.³⁵

Formül kapalı olsa da taşıdığı manayı iyice muhafaza etmektedir. Formül metinde kullanıldığı zaman bu “uzak” anlamlarını yenilemekte ve canlı kılmaktadır. Formülün taşıdığı anlam hâlâ kullanılmakta, canlı kalmakta ve dolayısıyla gelenek de devam etmektedir.

Standart formüllerin sık sık kullanılması eskiye dönüş ya da, “poetik etiket” de değildir. Geleneğe hitap ederek formül, söyleyicilerin ve dinleyicilerin sanat şuurunu uyandırmaktadır. Formülün içeriği; belli anlamı ifade eden kelimeler olmasıdır.

³³ G. MALTSEV, *Traditsionnye Formuly Russkoy Narodnoy Neobryadovoy Liriky*, Leningrad 1989, s.71.

³⁴ a.g.e., s.72.

³⁵ a.g.e., s.87.

Formülün gücü söyleyicinin geleneksel seviyesine, yani formüllerin geleneksel anlamını bilme seviyesine bağlıdır. Ayrıca söyleyici şahsî duygularını anlattığı zaman “genel kelimelerden” ortak kelimelerden uzak kalmaz. Çünkü A. Veselovskiy’e göre şiir kolektif şahsi oluşumdur.³⁶

Ayrıca poetik kalıplar incelendiğinde “şahsi görüş” ve “şahsiyet, kişilik” gibi kavramları ayırt edebilmemiz gerekmektedir. Şahsi görüş her söyleyicide vardır. Poetik için bu kategori değildir. “Kişilik” ise poetik kategori ve ortaçağ edebiyatında ortaya çıkmaya başladı. Şiir söyleme ilk önce toplumsal formüllere hitap eder. Geleneksel formül tekten genele geçen bir ara unsurdur.³⁷

“Ortak yerler”, şiirde genel çerçevede şahsî görüşlerin değerlendirilmesidir. Yani bu formül dinleyiciyi iştirak edene dönüştürür.

Formül topluluğa hitap etmiyorsa poetik unsur olamaz. Böylece formüller taşıdığı nitelikleri ile söyleyiciye eseri söylemede yardımcı olan unsurlardır. Söyleyicinin yeteneği ve formülleri bilmesi ortaya metni çıkarmaktadır. Dolayısıyla formüller metnin esas unsurlarıdır.

³⁶ G. MALTSEV, *Traditsionniye Formuly Russkoy Narodnoy Neobryadovoy Liriki*, Leningrad 1989, s.89.

³⁷ a.g.e., ss. 89-90.

II. BÖLÜM

KOBLANDI BATIR DESTANININ TAHLİLİ İNCELENMESİ

A. Koblandı Batır Destanı'nın Özeti.

Çok eski zamanlarda bugünkü Kazakların ataları olan Kıpçakların Toktarbay denilen büyük bir başbuğu vardır. Toktarbay'ın en büyük derdi çocuğunun olmamasıdır. Bu derdini Kıpçaklara anlatmakta; “Her cinsten hayvan sahibi oldum. Fakat elimden tutacak bir çocuğum olmadı” diye ağlamaktadır. Kıpçak halkı bu duruma üzülür. Sonunda karısı Analık ile birlikte kutsal yerleri ziyaret edip, çocuk sahibi olmak için dua ederler. Dilekleri kabul edilir. Nihayet bir kızı ve bir oğlu olan Toktarbay büyük bir şölen yaparak, oğluna Koblandı kızına da Karlığa adını verir.

Aradan aylar, yıllar geçer ve Koblandı altı yaşına gelir. Günlerden bir gün Koblandı babasının sahibi olduğu at sürülerinin olduğu yere gittiğinde çoban Estemis'le tanışır ve onun doksan adamıyla birlikte avlanmak üzere bir dağa çıkar ve orada konaklar. Tam o sırada Koblandı'nın kulağına bir ses gelir. Koblandı Estemis'e bu sesin nereden geldiğini sorunca o “Kızılbaşlar'ın Yurdundan” diye cevap verir. Kalmuk hükümdarı Köktüm Aymak Han'ın kızı Kurtka ay altında bir direk dikip üzerine koyduğu altın tengeyi vuran yiğitle evlenebileceği şartını koymuştur. O güne kadar hiçbir aday bu işi başaramazken Koblandı hem o hedefi vurur hem de bütün rakiplerini yener. Sıra Kurtka'yı koruyan Kırk Beş Göz Kızıl Er'dedir. Onunla da savaşı Koblandı bu devi öldürür. Dileğine ulaşan Koblandı Kurtka ile yurduna dönerken yolda bir at sürüsüyle karşılaşır. At sürüsünün içinden bir kısrak beğenip alan Kurtka kısrakın karnındaki yavrunun Yörük bir at olacağını söyler. Bu Koblandı'nın atı Tayburıl'dır.

Onlar memleketlerine dönerken Kızılbaş ilinden Kazan adlı bir kahraman çıkıp Nogay Ülkesinin Kırlı ve Sırlı adlı şehirlerini zorla ele geçirir. Bu haberi duyan Koblandı da Kıyat soyundan olan Karaman ile birlikte onlara karşı savaşır.

Kazan'ı yenen Koblandı, malını mülkünü alıp yeniden yola koyulur. Ancak yolda fikrini değiştirip Kalmuk Hanı Köbikti'nin atlarını çalarken yakalanan Koblandı ve Karaman esir edilerek hapse atılırlar. Bu arada hesapta olmayan bir şey olmuştur. Köbikti'nin kızı Karlığa, Koblandı'ya aşık olmuştur. Bu sebeple de onların

hapisten kaçmasına yardım eder. Koblandı'nın zindanda yattığı süre zarfında başka bir Kalmuk Hanı, Alşağır, Kıpçak ülkesini istila eder, çadırları yıkar, evleri yakar, kadın ve kızları gözü yaşlı bırakır.

Koblandı zindandan çıktıktan sonra Köbikti'yi öldürüp kendi yurduna döner. Bu arada Kalmuk Hanı Alşağır da geri dönmeyeceğini düşündüğü Koblandı'nın karısı güzel Kurtka ile evlenmek istemektedir.

Geri dönen Koblandı yurdunu Alşağır'dan kurtarmak için savaşa hazırlanır ve arkadaşları Karaman ve Karlığa ile birlikte istediği sonucu elde eder. Nihayet sonunda Koblandı kız kardeşini Karaman'a verir ve kendisi de Kurtka ile evlenerek muradına erer. Bu arada Köbikti'nin kızı Karlığa, Koblandı'nın kendisinden neden vazgeçtiğini bir türlü anlamaz. Çünkü savaştan sonra Koblandı Karlığa'yı bırakıp gider. Bunun üzerine Karlığa dağlara çıkarak Akmonşak adındaki atı ile tek başına yaşamaya başlar.

Bu arada Koblandı'nın karısı Kurtka dokuz ay sonra bir oğlan doğurur ve ismini Bökenbay koyar.

Bökenbay altı yaşına geldiği zaman Kızılbaşlar'ın yaptıklarının intikamını almak için Koblandı ile birlikte savaşmaya karar verir. Bunu duyan Karlığa savaş meydanına gelip Koblandı'yı arkasından yaralar. Koblandı'nın yaralanması üzerine oğlu, Şoşay Hanla savaşır ve onu öldürür.

Kurtka bunları duyduktan sonra Bökenbay'ı Karlığa'yı getirmesi için gönderir. Bökenbay Karlığa'yı alır ve babasının yanına getirir. Orada Koblandı ile Karlığa kendi kusurlarını birbirlerine söylerler. Koblandı, Karlığa'nın kendi babasını ve kardeşini öldürdüğünü bildiğinden onun dostluğuna güvenmediğini, bundan dolayı da Karlığa'dan vazgeçtiğini söyler. Fakat ta yürekten Karlığa'yı sevmektedir. Karlığa Koblandı'dan özür dileyip ağlar. Sonunda Koblandı Karlığa'yla Kurtka'dan izin alarak evlenir ve ondan da Kiyikbay adlı oğlu olur.

Destan böylece mutlu bir şekilde sona erer.

B. Konu ve Vak'a Örgüsü

Çok eski zamanlarda Kıpçakların Toktarbay adlı bir başbuğu vardır. Toktarbay ve Analık adlı karısının en büyük dertleri çocuklarının olmamasıdır. Toktarbay karısı ile kutsal yerleri ziyaret edip çocuk sahibi olmak için dua ederler. Nihayet Karlığa ve Koblandı adlı bir kız ve bir erkek çocukları olur.

Aradan aylar, yıllar geçer Koblandı büyür. O sırada Kalmuk Hanı Köktim Aymak, Kurtka adlı güzel kızını evlendirmek ister. Evlendirmek için bir şart koşar. Kurtka bir direk diktirir, üzerine altın tengeyi koyar. Kim o altın tengeyi vurursa Kurtka ile evlenecektir. Koblandı o yarışa katılıp kazanır. Kurtka ile evine dönerken bir at sürüsü görür. Kurtka o sürü içinde bir kısrak beğenir. Doğan at yavrusunu Kurtka kendisi besler. Sonra bu yavru Koblandı'nın Tayburıl adlı atı olur.

Koblandı Kazan adlı kahramanla savaşır. Bu arada Kalmuk Hanı Alşağır, Koblandı'nın ailesini, malını mülkünü eline geçirir. Koblandı yurdunu Alşağır'dan kurtarmak için arkadaşları Karaman ve Karlığa ile birlikte savaşa hazırlanır. Sonunda Alşağır'ı yenip halkını kurtarır.

Koblandı Kurtka ile evlenir. Dokuz ay sonra Koblandı'nın Bökenbay adlı oğlu olur. Bökenbay altı yaşına geldiği zaman Köbikti Hanın yeğeni Şoşay Han Kıpçak halkını ele geçirmek ister. Koblandı ve oğlu savaşmaya karar verirler. Bunu duyan Karlığa savaş meydanına gelip Koblandı'yı sırtından yaralar. Sonra da Şoşay Hanı öldürür.

Kurtka bunları duyduktan sonra oğlu Bökenbay'ı Karlığa'yı getirmesi için gönderir. Bökenbay Karlığa'yı alır ve babasının yanına getirir. Orada Koblandı ile Karlığa kendi kusurlarını birbirlerine söylerler. Koblandı Karlığa'nın kendi babasını ve kardeşini öldürdüğünü bildiğinden onun dostluğuna güvenmediğini, bundan dolayı Karlığa'dan vazgeçtiğini söyler. Karlığa Koblandı'dan özür dileyip ağlar. Sonunda Koblandı Karlığa'yla, Kurtka'dan izin alarak evlenir ve ondan da Kiyıkbay adlı oğlu olur.

Ana hatlarıyla konusu bu şekilde bir çerçeveye oturan destanın vak'a örgüsü şu şekilde gösterilebilir:

I. Destanın açılışında Toktarbay'dan bahsedilir. Toktarbay ile Analık çocuksuzluk sebebiyle kutsal yerleri ziyaret ederek Karlığa ve Koblandı adlı bir kız ve bir oğul sahibi olurlar.

II. Koblandı altı yaşına gelince babasının sahip olduğu sürülere bakmak ister. O arada Toktarbay'ın Estemis adlı çobanı ile tanışır. Estemis ile av avlarken bir haber duyar.

III. Bu haber: Kalmuk Hanı Köktim Aymak, güzelliği herkes tarafından bilinen Kurtka adlı kızını evlendirmek istemektedir. Kurtka bir direk diktirip üzerine tenge koydurur. Kim o tengeyi vurursa Kurtka ile evlenecektir.

IV. Bu haberi Koblandı da duyar, gitmek ister. Fakat Estemis onu göndermek istemez.

V. Koblandı Estemis'in ısrarına bakmadan yarışa katılır ve kazanır.

VI. Koblandı bütün rakipleri ile dövüşür. Sıra Kurtka'yı koruyan Kırk Beş Gözlü Kızıl Er'e gelir. Koblandı devi de öldürüp Kurtka'yı alır.

VII. Yurda dönerken yolda Koblandı ile Kurtka bir at sürüsü görürler. At sürüsü içinden Kurtka bir kısağı beğenir. Doğacak olan yavrunun Yörük bir at olacağını söyler. O yavruya kendisi bakar, onu kendi çocuğu gibi besler.

VIII. Bu at yavrusu sonradan Koblandı'nın Tayburıl adlı doru atı olur.

IX. Bu arada Kızılbaş ilinden Kazan adlı bir kahraman Nogaylı'nın Kırılı ve Sırlı adlı şehirlerini eline geçirir. Bu haberi duyan Koblandı, Kıyat soyundan gelen Karaman adlı arkadaşı ile birlikte onlara karşı savaşır.

X. Koblandı bu savaşta galip gelir.

XI. Savaş sonunda Kıyat soyundan gelen askerler Koblandı'nın zaferini çekemeyip onu öldürmek isterler.

XII. Fakat Karaman bunu öğrenir.

XIII. Koblandı memleketine dönmek isterken Karaman ona der ki ben hiç savaşmadım, ganimet elde edemedim, boş dönemem.

XIV. O zaman Köbikti adlı Kalmuk Hanın sürüsünü çalmak isterler. Fakat Köbikti Han onları tutuklayıp (esir alıp) zindana atar.

XV. Koblandı zindandayken onun ülkesini Kalmuk Hanı Alşağır istila eder. Bütün malını mülkünü, ailesini ele geçirir.

XVI. Bu arada Köbikti Hanın Karlıĝa adlı kızı Koblandı'ya aşıık olur. Karlıĝa onlara kaçmak için yardım eder ve onlarla birlikte kendisi de kaar.

XVII. Köbikti durumu  ĝrenince onların peşine düşer.

XVIII. Karlıĝa Koblandı'ya babasını nasıl  ld rebileceĝini anlatır. Koblandı Köbikti'yi öldürür.

XIX. Alşıaĝır Han Kurtka ile evlenmek ister.

XX. Geri döndükten sonra Koblandı ülkesini kurtarmak için Karaman ile Karlıĝa'yı yanına alıp Alşıaĝır'ın yurduna doĝru yola düşer.

XXI. Uzun yol yürüdükten sonra Koblandı nihayet Alşıaĝır'ın yurduna varır. Ama girecek kapı bulamaz.

XXII. Şehrin kenarında Alşıaĝır'ın sürüsünü güden babası, annesi ve kız kardeşini görür. Onlar kendi aralarında konuşup kaybolan oĝullarına aĝıt yaktaktadırlar. Alşıaĝır'a beddua etmektedirler.

XXIII. Bunların konuşmalarından Koblandı durumu  ĝrenir. Konuşmaya Kurtka da katılır. O sırada Kurtka Koblandı'yı görür.

XXIV. Kurtka Alşıaĝır'dan şehrin dışına çıkmak için izin ister. Alşıaĝır izin verir.

XXV. Kurtka Koblandı ile görüşüp nasıl kurtulacaklarını kararlaştırırlar.

XXVI. Bu arada Karaman ve Karlıĝa askerleri ile birlikte gelirler.

XXVII. Şehirde ise Alşıaĝır'ın annesi fal bakarak oĝluna Koblandı geliyor der. Fakat oĝlu ona inanmaz.

XXVIII. O zaman annesi Kanikey ve Tinikey adlı iki kızını alıp kaar.

XXIX. Bunu Karlıĝa görür. Peşlerine düşüp iki kızı alır. Bu kızları Karaman ister.

XXX. Karlıĝa Koblandı'yı çok sever. Ona ulaşmak için Kanikey ve Tinikey'i Karaman'a verip kendisi  zg r kalır.

XXXI. Bir gün şehrin etrafında konaklar. Şafak doĝmadan Koblandı şehrin yanına gelip Alşıaĝır'a seslenir.

XXXII. Alşıaĝır o zaman ancak annesinin sözlerine inanır. Zırhını giyerek beline kılıcını takarak atına biner.

XXXIII. Alşıaĝır ve Koblandı dövüşürler. Koblandı galip çıkar.

XXXIV. Bu arada Kırk beş gözlü Kızıl Er'in kardeşleri Ağanas ve Toğanas Koblandı'dan babalarının öcünü almak için gelirler. Koblandı ile dövüşürler.

XXXV. Bunu Karlığa fark edip hemen yardıma koşar.

XXXVI. Sonra Kalmuk askerleri gelirler. Koblandı, Karaman, Karlığa ve Orak onlarla dövüşürler.

XXXVII. Köbikti Hanın oğlu Karlığa'nın kardeşi Birşimbay gelir. Birşimbay çok güçlü bir kahramandır.

XXXVIII. O zaman Karlığa ağabeyine hile yaparak onu öldürür.

XXXIX. Koblandı Alşağır Hanın halkını istila eder. Kıpçak halkı özgürlüğe kavuşur. Bütün ganimetleri halkla paylaşıp eski yurduna döner.

XL. Kırk gün düğün yaparak Koblandı Kurtka ile evlenir.

XLI. Bu arada Karlığa Koblandı ile konuşmak ister. Ama Koblandı ona hiç bakmaz. Bu durum karşısında Karlığa küserek tek başına bir dağ başına yerleşir.

XLII. Koblandı'nın kız kardeşi Karlığa Orak ile evlenir.

XLIII. Karaman ise Kanıkey ve Tinikey ile evleneceğim diye Koblandı ve Kurtka'yı düğüne davet eder.

XLIV. Yolda iki kere Karlığa onunla görüşmek ister. Fakat Koblandı ona bakmaz.

XLV. Bu arada dokuz ay geçer. Koblandı'nın Bökenbay adlı oğlu olur.

XLVI. Bökenbay altı yaşına gelir, kahraman olur.

XLVII. Bu arada Kıpçak halkını zapt etmek için Köbikti Hanın yeğeni Şoşay Batır gelir.

XLVIII. Koblandı'ya onunla savaşması askerlerini toplaması için üç gün fırsat tanır.

XLIX. Bu savaşta Karlığa Koblandı'yı arkasından yaralar. Sonra da Şoşay Hanı öldürür.

I. Kurtka bunu duyar ve oğlunu Karlığa'yı getirmesi için gönderir.

LI. Karlığa Koblandı'ya gelir. Koblandı ile Karlığa aralarında geçenleri konuşup anlaşırlar. Kurtka onların evlenmesine izin verir.

LII. Karlığa ile Koblandı evlenirler. Onların Kiyikbay adlı oğlu olur. Destan böylece mutlu bir şekilde sona erer.

C. Koblandı Batır Destanı'nın Dil, Üslup ve Şekil Özellikleri

a. Dil Özellikleri

Üzerinde çalıştığımız metin Kazak Türkçesiyle tespit edilmiştir. Metinde Kazak Türkçesinin bütün özelliklerini görmek mümkündür.

Kazak Türkçesinde 23 ünsüz, 9 ünlü harf vardır. (Bugünkü alfabede bulunan, fakat Rusçaya ait olan **ts, şç, yu, ya** gibi çift sesli harfler bu sayıya dahil değildir. Destan metnimizde de bu harfler kullanılmamıştır.) Türkiye Türkçesindeki 8 ünlüden farklı olarak Kazak Türkçesinde bir de açık **e** ünlüsü vardır. Bu ses Türkiye Türkçesindeki **e**'den daha açık ve geniştir; **a**'ya yaklaşan bir değeri vardır; metnimizde **ä** ile gösterilmiştir. Kazak Türkçesindeki **i** Türkiye Türkçesindekine göre biraz daha kısa telaffuz edilir. Bugünkü Kazak alfabesinde Rusça kelimelerde **i** olarak okunan bir harf daha vardır; metnimizde geçen Kazakça kelimelerde "**iy**" olarak verilmiştir.¹

Kazak Türkçesindeki **u** ünlüsü farklıdır. Bugünkü Kazak alfabesinde normal, kalın **u** (ʏ) için **u**, ince **u** (y) için **ü**, bu harf kelimelerde ünsüz olarak (dağ-tav gibi) veya fiillerin sonuna gelen mastar eki olarak kullanıldığında (almak-aluv; gelmek-keluv gibi) **v, uv** şeklinde kullanılmıştır.

Kazak Türkçesinde Türkiye Türkçesinden farklı olarak **ğ, h, ñ** ünsüzleri vardır. **ğ** sesi bizdeki **g**'den daha belirgin ve gırtlığa yakın telaffuz edilir. **h** Anadolu ağızlarında görülen **hırıltılı h** sesidir. **ñ** ise yine Anadolu ağızlarında gördüğümüz **nazal n**'dir.²

Bu dilin belli başlı özellikleri ve incelediğimiz Koblandı Batır Destanı metnindeki örnekleri şöyledir:

1. Türkiye Türkçesindeki bütün **ş**'ler Kazak Türkçesinde **s**'dir:

"*Kämşat börki basında*" (60)

mısrasında "basında" kelimesi (bas-baş),

¹ Karşılaştırmalı Türk Lehçeleri Sözlüğü, I. C., Kültür Bakanlığı, Ankara 1991, s. 1047.

² a.g.e., s. 1048.

“*Kırık bes köz Kızıl er*” (135)

mısrasında “bes” kelimesi (bes-beş),

“*Menimenen küresip*” (199)

mısrasında “küresip” kelimesi (küresuv- güreşmek),

“*Sırtı kûmis ak otav*” (254)

mısrasında “kûmis” kelimesi (kûmis-gümüş), metnimizden bu değişmeye verebileceğimiz örneklerden birkaçıdır.

2. Türkiye Türkçesindeki **ç**’ler Kazak Türkçesinde **ş**’dir:

“*Altınmen işin bezegen*” (253)

mısrasında “işin” kelimesi (iş-iç(bir şeyin içi)),

“*Küymeden basın şığarıp*” (302)

mısrasında “şığarıp” kelimesi (şığaruv-çıkarmak),

“*Şakırıp alıp sultan dep*” (309)

mısrasında “şakırıp” kelimesi (şakıruv-çağırarak),

“*Kondırıp köşin sol jerge*” (343)

mısrasında “köşin” kelimesi (köş-göç) gibi metinden örnekler verebiliriz.

3. Kelime başındaki **y**’ler Kazak Türkçesinde **j**’dir:

“*Altı jaska kelgende*” (46)

mısrasında “jaska” kelimesi ((altı)jas-yaş),

“*Jeti pirge sıyınıp*”(64)

mısrasında “jeti” kelimesi (jeti-yedi),

“*Jılkığa bala jöneldi*” (71)

mısrasında “jöneldi” kelimesi (jönelüv-yönelmek),

“*Jurtına jayğan nazı bar*” (110)

mısrasında “jurtına, jayğan” kelimeleri (jurt-yurt, jayuv- yaymak) gibi metindeki örneklerdendir.

4. Türkçe asıllı kelimelerin başındaki bütün **g**’ler Kazak Türkçesinde **k**’dir:

“*Köktim Aymak köredi*” (163)

mısrasında “köredi” kelimesi (körüv-görmek),

“*Balanı kelgen sınadı*” (166)

mısrasında “kelgen” kelimesi (kelüv-gelmek),

“*Otız kün uday oyun kıp*” (188)

mısrasında “kün” kelimesi (kün gün),

“*Köñili erdiñ jelpinip*” (244)

mısrasında “köñili” kelimesi (köñil-gönül) örneklerinde olduğu gibi.

5. Türkçe asıllı kelimelerin başındaki **đ**’ler Kazak Türkçesinde **t**’dir:

“*Töbeñde turğan tört bult*” (277)

mısrasında “tört” kelimesi (tört-dört),

“*Tobılğı meñdi torı at*” (332)

mısrasında “torı” kelimesi (torı-doru),

“*Askar tavlı belsin-dep*” (352)

mısrasında “tavlı” kelimesi (tav-dağ) gibi.

6. Kalın ünlülü ve tek heceli kelimelerin sonunda bulunan **ğ**’ler Kazak Türkçesinde **v**’dir:

“*Sırtı kümis ak otav*” (254)

mısrasında “otav” kelimesi (otav-otağ),

“*Tav men tastı küñretti*” (235)

mısrasında “tav” kelimesi (tav-dağ) gibi.

7. Türkiye Türkçesindeki “varmak, vermek, var” gibi kelimeleri başındaki

“**v**” sesi Kazak Türkçesinde **b**’dir: bar-, ber-, bar.

“*Jılkığa bala barğansın*” (72)

mısrasında “barğansın” kelimesi (baruv-varmak),

“*Kızılbastıñ eli bar*”

“*Jasıl baytak jeri bar*” (102-103)

mısralarında “bar” kelimesi (bar-var),

“*Bergenim sağan bil,-deydi*” (276)

mısrasında “bergenim” kelimesi (beruv-vermek) gibi.

8. Arapça ve Farsça’dan giren kelimelerdeki **f** çoğunlukla **p**, bazen **b** olur:

“*Kuptan mezigil jetkende*” (90)

mısrasında Farsça “yatsı” anlamına gelen “kuptan-huften” kelimesinde,

“*Ostı barğan sapardan*” (1245)

mısrasında Arapça “sapar-sefer” kelimesinde,

Kırılığa kapir tur (2372)

mısrasında Arapça “kâpir-kafir” kelimesinde **f** sesleri **p’ye** dönüşmüştür.

9. Arap ve Fars dillerinden Türkiye Türkçesi’ne ince ünlü ile giren pek çok kelime, Koblandı Batır Destanı metninde kalın ünlülü olarak yer almaktadır:

“Payğambar kuda nesipti” (192)

mısrasında “paygambar” kelimesi,

10. Metinde kelimelerin çoğu İslamiyet’le ilgili kelimelerdir:

“Namazşam ötkende

Kuptan mezigil kelgende” (89-90)

mısrasında “namazşam (akşam), kuptan (yatsı)” kelimeleri,

“Batasın berip kol jayıp” (150)

mısrasında “bata (fatıha)” kelimesi,

“Berse Kuday nesipti” (208)

mısrasında “Kuday (Allah)” kelimesi,

“Şükir gıp hakka tuvradı” (339)

mısrasında “hakka şükir (Allah’a şükür)” kelimesi

“Düysenbi küni besinde” (473)

mısrasında “besin (öğle namazı vakti)” kelimesi gibi.

Koblandı Batır Destanı metnindeki kelimeleri incelediğimizde bunların çoğununun Türkçe kelimeler olduğunu bunun yanı sıra Arapça ve Farsça’dan da kelimeler alındığını görmekteyiz.

“Kuptan mezigil jetkende” (90)

mısrasında Farsça “yatsı” anlamına gelen “kuptan” kelimesi,

“Payğambar kuda nesipti” (192)

mısrasında Farsça “paygambar” kelimesi,

“Kâmil pirlar sengeni” (176)

mısrasında Farsça “pir” ve Arapça “kâmil” kelimeleri,

“Sultanım ne kıldı eken- dep” (245)

mısrasında Arapça “sultan” kelimesi gibi.

b. Üslup Özellikleri

Üslup, bir yazarın, bir şairin veya bir anlatıcının görüş, duyuş, anlayış ve anlatıştaki özelliği veya bir türün kendine özgü anlatış biçimi, tarzı demektir.

Üslup, bir kişinin veya bir türün anlatımında uygulanan özel ifade tarzı olarak da tarif edilebilir. Aynı zamanda bir anlatıcı geleneğin ortak üslubuna göre de eser verebilir. Destan türünün kendine has ortak bir üslubu vardır. Bu üslup, Türk halk edebiyatı geleneği olarak nitelendiren birikim içinde şekillenmiş ve çeşitlenmiştir. Türk edebiyatının ilk örnekleri olan destanlar, bu üslubun da öncülleridir.³

Çalışmamızda Türk destan üslubunu şekillendirdiğini düşündüğümüz unsurları değerlendirerek bu üslubun özelliklerini tespit etmeye çalıştık.

“Koblandı Batır” destanının süjesi çok geniştir. Destanda batırın doğuşu, anne-babası, çocukluğu, evlenmesi, onun mücadeleleri, Karlığa ile dost olması gibi olaylardan bahsedilmektedir. Bazı varyantlarda Koblandı’nın çocukluluğundan beri kahraman olması tasvir edilmektedir. Dolayısıyla olayların hepsi bir epopeye toplanmıştır. Bu açıdan onu Manas’a benzetebiliriz.

Kahramanın doğuşu, Kurtka ile evlenmesi, Kazan şehrine yola çıkması, Köbikti ile tartışması, Kıpçak halkını Alşağır Handan kurtarması gibi olaylar Koblandı Batır destanının konusudur.

Poetik özelliklerine bakarsak içinde “alkissa” gibi bir kelimeye rastlıyoruz. Destanda bu söz yedi kez geçmektedir. Bu masalsı bir özellik değil epopeye ait bir özelliktir:

481 Toktarbaydıñ janına
Otavdı äkep tigatedi.

Toktarbay’ın yanına
Otavını kurar.

Älkissa, Koblandı batır äkesi Toktarbaydıñ janına otavır tigip jatıp äkesine kelip: (Bu arada, Koblandı batır babası Toktarbay’ın yanına otavını kurup babasına gelir:.)

³ Naciye YILDIZ., *Manas Destanı (W. Radloff) ve Kırgız Kültürü İle İlgili Tespit ve Tahliller*, Ankara, 1995, s. 53

-Men ketkeli jilkıdan, biraz aylar boldı. Sonan beri toksan kul men maldan habar bar ma?-dep suradı: (-Ben sürüden ayrılalı aylar geçti. O zamandan beri doksan köle ve sürüden haber var mı? diye sorar.)

“Jok, şırağım, kuldan da, maldan da habar jok”,-dedi. Kuyğan şaydan işpey, aşıtkan baldan işip, “men maldıñ habarın bilip keleyin”,- dep, jürip ketti. (Yok, yavrum köleden de sürüden de haber yok dedi. Hazır olan çaydan içmeden balın tadını tadıp, “Ben sürünün haberini alayım”-dedi.)

	Bazarda bar ak mata,	Pazarda var beyaz kumaş,
	Oynaktaydı jas bota,	Oynuyordu deve yavrusu
485	Bul sözimde jok kata,	Bu sözümde yok hata,
536	Altı jaska at tolğanşa	At altı yaşına gelince
	Koblandıday batırıñ	Koblandı gibi'yiğit
	Üyge sirä kelmeydi,	Evine hiç gelmez,
	Bar edi Kurtkam demeydi.	Kurtkam var demezdi.

Älkissa, sol kezde Kızılbastıñ elinen Kazan degen er şığıp, Noğaylınıñ jerin, Kırılı kala, Sırlı kala degen eki kalasın tartıp aldı. Kırılı kalağa bekterin, Sırlı kalağa jendetterin jatızıp jatıp aldı deydi.

(O zamanlarda Kızılbaş elinden Kazan adlı er çıkıp, Noğaylı topraklarındaki Kırılı ve Sırlı adlı iki şehri istila eder. Kırılı şehrine beylerini, Sırlı şehrine ise askerlerini koyar.)

540	Kızılbastıñ elinen	Kızılbaş ülkesinden
-----	--------------------	---------------------

Destanda tasvirler az, konuşmalar çoktur. Bu özelliğe M.Avezov “Manas” destanı için de, dikkat çeker. Bu özellik bütün eposlara aittir. Destandaki tasvir unsurları daha çok ilk baştaki olaylarda kullanılmıştır. Örneğin Koblandı'nın babasının zenginliği ve ait olduğu Kara Kıpçak halkının tasviri:

1	Keşegi ötken zamanda	Çok eski zamanlarda
	Karakıpşak Koblandı	Kara Kıpçak Koblandı

<i>Atası muniñ Toktarbay</i>	<i>Babası onun Toktarbay</i>
<i>Halıktan askan boldı bay</i>	<i>Halkın en zengin beyi idi</i>
<i>Baylığında esep jok,</i>	<i>Zenginliğine hesap yoktu</i>
<i>Aydalıp bağıp jayıldı</i>	<i>Her tarafa dağılmış</i>
<i>Tört tülük maldıñ bări say.</i>	<i>Dört baş hayvanın hepsi.</i>
<i>Jaz jaylavı Közdiköl,</i>	<i>Közdiköl adlı yaylası var,</i>
<i>Közdiköldi jaylağan</i>	<i>Közdiköl'de yaşarlar</i>
<i>Kalıñ Kıpşak jağalay.</i>	<i>Kalabalık Kıpçak yan yana.</i>
<i>Toktarbaydıñ дәvleti</i>	<i>Toktarbay'ın devleti</i>
<i>İşkeni mas, jegen tok,</i>	<i>İçeni sarhoş, yiyeni tok,</i>
<i>Bay-kedeydiñ köñili jay.</i>	<i>Zengin fakir memnundu.</i>
<i>Kıs kıstavı Karaspan,</i>	<i>Karaspan adlı kışlası var</i>
<i>Karaspan kökke talaskan.</i>	<i>Göge kadar yükselen.</i>
<i>At üyirinen adaskan,</i>	<i>At sürüsü içinde kaybolup</i>
<i>Kalıñ Kıpşak tizilip,</i>	<i>Kalabalık Kıpçak dizilmiş</i>
<i>Konsa konıs jaraskan.</i>	<i>Konakladığı yere yakışan.</i>
<i>Älip tañba Kıpşaktıñ</i>	<i>Kıpçak'ın damgası Elif</i>
20 <i>Atağı ozğan Alaştan.</i>	<i>Meşhur idi Alaş'tan.</i>

Çok rastlanan monologlar “arnav” (belli bir şahsa veya olaya yönelik söylenen şiir) şeklinde verilmiştir. Destan; vedalaşma monologları ve bağımsızlığı hayal eden halkın “tolğav”ları (belli bir şahsa veya olaya ait nazım şeklinde söylenen jır) ile zenginleştirilmiştir. Koblandı'nın kız kardeşi Karlığa ve annesi Analık ile vedalaşma monologlarını örnek verelim:

Kız kardeşi:

1091 <i>Keşegi ketken Kiyattıñ</i>	<i>Düñkü giden Kiyat'ın</i>
<i>Koblandıday batırıñ</i>	<i>Koblandı gibi yiğidin</i>
<i>Soñınan jelip jöñedi.</i>	<i>Arkasından koşturup yöneldi</i>
<i>Toksandağı Toktarbay,</i>	<i>Doksan yaşındaki Toktarbay</i>
<i>Alpıstağı Analık,</i>	<i>Altmış yaşındaki Analık</i>
<i>Karındası Karlığaş,</i>	<i>Kız kardeşi Karlığaş,</i>
<i>Jar kosağı kız Kurtka</i>	<i>Karısı olan kız Kurtka</i>

Törtevi kalmay soñunan,
 Kespilep ket dep kolıñnan,
 Koblandınıñ izinen
 Bular da erip keledi.
 Tüstik jerge kelgende,
 Sol uvakıtta söyleydi,
 Karıdası Karlığaş:
 “Halık uyğarsa kalmaysıñ,
 Köñliñ süymey barmaysıñ,
 Jalğız jakın jan kökem,
 Saparlandıñ talapka.
 Ak sunkar senip uşadı
 Kuyırığı menen kanatka!
 Sayğa bitken koktımin,
 Börk üstinde şoktımin.
 Osı ketken sapardan
 Jan kökem esen kelgenşe
 El-jurtın esen körgeñşe,
 Aytıp ketken kудayğa
 Koñır şunak toktımın.
 Men tüsemin kiyałğa,
 Neşik ayla boladı
 Közimniñ jasın tıyarğa?
 Kökejan, öziñ kelgenşe,
 El-jurtıñ esen körgeñşe,
 Artıñda kalğan men naşar
 Aytıp bir ketşi Niyazğa.
 Közge, köke, jas aldık,
 Jan kökem esen kelgenşe,
 Eli-jurtın körgeñşe
 Artıñda kalğan men sorlı
 Bolayın senen tasattık.

Dördü ağlayıp sonundan
 Kendi eliyle parçalayıp git diye
 Koblandı'nın arkasından
 Bunlar da geliyorlardı.
 Pek çok vakit geçince
 O zaman şöyle dedi
 Kız kardeşi Karlığaş:
 Halkın söylese de kalmıyorsun,
 Gönlün sevmeyince gitmiyorsun
 Biricik ağabeyim can kardeşim
 Sefere çıktın bu maksatla.
 Şahin inanıp uçar
 Kuyruğu ile kanadına!
 Tepede biten bitkiyim
 Börk üstüne tepeyim
 Şu gittiği seferden
 Can ağabeyim sağ gelince
 Yurdunu sağ görünce
 Tanrıya adanmış
 Kahve rengi kuzuyum
 Ben hayal ediyorum,
 Nasıl çare bulunur
 Gözüme yaşını durdurmaya?
 Kardeşim sen gelince,
 Yurdunu sağlam görünce,
 Arkanda kalan ben zavallı
 Söyleyiver Niyaz'a
 Gözüme ağabeyim genç geldi,
 Can abim sağ-sağlam dönünce
 Yurdunu görünce
 Arkanda kalan ben zavallı
 Olacağım senden kurbanlık

Basımda bar-dı altın şok,
 Jan kökem barda köñlim tok,
 Kökejan, seni körmesem,
 Basımnan öter, düniye bok!
 Tabanıma tiyer şok.
 Sizge degen kudaydın
 Mağan tiysin ajaldı ok!
 Ak mañdayda tulımım,
 Birge tuğan bavırım,
 Kos kanatım, kuyrığım,
 Sudan şıkkın süyriğim.
 Suvırılıp ozğan jüyriğim,
 Sizge degen kudanın
 Kabul ettim buyrığın!
 Kozıday Koblan egizim,
 Birge tuvıp, birge ösken,
 Kindigimdi bir kesken,
 Karğa jüñdi kattasım,
 Üyrek jüñdi ottasım,
 Birge tuğan tektesim
 Kısılgan jerde tüptesim.
 Toğay tolğan tüyeñ bar,
 Kora tolğan koyıñ bar,
 Onı kimge tapsırdıñ?!
 Jelige sıymas jılkıñdı
 Kökejan, kimge tapsırdıñ?
 Toksanda atañ Toktar şal,
 Jan köke, kimge tapsırdıñ?
 Alpısta anañ Analık
 Ak köke, kimge tapsırdıñ?
 Öziñmen birge tuvıskan,
 Tay kulınday tebisken,

Başımda vardı altın hor
 Can abim sağ iken gönlüm tok
 Ağabeyim, seni görmesem,
 Dünya başıma yıkılır!
 Tabanıma hor değer.
 Size diyen Tanrının
 Bana değsin ecel oku!
 Beyaz yüzümde saçlarım
 Beraber doğan kardeşim,
 Kanadım ile kuyruğum,
 Sudan çıkan samurum
 Yarışmada kazanan yürüğüm
 Size diyen Tanrının
 Emrini kabul ediyorum!
 Kuzu gibi Koblan ikizim
 Beraber doğup büyüyen
 Göbeğimiz beraber kesilen
 Karga tüylü sırdaşım
 Ördek tüylü asılım
 Beraber doğan kardeşim
 Şaşırdığım yerde nefesimsin.
 Orman dolu deven var,
 Ahır dolu koyunun var,
 Onları kime teslim edersin?!
 At sürüsündeki atları
 Ağabeyim, kime bırakıyorsun?!
 Doksandaki baban Toktarbay'ı
 Ağabeyim kime bırakıyorsun?
 Altmış yaşında annen Analık'ı
 Ağabeyim kime bırakıyorsun?
 Benimle birlikte doğan,
 Tay gibi oynayan

Birge tuvıp, birge ösken,
 Kindigimdi birge kesken,
 Kökejan dep jılağan
 Men sordı kimge tapsırdıñ?
 Bul dünyede muñdasıñ
 Ahirettik joldasıñ
 Tösekte jatsa sırlasıñ,
 Kuday koskan kosağıñ,
 Köktimniñ kızı Kurtkanı,-
 Jeñeşemdi kimge tapsırdıñ?"
 Koblekeñ sonda tarıktı
 Esirkep köp bir halıktı,
 Karlığaştıñ davısı şıkkın soñ
 Koblandıday böriñiz,
 Ak nayzağa süyenip
 1177 Öksip jılap kamıktı.

Annese:

1416 Sol uvakıttar bolğanda
 Şeşesi kelip jılaydı.
 Koblandını kuşaktap,
 Közdiñ jasın bulaydı.
 "On segiz miñ ğalamğa,
 Patşa bolğan, hak jabbar,
 Esittiñ be sözimdi?
 Jılatpa meniñ özimdi,
 On üş jasar Koblandı
 Erinbey süyer kezim-di.
 Kitaptardıñ işinde
 Kırık payğambar atı bar,
 Kırdı Kiyas payğambar

Beraber doğup büyüyen
 Göbeğimiz beraber kesilen
 Ağabeyim diyerek ağlayan
 Beni kime bırakıyorsun?
 Bu dünyada sırdaşın
 Ahretlik arkadaşın
 Yataktaki sırdaşın
 Tanrı birleştiren karıcığın
 Köktüm 'ün kızı Kurtka'yı
 Yengemi kime bıraktın?
 Koblandı o zaman üzüldü
 Esirgeyip halkı,
 Karlığaştıñ davısı şıkkın soñ
 Koblandı gibi yiğidiniz,
 Ak mızrağa dayanıp
 Üzülerək ağladı.

İşte o zaman
 Annese gelip ağlar.
 Koblandı'yı kucaklayarak,
 Gözlerini yaş bürüdü.
 "On sekiz bin alemin,
 Padişahı olan, Hak Cebbar,
 İşittin mi sözümü?
 Ağlatma beni,
 On üç yaşındaki Koblandı'yı
 Tam sevecek zamanım idi.
 Kitapların içinde
 Kırk peygamberin ismi var,
 Bozkırda Kiyas Peygamber

Oyda İlyas payğambar,
 Sizden baska kimim bar?!
 Bas-basıña bir jandık,
 Dem bermeseñ, biz kaldık.
 Askar tavdı bel öttik,
 Belden asıp el kettik
 Ävliye-arvak salsañ köz
 Ata jolın terbettik!
 Bir jilkıdan kem şappas
 Kelinjan bakkan Burıl at!
 Denege ottı darıtpas
 Dävit sokkan jalañkat.
 Asıñanı janına
 Kınabınıñ sabı altın
 Ustar jeri sarı altın,
 Kınaptan şıksa kıl etken,
 Suvırıp alsa jıl etken,
 Şübirektey kuvarğan,
 Kaytpasın dep tav-tastan
 Zaharge salıp suvarğan,
 Beldeği altın şar bolat,
 Şırağımniñ şıbın jan,
 Jasağan, sağan amanat!
 Ak sunkar kus maktansa
 O da bir kün kez keler
 Kusbeginiñ torına.
 Arğımak at maktansa,
 O da bir kün kez keler
 Kalanıñ kazğan orına.
 İklas attı Şaştı Äziz
 Osı ketken kozımdı
 Tek tapsırdım kolıña,

Ovada İlyas Peygamber
 Sizden başka kimim var?!
 Baş başına bir canlı
 Nefes almazsak biz kaldık.
 Yüce dağdan düze gittik,
 Yamaçtan inip yurda gittik
 Evliya ruhları ziyaret edip
 Geçmişlerimizden söz ettik!
 Attan hiç eksiği olmayan
 Gelinimiz beslediği Burıl at!
 Vücuda kurşun değdirmez
 Davut'un yaptığı zırhı.
 Taktığı beline
 Kınının sapı altın
 Tuttuğu yeri sarı altın,
 Kınından çıkınca ses çıkaran
 Savurunca parlayan,
 İşlemeli kumaş gibi
 Dönmesin diye dağdan taştan
 Koyup savuran
 Beldeki altın demir kılıcı,
 Yavrucuğumun canı
 Yaradan, sana emanet!
 Ak şahin sevinisin
 O da bir gün düşer
 Avcının tuzacağına.
 Yörük at sevinisin,
 O da bir gün düşer
 Kazdığı çukura.
 İhlas adlı Şaştı Äziz
 Şu giden kuzumu
 Senin eline emanet ediyorum

Kozımdı jıkpa oriña,
 Joliktırma zoriña!
 Alpıs jaska kelgende
 Koblandıday ul tapkan
 O da meniñ sorım ba?
 Osı barğan sapardan
 Esen barıp, sav kaytsañ,
 Egiz tuğan kök koşkar
 O da seniñ joliña!
 Egiz tuğan kök bura
 O da seniñ joliña!
 Egiz tuğan kök buka
 O da seniñ joliña!
 Egiz tuğan kök aygır
 O da seniñ joliña!
 Ölgende körgeñ jalğız ul
 Tumadı ma sorıma?!
 Osı ketken kozımdı
 Allanıñ dostı Muhambet
 Tek tapsırdım kolıña!
 Köl iyesi, Kambar-ay,
 Şöl iyesi, Kambar-ay,
 Kambar, öziñ koldasañ,
 Koldamaytın kim bar-ay!
 Kazanğa kaydan jol kıldıñ
 Karaman degen zañğar-ay!
 Kala koymas Burıl at
 Katar şapkan jarıstan.
 Jav izdedi jalğızım
 Jakın emes, alıstan.
 Kıs bolğanda jılkı ıkpas
 Oyğa bitken kamıstan.

Kuzumu düşürme çukura,
 Zorlukla karşılaştırma!
 Altmış yaşa gelince
 Koblandı gibi oğul doğurmam
 Başımın belası mı?
 Gideceğın seferden
 Sağ salım dönersen
 Aynı günde doğan boz koç
 O da senin uğruna!
 Aynı günde doğan boz deve
 O da senin uğruna!
 Aynı günde doğan boz boğa
 O da senin uğruna!
 Aynı günde doğan boz kısrak
 O da senin uğruna!
 Yaşlanınca gördüğüm bir tanem
 Başıma bela olarak doğmadı?!
 Bu giden kuzumu
 Allah'ın elçisi Muhammed
 Emanet ettim eline!
 Göl sahibi, Kambar-ey,
 Çöl sahibi, Kambar-ey,
 Kambar kendin korumazsan,
 Korumayacak kim var ki?
 Kazan'a gitmek nereden çıktı
 Karaman adlı kahraman hey!
 Geride kalmaz Burıl at
 Beraber yürüdüğü yolda.
 Bizi izleyen düşman, biriciğim,
 Yakın değil uzaktan.
 Kış olunca at gitmez
 Ovada biten otlağın yanından

*Osı ketken kozımdı
 Öz kolıñıa tapsırdım
 Ğali attı arıstan!
 Ayazdı küni aynalğan,
 Bulttı küni burılğan
 Aykara besik tayanğan.
 Dıbısı şıksa oyanğan,
 Altınnan besik iygizip,
 Ak torıñğa bölegen,
 Ölgende körgen köbegen,
 El tilegin tilegen
 Kabırğam jezdey kayıskan,
 Kötergende besikten
 On savsağım mayıskan.
 Tas emşegim jibitken,
 Tar kursağım keñitken,
 Balapan kazday eritken,
 Alsam kolım taldırğan,
 Süyse meyrim kandırğan,
 Kanımnan şıkkın baldırğan.
 Şähzattı kaziret,
 Jarılkaşkı kudiret,
 Kızılbas baska, biz-ümbet,
 Kozımdı sizge tapsırdım.
 Allanıñ dosı Muhambet,
 1518 Jalğızıma järdem et!"*

*Bu giden kuzumu
 Sana emanet ediyorum
 Ali adlı aslan!
 Soğuk günde kucakladığım
 Bulutlu günde sardığım
 Beşiğine dayandığım,
 En ufak sese bile uyandığım
 Altın beşik yaptırdığım,
 Beyaz kumaşla kundakladığım,
 Yaşlanınca gördüğüm bir tanem,
 Halk dilemiş dileğini
 Kaburgam demir kadar sağlam
 Beşikten alınca
 On parmağımı sızlatan.
 Taş göğsümü eriten,
 Dar içimi genişleten,
 Kaz yavrusu kadar bakan
 Alsam elimi yoran
 Öpsem de doyamayan,
 Kanım olan çocuk
 Şehzade hazretleri,
 Yaratıcı kudret,
 Kızılbaş başka, biz ümmet,
 Kuzumu size emanet ediyorum.
 Allah'ın elçisi Muhammed,
 Yalnızıma yardım et!"*

Onun Tayburıl'a söylediği söz ve yemin; onun kahramanlığını göstermektedir. Kahramanların savaşlarını anlatan bölümlerde diyalog daha çok kullanılmaktadır. Koblandı ile Kazan Han arasındaki diyalog:

*2151 Kimniñ ulı bolasıñ?!
 Atañdı surasam, kim deymen?*

*Kimin oğlu olursun?!
 Atanı sorarsam kim dersin?*

Anañdı surasam, kim deymen?
 Batır Kazan men deymen,
 Şın söziñmen kel deymen,
 Kaljıñ sözge könbeymin,
 Aşuvıma jolıkpay
 Burıl at pen ak savıt
 Kol tiygizbey ber deymen".
 Sonda Koblan söyleydi:
 Şıdamasañ beri kel,
 Körseteyin kesirdi.
 Atası jaman atasız,
 Atamdı surap netesiz?
 Anası jaman anasız,
 Anamdı surap netesiz?
 Anañ seniñ nekesiz,
 2178 Nekesin surap netesiz?

Anneni sorarsam kim dersin?
 Kahraman Kazan ben diyorum,
 Sana dürüstçe gel diyorum,
 Şakaya inanmıyorum
 Sesimi yükseltmeden
 Burıl atla beyaz zırh
 El değdirmeden ver diyorum.
 O zaman Koblan şöyle der:
 Dayanamazsan buraya gel
 Göstereceğim sana.
 Atası kötü atasız
 Atamdı sorup ne yapacaksın?
 Anası kötü anasız
 Annemi sorup ne yapacaksınız?
 Annen senin nikahsız,
 Nikahını sorup ne yapacaksınız?

Alşağır Han ile arasında geçen diyalog:

4721 Alşağır dep şakırdı.
 -Ay, Alşağır, Alşağır!
 Sözime kulak sal, Şağır!
 Meniñ atım Koblandı
 Äveli öziñ aldan şık.
 Aldı- artıñdı karmay şık,
 Kaldırmastan jalmay şık!
 Karakaska atıñ mine şık,
 Ot ötpes tonıñ kiye şık,
 4730 Karıña süngi ile şık.

Alşağır diye çağırdı.
 -Ey Alşağır, Alşağır!
 Sözüme kulak as, Şağır!
 Benim adım Koblandı
 Önce sen öne çık.
 Tek başına çık,
 Bırakmadan çabuk çık!
 Karacalı yürüğün burada
 Ateş geçirmeyen zırhını giyiver,
 Eline süngünü de aliver.

Koblandı'nın üç ay, üç gün savaşıp Alşağır'dan halkını kurtarması destanın çözüm bölümüdür.

4731 Beles-beles bel edi.

Yüksek yüksek tepe idi.

Han bolğalı Alşağır
 Asıp jürgen aylası
 Musılman kanşa erdiñ
 Basın joyğan er edi.
 Kızılbastıñ pili edi,
 Koblandınıñ davısı
 Kulağına keledi.
 Estigen soñ davısın
 Şeşesiniñ sözine
 Endi Alşağır senedi.
 Şıday almay Alşağır,
 Üstine savıt kiyedi,
 Beline baylap bolatın
 Karına nayza iledi.
 Erteden şapsa keşke ozğan
 Tomağalı kaska azban
 İldidan şapsa töske ozğan
 Altın turman er salıp
 Endi atına minedi.
 Kara kaska tulpardıñ
 Kuyrığın şart tüyedi
 Şakırıp turğan batırğa
 Korıktı der dep barmasam,
 Aldınan jüre beredi.
 Sol uvakıttar bolğanda
 Tülkidey közin jaynatıp
 Karuvın boyda kaynatıp
 Taska şaşıp nayzasın
 Koblakeñ keldi bul jaktan
 Tayburıl attı oynatıp.
 Jayıktıñ boyı kamıs-tı
 Bermeymiz dep namıstı

Han olalı Alşağır
 Herkes tarafından bilinen
 Birçok Müslüman erin
 Başlarını kesen er idi,
 Kızılbaş'ın fili idi.
 Koblandı'nın sesi
 Kulağına gelir.
 Duyduktan sonra sesini
 Annesinin sözüne
 O zaman Alşağır inandı.
 Dayanamayıp Alşağır,
 Üzerine zırh giydi.
 Beline bağlayıp kılıcını
 Eline süngüsünü aldı.
 Yarından koşsa akşam yetişen
 Kuş gözlü kır yürüğü ile
 Aşağıdan koşsa tepeye varan,
 Altından yapılmış eyer salıp
 Öylece atına bindi.
 Karacalı yürük
 Kuyruğunu bağlayarak
 Çağırıp duran yiğide
 Korktu demesin diye
 Önüne çıkıverdi.
 O zaman olunca
 Tilki gibi gözleri parlayıp
 Silahlarını oynatıp
 Taşa değdirip süngüsünü
 Koblaken geldi bu taraftan
 Tayburıl atı oynatıp.
 Yayık'ın boyu kamış idi
 Vermeyeceğiz diye namusu

Eki batır ekinmen
 Jakındasıp kalıstı.
 Öşigip jürgen batırlar
 Bir avız sözge kelmey-ak
 Şeginisip ekevi
 Emennen nayza salıstı.
 İterisip turisti
 At tizesin bögisti
 Bögise bögise turisti,
 Birine –biri umtulıp
 Takımdarı kurıstı
 On savsağı karıstı.
 Birin biri ala almay
 Birevi düniye sala almay
 Kakırğanı kan tatıp
 Tükirgeni jin tatıp
 Janınan küder üzisti.
 Kanjarmenen karmastı
 Semsermenen sermesti,
 Süytip oyun oynastı,
 Şıbın jandı kiynastı.
 Kanjar kaldı kayısıp
 Semser kaldı mayısıp
 Erleriñ jannan tüñildi.
 Ot şığadı urtınan
 Ümitin üzdi Alşağır,
 Şäri baytak jurtınan.
 Sol uvakıttar bolğanda
 Domalanıp barıp jıgıldı
 Kara kaska attıñ sırtınan
 Sonda jatıp jılaydı.
 Artık tuğan Koblandı

İki yiğit vuruşlarıyla
 Yakınlaşıp dövüştüler.
 Kin dolu olan yiğitler
 Bir söz söylemeden
 Birbirini tartaklayarak ikisi
 Süngülerle dövüştüler.
 İtişip durdular
 Atların dizleri büküldü
 Büküle büküle yere eğildi,
 Birbirine saldırıp
 Bacakları yoruldu
 On parmağı büküldü.
 Birbirini yenemedi
 Birbirini öldüremeyip
 Boğazına kan durup
 Tükürdüğünde kan içip
 Canından ümitleri kalmadı.
 Hançerle saldırarak
 Tüfekte vuruştular,
 Böylece oynastılar
 Kıymetli canlarını zorladı.
 Kılıç kaldı parçalandı
 Tüfek kaldı kırılıp
 Erler her şeyden vazgeçtiler.
 Ateş çıkıp ağzından
 Ümidini kesti Alşağır,
 Şehri büyük yurdundan.
 İşte o zaman gelince
 Yuvarlanıp yıkıldı
 Karaca yürüğün sırtından
 Yerde de ağladı.
 Yiğit doğan Koblandı

Eregisken duşpannıñ
 Basın joymay koymaydı.
 Esiktiñ aldı keñdir-di
 Koblandıday batırnıñ
 Nayzasın ırğap endirdi,
 Alşağırday duşpanın
 At savırına mindirdi.
 Katulanıp Koblandı
 Tügi şıǵıp bilekten
 Etke toktar kayrat pa
 Ötip ketti süyekten.
 Kayta tartsa şıkpaydı
 Koblandı erdiñ nayzası
 Kanmen katıs jibekten.
 Alşağır handı öltirip
 Duşpannıñ künin kuvırıp,
 Artıkşa tarıp nayzasın
 Küşpenen aldı suvırıp.
 Alşağırdıñ soñınan
 Aǵın sudıñ saǵası
 Kızılbastıñ aǵası,
 Kurtkanı alar saparda
 Öltirip ketken Koblandı,
 Şavıp şıktı kaladan.
 Kırık bes köz bayaǵı
 Kızıl erdiñ balası
 Aǵanas pen Toǵanas-
 Kaladan şıktı eki jas.
 Äkesin Koblan öltirip
 Kurtkanı alǵan jerinde
 Köktim Aymak elinde.
 Ejelden kekti bolǵan kas

Önündeki düşmanın
 Başını kesmeden bırakmadı.
 Kapının önü otlaǵın
 Koblandı gibi yiǵidin
 Süngüsünü fırlattı,
 Alşağır gibi düşmanın
 At üstüne bindirdi.
 Kahırlanıp Koblandı
 Bileğindeki tüyler dökülüp
 Etlerindeki gücü
 Kemiğine kadar deǵmıştı.
 Ne kadar uğraşsa çıkaramıyordu
 Koblandı er süngüsü
 Kanla yıkanmış ipekten.
 Alşağır hanı öldürüp
 Düşmanın gününü gösterip
 Daha kuvvetli çekip
 Güç ile aldı kafasını.
 Alşağır'ın peşinden
 Akar suyun aǵzı
 Kızılbaş'ın ağabeyi
 Kurtka'yı alırken
 Öldüren Koblandı,
 Şehirden çıkmışlardı.
 Kırk beş gözlü önceki
 Kızıl erin oǵlu
 Aǵanas ile Toǵanas
 Şehirden çıktı iki genç.
 Babasını Koblan öldürdü
 Kurtka'yı aldıǵı yerde
 Köktim Aymak elinde.
 Eskiden öçlü idi

<i>Ağası edi Ağanas</i>	<i>Abisi idi Ağanas</i>
<i>İnisi edi Toğanas.</i>	<i>Kardeşi idi Toğanas</i>
<i>Kaladan şığıp edi jas</i>	<i>Şehirden çıkıp iki genç</i>
<i>Közderinen ağıp jas</i>	<i>Gözlerinden aktı yaş</i>
<i>Koblandıday batırğa</i>	<i>Koblandı gibi yiğide</i>
<i>Ortağa alıp ekevlep</i>	<i>İkisi onu ortalarına alıp</i>
<i>Kele saldı nayzanı.</i>	<i>Kılıçla saldırdılar.</i>
<i>Taptırmay akıl aylanı</i>	<i>Çaresini bulamadan</i>
<i>Karaspan tavday alısıp</i>	<i>Karaspan dağ gibi güreşip</i>
<i>Emennen nayza salısıp</i>	<i>Ağaçlı süngüyle saldırıp</i>
<i>Olar ekevi bul jağız</i>	<i>Onlar ikisi bu tek başına</i>
<i>Karsılasıp şabısıp</i>	<i>Karşılaşıp savaşıp</i>
<i>Duşpanıñ Koblan tabadı.</i>	<i>Koblan düşmanını buldu.</i>
<i>Endi ortağa aladı</i>	<i>Şimdi ortaya aldı</i>
<i>Pirler kâmil koldadı,</i>	<i>Pirleri onları kolladı</i>
<i>Koblandıday balanı</i>	<i>Koblandı gibi yiğidi</i>
<i>Köñilge de bolmasa</i>	<i>Gönlümüzce olmasa da</i>
<i>Koblakeñniñ bökse sin</i>	<i>Koblandı'nın vücudunu</i>
<i>Burıl attıñ üstinen</i>	<i>Burul atın üstünden</i>
<i>Kisaytıp ketip baradı.</i>	<i>Eğilerek gidiyordu.</i>
<i>Koblandının auğanın</i>	<i>Koblandı'nın düştüğünü</i>
<i>4850 Karlığa közi şaladı.</i>	<i>Karlığa görüverdi.</i>

Kazak destanlarında daha çok mısra sonu kafiye yer alırken özellikle jır türünde terennüm edilen kahramanlık destanlarında mısra başı ses tekrarları yani aliterasyon (şiir veya nesirde uyum sağlamak için söz başlarında ve ortalarında aynı ünsüzün veya aynı hecelerin tekrarlanması) ve asonans (yarım kafiye, her mısranın sonunda gelen, aynı aksanı veren ünlünün ondan sonra veya önce gelen ünsüzü hiç dikkate almadan tekrarlanma şeklindeki uyak) çoktur. Bu duruma Koblandı Batır'ın Alşağır'ın tutsaklığından kurtulmasının anlatıldığı bölümü örnek olarak verebiliriz:

<i>5069 Kaladan şığıp köp kıpşak</i>	<i>Şehirden çıkıp kalabalık Kıpçak</i>
<i>Koyday mañırap şuvıldap</i>	<i>Koyun gibi meleyip</i>

<i>Kozıday mañırap duvıldap</i>	<i>Kuzu gibi meleyip</i>
<i>Koblandı erge kosıldı</i>	<i>Koblandı yiğide geldiler</i>
<i>Erteñgi kün besinde.</i>	<i>Ertesi gün öğleyin.</i>
<i>Kabil boldı bul sapar</i>	<i>Kabul oldu bu sefer</i>
<i>5075 Koblandı erdiñ muradı.</i>	<i>Koblandı yiğidin muradı.</i>

Kazak jırşı akınları, mısra başı ses tekrarlarında sadece ünsüzlerden değil, aynı zamanda ünlülerden de faydalanmaktadırlar.

<i>2079 Aldına dabil töñkeren,</i>	<i>Önüme davul dövdüren</i>
<i>Artına savıt böktergen,</i>	<i>Arkasına zırh giydiren,</i>
<i>Alamanğa dem bergen</i>	<i>Halkına can veren</i>
<i>2082 Azdı köpke teñgergen,</i>	<i>Azı çok yapan</i>

Destanda benzetme ve mübalağa sanatları çoktur. Örneğin:

<i>1771 Sonda Burıl güledi,</i>	<i>O zaman Burıl fırladı</i>
<i>Tabanı jerge timedı,</i>	<i>Ayağı yere değmedi,</i>
<i>Köldeneñ jatkan kök tastı</i>	<i>Önündeki boz renkli taşı</i>
<i>Tiktep tigen tuyağı</i>	<i>Toynağıyla değerek</i>
<i>Saz balşıktay iledi.</i>	<i>Sarı toprak gibi ezdi.</i>
<i>Amanbaydıñ ak tiken,</i>	<i>Amanbay'ın ak dikenine</i>
<i>Burıl asıp jöneldi.</i>	<i>Burıl basarak fırladı.</i>
<i>Karsı kelgen kabaktan,</i>	<i>Tam karşıdaki tepeye</i>
<i>Karğıp basıp jöneldi.</i>	<i>Atlayarak fırladı.</i>
<i>Señgir-señgir tavlardan</i>	<i>Yüce yüce dağları</i>
<i>1781 Sekirte basıp jöneldi.</i>	<i>Uçarcasına atladı.</i>

gibi örnek giperbola(mübalağa) ve litotaya (küçültme) dayalı mısralardır.

<i>1666 Tüzedi Burıl şabıstı</i>	<i>Hızlandırdı Burıl koşmayı</i>
<i>Kos kulağı tigildi,</i>	<i>İki kulağı dikildi</i>
<i>Kölge bitken kamıstay,</i>	<i>Gölde olan kamışlar gibi,</i>
<i>Tüs avğan soñ бүгildi,</i>	<i>Öğleye doğru бүküldü</i>
<i>İylevi jetken kayıstay.</i>	<i>Hazır olan ip gibi.</i>
<i>Baylavlı malday şeşildi,</i>	<i>Bağlı hayvan gibi çözüldü</i>

*Tört ayağın kösildi,
1674 Äbire sımday esildi.*

*Dört ayağını hareket ettirdi
Örölmüş bakır tel gibi*

*1816 Astına mingen Burıl at
Javatın künde kürkirep,
Jañbirday teri sirkirep,
Kubılıp oynap jer bastı.
Aldıñğıdan artkı ayak
Sınık süyem kem bastı.
Jalğasa uşkan koñız kaz
1825 Tozañınan adastı.*

*Altındaki Burıl at
Şimşek gibi hızlanıp
Yağmurdan ıslanırcasına terleyip
Yerinde duramayıp tepiniyordu.
Arka ayağı önündekinden
Birkaç adım atmıştı.
Yanında uçmaya çalışan kaz
Toz içinde kalmıştı.*

Yukarıdaki örnekte metafora (istiare) kullanılmaktadır. Mübalağa ise Burıl'ın koşmasında değil kahramanın savaştığı zaman için kullanılmaktadır:

*4779 Kakırğanı kan tatıp
Tükirgeni jın tatıp*

*Boğazına kan durup
Tükürdüğünde kan içip*

*2391 Jalğız özi batırñ,
Joyıp ketip baradı,
Koyğa tiygen kaskırday
Soyıp ketip baradı,
Jolbarıs şapkan kulanday,
Şorşıp ketip baradı.
Üş miñ attı bir sayğa,
Alamın dep kaytarda
Koyıp ketip baradı.
2400 Kaytarında almakka*

*Tek başına kendisi
Yok ederek hepsini
Koyunları yiyen kurt gibi
Parçalayıp bitirdi.
Aslanın parçaladığı ceylan gibi
Hepsini ortadan kaldırdı.
Üç bin atı bir çukura
Dönünce alacağım diye
Bırakıp gidiyordu.
Dönünce alırım diye*

Destan boyunca anlamı kuvvetlendirmek için ses taklidi kelimeler sıkça tekrarlanmaktadır.

94 *Burkırağan bu şıktı,*

Toz-duman göründü,

Şuvıldağan şu şıktı.

Sert tonlu bir ses geldi.

224 *Minip alıp torı atka
Dürildetip jöneldi.*

*Bindi alaca doru atına
Gürültüyle yöneldi.*

368 *Burkıratıp tozañın
Jelge karsı esiltip*

*Toz dumanın çıkartıp
Rüzgara karşı estirip*

726 *Kılañ etip, kıl etip,
Sılañ etip, sıl etip,*

*Sallana sallana
Nazlana nazlana yürüyerek*

1806 *Kampay-kümpey kasınan,*

Çakır çukur giderken,

Örneklerde görüldüğü gibi, çeşitli seslerin taklidinden doğan kelimeler, anlatıma ses ve ifade zenginliği katmakta, canlılık sağlamaktadır.

Mısra sonlarında, yer yer sayfalarca süren hitaplar da destanda ahenk sağlamak ve dikkati çekmek üzere kullanılan bir anlatım özelliğidir:

706 *“Üydemisiñ, kız Kurtka
Tüzdemisiñ, kız Kurtka*

*“Evde misin, kız Kurtka
Ahırda mısın, kız Kurtka*

1481 *Köl iyesi, Kambar-ay,
Şöl iyesi, Kambar-ay,*

*Göl sahibi, Kambar-ey,
Çöl sahibi, Kambar-ey,*

2724 *“Üydemisiñ, Karlığa,
Tüzdemisiñ, Karlığa,*

*Evde misin Karlığa
Dışarıda mısın Karlığa,*

3453 *“Oyavmısıñ, Koblandı?
Uykıdamısıñ, Koblandı?*

*Uyandın mı , Koblandı?
Uykuda mısın Koblandı?*

4133 *“Elimdi şapkan Alşağır,
Sözime kulak sal Şağır*

*Halkımı kıran Alşağır,
Sözüme kulak as Şağır*

4537 *Jalğız balam, Alşağır,
Sözime kulak sal, Şağır!*

*Biriciğim benim, Alşağır,
Sözüme kulak as, Şağır!*

Örnek parçadaki gibi karşılıklı konuşmalarda “*sultanım, jan köke, kurdasım, danasıñ, jolbarısım, kalkam, kozım, sırağım, jan ağa*” hitapları da saygı ve sevgiyi ifade etmektedir.

Destanlarda, üslup gereği benzetmeler, destan boyunca kahramanların portrelerini çizmek, atların özelliklerini ve çeşitli durumlarını göz önüne sermek üzere sıkça ve mübalağalı olarak kullanılmaktadır.

3740 *Kayırlı burağa usağan,
Kayırlı tuğan Koblan,
Botam, senen ayrıldım,
Alalı jılkı işinde,
Közge tüser tulparday,
Tuyağı bütün sunkarday,
Kulınım senen ayrıldım.
Ay müyizdi koşkarday
Tilep alğan jalğızım,
3750 Kozım senen ayrıldım.*

*Uğurlu buğraya benzeyen
Uğurlu doğan Koblandı
Yavrucuğum senden ayrıldım
Alaca atların içinde
Göze ilişen yürük gibi
Toynağı şahin gibi
Yavrum senden ayrıldım.
Ay boynuzlu koç gibi
Dileyip alan biriciğim
Kuzum senden ayrıldım.*

Bütünlüğü sağlamak için destanda sıkça kalıp sözlerden de faydalanılmaktadır. Örneğin, zaman ifadeleri:

89 *Namazşamnan ötkende,
Kuptan mezigil jetkende*

*Akşam vakti geçince
Yatsı vakti gelince*

473 *Düysenbi küni besinde,*

Pazartesi öğleyin

480 *Birneşe kün degende*

Birkaç gün geçince

699 *Tañ sarğayıp atkanda
Şolpan juldız batkanda*

*Şafak sökünce
Çulpan yıldızı batınca*

1643 Namazdiger ötkenşe,
Namazşamğa jetkenşe,

İkindi vakti geçince
Akşam vaktine girince

2594 Tañ Şolpanı batkanda,
Kızarıp küñ şikkanda,

Tan yıldızı battığında
Kızarıp güneş çıktığında

3501 Tañ sarğayıp atıptı,
Tañ Şolpanı batıptı.

Tan yeni ağarmıştı
Sabah yıldızı batmıştı.

Koblandı'nın oğlu Bökenbay'ın çocukluk çağının anlatımı:

5336 Jurt jaksısı balanıñ
Atın koydı Bökenbay.
Keldi Böken bir jaska
Bir jasına kelgende
Oğın tarttı jartaska.
Keldi Böken ekige
Ekige kelgen balanıñ
Jan karamas betine,
Nan piskendey lebine.
Keldi Böken üşine
Üşke kelgen jas bala
Kara tastı köterer
Estigen riza küşine.
Keldi Böken törtine
Törtke bala kelgende
At şapsam dep oylaydı
Kızılbastıñ kentine.
Keldi bala besine
Beske kelgen balanıñ
Kündiz tüni kayğısı
Tav tüsedı esine.
Keldi Böken altığa

Yurdun en iyileri çocuğa
İsim verdiler Bökenbay.
Böken bir yaşına geldi
ir yaşına gelince
Okunu vurdu taşlara.
Böken iki yaşına geldi
İki yaşına gelen çocuğun
Kimse bakamaz yüzüne,
Bir şey yapılamaz onun için.
Böken üç yaşına geldi
Üç yaşına gelen çocuk
Kara taşı kaldırabilir
Duyan bilir gücünü.
Böken geldi dördüne
Çocuk dört yaşına gelince
Atla koşsam diye düşündü
Kızılbaş'ın şehrine.
Çocuk beş yaşına geldi
Beş yaşına gelen çocuğun
Gece gündüz sıkıntısı
Aklından çıkmayan düşmandı.
Böken altı yaşına geldi

<i>Altığa jetken balanıñ</i>	<i>Altıya gelen çocuğun</i>
<i>Artık tiydi paydası</i>	<i>Artık faydası oldu</i>
<i>Kıpşaktıñ бүkil halkına.</i>	<i>Kıpçağın bütün halkına.</i>
<i>Altı jasar Bökenbay</i>	<i>Altı yaştaki Bökenbay</i>
<i>Atanıñ tüsip saltına</i>	<i>Babasının izinden</i>
<i>Tavlar küyip tas jaңған</i>	<i>Dağlar yanıp taşlar kor oldu</i>
<i>Bökenbayday berenniñ</i>	<i>Bökenbay gibi yiğidin</i>
<i>5365 Ekpindegen zarpına.</i>	<i>Gittikçe artan gücüne</i>

Kahramanın mücadelesinde önemli rolü olan mızrak ve kılıç gibi silahlarla çarpışmasını ifade eden bölüm.

<i>2223 Irğay saptı süñgini,</i>	<i>Büyük saplı mızrakla,</i>
<i>Irğay, ırğay salıstı,</i>	<i>Uzun zaman vuruştular.</i>
<i>İyterisip turıstı,</i>	<i>İtişip durdular,</i>
<i>Nayza kaңğa mayıstı,</i>	<i>Mızrak kan oldu,</i>
<i>At tizesin бүgisti,</i>	<i>At dizini бүkmüştü,</i>
<i>Bүgise, бүgise turıstı.</i>	<i>Bүküle бүküle yere yattı.</i>
<i>Tebingige ter katıp,</i>	<i>Koşumları tere batmıştı</i>
<i>Kakırğanı kan tatıp,</i>	<i>Tүkürүğü kana bulanmıştı</i>
<i>Kanjarmenten karmastı,</i>	<i>Hançerle vuruştı,</i>
<i>Semsermenten sermesti.</i>	<i>Pala ile dövüştü.</i>
<i>Kanjar kaldı kayısıp,</i>	<i>Hançer kaldı kırılıp</i>
<i>Semser kaldı mayısıp.</i>	<i>Pala kaldı çatlayıp.</i>
<i>Diykan ekken egindi</i>	<i>Çiftçi ektiği ekini</i>
<i>Esen alsa tegin-di,</i>	<i>Hepsini alsa sapasağlam,</i>
<i>Kan kabaktan tögildi,</i>	<i>Kan alnından döküldü</i>
<i>Erler jannan tüñildi,</i>	<i>Erler canından vazgeçti,</i>
<i>Aş küzendey бүgildi,</i>	<i>Aç kurtlar gibi бүküldü,</i>
<i>Ekevinin ak savıt</i>	<i>İkisinin beyaz zırhı</i>
<i>Şıırşıktan sögildi.</i>	<i>Omzundan söküldü.</i>
<i>Sol uvakıttar bolğanda,</i>	<i>İşte o zaman,</i>
<i>Artık tuğan Koblandı</i>	<i>Yiğit doğan Koblandı</i>

*Nayzasın ırğap endirdi,
2245 Kazandı attan töndirdi,*

*Mızrağını omzundan indirdi,
Kazan'ı attan düşürdü,*

Koblandı'nın can yoldaşı Burıl atın koşmasının anlatılışı:

*1651 "Şırağım Burıl, şu!" - dedi,
Kubılıp Burıl güledi,
Tabanı jerge tiymedi,
Tav men tastı örledi,
Tört ayaktı sermedi,
Kulaktıñ tübi terledi,
Ter şıkkın soñ örledi,
Adırdı közi körmedi.
Köldeneñ jatkan kök tastı
Tiktep tiygen tuyağı
Saz balşıktay iyledi.
Karaşa emes kavıs-tı,
Koñıravlatıp davıstı,
Jakın kıldı alıstı*

1665 Bersin kimge namıstı,

*"Canım, Burıl, deh!" - dedi,
Burıl giderek daha çok hızlanır
Ayağı yere değmez,
Dağ taşları geçti,
Dört ayağıyla fırladı
Kulağın arkası terledi,
Ter çıkınca da hızlandı,
Tepeyi gözü görmedi.
Önüdeki boz renkli taş
Değip parçalandı ayağı
Sarı toprak gibi ezdi.
Ekim değil Kasım idi,
Zil gibi sesiyle
Uzağı yakın kıldı
Kime versin namusunu,*

Destanda yer mekan tasvirleri kendilerine has özellikleriyle verilmektedir:

*1781 Sekirte basıp jöneldi.
Ol töbe men bul töbe,
Bavırı şubar kök töbe,
Onan da ötip jöneldi.
Kamıstınıñ kazdı köl
Koğalınıñ kulu köl,
Şegendiniñ jeldi köl,
Şağalalı şalkar köl
Kızğıştınıñ Kızdıköl,*

*Uçarcasına atladı.
O tepe ile şu tepe
Kardeşi boz tepe
Ondan da geçti fırladı.
Kamışlı'nın kazlı gölü
Koğalı'nın kuğulu gölü,
Şegendi'nin rüzgarlı gölü,
Martılı'nın aydın gölü,
Kızğıştı'nın Kızdıköl,*

<i>Kumira, Kotan, kos kölden.</i>	<i>Kumira, Kotan çift gölden.</i>
<i>Bası biyik karlı tav,</i>	<i>Tepesi karlı dağ,</i>
<i>Kan jaylağan Karatav,</i>	<i>Han mekan ettiği Karatav,</i>
<i>Biy jaylağan Alata,</i>	<i>Beyler oturan Alata,</i>
<i>Onan da ötip jol şekti-av,</i>	<i>Ondan da geçip yola düştü</i>
<i>Tüye moynak iyir tav,</i>	<i>Deve hörgücü gibi dağ,</i>
<i>Kız emşekti süyir tav.</i>	<i>Kız memeli çift dağ</i>
<i>1802 Atası men Manaka.</i>	<i>Atası ile Manaka.</i>

<i>1806 Kampay-kümpey kasınan,</i>	<i>Çakır çukur giderken,</i>
<i>Jem, Temirdiñ basınan,</i>	<i>Cem demirin başından,</i>
<i>Kalbağaylı şölderden,</i>	<i>Yatkın çöllerinden,</i>
<i>Kaskaldaktı kölderden,</i>	<i>Martılı göllerinden,</i>
<i>Askar-askar belderden,</i>	<i>Büyük büyük tepelerden</i>
<i>Aydıñ şalkar kölderden</i>	<i>Aydın, berrak göllerden</i>
<i>Kan sasığan jerlerden,</i>	<i>Kan kokulu yerlerden,</i>
<i>Tobılğılı Nuradan,</i>	<i>Çam ağaçlı Nuradan,</i>
<i>Seksevildi jiradan,</i>	<i>Kuru kuru yerlerden,</i>
<i>Bayalıştı kumayttan,</i>	<i>Çöl gibi kumlardan,</i>
<i>Büldirgendi şıñayttan</i>	<i>Böğürtlenli tepecikten</i>
<i>1817 Jalğız şavıp jol şekti.</i>	<i>Tek başına yola çıktı</i>

Koblandı batır destanında birkaç defa tekrarlanan sıfat tamlamaları:

Burıl at, ala at, tarlan at, köp jilkı, kalın kıpçak, kızılbastın eli, köp eli, köp Kiyat, Karaspan dağ, jan köke, ak sunkar, şıbın jan, köz jas, ak savıt, altın turman, jalğız ul, aydın köl, kök tas gibi.

Görüyoruz ki Kazak eposunda Dede Korkut kitabına göre epik kahramanlara ait tasvirler, tipik, kalıplaşmış, sıfat tamlamaları oldukça azdır. Bunun nedeni Koblandı batır destanında kahraman tasviri şahsileşmektedir. Oğuz eposunda ise daha geniş kapsamlı, genel kalıplar kullanılmaktadır.

Destanda yer alan kahramanların çeşitli özellikleri doğrudan doğruya sıfatlarla ifade edilmektedir:

586 <i>Kiyatta şıkkın bes batır:</i>	<i>Kiyat'tan çıkan beş yiğit</i>
<i>Karakozı, Akkozi-</i>	<i>Karakozı, Akkozi-</i>
<i>Katardan askan kos batır</i>	<i>Seçkin olan çift yiğit</i>
<i>Karajanulı Kosdävlet-</i>	<i>Karajanoğlu Kosdävlet-</i>
<i>Toptı buzğan bul batır</i>	<i>Kalabalığı dağıtan bu yiğit</i>
<i>Kara Bukan javrınşı</i>	<i>Kara Bukan falcı</i>
591 <i>Tünde kalıñ jol tartar.</i>	<i>Gece uzun yola çıkar.</i>

Destanda geçen atasözleri de destan üslubunu zenginleştirmektedir:

3241 <i>“Kız jav” degen osı dep,</i>	<i>Kız düşman, denilen bu imiş</i>
3312 <i>Tüyenin körki narlık,-dep</i>	<i>Devenin değeri hörgüçlerde diye</i>
<i>Jüktiñ körki sandık,-dep”</i>	<i>Yükün değeri ağırlığında diye</i>
3384 <i>“Jaksınıñ isi bitedi,</i>	<i>İyinin işi biter</i>
<i>Jamannıñ isi jatadı,</i>	<i>Kötünün işi bitmez</i>

Atasözlerinin yanı sıra destana ifade zenginliği katan pek çok deyimler de kullanılmaktadır:

594 <i>Kabağan kar javıp,</i>	<i>Kaşlarına kar yağıp</i>
<i>Kirpiginen muz javıp,</i>	<i>Kirpiklerini buz tutup</i>
deyimi kızgınlığı,	
3475 <i>Kayğımene kan jutıp,</i>	<i>Kaygıdan bağı kan olup</i>
deyimi çok endişeli olma durumu,	
844 <i>Söz süyekten ötken soñ</i>	<i>Sözleri kemiğini bile sızlattı</i>
deyimi keskin, sert konuşmayı,	
1059 <i>Kirpik kakpay tañ attı.</i>	<i>Kirpik kapatmadan tan ağardı</i>
deyimi hızı ifade etmektedir.	

Destan boyunca “... söyleydi, söylegende buy deydi” ifadesinin mısra sonunda sık sık kullanılması destanın ifadesine bütünlük sağlayan bir özellik olarak dikkat çekicidir. Dede Korkut hikayelerinde de “soylamış, görelüm hanum ne soylamış”

şeklinde rastladığımız bu özellik, Türk destanlarının genel özelliği olduğu izlenimini vermektedir.

Böylece Koblandı Batır Destanı'nın üslubu da diğer sözlü anlatım türlerimizle benzerlikler göstermektedir denilebilir. Bu üslup; tekrarlama, benzetme, mecaz, mübalağa, hitap, tasvir, atasözü ve deyimler yanı sıra özel ifadelerle sağlanmaktadır.

c. Şekil özellikleri

Türk destanları üzerinde çalışanlar, destanlarda nazım, nesir ve nazımla nesrin birlikte kullanıldığı üç teknik olduğunu kabul etmektedirler. Genellikle Türk destanlarının güvenilir ve ilk metinlerine ulaşılamadığından bu konuda kesin bir karara varmak güçtür. Bununla beraber destanların büyük bir kısmının manzum olması, ilk şekillerinin de manzum olduğu ihtimalini kuvvetlendirmektedir.⁴

Kazak destanları **ölen** (11 heceli ve kurallı bir kafiye yapısı olan dörtlük nazım birimi) ve **jır** (7-8 heceli, katı kurallara sahip olmayan kafiye yapısında birbirini takip eden çok sayıda mısralardan oluşan nazım birimi) adı verilen iki nazım şekliyle jırav ve akınlar tarafından terennüm edilmektedir. Kazak destanlarındaki şekil yapısını, M. Gabdullin'in ileri sürmüş olduğu görüşlerden faydalananak ortaya koymaya çalışacağız. Batırlar **jırının** şiir yapısını inceleyen Gabdullin, Abay dönemine kadar şiirin esasta 11 heceli ve **jır** şeklinde iki türünün bulunduğunu söylemektedir.⁵ Batırlar **jırının** 7-8 heceli jırla terennüm edildiğini söyleyen Gabdullin, bu durumun **jırın**, irticalen şiir söylemek için çok uygun olmasından kaynaklandığını ortaya koymaktadır. **Jırda** kafiye den ziyade hece sayısına, vezne özel bir önem verilmiştir. 11 heceli **ölen**; hücum ve savaş sahnelerini ifade etmede, vakaları arka arkaya sıralayıp anlatmada jır gibi kolay ve kullanışlı olmamaktadır. **Jır** türü, kahramanlık destanlarını terennüm eden jıravlar tarafından tercih edilirken **ölen** türü, daha çok aşk konulu destanları terennüm eden akınlar tarafından tercih edilmiştir. Kazakların **jır** adını verdikleri tür, Altay, Hakas, Tuva Türklerinin kahramanlık destanlarında kullanılan şeklin aynısıdır. Altay, Hakas, Tuva

⁴ Naciye YILDIZ, *Manas Destanı (W.Radloff) ve Kırgız Kültürü ile ilgili Tespit ve Tahliller*, Ankara, 1995, s. 37.

⁵ M. GABDULLİN, *Kazak Halkının Avız Edebiyatı*, Almatı 1974, s. 154-158.

kahramanlık destanları da 7-8 heceli arka arkaya gelen binlerce mısradan oluşmaktadır.⁶ 11 heceli **ölenle** terennüm etme, kafiyeyle söyleyişi zarurî kılmiştir.⁷

Batırlar jırının hepsinin 7-8 heceli **jır** türünde terennüm edildiğini söylemek mümkün değildir. Bazı kahramanlık destanları şiirin **jır** türünü korusalar da bazıları 11 heceli ve dörtlüklerden oluşan **ölen** türü ve nesirle terennüm edilmiştir. Gabdullin bu durumu **jırın** konusuna bağlamaktadır. Eğer **jır** erlik, sefer ve savaş hakkında terennüm ediliyorsa o zaman şiirde **jır** türünün kullanımına dikkat edilmektedir. Şayet destanın vakası erlik mücadelesinin dışına çıkarsa o zaman destan 11 heceli **ölenle** ya da nesirle anlatılmaktadır. Bunun en güzel örneklerini Alpamıs'la Kambar'da görmekteyiz.⁸

Jır türünde esas şart, hece sayısı ve veznin bir kalıpta olmasıdır. Jırşı akınların hepsi de bu kurala katı bir şekilde sadık kalmakta, **jırın** hece sayısını 7-8'den fazla aşmamakta ve vezni de korumaktadırlar.

*“Keşegi ötken zamanda
Karakıpşak Koblandı
Atası muniñ Toktarbay
Halıktan askan boldı bay
Baylığında esep jok” (1-5)*

1.,3. ve 4. mısralarda 4+4=8'li, 2. ve 5. mısralarda 4+3=7'li ölçü kalıpları kullanılmıştır. Destan boyunca bu ölçü devam etmektedir.

Destandaki kafiye örgüsü:

*“Keşegi ötken zamanda
Karakıpşak Koblandı
Atası muniñ Toktarbay
Halıktan askan boldı bay
Baylığında esep jok,
Aydalıp bağıp jayıldı
Tört tülük maldıñ bəri say.*

⁶ V. JİRMUNSKİY, *Tyurkskiy Geroičeskiy Epos*, Leningrad 1974, s.644- 647.

⁷ M. GABDULLİN, *Kazak Halkının Avız Edebiyatı*, Almatı 1974, ss.164-165.

⁸ a.g.e., s. 165.

*Jaz jaylavı Közdiköl,
Közdiköldi jaylağan
Kalıñ Kıpşak jağalay” (1-10)*

a,b,cc,d,b,c,e,f,c şemada görüldüğü gibi kafiye çeşitlilik göstermektedir.

*“Eş närse körmey düniyeden
Ötkenim degen tuyaksız-
Toktarbaydıñ zarına
Kalıñ Kıpşak kayıskan.
Ävliye koymay kadırap
Etegin şeñgel sıdırıp
Jeti pirge tanıskan
Ävliyege at aytıp
Korasanga koy aytıp
Kabıl bolğan tilegi” (26-35)*

a,b,c,a,dd,a,ee,f şemasında da aynı kafiye çeşitliliğini görmekteyiz.

Bu örneklerden eserin bütününde belli bir kafiye düzeninin takip edilemediği sonucu ortaya çıkmaktadır.

Fakat bazı yerlerde birkaç mısra da devam eden kafiye uyumunu görebiliriz:

*“Özi altı jasında,
Kämşat börki basında,
Tobilğı torı at astında,
Karşığası kolında,
Tazısı ertken soñında,
Jeti pirge sıyınıp,
Baratuğın jolında” (59-65)*

mısralarındaki **a a a a b a** şekli gibi,

*“Kızılbastıñ eli bar,
Jasıl baytak jeri bar
Aydındı şalkar köli bar
Köktim Aymak hanı bar
Neşe mıñ san janı bar
Kaşa jiğan halkına*

Körsetip turğan sāni bar.

Kurtka degen kızı bar

Jurtına jayğan nazı bar” (102-110)

mısralarındaki **c c c c c d c c c** gibi.

Mısra sonu kafiyelerin yanı sıra ilk Türk şiiri örneklerinde yer alan mısra başı kafiyeleleri destan boyunca ahengi zenginleştirmek amacıyla sıkça kullanılmaktadır:

“Toktarbaydñ julkıda,

Toksan kulı bar edi.

Toksanınıñ bastığı

Estemis degen er edi.

Estemisti körüge

Jılkığa bala jöneldi.

Jılkığa bala barğasın” (66-72)

“Koblandıday töreni:

“Kazaktñ eri keldi”, - dep

Köktim Aymak patşası

Kezekti buğan beredi

Kämil pirlar jebedi

Kolına alıp tolğanıp

Kozi javrın jebeni” (167-173)

“Koblan söyley beredi.

“Askar tauvlı belsiñ-dep

Katar köşken elsiñ-dep

Ağamızğa sälem de

Kelinin alıp kelemen

Körindigin bersin de

Kelinin kelip körsin de

Kırık narğa artkan kazına

Bärin de kelip alsın de

Bul sözime nansın de

*Körimdiği Kurtkanıñ
Kökala biye jilkıda” (351-362)*

*“Koblandını koyalık,
Kız Kurtkağa baralık.
Kurtkanıñ bakkan Burılı
Jaska tolıp tay şıktı
Jaltırap mañday ay şıktı
Taydan kunan bul şıktı,
Taska tiygen tuyağı” (503-509)*

Kafiyeleri incelediğimizde ahengin çoğunlukla rediflerle sağlanmış olduğunu görmekteyiz.

*“Körimdiğin bersin de
Kelinin kelip körsin de
Kırık narğa artkan kazına
Bärin de kelip alsın de”
Bul sözime nansın de (356-360)*

*“Kızılbastıñ eli bar,
Jasıl baytak jeri bar
Aydındı şalkar köli bar
Köktim Aymak hanı bar
Neşe mıñ san janı bar” (102-106)*

*“Kızıl Erdi süyretti,
Süyretki kılıp üyretti.
İşinde şeñgel-tikenge
Ökpe bavrın tüyretti,
Takımğa salıp süyretti” (226-230)*

*“Özi altı jasında,
Kämşat börki basında,
Tobilğı torı at astında,
Karşığası kolında,
Tazısı ertken soñında” (59-63)*

Redifsiz kafiye destan boyunca nadir olarak kullanılmaktadır. Buna göre destandaki mısra sonu kafiyesi çoğunlukla ek ve kelime rediflerinden meydana gelmektedir denilebilir.

Aldığımız örnekler, destan boyunca ses örgüsünün mısra başı ve sonu kafiyeleri, redifler ile ahenk zenginliği sağlamada etkili olduğunu göstermektedir.

III. BÖLÜM

KOBLANDI BATIR DESTANINDAKİ FORMÜLLER (FORMÜLLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ)

Parry ve Lord'un ortaya attığı sözlü edebiyat teorisi, Türk Halk edebiyatı uzmanlarına yeni araştırma ufukları açmaktadır.

Sözlü edebiyat teorisine göre sözlü gelenekte yaratıcılığı kolaylaştıran birtakım söz kalıpları bulunmaktadır. Bu söz kalıplarından maksat; bir düşüncenin bir duygunun daima aynı kelime gruplarıyla ifade edilmesidir.

İrticalen şiir söylemek zorunda olan halk şairi şiirlerini söz kalıplarıyla örmektedir. Lord, söz kalıplarına “formula”, formulalarla örülmüş şiir tarzına da “formulaic” adını vermiştir. Söz kalıplarından en kolay kullanabilenleri, bir mısra veya beyit bütünlüğünde olanlardır.¹

Halk üslubunun esas özelliği, dilinde geleneksel formüllerin bulunmasıdır. Türk halk edebiyatı örneklerine dayanarak W.Radloff, kahramanlık destanlarını irticalen söyleyen akınların sık sık hazır geleneksel formüllere, tekrarlara baş vurduklarını söylemektedir.²

Dede Korkut kitabının formül yapısını Jirmunskiy de araştırmıştır. Ona göre Dede Korkut kitabındaki formüller: süjeye bağlı sık sık tekrarlanan tipik olaylar, (hikayenin başı, ölen veya kaybolan oğluna annesinin ağıt yakması, kahramana isim verme gibi) çeşitli paralelizmlerin tipleri veya “süslü” epitetleridir.³

Konular (Parry ve Lord'a göre) tekrarlanan epizotları, olayları, tasvirleri tespit etmektedir. Bunun yanında formül olarak tek kelime, epitetler, benzetmeler vs. olabilir. Formüllerin dil özellikleri ve şiir ölçüsü ile sıkı bağı vardır. Parry'e göre formüller pozisyonun ölçülerine bağlıdır. Konular ise eposun kompozisyon düzenine, süjenin gelişine bağlıdır.

¹ Nail TAN, “Sözlü Edebiyat Teorisi ve Bir Tatbikat”, *Milli Kültür Dergisi*, Ağustos, 1977, sayı: 8, s.71.

² Şakir İBRAYEV, *Oğuz Kahramanlık Eposun Poetiği*, Almatı 1997, s. 31.

³ a.g.e., s. 32.

P.Grintser Eski Hint Eposunu incelerken konuları kompozisyon unsurları olarak, formülleri ise epik dilin unsurları olarak belirtmektedir. Ayrıca formüller konuların yardımcı unsurlarıdır demektir.⁴

Türk manilerinin birinci ve ikinci mısralarında söz kalıplarına çokça rastlıyoruz. Bu sebeptendir ki, mani söylemede kimse sıkıntı çekmez. Hazır söz kalıpları vardır. Manicinin kafası duyguyu dile getiren üçüncü ve dördüncü mısraları yaratmakla meşguldür.⁵

Kazak kahramanlık eposuna has özelliklerden biri de, tekrarlanan, klişeleşmiş ifadelerin çok sayıda bulunmasıdır.

Sözlü ve yazılı edebiyatlar arasındaki diyalekt bağı, onların birbirine olan tesirini görmek için böyle araştırmalar gerekmektedir.

Rus folklorcular kendi yazılı epos dilindeki formülleri tespit etmek için yazılan “Pamyatniki knijnogo eposa” adlı eserde bu konuyu çeşitli yönlerden araştırmışlardır. Bu kitaptaki inceleme ve neticeler, metodolojik unsurlar, tahliller Kazak halk edebiyatını, bilhassa eposunu her açıdan incelemeye yardım etmektedir.⁶

P.A. Grintser, dünyaca malum olan, yazılı şekilde yayılan belli başlı eposların ilk olarak folklor geleneğine dayanarak ortaya çıktığını söylemektedir.⁷

Araştırmacılara göre Rus bilinalarında (Rus halk edebiyatında efsanevi kahramanları anlatan destanlara verilen ad) çeşitli konularla ilgili tekrarlar, formüller 20%’den 80%’e kadar ulaşabilmektedir.⁸ Bu bize formüllerin folklor geleneğinin yapısını tanımda önemli bir unsur olduğunu göstermektedir. Kazak eposu nüshalarının dil yapısını bu tarzda incelememizin daha doğru ve uygun olduğu şüphesizdir. Yani ancak o zaman belli bir eserin ne kadar sözlü veya yazılı nitelikler taşımakta olduğunu fark edebiliriz.

Folklorcular epos dilinin formül yapısını üç gruba ayırmaktadır:

1. Bağımsız kelime grupları.
2. Benzer çeşitli durumlar tasvir edildiğinde tekrarlanan ifadeler.

⁴ Şakir İBRAYEV, *Oğuz Kahramanlık Eposun Poetiği*, Almatı 1997, s. 32

⁵ Nail TAN, “Sözlü Edebiyat Teorisi ve Bir Tatbikat”, *Milli Kültür Dergisi*, Ağustos, 1977, sayı: 8, s.72.

⁶ Rahmankul BERDIBAYEV, *Kazak Eposu*, Almatı 1982, s. 124.

⁷ S. BRAGİNSKİY, *Pamyatniki knijnogo eposa*, Moskova., 1978, s.16.

⁸ a.g.e., s.17.

3. Epostaki geleneksel durumları belirten tasvirler⁹

Elbette bu üç grup eserde farklı görülmektedir. Dolayısıyla çeşitli halk eserlerinde benzerlikler ve farklılıkların olması doğaldır.

Epos dilinin formül yapısının, Kazak destanlarında ne kadar muhafaza edildiği tam olarak tespit edilememiştir.

Kazak eposunda sık sık tekrarlanan ifadeler: kısa tamlamalar, klişeler, epitetler ve benzetmelerdir. Örneğin: “jeti jumak” (yedi yumak), “kâmil pir” (kâmil pir), “kozi javırın jebe” (kuzu kürek kemiğinden yapılan ok), “kumırska bel” (ince belli), “altın turman” (altın eğer ipleri), “kara at” (siyah at), “kök burıl” (gök Burıl), “kökala bie” (gök ela at dişisi), “sarı bel” (sarı eli), “ak böken” (beyaz ceylan), “ak sunkar” (beyaz şahin), “ak savıt” (beyaz zırh), “ak nayza” (beyaz mızrak), “almas kılış” (elmas kılıç), “ak semser” (beyaz kılıç), “toğız kabat” (dokuz katlı), “köp jılkı” (çok sayıda yılık), “kalıñ asker” (çok sayıda asker), “ak beren” (beyaz zırh) gibi. Bunlar destanda birkaç yerde tekrarlanmaktadır. Jırşı, jırav, akınlar formüllerin destanları ezberlemede ve söylemede kolaylık sağladığından bahsetmektedir. Çünkü formüller eskiden gelen, halk kulağına yakın olan bağımsız, tanınmış, herkes tarafından kullanılabilen alışılmış kelimeler, ifadelerdir.¹⁰

Formül olan klişeleşmiş, tekrarlanan ifadeler epik üslubunun kurucusu, esas unsuru, bağlayıcı elementleridir. Destanlarda sık sık bu cümleler geçmektedir. Örneğin: “ävliye koymay kıdırıp, etegin şeñgel sıdırıp (tüm evliyalrı ziyaret edip, eteğini dikenler sıyırıp)”, “namazdıger ötkende, namazşamğa jetkende (ikinci vakti geçince, akşam vaktine girince)”, “kabağına kar katıp, kirpiline muz katıp (kaşlarına kar yağıp, kirpiğini buz tutup)”, “Jaya ma emes, jal-dı dep, şeker de emes, bal-dı dep (deve hörgücü değil tüyü de değil, şeker de değil bal da değil)”, “buvırkandı, bursandı, muzday temir kursandı (bağırıp çağırıp, buz gibi demir silahı takınıp)”, “ak sâldesi basında, ak tayağı kolında (beyaz sarığı başında, sihirli asası elinde)”, “aş küzendey бүгildi, Kurtka jannan түñildi (aç çakal gibi бүкүлдү, Kurtka’nın ümidi kesildi)”, “sarğayıp tañ atkanda, tañ şolpanı batkanda (tan yeni ağarınca, sabah yıldızı battığında)”, “sonda batır söyleydi, söylegende бүй дейди (o zaman yiğit söyler, söyleyince de şöyle der)”, “ertemen şapsa, keşte ozğan, ıldidan şapsa, töste

⁹ S. BRAGİNSKİY, *Pamyatniki knijnogo eposa*, Moskova., 1978, s.17.

¹⁰ Rahmankul BERDIBAYEV, *Kazak Eposu*, Almatı 1982, s. 126.

ozğan (yarından koşsa akşama varan, aşağıdan koşsa tepeye varan)”, “şavıp ketti eliñdi, sındırıp ketti beliñdi (kılıçtan geçirmiş halkını, belini ikiye böldü)”, “şeşesi kelip jılaydı, köziniñ jasın bulaydı (annesi gelip ağlar, gözlerini yaş bürüdü)”, “tar kursağın keñitken, tas emşegin jibitken (dar içimi genişleten, taş göğsümü eriten)”, “ayt, januvar şu dedi, arşındap burıl guledi (“Haydi, canavarım, deh!”-dedi, Burıl ileriye doğru atıldı)”, “ülken ediñ ar ma dep, aldında kisi bar ma dep (benden büyüksün,- selam diye, senden başka büyük var mı diye)”, “kalanıñ avzın kan kıldı, kakpanıñ avzın şań kıldı, tulımdısın tul kıldı (şehri kana boyadı, önünü toz duman edip, evli kadını dul edip)”, “koramsakka kol saldı, bir salğanda mol saldı (yayını yerinden çıkarıp, bir atışta bir çok can alıp)”, “kalmakı erdiñ kası dep, öler jeriñ osı dep” (Kalmuk yiğidin düşman diye, öleceğin zaman geldi diye)”, “tulpar minip, tu alğan (yörük binip bayrak alıp)”, “atsa mıtık ötpeydi, şapsa kılış kespeydi (vursan da ok geçmez, saplasan da kılıç geçmez)”, “men bir bugün tıs kördim, tusimde jaman is kördim (ben bugün rüya gördüm, rüyamda kötü iş gördüm)”, “Kanikeydey köriktiñdi, Tinikeydey tektiñdi (Kanikey gibi güzel kız, Tinikey gibi soylu kız)”, “duşpandı batır süyretti, süyretki kılıp üyretti (düşmanı yiğit sürükledi, sürükleyip öğretti)”, “savlı ingendey ıñkıldap (sağlık deve yavrusu gibi meleyip)”, “bulañ etip, bult etip, sılañ etip, sılt etip (sallana sallana, nazlana nazlana yürüyerek)”, “asu da asu bel dedi, asa bir sokkan jel dedi (yüksek ama yüksek tepe imiş, sert esen rüzgar imiş)”, “altın-kumis arttırıp, asıl kilem japtırıp (altın gümüş koydurup, üzerine halı örttürüp)”, “köbelekter közi jok, perzentten baska sözi jok (kelebek kadar gözü yok, çocuğundan başka sözü yok)”, “ak suñkar uşar jem uşın, tuvadı erler el uşın (beyaz şahin uçar yem için, doğar erler el için)”, “ayı bitken ayında, küni bitken künde (ayı bitmiş, günü bitmiş zamanda)”. Bu ifadeler, söz sanatının yapısında büyük öneme sahiptir.¹¹

Ayrıca Kazak eposunda tekrarlanan ifadelere, kelimelerin yanı sıra sayıları da ekleyebiliriz. Bunlardan: yedi, dokuz, otuz, kırk, altmış, seksen, doksan gibi sayılar daha çok kullanılmaktadır. “Koblandı Batır” destanında yedi pir, yedi jumak olarak yedi sayısı 20’den fazla yerde geçmektedir.

Böylece sık sık tekrarlanan sayıları da formül olarak nitelendirebiliriz.

¹¹ Rahmankul BERDIBAYEV, *Kazak Eposu*, Almatı 1982, ss. 126-127.

Eposta ayrıca belli konular da tekrarlanmaktadır. Konuların tekrarlanması eserin kompozisyon yapısına bağlıdır. Benzer konular ve olaylar kelime tamlamaları ve tasvir tekrarlarına yol açmaktadır. Bunlar: evlatsızlık, evliyadan evlat isteyip yalvarma, gelecek kahramanın olağanüstü doğuşu, hızlı büyümesi, sevgilisi için mücadele etmesi, atının dörtlale koşması, düşmanlardan öcünü alması şeklinde tasnif edilebilir. Söyleyicinin kabiliyetine göre her olayı ve durum farklı açıklanabilir. Destanın çok nüshalı, varyantlı olması da bundandır. Eposta söylenecek olan konular ne kadar çok olursa onun dil, üslup özellikleri o kadar geniş görülmektedir.

Bulunan malzemelere dayanarak biz üç prensibe dayanan epik formüllerin tasnifini kullanmaktayız. Bu prensipler bazen birbiriyle karışabilir. Bunlar: I. Sentagmatik Formüller; II. Semantik Formüller (anlam bakımından); III. Lengüistik Formüller (dil açısından).

I. Sentagmatik Prensibe göre formüller:

1. İlk (Başlangıç) Formüller
2. Geçici (Ara) Formüller
3. Son (Bitiş) Formüller

II. Semantik Prensibe göre formüller:

1. Merasim ve törenlerde söylenen formüller (evlenme, cenaze, hediye verme vs. gibi)
2. Savaş, sefer zamanında söylenen formüller (sefere çıkma, savaş, mücadele, zafer, silahlar vs. gibi)
3. Toplu yerlerde söylenen formüller
4. Övgüye dayalı formüller
5. Sihir ve büyü ile ilgili formüller
6. Toplumsal formüller
7. Tabiat ile ilgili (hayvan ve bitki dünyası) formüller
8. Nasihatle ilgili formüller
9. Yol (mesafe) ile ilgili formüller

III. Lengüistik Prensibe göre formüller:

1. Kelime formülleri (mecaz, istiare)
2. Benzetme formülleri
3. Tamlama formülleri

4. Cümle formülleri (basit, bileşik)
5. Metin formülleri (diyaloglar, tiradlar (kendi aralarında kafiyeli, birkaç mısradan oluşan kısa şiirlerdir.) vs.)

Bu tasnif değişebilir ve gelişebilir. Bu tasnife, formüller üzerine yapılmış tam bir tasnif diyemeyiz. Bu konuda yapılan çalışmalar çoğaldıkça tasnifteki maddeler artabilir.

Birinci prensibe has başlangıç formüllerine örnekler verelim: 1. Hanım,hey! (Dede Gorgut kitabı.) 2. Künlérin bir künü...(Köroğlu, Azer.) 3. Bir kün...(Dede Gorgut kitabı.) 4. Kené künlérdé bir kün... (Oğuzname, Azer.) 5. Künlérdin son keçélérdin son...(günler geçe, geceler geçe) (Oğuzname, Uygur.) 6. Keşegi ötkén zamanda...(Eski geçmiş zamanda) (Koblandı Batır) 7. İndi habarı kimden al? (Göroğlu, Türkm.) (Şimdi kimden bahsedeceğiz?) 8. Hayır, yağşı ol vagtda habarı kimden al? (Göroğlu, Türkm.) (Tamam, iyi. Şimdi kimden bahsedeceğiz?) 9. İndi eşit, séné haradan deyim, neden deyim, Koroğlunun çavan vahtlarından deyim. (Köroğlu, Azer.) (Şimdi sana neden bahsedeyim, kimden bahsedeyim Köroğlunun gençliği hakkında bahsedeyim.) 10. Murunkulardan kalgan söz. (Manas) (Öncekilerden gelen söz.)

Geçici (ara) formüller epik eserlerde süjeyi yaymak, yeni kahramanları içine almak, kelimeleri, olayları birbirine bağlamak için kullanılmaktadır: 1. Dün ötdü, küñ ötdü. (Gece geçti, güneş doğdu.) (Dede Gorgut kitabı.) 2. Bunun üzeriné on altı il keçdi. (Bunun üzerine on altı yıl geçti) (Dede Gorgut kitabı.) 3. Sözüñü deyiñ Koroğlu jol başladı.(Sözüñü söyleyip, Köroğlu yola çıktı) (Köroğlu, Azer.)

Bu formüller daha çok Azerbaycan masallarında kullanılmaktadır. Geçici formüller çoğunlukla basit cümlelerden oluşmaktadır.

Bitiş formülleri ise sadece metnin sonunda kullanılmayıp süjenin belli bir bölümü içerisinde bazı küçük metinlerin başlangıç-bitiş noktaları arasında da geçmektedir. Örneğin: 1. Deyirler ki, Eyvazın toyu düz gırh küñ, gırh keçé çekdi. Hasan paşa Arap Reyanın gırhını verénkün Eyvaz da Huru hanımla murad verib murad aldı.(Diyorlar ki, Eyvaz'ın düğünü kırk gün, kırk gece sürmüştü. Hasan Paşa Arap Reyhan'ın kırkını verdiği gün Eyvaz Huru Hanımla muradına erdiler.) (Köroğlu, Azer.) 2. Koroğludan bu sözü eşidéné bütün delilér né're çekdilér. Atlar kişnédi, gılınçlar oynadı...(Köroğlu'dan bu sözleri duyunca bütün yiğitler bağırdılar.

Atlar kişnedi, kılıçlar parladı...) (Köroğlu, Azer.) 4. Her kişi şolar yalı iş bitirin, mıratmaksadına jetsin. (Her kişi öyle bir iş yapsın ki murat maksadına ersin.) (Göroğlu, Türkm.)

Bitiş formülleri çoğunlukla bileşik cümlelerdir.

Genel olarak epik formüllerin evrensel sistemini yapmak çok zordur; Manas destanındaki formüller sistemi gibi “Dede Korkut Kitabı”nda da kendine has formüller geçmektedir. Fakat bu, ikisi arasında ortak noktaların olmadığı anlamına gelmez. Aksine ortak formüller çoktur. Formülleri diğer destanlarda da görebiliriz.

Yazılı ve sözlü edebiyatlar arasındaki yakınlık formüller şeklinde yansımaktadır. Çünkü epos konuşma dili ve diğer dil alanları ile çok yakındır.

Şiir dilindeki tekrarlar sisteminin fonksiyonu, Türk halklarının edebiyatının incelenmesinde, kelimenin sırrını anlamada ve nihayet Eski Türk şiirinin ortaya çıkışının incelenmesinde büyük rol oynamaktadır.

Formüllerin tahlili, incelenmesi; geleneksel lirik şiirin tarihi estetik anlayış biçimine dayanmaktadır.

Formüllerin birkaç izahı vardır: tipik kelimeler, sabit epitetler, birbirinin arasında ölçülü bir bağı olan kelime grupları, klişeleşmiş kavramlar, deyimisel ifade ve tamlamalar.¹²

Çeşitli klişeler, kaideler sistemi olmanın yanı sıra belli bir estetik norm, yani kanundurlar. Bunun morfolojik tarafı, metnin kurulmasının kaideleri anlam bakımından onun fonksiyonlarıdır. Yani formüller, kanunun elementleri olan ayrı unsurlardan oluşan nizamlı bir bütünlük, belli bir düzeni olan bir kompozisyon ve mana özellikleri taşıyan evrensel bir unsurdur.

Formülleri birkaç grup altında toplayabiliriz. Fakat bu gruplar sabit değildir. Formüllerin estetik özelliğini açıklamak için yani belli çeşitlerini tespit etmek için ilk önce gelenek-şair-metin bağlamında onların fonksiyonlarını öğrenmemiz gerekmektedir.¹³

Bu açıdan formüllerin izahı:

¹² G. MALTSEV, *Traditsionnye Formuli Russkoy Narodnoy Neobryadovoy Lirik*, Leningrad 1989, s.25-26.

¹³ a.g.e., s.27.

Morfolojik bakımdan formülleri geniş olarak A. Wirth işlemiştir. A.Wirth, balladlardaki (kahramanlık ve tarihî konularda yazılmış epik manzum hikaye) klişeleşmiş baş ve son kısımları, iki kelimededen oluşan tamlamaları, tabiatın tipik klâsik tasvirini, duygu ve düşünceleri, zamanı anlatan klasik ifadeleri, tekrarlanan sayıları, kahramanların tipik konuşmalarını vs. gibi unsurları formül olarak tanımlamıştır. Yazar ayrıca balladdaki tipik kahramanlara daha çok önem vermektedir. Örneğin: paj (maiyet beyzadesi), kapıcı, süt ana yazara göre tipik formüllerdir. Aynı zamanda Wirth'e göre formüller; at, şahin, bülbüldür. Yani yazar formül olarak eserdeki, sık sık tekrarlanan ifade, kelime ve şahısları algılamaktadır. Aynı görüşü Alman araştırmacısı da paylaşmaktadır: A. Daur'a göre formül eserdeki sık sık tekrarlanan kavramlardır. B. Fehr'e ise formülleri iki gruba ayırmıştır: formül-tamlamalar ve formül-cümleler. Her iki grup kendi içinde ayrılmaktadır: tamlamalar; sıfat, isim, fiil vs. şeklinde; cümleler ise; konularına göre örneğin çeşitli tasvir ve durumlar, kahramanların konuşmaları, eserin baş ve son kısımları ve eserde geçen tekrarlamalar şeklinde.¹⁴

Rus lirik şiirlerindeki formüllere ait bilgi A.T.Hrolenko'un çalışmalarında vardır. Burada Hrolenko formüllere morfolojik açıdan değil lengüistik açıdan bakmıştır, dolayısıyla bir kelime Hrolenko'ya göre formül olamaz.

Bunun yanında Hrolenko'ya göre halk şiiri deyimlerinin esası olarak ilk önce isim gelmektedir. Fakat bu görüş tartışmalıdır. Fiilin de formüllerdeki rolü büyüktür. Çünkü, eserde kahramanların hareketleri ve fiilleri de çok yer almaktadır. Başka bir deyişle, halk, estetik iç duygularını dış özelliklerle ifade etmektedir. A. N. Veselovskiy de aynı görüşü paylaşmaktadır.¹⁵

Yukarıda bahsettiğimiz formüller ile ilgili tasnifleri değerlendirerek Koblandı Batır destanında bulunan formülleri şöyle tasnif edebiliriz:

Sentagmatik Prensibe göre formüller:

1. İlk (Başlangıç) Formüller:

Keşegi ötken zamanda

Çok eski zamanlarda (1)

Esiktiñ aldı ebene,

Kapının önü çimen dolu

¹⁴ G. MALTSEV, *Traditsionnye Formuli Russkoy Narodnoy Neobryadovoy Lirik*, Leningrad 1989 s.28.

¹⁵ a.g.e., s.29.

Erler kiyer kebene.
Ketken kisi kele me?
Alğanın tãfirim bere me?

Erler zırh giyerler.
Giden kişi geri gelir mi
Aldığını Tanrım verir mi?
(825-828)

2. Geçici (Ara) Formüller:

Birneşe kün jol jürip,
Azğana emes mol jürip,
Ötken kündi sanadı.
Bir künderi bolğanda,

Birkaç gün yol yürüyüp,
Az değil çok yürüyüp,
Geçmiş günleri saydı.
Nihayet günlerin birinde
(294-297)

Koblandını koyalık,
Kız Kurtkağa baralık.

Koblandı'yı burada bırakalım,
Kız Kurtka'ya geçelim.
(503-504)

Uzun sözdi kıskartıp,
Keleyin endi kız jakka.

Uzun lafı kısaltıp
Gelelim şimdi kız tarafına.
(2775-2776)

Birneşe kün ötkesin,

Birkaç gün geçince
(2796; 3327)

Bir künderi bolğanda,

Nihayet bir günü
(2824; 5498)

Tura tursın bul sözüm
Aytamın ras şın sözüm,
Keteyin tağı bayan ğıp
Karlığa sulu ne kıptı?
(5166-5169)

Sözü burada bırakıp
Söyleyeceğim gerçeği
Şimdi anlatmak istiyorum
Karlığa güzelin ne yaptığını?

Tura tursın bul sözüm,
Sol uvakıttar bolğanda

Sözü burada bırakıp
O zamanlar olunca
(5525-5526)

Birneşe kün degende

Birkaç gün geçince (480)

Sol uvakıttar bolğanda
Kurtka kelip söyleydi:

O zamanlar olunca
Kurtka gelip şöyle dedi:
(4013-4014)

Sol uvakıttar karasa,

O vakitler olunca (4457)

Sol uvakıttar bolğanda

İşte o zaman gelince
(4756; 4792; 5318; 5526;
5614; 5654; 6014)

Kızıl erge keledi,
Kelip te söyley beredi:

Koblandı bala keledi,
Köktimge salem beredi:

Şatırğa kaytıp keledi
Kelip söyley beredi:

Karaman özi keledi.
Kelip söyley beredi:

Alşağırğa keledi.
Kelip söyley beredi:

Kurtkağa jetip keledi.
Kelip söyley beredi:

On eki kün degende

On segiz kün degende

Sonda Estemis söyleydi,
Söylegende buy deydi:

Tağı Kurtka söyleydi
Söylegende büy deydi:

Jäne Koblan söyleydi,
Söylegende buy deydi:

Karaman turıp söyledi,
Söylegende büy dedi:

Sonda Koblan söyleydi,
Söylegende buy deydi:

Sol uvakıttar bolğanda
Kurtka sulu söyleydi:

Kızıl Er'e geldi,
Gelip de söyleyiverdi: (210-211)

Koblandı oğlan gelerek,
Köktim'e selam verdi: (269-270)

Çadıra tekrar döner.
Gelip de söyleyiverir: (683-684)

Karaman kendisi gelir.
Gelip de söyleyiverir:
(1951-1952)

Alşağır'a gelerek.
Gelip de şöyle der: (4127-4128)

Kurtka'ya çabuk yöneldi.
Gelip de şöyle dedi: (5702-5703)

On iki gün içinde (1921; 1938)

On sekiz gün içinde (2462)

O zaman Estemis söyler,
Söyleyince de şöyle der: (99-100)

Kurtka tekrar söyler
Söyleyince de şöyle der:
(328-329)

Tekrar Koblandı söyler
Söyleyince de şöyle der:
(1187-1188)

Karaman kalkıp söyledi
Söyleyince böyle dedi:
(2968-2969)

O zaman Koblandı söyledi
Söyleyince böyle dedi:
(4245-4246; 4316-4317;
5744-5745; 6288-6289)

O zamanlar olunca
Güzel Kurtka söyledi:
(4291-4292)

Jetip barıp söyleydi,
Söylegende büy deydi:

Yaklaşınca yanına söyler,
Söyleyince de şöyle der:
(4964-4965)

Sonda Şoşay söyleydi
Söylegende buy deydi:

O zaman Şoşay şöyle der
Söyleyince böyle der:
(5436-5437)

Karlığa sulu söyleydi
Söylegende buy deydi:

Güzel Karlığa söyledi
Söyleyince de şöyle dedi:
(6021-6022)

Bökenbayğa söyledi
Söylegende buy deydi:

Bökenbay'a söyledi
Söyleyince de şöyle dedi:
(6105-6110)

Karlığa bastap söyleydi
Söylegende buy deydi:

Karlığa ilk söyledi
Söyleyince de şöyle der: (6163-6164)

3. Son (Bitiş) Formüller

Endi aytayın tötesin.
Otuz kün uday oyun kıp
Kırık kün uday toyn kıp
Karlığaday suludıñ
Koblandı sındı batırğa
Karamanday kurdası
Osı jerde kiydi nekesin.
Karlığaday suluviñ
Jeti jıl jatıp bir tavda
Muradın solay ötesin.
Asıkpasañ sabır kıp
Talaptansañ umtılp
Maksutıña akır jetesiñ.
Koblandı, Kurtka, Karlığa
Kök päveske küymesin
Küymeniñ ilip tüymesin.
Karlığa sulu köredi
Dävirdiñ tätti jemisin
Karlığa, Kurtka körsetip
Kalıñ kıpşak eline
Tatulıktıñ belgisin
Maksatka jetken osılay
Elge jayıp ülgisin.
Ayağı munıñ äli bar
Karlığadan ul tuvar
Ulınıñ atı Kiyıkbay

Şimdi söyleyeceğim doğrusunu.
Otuz gün oyun yapıp
Kırık gün düğün yapıp
Karlığa gibi güzelin ve
Koblandı gibi yiğidin
Karaman gibi arkadaşı
Burada nikahını kıydı.
Karlığa gibi güzelin
Yedi yıl yaşayıp dağda
Nihayet muradına erdi.
Bıkmadıysan sabredip
Durmada istersen
Muradına sonunda erersin.
Koblandı, Kurtka, Karlığa
Gökçe fayton gibi
Arabayı kapatıp.
Karlığa güzel gördü
Çağın tatlı yemişin
Karlığa, Kurtka gösterip
Kalabalık Kıpçak halkına
Dostluğun işaretini
Muradına erdiğini
Halka duyurdu.
Sonu bunun daha var
Karlığa ona bir oğlan doğurur
Oğlunun ismi Kiyıkbay

Talabı tavday biyikti-ay
 Kiyikbay atka mingende
 Köp kıpşakka kün tuvar
 Kızılaska tün tuvar
 Bul özi bölek bir kissa
 Kiyikbayday batırdıñ.
 Toktattım bulay akırın
 Söylese sözdıñ jüyesin
 Keltirer bizdey akınıñ.

İsteği dağ kadar yüksek-ti
 Kiyikbay ata binince
 Kalabalık Kıpçak halkı sevinir
 Kızılbaş üzülür
 Bu ayrı bir hikaye
 Kiyikbay gibi yiğidin.
 Burada duralım
 Söylese böyle sözleri
 Biz gibi ozan söyler. (6336-6370)

II. Semantik Prensibe Göre Formüller

Yol (mesafe) ile ilgili formüller:

Kıska kündi kırk şapkan,

Kısa günde kırk kere koşan
 (2086)

Ertemen şapkan Koblandı
 Keşke şeyin şabadı,

Sabahtan koşan Koblandı
 Geceye kadar yetişir,
 (3601-3602)

İldiydan şapsa, töske ozğan,
 Erteden şapsa, keşke ozğan,
 (4592-4593; 4746-4748)

Aşağıdan koşsa tepeye varan,
 Yarından koşsa akşama varan,

On segiz kün şabadı

On sekiz gün savaşarak (5082)

Birneşe kün jol jürip

Birkaç gün yolda kalıp (5281)

Yer (tabiat) tasviri ile ilgili formüller:

Kalbağaylı şölderden,
 Kaskaldaktı kölderden,
 Askar-askar belderden,
 Aydıñ şalkar kölderden
 Kan sasığan jerlerden,

Yatkın çöllerinden,
 Martılı göllerinden,
 Büyük büyük tepelerden
 Aydın, berrak göllerden
 Kan kokulu yerlerden,
 (1808-1812)

Kula miday şölderden,
 Adam jurmes jerlerden,
 Batpak ılay kölderden,
 Askar-askar belderden

İssiz çöllerden,
 İnsan geçmeyen yerlerden,
 Toprak balçıklı göllerden,
 Yüksek yüksek tepelerden
 (1871-1874)

“Esiktiñ aldı ak tatır,
 Ak tatırda mal jatır,

Kapının önü otlarla dolu
 O otta mal yatar (2837-2838)

Azulı degen kölderger,

Azulı adlı göllere

Askar-askar belderge,
Karaspan tavadı jaylağan,
Kalın kıpşak elderge!

Yüksek yüksek tepelere
Karaspan dağını yaylayan
Bütün Kıpçak halkına!
(2898-2901)

Askar-askar belderim,
Azulı degen kölderim,
Karaspandı jaylağan
Kalın kıpşak elderim.

Yüksek yüksek tepelerim
Azulı adlı göllerim
Karaspanda yaylayan
Bütün Kıpçak halkım.
(2914-2917)

Kıpşaktıñ meken jaylavı
Karaspan edi örkeni.

Kıpçağın konakladığı yeri
Karaspan idi otlağı. (4276-4277)

“Askar tavlı belsiñ-dep
Katar köşken elsiñ-dep

Yüksek dağı belsin-diye
Çok göç eden elsin-diye
(352-353)

Askar töbe bel edi,
Belden köşken el edi,

Yüksek dağı bel idi,
Belden göçen el idi, (477-478)

Askar tavadı bel edi,

Yüksek dağı bel idi, (1826)

Beles-beles bel kördi,
Bel astında el kördi.
(1886-1887)

Büyük büyük tepe gördü,
Tepenin yanında bir il gördü.

Askar töbe belsiñ sen,
Kızılbas degen elsin sen,

Yüksek tepeli belsin sen
Kızılbaş adlı elsin sen.
(2187-2188)

Beles, beles bel edi,

Yüksek yüksek tepelerden
(2708; 3176; 4731)

Okpandı, say jıra eken,
Askar-askar bel eken,

Yüksek tepe yamaç imiş
Yüksek yüksek bel imiş
(3466-3467)

Askar-askar beline,
Belden köşken eline

Yüksek yüksek beline
Tepeden göçen halkına
(3642-3643)

Avıldıñ aldı bel edi
Belden köşken el edi

Köyün önü ova idi
Ovadan göçen yurt idi
(6292-6293)

Zırh tasviri ile ilgili formüller:

Toğız kabat ak savıt
Şapsaň kılış kespeydi,
Atsaň miltık ötpeydi.

Dokuz katlı beyaz zırh
Kessen kılıç geçmeyen
Vursan ok geçmeyen
(3130-3132)

Üstindegi savıttan
Atsaň oğıñ ötpeydi,
Şapsaň da kılış kespeydi,

Üzerindeki zırhından
Vursan da ok geçmez,
Saplasan da kılıç geçmez,
(4943-4945)

Kahramanların can yoldaşı olan atın koşmasının tasviri ile ilgili formüller:

“Ayt, januvar, şu!”-dedi.
Kubılıp Burıl güledi
Tabanı jerge tiymedi,
Kulaktıñ tübi terledi,
Ter şıkkın sayın örledi,
Köldeneñ jatkan aňardı

“Haydi, canavarım, deh!”-dedi.
Burıl ileriye doğru atıldı
Ayakları yere değmedi,
Kulaklarının arkası terledi
Ter çıkınca daha da hızlanıp
Engelin üstünden atladı
(1542-1547)

“Şırağım Burıl, şu!”- dedi,
Kubılıp Burıl güledi,
Tabanı jerge tiymedi,
Tav men tastı örledi,
Tört ayaktı sermedi,
Kulaktıñ tübi terledi,
Ter şıkkın soñ örledi,
Adırdı közi körmedi.

“Canım, Burıl, deh!”-dedi,
Burıl giderek daha çok hızlanır
Ayağı yere değmez,
Dağ taşları geçti,
Dört ayağıyla fırladı
Kulağın arkası terledi,
Ter çıkınca da hızlandı,
Tepeyi gözü görmedi.
(1651-1658)

Koblandı sonda şu!-dedi,
Kubılıp Burıl güledi

Koblandı o zaman deh! dedi.
Burıl daha çok hızlandı
(1738-1739; 3599-3600)

Sonda Burıl güledi,
Tabanı jerge timedı,
Köldeneñ jatkan kök tastı
Tiktep tigen tuyağı
Saz balşıktay iledi.

O zaman Burıl fırladı
Ayağı yere değmedi,
Önündeki boz renkli taşı
Toynağıyla değerek
Sarı toprak gibi ezdi.
(1771-1775)

“Ayt, janvar, şu!”-dedi,
Kubılıp Burıl güledi,
Tabanı jerge tiymedi.

Haydi canavarım hey, dedi
Burıl ok gibi fırladı
Ayakları yere değmeden.

Köldeneñ jatkan kök tastı
Saz balşıktay iyledi.

Yerde upuzun yatan göktaş
Bir balık çamuru gibi ezdi.
(3674-3678)

Kubılıp Burıl güledi
Tabanı jerge timeydi

Kıvranıp Burıl hızlandı
Toynakları yere değmiyor
(5956-5957)

Destanda geçen baş kahramanın tasviri ile ilgili formüller:

Özi altı jasında,
Kämşat börki basında,
Tobılğı torı at astında,
Karşığası kolında,
Tazısı ertken soñında,

Altı yaşında olup
Kunduz börkü başında,
Alaca benli doru atı altında,
Ela doğanı elinde,
Av köpeği yanında, (59-63)

Karşığası kolında,
Kumay tazı soñında,

Ala doğan elinde
Av köpeği yanında (84-85)

Kahramanın büyümesini anlatan formüller:

Arıstan tuğan Koblan
Kaznadan kamka kiyedi.
Özimniñ enşim bolsın dep,
Tobılğı meñdi torı attı
Enşi kılıp minedi.

Aslan doğan Koblan
Hazineden zırh giyer.
Kendi mirasım olsun diye
Alaca benli doru ata
Miras edinip biner. (46-51)

Kahramanın savaşa hazırlanması ile ilgili formüller:

Tayburılğa minedi,
Karına semser iledi,
Beline baylap bolattı.

Tayburıl'a biner
Eline mızrağını alır
Beline kılıcını takar.(3590-3592)

Üstine savıt kiyedi.
Bolattı baylap janına
Karına nayza iledi,

Üzerine zırh giydi.
Kılıcını takıp beline
Eline süngüsünü aldı,
(4896-4898)

Kolına nayza alğasın
Astına minip dönendi
Üstine kigen berendi

Eline mızrağı alınca
Bindiği kısırağı
Üstüne giydiği zırh (5393-5395)

Kahramanın kızgınlığını ifade eden formüller:

Koblandı şaptı avılğa.
Katulanıp kattanıp,
Buvırkanıp bursanıp,

Koblandı köye koştı.
Sinirlenip sertleşip,
Bağırap çağırıp,

Muzday temir kursanıp,
Kabağınan kar javıp,
Kirpigine muz katıp

Kabağınan kar javıp,
Kirpigenen muz javıp,

Buz gibi demir silahı takınıp
Kaşlarına kar yağıp
Kirpiğini buz tutup (850-855)

Yüzünü kar örtmüş
Kirpiğine buz donmuş
(2384-2385)

Kahramanın atının tasviri ile ilgili formüller:

Mingen atı ala-dı
Kılşık jündi kara-dı

“Jılkı işinde alamin,
Kılşık jündi karamın,

Ol da aytadı, alanı,
Kılşık jündi karanı.

Tobılğı mefidi torı attı

Bindiği atı ela idi
İnce tüylü kara idi
(138-139; 290-291; 4663-4664)

Yılkı içinde elayım,
İnce yünlü karayım,
(1008-1009; 1305-1306; 3548-3549)

O da söyledi elasını
İnce tüylü karasını
(1696-1697; 1706-1707)

Alaca benli doru ata
(50; 159; 332; 849; 1023)

Kahramanın arkadaşları ve düşmanlarının tasviri ile ilgili formüller:

Karakozı, Akkozi-
Katardan askan kos batır
Karajanulı Kosdävlet-
Toptı buzğan bul batır.
Kara Bukan javrınşı
Tünde kalıñ jol tartar
Ğayıptan boljap söz aytar.

Sonda sulu kız Kurtka
Kılañ etip, kıl etip,
Sılañ etip, sıl etip,
Şekede şoğı bult etip,
Altındı tonı jıl etip,
Savlı ingendey ıñkıldap,
Küşigendey suñkıldap,
Sümbiledey jıltıldap,
Buvını tüsip bılkıldap
Altın kalpak dulığa
Şekesinde jarkıldap

Karakozı, Akkozi-
Seçkin olan çift yiğit
Karajanoğlu Kosdävlet-
Kalabalığı dağıtan bu yiğit.
Falcı olan Kara Bukan
Gece uzun yola çıkar
Gayptan haber verir. (586-592)

O zaman güzel kız Kurtka
Sallana sallana
Yürüyerek
Alın nur saçıp
Altın elbisesi parlayıp
Sağlık koyun gibi meleyip
Köpek yavrusu gibi inleyip
Sümbül gibi parlayıp
Nazlı nazlı yürüyerek
Altın kalpak başında
Alnında parlayıp (725-735)

Hannıñ ulı Karavıl,
Bektiñ ulı Bekevil,
Han jigit Jasavıl,

Aydındı Orak aydı Orak,
Ay baltası kandı Orak,

Kanikeydey körikte kız
Tinikeydey tekti kız,

Kumırska bel tal boylı
Toksan eki katındar

Beli kılday beti ayday,

Kök esegi astında,
Ak sâldesi basında,
Sırlı asası kolında,
Özi kaktıñ jolında
On segiz mıñ ğalamnıñ,
On bes bar kasında,
Jeti kamil babası
Keldi jetip kasına:

Akmonşak at astında,
Kamşat börki basında,

Karlğaday suluviñ,
Akmonşak at astında.

Özi altı jasında
Susar börki basında
Ökim kula at astında

Hanın oğlu Karavıl
Beyin oğlu Bekevil,
Han yigidi Jasavıl, (2109-2111)

Aydınlı Orak er Orak,
Ay baltası kanlı Orak,
(4502-4503)

Kanikey gibi güzel kızı
Tinikey gibi soylu kızı
(4604-4605; 4612-4613)

İnce belli uzun boylu
Doksan iki kadın (5145-5146)

İnce belli ay yüzlü, (5164)

Kır eşeği altında
Beyaz sarığı başında
Sihirli asası elinde
Kendisi Allah yolunda
On sekiz bin alemin
On beşi bar yanında
Yedi kamil babası
Geldi onun yanına: (3445-3452)

Akmonşak atı altında
Kunduz börkü başında
(4550-4551; 5241-5242)

Karlğa gibi güzelin,
Akmonşak atı altında.
(5185-5186)

Kendisi altı yaşında
Hamster börkü başında
Kendi kula atı altında
(5375-5377; 5585-5587;
5661-5663)

Kahramanın arkadaşları ve düşmanlarının savaşa hazırlanması ile ilgili formüller:

Endi atına minedi,
Denege savıt kiyedi.
Beline baylap bolattı

Atlarına bindiler,
Üzerine zırh giydiler.
Beline bağlayarak kılıcı

Karına naysay iledi.

Eline süngüyü aldılar.
(4702-4705)

Şıday almay Alşağır,
Üstine savıt kiyedi,
Beline baylap bolatın
Karına naysa iledi.

Dayanamayıp Alşağır,
Üzerine zırh giydi.
Beline bağlayıp kılıcını
Eline süngüstünü aldı.
(4742-4745)

Kahramanın arkadaşları ve düşmanlarının kızgınlığını gösteren formüller:

Karamanday batırdıñ
Kabağına kar kattı
Kırpigine muz kattı

Karaman gibi yiğidin
Yüzünü kar kapladı
Kırpigini buz tuttu (593-595)

Kabağına kar katkan,
Kırpigine muz katkan,

Kaşlarını kar tutup
Kırpikleri buz tutup (2090-2091)

Kabağına kar katkan

Kaşları kar tutmuş (5430)

Kahramanın oğlu Bökenbay'ın büyümesini anlatan formül:

Kaznadan kamka kiyedi,
Özimniñ enşim bolsın dep
Ökim kula atka minedi,

Hazineden zırh giydi,
Kendime miras olsun diye
Kendi kula atına binerek
(5368-5370)

Övgüye dayalı formüller:

Arıstan tuğan Koblan

Aslan doğan Koblan
(47; 2066; 2068; 2072; 2285;
3357; 4712; 5285; 5326; 5512)

Batır tuğan Koblan nar!

Kahraman doğan güçlü Koblan!
(1621; 2361)

Artık tuğan Koblandı

Yiğit doğan Koblandı
(1679; 2243; 2291; 3708;
4097; 4796; 5100; 5119)

Arıstan tuğan batırdı

Aslan doğan yiğidi (4114; 5474)

Arıstan tuğan Bökenbay

Aslan doğan Bökenbay (5670)

Artık tuğan Karlığa

Yiğit doğan Karlığa (4673)

Artık tuğan kız Kurtka

Yiğit doğan kız Kurtka
(722; 971; 983; 4224; 4258)

Sabah, öğle, akşam vakitleriyle ilgili formüller:

Taň sarğayıp atkanda
Şolpan juldız batkanda

Şafak sökünçe
Çulpan yıldızı batınca
(699-700; 1060-1061; 3501-
3502; 3631-3632; 4697-4698)

Taň Şolpanı batkanda,
Kızarıp kün şıkkanda,

Tan yıldızı battığında
Kızarıp güneş çıktığında
(2594-2595)

Taň sarğayıp atkanda
Şolpan juldız batkanda
Kızarıp kün şıkkanda

Tan vakti gelince
Çulpan yıldızı batınca
Güneş kızarıp çıkınca
(5399-5401)

Erteñgi Şolpan batkanda,
Sarğayıp taň atkanda,

Yarınki Çulpan yıldızı batınca,
Sabah erken olunca,
(265-264; 2616-2617)

Erteñ şolpan batkanda,
Kızarıp kün şıkkanda,

Sabah yıldızı batınca
Kızarıp güneş doğunca
(3174-3175)

Düysenbi küni besinde,

Pazartesi öğleyin
(473; 1089; 4016)

Jetinşi küni säskede

Yedinci gün öğleyin (2433)

Ulı besin bolğanda

Akşam vakti olunca (2705; 4452)

Kişi besin bolğanda

Öğle vakti gelince (5796)

Namazşamnan ötkende,
Kuptan mezigil jetkende

Akşam vakti geçince
Yatsı vakti gelince (89-90)

Namazdiger ötkenşe,
Namazşamğa jetkenşe,

İkindi vakti geçince
Akşam vaktine girince
(1643-1644; 1879-1880)

Namazşamnıñ kezinde,

Akşam vaktinde (1895)

Namazdiger ötkende,

Akşam namazı geçince (3605)

Ayrıca destanda tekrarlanan sayılar da formül oluşturmaktadır:

Eki ay jatıp toy toylap	İki ay kalıp eğlenip (5277)
Eki kızdı nekelep	İki kızla nikahını kıyıp (5279)
Eki batır tur edi.	İki yiğit duruyordu. (6128)
Eki koldan äl ketip	İki taraf da gücünü kaybedip (6218)
Üş kün keyin soñ kalıp	Üç gün sonra ben çıkıp (1763)
Üş kün turıp sırtında	Üç gün durup dışarıda (1946)
Üş ay üş kün degende	Üç ay üç gün deyince (5103)
Üş jüz kisi koçşı alıp,	Üç yüz kişi yanına alıp, (5224)
Üş kün pursat suradı.	Üç gün izin istedi.(5522)
Altı kabat orınan	Altı kat çukurdan (1349; 1942)
Altı kabat orınan, Jetinşi kabat kalağa,	Altı katlı çukurdan Yedi kat üstündeki şehre (2016-2017)
Altı kün uday urısıp,	Altı gün hiç durmadan savaştı (2430)
Bes künde malı toyınıp, Altınşı küni kiyatıñ	Beş gün boyunca malı yiyip Altıncı günü Kiyat'ın (2509-2510)
Altı kulak ak semser	Altı kulaklı beyaz kılıcı (5899)
Jeti jıl jatıp zarıgıp	Yedi yıl boyunca ağladı(5633)
Jeti jıl tolık tolğanşa	Yedi yıl tamamıyla olunca(5534)
Jeti jıl jatıp dalada	Yedi yıl dışarıda kalıp(6074)
Jeti jıl tavda bos jattı.	Yedi yıl dağda yaşadı. (6100; 6344)
Jeti pirge tanıskan	Yedi pirle konuşup (32)

Jeti pirge sıyınıp,

Jad kılamın Esteke
Jeti kâmil babanı.

Jeti kâmil babağa,

Jeti atadan kegi bar

Jeti pirdi jañıldım.

Jeti kâmil pirim-ay,

Jalğan aytar dey körme
Jeti kâmil piriñdi!”

Jeti pirge tapsırdı

Üstimdeki jeti pir

Jeti ru el şakırdı.

Segiz ujmak peyişim

Segiz kulak ak şatır

Segiz ay merzim ötken soñ
Toğız ay on kün jüzinde

Toğız kabat tor salıp

Toğız kabat ak savıt

Toğız kün jiyıp el-jurtın

On kisiden kos bolıp.

On eki kulaş arkanmen

On eki künde kellersiñ

Yedi pire sığınıp (64)

Yâd ederim Esteke
Yedi kâmil babayı. (144-145)

Yedi kamil babaya,
(1918; 2446; 2696; 3451; 5500)

Yedi göbekten intikamı olan
(2762)

Yedi piri unutup (2888; 2891)

Yedi melek pirlerim-hey
(3193; 3546;)

Yalan söyler demeyin
Yedi kamil pirlerin! (3496-3497)

Yedi pire emanet edip(5759)

Üstümdeki yedi pir (5762)

Yedi boyun halkını davet etti.
(6139)

Sekiz kat yukarıdaki cennette
(1299)

Sekiz kulaklı beyaz çadır(5179)

Sekiz ay geçtikten sonra
Dokuz ay on gün geçince
(5309-5310)

Dokuz türlü tuzakla (2659; 2681)

Dokuz katlı beyaz zırh (3130)

Dokuz gün topladı halkını (5330)

On kişilik gruplar halinde (2129)

On iki kulaç halatla (916)

On iki günde ancak gelebildin
(1750)

On segiz mıñ ğalamnıñ

On sekiz bin alemin (1248)

On segiz mıñ ğalamnıñ
Padişası, seniñ öziñe!

On sekiz bin alemin
Yaratanı olan kendisine
(1259-1260; 1271-1272;
14519-1420)

On segiz mıñ ğalamnıñ,
On besı bar kasında,

On sekiz bin alemin
On beşı bar yanında (3449-3450)

Otız kün uday oyın kıp

Otuz gün düğün yapıp(188)

Otız töre kızılbas,

Otuz Kızılbaş beyleri (2114)

Otız kün uday oyın kıp
Kırık kün uday toyın kıp

Otuz gün oynayıp
Kırık gün düğün yapıp
(5134-5135; 5195-5196;
6337-6338)

Kırık tüye kazına,
Kırık kul men kırık küñ

Kırık deve hazine,
Kırık kul ile kırık cariye (257-258)

Kırık narğa artkan kazına

Kırık deveye artan hazinemi
(358; 378)

Kırık küñge şeyin Burılğa

Kırık güne kadar Burıl'a (451)

Jäne kırık kün bitkenşe

Yine kırık gün geçince (458)

Kırık jerden kuydırıp

Kırık yerden koydurup (571)

Kırık mıñ üyli Kiyattan
Kırık mıñ äsker kol alıp

Kırık bin evli Kiyat'tan
Kırık bin asker toplanıp (577-578)

Kırık mıñ äsker kol alıp

Kırık bin askerlik ordu ile (602)

Kırık üş kündik kemdik bar.”

Kırık üç gün eksikliği var.
(785; 815; 934; 1364; 2590)

Kırık küñşilik Kazanğa

Kırık günlük Kazan'a
(1586; 1595; 1637)

Kırık mıñ koldı äskermen

Kırık bin tümen askerle
(1941; 2127)

Kırık mıñ attı kızılbas

Kırık bin atlı Kızılbaş
(2070; 2266; 2287; 2411)

Kırık mıñ attı kızılbaş
Kırık kisidey körinbes

Kırk bin atlı Kızılbaş
Kırk kişi kadar görünmez
(2378-2379)

Kırık kakpalı kazandı

Kırk kapılı Kazan'ı
(2461)

Kırık küniñ bitkenşe

Kırk günlük olunca
(4051)

Kırık bir katın jıylğan

Kırk bir kadın toplanıp (5321)

Alpıs kulaş ala arkan

Altmış kulaç alaca halat (220)

Alpıs batır japkanı

Altmış yiğit kapattı (573)

Alpıs biye bul soyıp

Altmış yılki bu kesip
(6138)

Toksan küni jetkesin

Doksan gün dolunca (456)

Toksan eki katın jeñgelep

Doksan iki kadın yenge olup
(5140; 5159)

İnanç ile ilgili formüller:

Ävliye koymay kdırıp
Etegin şengel sıdırıp

Tüm evliyaları ziyaret edip
Eteğini dikenler sıdırıp
(30-31)

Ävliyege at aytıp
Korasanga koy aytıp
Kabıl bolğan tilegi

Evliyaya at adayıp
Horasan'a koyun adayıp
Kabul oldu dileği
(33-35)

Toktarbay men Analık,
Ävliege at aytıp,
Korasanga koy aytıp,

Toktarbay ile Analık,
Evliyaya at adayıp
Horasan'a koyun adayıp,
(1013-1014)

III. Lengüistik Prensibe Göre Formüller

Kelime Formülleri:

Kız Kurtkanı bergeni.

Kızı Kurtka'yı verir.
(190; 459; 461; 528; 725; 867;
877; 923; 3698; 4187;)

Kırık beş köz Kızıl er

Kırk beş gözlü kızıl er (135; 197)

Şıbın janın kurban kıp

Canını kurban edip
(405; 1450; 1612; 2311;
3373; 5303)

Şıbınıñdı tapsırdım

Canını emanet ettim (4395)

Benzetme Formülleri:

Koblandıday batırğa

Koblandı gibi yiğide
(195; 292; 500; 537; 632; 790;
837; 1066; 1084; 1092; 1526;
2004; 2138; 2253; 2538; 2807;
2819; 3008; 3133; 3224; 3370;
4453; 4800; 4833; 5136; 5187;
5199; 5488; 5521; 6083)

Koblandıday balanı

Koblandı gibi yiğidi
(310; 1080; 3143; 4450; 4669)

Koblandı sındı balanı.

Koblandı gibi oğlanı
(1699; 1709; 4401)

Koblandı sındı batırdıñ

Koblandı gibi yiğidin (4259)

Koblandıday töreni:

Koblandı gibi sultanı (167)

Koblandıday böriniñ

Koblandı gibi yiğidin(904)

Koblandıday sımbattı.

Koblandı gibi yakışıklı.
(1051; 1175)

Koblandıday asılğa,

Koblandı gibi asile (4680)

Koblandıday berendi.

Koblandı gibi yiğidi
(5628)

Koblandıday sultanım

Koblandı gibi sultanım
(6285)

Karlığaday suludı

Karlığa gibi güzeli
(2797; 2814; 2958; 2987; 2999;
3314; 3525; 3985; 5016; 5185;
6015; 6084)

Karlığa sındı suludıñ

Karlığa gibi güzelin (4667)

Kurtka sındı suluviñ

Kurtka gibi güzelin
(194; 301; 435; 446; 465; 4432;
5137; 5478)

Ayrıca yukarıda sıraladığımız bu formülleri Övgüye Dayalı Formüller grubunda da değerlendirebiliriz.

Jurt iyesi suñkarğa!

Yurt sahibi şahine! (748)

Jurt iyesi jolbarıska!

Yurt sahibi kaplana! (770)

Ak bökendey josıldı,

Ak ceylan gibi fırladı, (4511)

Savlı ingendey ıñkıldap,
Küşigendey suñkıldap,
Sümbiledey jıltıldap,

Sağlık koyun gibi meleyip
Köpek yavrusu gibi inleyip
Sümbül gibi parlayıp (730-732)

Jas kozıday mañrağan,
Savlı ingendey añrağan.
(3734-3735)

Zavallı kuzu gibi meleyen,
Yavrulamış deve gibi bağırın.

Batır Koblan akırdı,
Nar tüyedey bakırdı,
(4719-4720)

Yiğit Koblan bağırdı,
Nar devesi gibi bağırdı,

Nar tüyedey bakırdı

Nar deve gibi çağırdı (5493)

Nar tüyedey şögedi.
Ak suñkar kustay şüyilip,

Deve gibi büküldü.(5797)
Beyaz şahin gibi havalanıp
(2447)

Artık tuğan kız Kurtka
Ak suñkarday tüledi

Yiğit doğan kız Kurtka
Ak şahin gibi neşelendi
(4124-4125)

Ak suñkar kustay şüyilip,

Ak şahin gibi eğilerek baktı,
(4710)

Koblandı batır kelgesin
Köterip kolğa tu aldı,
Suday tasıp jubandı,

Koblandı yiğit gelince
Elini kaldırıp bayrak dikti
Su gibi taşıp sevindi, (492-494)

Tartıp alıp er Kazan
Tasığan suday tasıptı.

Zorla alan er Kazan
Taşkın su gibi hiddetliydi.
(555-556)

Tamlama Formülleri:

Karlığa sulu esitip

Güzel Karlığa duyup
(2974; 3134)

Bulandağan Karlığa

Nazlanan Karlığa
(4202; 4217; 4682)

Bulandağan Kurtkanıñ

Nazlanan Kurtka'nın
(861; 905; 4326)

Kurtkanı sulu sol alar.

Güzel Kurtka'yı o alır
(115; 246; 410; 524; 4225; 4418;
4436; 4451)

Kalıñ Kıpşak jağalay.

Kalabalık Kıpçak yan yana.
(10; 17; 29; 610; 1201; 1878;
2901; 2917; 3347; 3393; 3860;
4486; 5110; 5229; 6355)

Kalıñ kosın köşe almay

Büyük ordu göçemiyordu (3347)

Kalıñ jılkı jarılıp

Kalabalık atlar ayrılıp (299)

Kalıñ tobyn jarsak biz

Pek çok insanı öldürürsek biz
(818)

Kalıñ şaınıñ astınan

Bu tozun altında (4465)

Bizdiñ kalıñ köp Kıpşak,

Bizim kalabalık Kıpçak (1262)

Kalıñ kiyat-köp kosın

Bütün Kiyat çok asker
(1768; 1937)

Kalıñ Kıpşak köp elge?

Kalabalık Kıpçak eline? (2309)

Kalıñ kıpşak köp kiyat

Kalabalık Kıpçak ile Kiyatlar
(5094)

Kalıñ kıpşak köp noğay,

Kalabalık Kıpçak ile Noğaylar,
(5335)

Koblandını köp kiyat

Koblandı'ya Kiyat halkı (3359)

Koblandınıñ köp elin

Koblandı'nın halkını (4504)

Şähärdi basıp köp duşpan

Toktar bas bop, köp kıpşak

Kâmil pirler bolsa jar.

Almas kılış soktırıp,

Kökala bie jusap tur

Kökala bie işinde
Kök burıl kulın bar

Kök at kaşıp baradı.

Ak savıtın kiyedi,

Altın kundak ak beren,

Altı kulak ak semser

Ak nayzağa süyenip

Ak semserdi ilgizdi,

Sırtı kûmis ak otav

Ak şatırdı betke alıp

Ak kilemge saladı.

Ak oramal basında

Ak ordanıñ aldınan

Ak bilegin sıbanıp,

Ak torınğa bölegen,

Şehri düşmanlar basıp (4969)

Toktar önde, kalabalık Kıpçak
(5063; 5069; 5106; 5117; 6364)

Kâmil pirler olsa bana yâr.
(125; 176; 288; 2313; 2802;
3198)

Elmas kılıç yaptırdı, (526; 5958)

Gök alaca doğuracak kısırak
(305; 362; 425)

Gök alaca kısırağın içinde
Gök Burıl yavru var (336-337)

Gök at kaşıp gidiyordu. (3075)

Ak zırhını giyerek
(1086; 2317; 2326; 2619; 3050;
3177; 4590)

Altın işlemeli beyaz hançer
(2336; 2341)

Altı kulaklı beyaz kılıç (5876)

Beyaz mızrağa dayanıp (5272)

Ak kılıcını yanına verdi (3051)

Dışı gümüş ak otağı (254)

Beyaz çadıra doğru (5631)

Beyaz halıya sararlar (3356)

Beyaz örtü başında (5700)

Ak otağın önünden (1071)

Ak bileğini sıvayıp (2073)

Beyaz kumaşla kundakladığım
(1501; 6299)

Ak betinen süygendey.

Yanaklarından öpmüş gibi
(3871; 6311)

Ak sunkar senip uşadı

Beyaz şahin inanıp uçar
(1109; 1452; 1867; 4019; 4039)

Altın kalpak dulığa

Altın kalpak başında (734; 4463)

Beldeği altın şar bolat,

Beldeki altın demir kılıcı, (1449)

Altın kalpak, jez telpek,

Altın kalpak bakır başlık (2374)

Kınabınıñ sabı altın

Kının sapı altın (1442)

Altınnan turman kaktattı.

Altından eğer koydurdu
(521; 1069; 3090; 4750)

Altınnan tağa saldırdım

Altın nal taktırdım (4049)

Altın jügen jarkıldap

Altın gem parlayıp (5959)

Astıñdağı altın tak

Oturduğun altın tahtına(4586)

Altınnan sokkan akırğa

Altından yapılan ahıra(3619)

Altınnan besik iygizip,

Altın beşik yaptırdığım (1500)

Altınnan jabu oyulap,

Altından koşum yaptırdı (469)

Altın tonga oradı.

Altın işlemeli kumaşla sardı
(436)

Altınnan sokkan kebisim.

Altın ayakkabılarım (1298)

Altınmen işin bezegen,
Sırtı kumis ak otav

İçi altınla bezenmiş,
Dışı gümüş ak otağı (253-254)

Altın kumis şaradan

Altın gümüş leğenden (5061)

Altın kumis dünyeyege

Altın gümüş dünyaya (4623)

Altın kumis bar malın

Altın gümüş bütün malın (5086)

Üstindegi tügiñniñ
Jarı kumis, jarı altın

Üzerindeki yelenin
Yarısı gümüş yarısı altın
(1565-1566)

Cümle Formülleri:

Beline terlik saladı,

Beline kamçıyla vurdu
(2610; 3949; 5511; 5574)

Metin Formülleri:

Bazarda bar ak mata,
Oynaktaydı jas bota,
Bul sözimde yok kata,

Pazarda var beyaz kumaş,
Oynuyordu deve yavrusu
Bu sözümde yok hata,
(483-485; 691-693; 2552-2554)

Diğer Formüller:

Öleyin dese, jan tätti
Kireyin dese kör kattı

Ölmek için can tatlı
Girmek için mezar katı (600-601)

Kalmakı erdiñ kası dep
Nak kindiktiñ bası dep,
Kız aytkan jerdiñ tusı dep,
Öler jerin osı dep,

Kalmuk yiğidin düşman diye
Tam göbeğine nişan alıp
Tam kalbin ortası diye,
Öleceğin zaman geldi diye
(3209-3212)

Kök jelkeniñ tusı dep
Öler jeriñ osı dep,

Ensesinin tam ortası diye
Ölecek yerin burası diye
(5018-5019)

Koramsakka kol saldı,
Bir salğanda mol saldı,

Yayını yerinden çıkarıp
Bir atışta bir çok can alıp
(3204-3205)

Tulpar minip tu alğan

Yörük binip bayrak alıp (4230)

Şeşesi kelip jılaydı.
Koblandını kuşaktap,
Közdiñ jasın bulaydı.

Annesi gelip ağlar.
Koblandı'yı kucaklayarak,
Gözlerini yaş bürüdü.
(1417-1419)

Kozı javrın jebeni

Kuzu kürek kemiği okunu (173)

“Üydemisiñ, Karlığa,
Tüzdemisiñ, Karlığa,

Evde misin Karlığa
Dışarıda mısın Karlığa
(706-707; 2724-2725)

Kalanıñ avzın kan kılıp,
Kakpanıñ avzın şań kılıp,
Tulımdısın tul kılıp,

Şehri kana boyadı
Önünü toz duman edip
Evli kadını dul edip

Aydarlısın kul kılıp

Erkeklerini kul edip
(2452-2455)

Eşki menen koy baska,
Şaytan menen jin baska,
Bäybişe menen küñ baska,
Tuğan ul men kul baska.

Keçi başka, koyun başka,
Şeytan ile cin başka
Baybişe ile hizmetçi başka
Öz çocuk ile kul başka
(761-764)

Tüyenñ körki nar kılıp
Özenniñ körki jar kılıp

Devenin değeri nar olması
Nehrin değeri temizliğinde
(5853-5854; 6035-6036)

“Askar ma eken, jal ma eken?
Arğımak pa eken, at pa eken?
Şeker me eken, bal ma eken?

Dağ mı tepe mi?
Tulpar mı at mı?
Şeker mi bal mı? (1959-1961)

Jaya ma emes, jal-dı dep,
Şeker de emes, bal-dı dep,

Deve hörgücü değil tüyü de değil
Şeker de değil bal da değil
(1986-1987)

Jaya kanday, jal kanday?
Şeker kanday, bal kanday?

Taban nasıl hörgüç nasıl?
Şeker nasıl, bal nasıl?
(2010-2011)

Jaya deseñ jal eken
Şeker deseñ bal eken
O da öz yurtında nar eken.

Hörgüç değil yele imiş
Şeker değil bal imiş
O da yurdunda yiğit imiş
(5423-5425)

IV. BÖLÜM

KOBLANDI BATIR DESTANI

TRANSKRİPSİYON

TÜRKİYE TÜRKÇESİ

5	Keşegi ötken zamanda Karakıpşak Koblandı Atası munıñ Toktarbay Halıktan askan boldı bay Baylığında esep jok,	Çok eski zamanlarda Kara Kıpçak Koblandı Babası onun Toktarbay Halkın en zengin beyi idi Zenginliğine hesap yoktu,
10	Aydalıp bağıp jayıldı Tört tülük maldıñ bări say. Jaz jaylavı Közdiköl, Közdiköldi jaylağan Kalıñ Kıpşak jağalay.	Her tarafa dağılmış Dört baş hayvanın hepsi. Közdiköl adlı yaylası var, Közdiköl'de yaşarlar Kalabalık Kıpçak yan yana.
15	Toktarbaydıñ дәvleti- İşkeni mas, jegen tok, Bay-kedeydiñ köñili jay. Kıs kıstavı Karaspan, Karaspan kökke talaskan.	Toktarbay'ın devleti İçeni sarhoş, yiyeni tok, Zengin fakir memnundu. Karaspan adlı kışlığı var Göge kadar yükselen.
20	At üyirinen adaskan, Kalıñ Kıpşak tizilip, Konsa konıs jaraskan. Älip tañba Kıpşaktıñ Atağı ozğan Alaştan.	At sürüsü içinde kaybolup Kalabalık Kıpçak dizilmiş Konakladığı yere yakışan. Kıpçak'ın damgası Elif Meşhur idi Alaş'tan.
25	Seksenge jas kelgenşe Bir bala körmey Toktarbay Kayğımenen kan jutıp, Akılınan adaskan. Şöl iyesi sunkar kiyaksız,	Seksen yaşına gelince Çocuğu olmayan Toktarbay Kaygıdan bağı kan olup Aklını kaçırdı. Çöl sahibi çaresiz şahin,
30	Eş nәрse körmey dünyeden Ötkenim degen tuyaksız- Toktarbaydıñ zarına Kalıñ Kıpşak kayıskan. Ävliye koymay kızıdırıp	Hiçbirşey görmeden dünyada Yaşamışım evlatsız diyen Toktarbay'ın derdini Tüm Kıpçak halkı paylaştı. Tüm evliaları ziyaret edip
	Etegin şengel sızdırıp Jeti pirge tanışkan Ävliyege at aytıp Korasanğa koy aytıp	Eteğini dikenler sıyırıp Yedi pirle konuşup Evliyaya at adayıp Horasan'a koyun adayıp

35	Kabıl bolğan tilegi Jarılğanday jüregi Analıktay báybişe Kabırğası mayıskan Eluge jası kelgende Közim aşpay dünyeden	Kabul oldu dileği Kalbi çıkarcasına Analık adlı karısı Kaburgası ezilen Elli yaşına gelince Gözümü açmadan dünyaya
40	Ötemin be degende, Sonda körgen arıstan Bir ul, bir kız atadan. Kızdın atı Karlığaş Koblandığa karıandas.	Gider miyim dediğinde, Görür aslan gibi Bir oğul, bir kız atadan. Kızın adı Karlığaş Koblandı'ya kızkardeş.
45	Altı jaska kelgende Arıstan tuğan Koblan Kaznadan kamka kiyedi. Özimniñ enşim bolsın dep, Tobılğı meñdi torı attı	Altı yaşına gelince Aslan doğan Koblan Hazineden zırh giyer. Kendi mirasım olsun diye Alaca benli doru ata
50	Enşi kılıp minedi. Koblandınıñ tilegin Bükil Kıpşak tiledi. Kayırı köp halkına, Endi tüşip saltına,	Miras edinip biner. Koblandı'nın dileği için Tüm Kıpçak dua eder. Hayrı çok olan halkına Geleneğe bağlı kalarak
55	Tavlar küyip tas jañğan Altı jasta balanıñ Elbeñdegen zarpına. Özi altı jasında, Kämşat börki basında,	Dağlar taşlar bile yandı Altı yaştaki çocuğun Nazlı hareketlerine. Altı yaşında olup Kunduz börkü başında,
60	Tobılğı torı at astında, Karşığası kolında, Tazısı ertken soñında, Jeti pirge sıyınıp, Baratuğın jolında,	Alaca benli doru atı altında, Ela doğanı elinde, Av köpeği yanında, Yedi pire sığınıp, Gideceği yerde,
65	Toktarbaydıñ jılkıda, Toksan kulu bar edi. Toksanınıñ bastığı Estemis degen er edi. Estemisti körüge	Toktarbay'ın yılmalarını Doksan kulu güdermiş. Doksanının başkanı Estemis adlı er idi. Estemis'i görmek için
70	Jılkığa bala jöneldi. Jılkığa bala barğasın, Bavırap malın alğasın,	Çocuk yılmalara yöneldi. Yılmalara yaklaşıncı Malını görünce

	Toksan kulmen Estemis, Rıza tavıp kalğasın,	Doksan kulu ile Estemis, Çok sevinince
75	Kolkanatpen kuyırıkka Endi Toktar keneldi. Koblandını barğansın, Estemis eriñ bavlaydı Künde kiyik avlaydı,	Sınırsız yardımlarıyla Toktar bolluğa kavuştu. Koblandı gelince Er Estemis onunla ilgilenip Her gün geyik avlarlar,
80	Kezdesse javın javlaydı, Jılıkıda jatıp Koblandı Ekpini ottay kavlaydı. Karşığası kolında, Kumay tazı soñında,	Görürlerse düşmanı öldürürlerdi Koblandı sürü yanında kalınca Ateş gibi kabına sığamıyor. Ala doğan elinde Av köpeği yanında
85	Körse kiyik zavlaydı. Estemispen ekevi Konıp jatsa bir tavda, Namazşamnan ötkende, Kuptan mezgil jetkende	Geyik görünce hızlanırdı. Estemis ile beraber Geceledikleri bir dağda, Akşam vakti geçince Yatsı vakti gelince
90	Kulağına batırdıñ Bir davıs kep şulaydı. Arğı astında sol tavdıñ Burkırağan bu şıktı, Şuvıladağan şu şıktı.	Kulağına yığidin Bir gürültülü ses gelir. Şu dağın arkasında Toz-duman göründü, Sert tonlu bir ses geldi.
95	“Bul ne kılğan davıs?”-dep, Estemisten suraydı. Aytpasına koymaydı, Sonda Estemis söyleydi, Söylegende buy deydi:	Bu neyin sesi diye Estemis’ten sorup Söyletmeden bırakmadı, O zaman Estemis söyler, Söyleyince de şöyle der:
100	“Arğı astında bul tavdıñ Kızılbastıñ eli bar, Jasıl baytak jeri bar Aydındı şalkar köli bar Köktim Aymak hanı bar	Şu dağların ötesinde Kızılbaşın eli var, Geniş yeşil yeri var Güzel berrak gölü var Köktim Aymak adlı hanı var
105	Neşe mıñ san janı bar Kaşa jiyğan halkına Körsetip turğan sāni bar. Kurtka degen kızı bar Jurtına jayğan nazı bar	Binlerce insanı var Halkının büyüklüğünü Göstermeye yeri var. Kurtka adlı kızı var Halka malum nazı var
110	Ay astına aspañğa Kurdı bakan kaktııp	Ay altında gök yüzüne Bir direk diktirdi

Altın teñge attırıp
Teñgeni atıp tüsirgen
Kurtkanı sulu sol alar.

115

Sonıñ davısı bul davıs
Köpten şıkkın bul habar.
Köñiliñ avıp şırağım
Buğan bolma ıntızar
Şarğa salıp basıfıdı

120

Bola körme sen kumar”.
Kaşa aytsa da Estemis
Barğısı keldi balanıñ
Tüsirem dep atıp däl
Kâmil pirlar bolsa jar.

125

Estemis tağı söyledi:
“Koy şırağım jassıñ ğoy
Kabırğañ seniñ katkan jok
Omurtkañ ösip jetken jok
Jiberuge korkamın

130

Tilimdi alsañ ruksat jok
Barğanmen kezek kelmes-ti
Balanı közge ilmes-ti
Bağıp jatkan Kurtkanı
Kırık bes köz Kızıl er

135

Şırağım, tekten bermes-ti.
Otırıp bular keñesti
Mingen atı ala-dı
Kılşık jündi kara-dı
Toktav saldı Estemis

140

Jibergisi kelmey balanı
“Batañdı ber, köke”, -dep
Aldın-artın oradı.
Jad kılamın Esteke
Jeti kâmil babanı.

145

Barğısı kelip batırdıñ
Toktamaydı tabanı
Estemistey eriñniñ
Tavsılğasın amalı
Batasın berip kol jayıp

150

Jad kıladı kudanı.

Altın teñgeyi çaktırdı
Teñgeyi kim vurursa
Güzel Kurtka’yı o alır.

Bu ses işte o ses
Çoktan çıkmış bu haber.
Aklından çıkar çocuğım
Sen buna gıpta olma
Belaya başını sokma

İmrenmeyesin sen buna.
Defalarca söylese de Estemis
Gitmek istedi çocuk
Başarabilirim diye
Kâmil pirlar olsa bana yâr.

Estemis tekrar söyler:
Bırak çocuğım daha gençsin
Kaburgan daha sertleşmedi
Omuzun bile büyümemiş,
Göndermeye korkuyorum

Beni dinlersen izin vermem
Gitsen bile sıra gelmez
Çocuğu kimse önemsemez
Kurtka’ya bakan
Kırk beş gözlü Kızıl Er

Yavrum sana hiç vermez.
Oturup bunlar konuştu
Bindiği atı ela idi
İnce tüylü kara idi
Durdurdu Estemis

Göndermek istemedi çocuğu
Dua et, baba, diye
Çok yalvardı.
Yâd ederim Esteke
Yedi kâmil babayı.

Gitmek ister yiğit
Ayakta hiç duramayınca
Estemis gibi erinin
Sabrı tükenip
Duasını edip el açıp

Yâd eder Allah’ı.

- Üstine savıt kiygizdi
Janına baylap bolattı
Beline sadak ilgizdi.
Tapsırdım dep jalğızğa
- 155 Amandasıp jürgizdi.
Jüregi taymay balanıñ
Erligin kâmil bilgizdi
Tobılğı meñdi torı atpen
Döñgeletip jöneldi.
- 160 Atıp jatkan jerine
İrkilmesten keledi.
Kelgendigin balanıñ
Köktim Aymak köredi
Aybatınan seskenip,
- 165 Balanı kelgen sınadı
Koblandıday töreni:
“Kazaktıñ eri keldi”, - dep
Köktim Aymak patşası
Kezekti buğan beredi.
- 170 Kâmil pirlar jebedi
Kolına alıp tolğanıp
Kozı javrın jebeni
At üstinen şirenip
Sonda turıp tartadı.
- 175 Kâmil pirlar sengeni
Kurılı bakan başında
Eki bölip uşırđı
Ay astında teñgeni
Kurtka körip batırdı
- 180 Şaşı şaşıp başına
Buralıp keldi kasına.
Nurına toyıp töngeni
Közi körmey öñgeni
İzdegen teñim keldi dep
- 185 Patşağa salıp jeñgeni
Aytkan sertten kayta almay
Otız kün uday oyın kıp
Köktim Aymak atası
Kız Kurtkanı bergeni.
- 190 Üzerine zırh giydirdi
Yanına bağlayıp kılıcı
Beline yay bağlattı.
Emanet ettim diye Allah’a
- Esenliğini dileyerek gönderdi.
Kalbi kırpmadı çocuğun
Kahramanlığını gösterdi
Alaca benli doru atı ile
Koşarak yöneldi.
- Atış yapılan yere
Hiç korkmadan geldi.
Çocuğun gelişini
Köktim Aymak görür
Heybetinden korkarak,
- Çocuğu gelen sınar
Koblandı gibi sultanı
Kazak’ın eri geldi diye
Köktim Aymak hanı
Sırayı buna verir.
- Kâmil pirlere sığınıp
Eline alıp heyecanlanıp
Omzundaki yay okunu
At üstünde dik oturarak
Yayını çeker.
- Güvendiği kâmil pirlar idi
Dikilen direk başında
İkiye parçalayarak uçurdu
Ay altındaki teñgeyi
Kurtka görüp yiğidi
- Saşı saçıp başına
Nazlanarak geldi yanına.
Nuruna doyamayıp eğildi
Önünü gözü görmez oldu
Aradığım eşim geldi diye
- Sultana gönderdi yengeyi
Verdiği sözünden dönemeyip
Otuz gün düğün yapıp
Köktim Aymak atası
Kız Kurtka’yı verir.

- 195 Akka belin şeşıpti
Payğambar kuda nesipti
Jurtın jiyip toy kıldı
Kurtka sındı suludı
Koblandıday batırğa
- 200 Bereyin dep jatkanın
Kırık bes köz Kızıl er
Habarın munıñ esitti.
“Menimenen küresip,
Jıksa alar,-desipti,-
- 205 Atı-tonın oljalap,
Aman kaytsa jarar”,-dep
Özinşe jeldey esipti
Betine jan karatpay
Köñili äbden ösipti.
- 210 Bul sözdi estip Koblan:
“Artımda jav kaldırman,
Berse Kuday nesipti”- dep.
Minip alıp atına
Kızıl erge keledi,
- 215 Kelip te söyley beredi:
“Koblandı keldi şıksın”,- dep,
Davıstap habar beredi.
Şıkpağasın Kızıl er
Jügirip üyge enedi.
- 220 Tösekte jatıp Kızıl er
Koblandını köredi.
Ayağımen küres dep
Bir ayağın beredi.
Alpıs kulaş ala arkan
- 225 Kızıl erdiñ iluli
Bosağada tur edi.
İlip alıp ayakka
Minip alıp torı atka
Dürildetip jöneldi.
- Belini beyaz kumaşla sarmıştı
Allah dünürlük nasip eyledi
Halkı toplayıp düğün yaptı
Kurtka gibi güzeli
Koblandı gibi yiğide
- Vermek istediğini
Kırk beş gözlü Kızıl er
Bunun haberini alır.
Benimle güreştikten sonra
Yenirse alır dedi.
- At, eşya ganimet
Esen dönerse yarar diye
Kendisi rüzgar gibi esti
Üstüne kimse gelemenden
İçi içine sığamamıştı.
- Bu sözü duyup Koblan
Arkamda düşman bırakmam
Nasip ederse Allah’ım
Binerek atına
Kızıl Er’e geldi,
- Gelip de söyleyiverdi:
“Koblandı geldi çıksın,”-diye
Bağırarak haber verdi,
Çıkmayınca Kızıl Er
Koşup eve yöneldi.
- Yatakta yatan Kızıl Er
Koblandı’yı gördü.
Ayaklarımla güreş diye
Bir ayağını verdi.
Altmış kulaş alaca halat
- Kızıl Er’in asılı
Eşikte dururdu.
Ayaklarını bağlayarak
Bindi alaca doru atına
Gürültüyle yöneldi.
- Kızıl Er’i sürükledi,
Sürükleyip öğretti.
Vücuduna dikenler battı
Ciğerini bağrını parçaladı
Ayağını bağlayıp sürükledi

230

Kabırğasın küyretti,
Mensinbegen düşpandı
Akıl tavıp üyretti.
Kökparı kılıp düşpanın,
Tav men tastı küñrentti.

235

Korlıkpenen ölsün dep,
Taska soğıp borşalap
Kızıl Erdi eñretti,
Kevdesinen jan ketti,
Domalandı jerge bas.

240

Koblandı sındı bala jas
İsti ornına keltirip
Kurtkağa kelip söyledi,
Köñili Erdin jelpinip.
“Sultanım ne kıldı eken”, - dep,

245

Kurtka sulu жүгіrip
Aldınan şıkkın entigip.
Köktimge habar beredi
Düşpanınan kutılıp,
Köñilderi jaylandı.

250

Jöneltuge Kurtkanı
Köktim Aymak oylandı.
Altınmen işin bezegen,
Sırtı kumis ak otav
Kelistirip tüzegen.

255

Arttırıuğa saylandı
Kırık tüye kazına,
Kırık kul men kırık küñ
Kosıp berdi kasına.
El-jurtimen koştaskan

260

Kurtka sındı suludıñ
Jurt tañ kaldı nazına,
Söylegen sözü bazına.
Köktim Aymak nur esip,
Erteñgi Şolpan batkanda,

265

Sarğayıp tañ atkanda,
Jöneltuge Kurtkanı
Jügin artıp jatkanda
Koblandı bala keledi,

Kaburgasını ezdi,
Aldırmayan düşmanın
Aklını başına getirdi.
Kökpar yapıp düşmanı
Dağ ile taşları titretti.

Acılarla ölsün diye,
Taşlara vurarak parçalayıp
Kızıl Er'i ağlattı,
Can vücudundan çıktı
Yuvarlandı yerde başı.

Koblandı gibi genç çocuk
İşi yerine getirip
Kurtka'ya gelip söyledi,
Er'in gönlü sevindi.
“Sultanım ne yaptı,”-diye,

Güzel Kurtka koşarak
Önüne çıktı sevinerek.
Köktüm'e haber verdi
Düşmanından kurtulup,
Gönülleri şad oldu.

Kurtka'yı yollamaya
Köktüm Aymak düşündü.
İçi altınla desenli,
Dışı gümüş ak otavı
Desenleyip düzeltti.

Arttırılmaya hazırlandı
Kırk deve hazine,
Kırk kul ile kırk cariye
Yanına verdi.
Halkı ile vedalaşan

Kurtka gibi güzelin
Yurt şaşırdı nazına,
Söylediği bazı sözüne.
Köktim Aymak nur saçıp,
Çulpan yıldızı batınca,

Sabah erken olunca,
Kurtka'yı yollamaya
Yüklerini arttıklarında develere,
Koblandı oğlan gelerek,

	Köktimge salem beredi:	Köktim'e selam verdi:
270	"Enşisin bölip Kurtkağa, Bärin de berip jatırsıñ, Bergenıñ mağan ne?"-deydi. Köktim Aymak atası: "Şırağım, balam, kel!-deydi,-	"Hissesini bölüp Kurtka'ya, Hepsini verdin ona, Bana ne vereceksin?"-der. Köktim Aymak babası: Yavrum, oğlum, gel!-der,
275	Bergenim sağan bil,-deydi,- Töbeñde turğan tört bult Enşıñ balam sol,- deydi.- Jaz bolsa, şığar kün jaktan, Kıs bolsa, şığar jel jaktan,	Sana vereceğimi bil der. Gök yüzündeki dört bulut Hissen oğlum o der. Yaz olsa çıkar güneş yönünden, Kış olsa çıkar rüzgar yönünden,
280	Jav kelse, tüser jav jaktan. Şırağım, balam, sen,- deydi,- Tapsırdım seni soğan,- dep, Endi atıña min",-deydi. Atasimen koştasıp,	Düşmansa gelir düşman yönünden. Yavrum, oğlum, inan- der, Seni Allah'a emanet ettim-diye, Şimdi atına bin-der. Babası ile vedalaştı,
285	Kurtkanı alıp uzatıp, Elge karay jöneldi. Kämil pirler jebedi, İsi jöñge keledi. Mingen atı ala-dı,	Kurtka ile nişanlanıp, Yurduna doğru yöneldi. Kamil pirler sayesinde, İşi yoluna girer. Bindiği at alaca idi,
290	Kılşık jündi kara-dı, Koblandıday batırın Köşti tartıp baradı. Birneşe kün jol jürip, Azğana emes mol jürip,	İnce tüylü kara idi, Koblandı gibi yığidin Göçü çekip götürdü. Birkaç gün yol yürüyüp, Az değil çok yürüyüp,
295	Ötken kündi sanadı. Bir künderi bolğanda, Kara joldıñ üstinen Kalıñ jılkı jarılıp Eki jakta kaladı.	Geçmiş günleri saydı. Nihayet günlerin birinde, Kara yolun üstünde Kalabalık atlar ayrılıp İki tarafta kalırlar.
300	Kurtka sındı suluvıñ Küymeden basın şığarıp Jılkığa közin saladı. Ortasında jılkıñıñ Kök ala biye jusap tur	Kurtka gibi güzelin Arabadan başını çıkarıp Atlara göz atar. Atların ortasında Gök alaca doğuracak kısrak
305	Kurtkanıñ közi şaladı Toktatıp koyıp küymesin Ağıtıp tastap tüymesin	Kurtka'nın gözüne düşer Arabasını durdurup Açıverip kapısını

- 310 Şakırıp alıp sultan dep
Koblandıday balanı
- 315 Biyeni körüp sınağı
“Mınav jatkan köp jılkı
Kimdiki?”- dep suradı
“Sonav turğan biyeni
Meni bersen de alğın”-dep
- 320 Batırğa ämir kıladı
Batır Koblan küledi
Äzil aytıp ileği:
“Basımdı okka baylağan
Seni bersem kız Kurtka
- 325 Bir eldiñ malın alarımın”-dep
Ezuv tartıp küledi.
“Osı jatkan köp jılkı
Nemere tuğan ağamız
Sälimbay baydıñ jılkısı
- 330 Janınday meni köredi
Ne surasam beredi”.
Tağı Kurtka söyleydi
Söylegende büy deydi:
“Kulak salıp sözime
- 335 Beri taman kel-deydi-
Tobılğı meñdi torı attın
Javğa minip şabuğa
Jaramaydı bul,-deydi.-
Jan serik atıñ, sultanım,
- 340 Kökala biye işinde
Kök burıl kulın bar
Jan serik atıñ sol deydi.-”
Kurtkanıñ sözün sınarsıñ
Jılkısı bolsa ağañnıñ
- 345 Ala kör birak sen-dedi.
Kurtkanıñ sözün esitip,
Kondırıp köşin sol jerge
Endi atına minedi
Oylav jerden orğıtıp
- Tegis jerden sırğıtıp
Ayañdamay jeledi.
- Sultanını yanına çağırarak
Koblandı gibi yigidi
- Kısrağa bakıp göz süzdü
Bu yayılan çok yılkı
Kimin diye sorar
Şu duran kısrağı
Beni versen de al diye
- Yiğide emir verir.
Batır Koblan gülerek
Kurtkayla şakalaşır:
Başımı kurşuna koydum
Seni verirsem kız Kurtka
- Bir halkın malını alırdım-diye
Gülümser.
Şuradaki pek çok at
Kardeşimin oğlu yeğenimiz
Sälimbay beyin atları
- Beni canı kadar sever
Ne istersem verir.
Kurtka tekrar söyler
Söyleyince de şöyle der:
Kulak as benim sözüme
- Yaklaş yanıma gel dedi
Alaca benli doru atın
Düşman üstüne hücum etmeye
Yaramaz bu dedi.
Sana olacak at, sultanım,
- Gök alaca kısrağın içinde
Gök Burıl yavru var
Sana olacak at odur, der.
Kurtka’nın sözünü sınarsın
Atı varsa ağabeyinin
- Alabilirsen al, der.
Kurtka’nın sözünü dinleyip
Yerleştirip göçünü o yere
Şimdi atına biner
Çukurlu yerden yol alıp
- Düz yerden sürükleyip
Yavaşlayarak adımladı.

	Sälimbay baydın toksan kul Kara Köjik bastığı Salem berip keledi.	Sälimbay'ın doksan kulunun Başkanı Kara Köjik Selam verip gelir.
350	Koblan söyley beredi. "Askar tavlı belsiñ-dep Katar köşken elsiñ-dep Ağamızğa salem de Kelinin alıp kelemen	Koblan söyleyiverir Yüksek dağlı belsin-diye Çok göç eden elsin-diye Ağabeyime selam söyle Gelinin alıp geliyorum
355	Körimdigin bersin de Kelinin kelip körsin de Kırık narğa artkan kazına Bärin de kelip alsın de Bul sözime nansın de	Müjdesini versin de Gelini gelip görsün de Kırk deveye artan hazinemi Hepsini de gelip alsın-de Bu sözüme inansın de
360	Körimdigi Kurtkanıñ Kökala biye jılkıda İnim dese bersin de Bul sözime sensin de." Kara Köjik al sonda	Kurtka'nın müjdesi Gök alaca kısrığın içinde Kardeşim derse versin de Bu sözüme inansın de. Kara Köjik o zaman
365	Batırdın sözün esitip Elge şaptı josıltıp Burkıratıp tozañın Jelge karşı esiltip Jılkığa jav tigendey	Yığidin sözünü duyup Yurda doğru hızla koşup Toz dumanın çıkartıp Rüzgara karşı estirip Atlara düşman saldırmış gibi
370	Eldiñ şetin şosıtıp Bayğa jetip keledi, Karala attı kösiltip Kelip söyley beredi: "Koblandı batır jiberdi,	Bütün halkı korkutup Bey'in yurduna gelir Karaca atını koşturarak Gelip söyleyiverir: Koblandı Batır gönderdi
375	Ağama duğay sälem dep, Kelinin alıp kelemen, Kırık narğa artkan kazına Bärin de soğan beremin Körimdigin bersin dep	Ağamıza selamlar dedi Gelinini alıp geliyorum Kırk deveye artmış hazineyi Hepsini sana veriyorum Müjdesini versin diye
380	Kelinin kelip körsin dep Bul sözime sensin dep Körimdigi Kurtkanıñ Kökala biye jılkıda İnin dese bersin dep	Gelini gelip görsün diye Bu sözüme inansın diye Müjdesi Kurtka'nın Gök alaca kısrakta Kardeşim derse versin diye
385	Koblandı meni jiberdi	Koblandı beni gönderdi

Beredi dep biyeni
 Üzbey otur küderdi.”
 Köjiktin sözün esitip
 Sälimbay sonda söyleydi:

390

“Pul jiberdim kalağa
 Buzav, baspak, tanağa,
 Arnep edim balağa
 Bir taydın nesin suraydı
 Äkete bermey dalada

395

Bir tay tügil Koblannan
 Jañğız janım sadağa.
 Kalağanımdı aldım dep
 Maktanıp barsın aldına
 Toktar sindı ağağa”

400

Baydın sözün esitip
 Kara ala attı kösiltip
 Kayta şaptı balağa.
 “Kalağanıñdı berdi”-dep
 Şıbın janın kurban kıp

405

Kara Köjik arada.
 Baladan bolıp sadağa,
 Ustap berip biyeni,
 Jad kıladı iyeni.
 Kurtka sulu küymeden

410

Karğıp tüsip biyeni
 Mañdayınan süyedi.
 Köşine tirkep jöneldi,
 Kökala biye şurkırap,
 Köbigi şığıp burkırap,

415

Emşegi bulak iyedi,
 Karnı jerge tiyedi.
 Ayı-küni jetip tur,
 Tuvuvı tulpar kiyn bop
 Jüruge kali bitip tur,

420

İşinde tulpar tulaydı,
 Biyeniñ tınısı bitip tur,
 Kasına adam jolatpay
 Kurtka jalğız kütüp tur
 Kökala biye töñbekşip

425

Verir diye kısırağı
 Ümidini kesmedi.
 Köjik’in sözünü dinleyip
 Sälimbay o zaman söyler:

Paralar gönderdim şehre
 Buzağı, öküz, danayı
 Bağışlayıp çocuğa
 Bir tayın nesini soruyor
 Götüre verirdi oradan

Bir tay değil Koblan’a
 Canım bile feda olsun.
 İstedigimi aldım diye
 Övünerek gitsin yurduna
 Toktar adlı ağabeye.

Beyin sözünü duyarak
 Kara ala atını koşturup
 Tekrar döndü çocuğa.
 İstedigini verdi diye
 Canını kurban edip

Arada Kara Köjik
 Çocuktan alıp haberi
 Kısırağı yakalayıp
 Allah’ı yâd eder.
 Güzel Kurtka arabadan

Atlayarak inip, kısırağının
 Alnından öptü.
 Göçün arkasına takıp
 Gök alaca kısırak haykırdı,
 Ağzı köpürdü, morardı,

Memesi pınar gibi aktı,
 Karnı yere değdi.
 Ayı günü dolmuş,
 Doğumu zor olup
 Yürümeye hali yok

Karnında yavrusu tekmeliyor,
 Kısırağın nefesi kesiliyor,
 Yanına kimseyi yaklaştırmıyor
 Kurtka yalnız başına bekledi
 Gök alaca kısırak kıvranıp

Domalanıp suladı.
 Tunşığıp tulpar kalar dep
 Kurtkanıñ janı şığadı.
 Tonın jarıp tulpardıñ
 Kulinga tınıs kıladı.

430

Sonda jatıp kulındap,
 Burıl tulpar tuvadı.
 Tuyağın jerge tiygizbey
 Üstindegi şeşinip
 Kurtka sindı suluvıñ,

435

Altın tonğa oradı.
 Avzın ürip sıpırıp
 Mañdayınan iyiskep,
 Şükir ğıp hakka turadı.
 Arşın bastı Burıldı,

440

Kabırğada kanatı
 Sultanımnıñ dep jan atı
 Kün tüsirmey közine
 Jan tigizbey özine
 Üstine şatır tikkizdi

445

Kurtka sindı suluvıñ
 Aytsa sözün ötkizdi.
 Köp nökerin jügirtip
 Ne keregin jetkizdi
 Üyin tigip sol jerge

450

Kırık künge şeyin Burılğa
 Kulıktıñ sütin emizdi
 Jäne kırık kün bitkenşe
 Kısırdıñ sütin emizdi
 Seksen küni bitkesin

455

Toksan küni jetkesin
 Mañka, kolka bolmasın dep
 Almasın dep talmasın dep
 Jemine kosıp kız Kurtka
 Kızıl dari jegizdi.

460

Burılğa kız Kurtka
 Tüñdikpenen kün berdi,
 Tütikpenen su berdi,
 Därilegen jem berdi.
 Kurtka sindı suluvıñ

Yuvarlanıp suladı.
 Yavru nefes alamaz diye
 Kurtka'nın canı sıkıldı.
 Karnını yardı kısırağın
 Yavrusuna nefes aldırıldı.

O zaman kısarak yatarak
 Yavru Burıl doğurur
 Toynağını yere deġdirmeyden
 Üzerindekini çıkarıp
 Kurtka gibi güzelin,

Altın işlemeli kabanla sardı.
 Ağzıyla hava verip
 Alnından öperek
 Allah'a şükür etti.
 İlk adımı atan Burıl

Kanatlarıyla uçarcasına,
 Sultanımın diye can atı
 Güneş yüzü görmesin
 Rüzgar deġmesin diye kendisine
 Bir çadır kurdurup

Kurtka gibi güzelin
 Dediğini yaptırdı.
 Tüm adamlarını koşturtup
 Ne gerekirse getirtti
 Çadırını kurdu o yere

Kırk güne kadar Burıl'a
 Kulık'ın sütünü emdirdi
 Yine kırk gün geçince
 Kısırağın sütünü emdirdi
 Seksen gün bitince

Doksan gün dolunca
 Burnu dolu, ağzı açık olmasın
 Yorulmasın diye
 Yemine katarak Kurtka kız
 Kırmızı biber yedirdi.

Burıl'a kız Kurtka
 Güneş ışığını üstüne getirerek
 Şişe ile su vererek
 İlaçlı yem verdi.
 Kurtka gibi güzelin

465

Otavdı jıǵıp tiyes,- dep
Koblandıǵa dem berdi.
Burılǵa kız Kurtka
Altınnan jabu oyulap,
Kulaǵın tigip kiyulap,

Otaǵını yıkıp yardım et diye
Koblandı'ya söyledi.
Burıl'a kız Kurtka
Altından koşum yaptırdı,
Kulaǵına kadar uzatıp,

470

Balaǵına túsirdi.
Eli túsip esine,
Düsenbi küni besinde,
Otavdı jıǵıp köşirdi.
Burılın kundaktap,

Paçasına kadar indirdi.
Yurdunu hatırlayıp,
Pazartesi öğleyin
Otaǵı yıkıp taşındı.
Burıl'ı kundaklayıp

475

Biyeni tirkep köşine,
Askar töbe bel edi,
Belden köşken el edi,
Köşti tartıp keledi.
Birneşe kün degende

Kısraǵını arkaya baǵladı,
Yüksek daǵlı bel idi,
Belden göçen el idi,
Göçü çekip gelir.
Birkaç gün geçince

480

Toktarbaydıñ janına
Otavdı äkep tigedi.

Toktarbay'ın yanına
Otaǵını kurar.

Älkissa, Koblandı batır äkesi Toktarbaydıñ janına otavın tigip jatıp äkesine kelip: (Bu arada, Koblandı batır babası Toktarbay'ın yanına otaǵını kurup babasına gelir:)

-Men ketkeli jılkıdan, biraz aylar boldı. Sonan beri toksan kul men maldan habar bar ma?-dep suradı: (-Ben sürüden ayrılalı aylar geçti. O zamandan beri doksan köle ve sürüden haber var mı? diye sorar.)

“Jok, sıraǵım, kuldand da, maldan da habar jok”,-dedi. Kuyǵan şaydan işpey, aşıtkan baldan işip, “men maldıñ habarın bilip keleyin”,- dep, jürüp ketti. (Yok, yavrum köleden de sürüden de haber yok dedi. Hazır olan çaydan içmeden balın tadını tadıp, “Ben sürünün haberini alayım”-dedi.)

485

Bazarda bar ak mata,
Oynaktaydı jas bota,
Bul sözimde jok kata,

Pazarda var beyaz kumaş,
Oynuyordu deve yavrusu
Bu sözümde yok hata,

Äkesimen söylesip,
Atka mindi kün bata.
Otarı jatkan jılkınıñ
Karasın kördi tañ ata.
Barsa malı aman-dı,

Babasıyla konuşıp,
Ata bindi güneş batarken.
Yaylada yatan atların
Gölgesini gördü tan vaktinde.
Vardıǵında hayvanları saǵ idi,

490

Kuldar körip kuvandı,
Koblandı batır kelgesin
Köterip kolǵa tu aldı,
Suday tasıp jubandı,

Köleler görüp sevindi,
Koblandı yiǵit gelince
Elini kaldırıp bayrak dikti
Su gibi taşıp sevindi,

495 Kıdır darıp, bak konğan
 Kelgennen soñ Koblandı
 Böten sözdi koyalık,
 Estemiske kosılıp,
 İt jügirtip kus salıp,
 Koblandıday batırñı
 500 Kurabersin balalık,
 Az ba köp pe jatkanı
 Koblandını koyalık,
 Kız Kurtkağa baralık.
 Kurtkanıñ bakkan Burılı
 505 Jaska tolıp tay şıktı
 Jaltırıp mañday ay şıktı
 Taydan kunan bul şıktı,
 Taska tigen tuyağı
 Kömirdey oyıp janşıptı.
 510 Kunannan şığıp dönendi,
 Kün körmegen köbeñdi,
 Juvandap moyını össin dep
 Bir baytalğa jiberdi.
 Bestisinde üyretti,
 515 Jibek arkan kulaştap,
 Taralıp moyını össin dep
 Uzun baylap süyretti.
 Altı jasta aktattı,
 Özine ölşep Burıldıñı
 520 Altınnan turman kaktattı.
 At bolad dep batırğa
 Burılın maktattı.
 Kurtka sulu batırğa
 Karağay nayza saptattı.
 525 Almas kılış soktırıp,
 Kümisten kının şaktattı.
 Burılınıñ kız Kurtka
 Kekilin, jalın taraydı,
 Künine neşe karaydı.
 530 Saldırıp oğan saraydı,
 Balasınday jebeydi,
 Künine neşe bavlıdı,

Hızır gelip, baht kondu
 Geldikten sonra Koblandı
 Bütün sözü bırakalım,
 Estemis'le beraber
 Av köpeği ve doğanla,
 Koblandı gibi yiğidin
 Devam etsin çocukluğunu,
 Az mı çok mı geçeli
 Koblandı'yı burada bırakalım,
 Kız Kurtka'ya geçelim.
 Kurtka besleyen Burıl'ı
 Yıl geçip tay oldu
 Alnında parlayıp ay çıktı
 Taydan sonra kunan oldu
 Taşa değen toynağı
 Kömür gibi delip ezdi.
 Kunandan sonra dönen oldu,
 Güneş görmeyen köbendi
 Boynu kalın olsun diye
 Bir kısrağa gönderdi.
 Beş yaşında öğretti,
 İpek halat kulaçlayıp,
 Boynu kalınlasın diye
 Uzun bağlayarak koşturdu.
 Altı yaşına geldi,
 Kendisine ölçüp Burıl'ın
 Altından eğer koydurdu.
 At olur diye kahramana
 Burıl'ı hazırladı.
 Güzel Kurtka yiğide
 Çam saplı mızrak yaptırdı.
 Çelik kılıç yaptırdı,
 Gümüş kın yaptırdı.
 Burıl'ın kız Kurtka
 Kakülünü yelesini taradı,
 Günde birkaç kere bakarak,
 Ona saray yaptırıp,
 Çocuğu gibi baktı,
 Günde birkaç kere bakarak

Atka kılğan eñbegi
Künnen-künge köbeydi,

535

Altı jaska at tolğanşa
Koblandıday batırñı
Üyge sirä kelmeydi,
Bar edi Kurtkam demeydi.

Ata yaptığı hizmeti
Günden güne arttı.

At altı yaşına gelince
Koblandı gibi yiğit
Evine hiç gelmez,
Kurtkam var demezdi.

Älkissa, sol kezde Kızılbastıñ elinen Kazan degen er şığıp, Noğaylınıñ jerin, Kırılı kala, Sırlı kala degen eki kalasın tartıp aldı. Kırılı kalağa bekterin, Sırlı kalağa jendetterin jatkızıp jatıp aldı deydi.

(O zamanlarda Kızılbaş elinden Kazan adlı er çıkıp, Noğaylı topraklarındaki Kırılı ve Sırlı adlı iki şehrini istila eder. Kırılı şehrine beylerini, Sırlı şehrine ise askerlerini koyar.)

Kızılbastıñ elinen
540 Kazan degen er şıktı
Jön bilmegen şer şıktı.
Noğaylınıñ köp elin
Oljalap şavıp janşıptı.
Bağınbağan adamın

545

Kırıp joyıp tavsıptı.
Jerin malın oljalap,
Katarınan asıptı.
Mal-janına karamay
Noğaylı eli kaşıptı

550

Oljalap janın bosıptı.
Noğaylınıñ köp elin
Karataban desipti,
Kırılı kala Sırlı kalasın
Tartıp alıp er Kazan

555

Tasığan suday tasıptı.
Sırlı kala deytin kalası
Korğansız sırtı aşık-tı.
Kırılı kala deytin kalağa
Atarman da şabarman

560

Bekteri basın kosıptı.
Kırılı kala mañınan
Jav jüre almas desipti
Köñli sonday ösipti
Kızılbastıñ ağası

565

Kızılbaş ülkesinden

Kazan adlı er çıktı
Beklenmeyen dert çıktı.
Noğaylı pek çok boyunu
Yok etmeye çalıştı.
İsyen eden kişileri

Yok edip öldürmüştü.
Topraklarını mallarını alarak
Herkesten zengin olmuştu.
Malına bile bakmadan
Noğaylı halkı kaçmıştı

Kendi canlarını kurtararak.
Noğaylı pek çok boyuna
Köle denilmişti,
Kırılı, Sırlı şehirlerini
Zorla alan er Kazan

Taşkın su gibi hiddetliydi.
Sırlı adlı şehrin
Çevresi açık idi.
Kırılı adlı şehre
Her taraftan gelen

Beyler toplanmıştı.
Kırılı şehrin etrafından
Düşman geçemez denilirdi.
Gönlü o kadar sevindi ki
Kızılbaşın sahibi

Kırlı kala mañınan
Bir jağı sudıñ jağası
Altı kabat or kazıp
Tereñdigin mol kazıp
Bekitkenin karaşı

570

Kırık jerden kuydırıp
Bolattan soğıp kakpanı.
Alpıs batır japkanı
Jer jüzine jayıldı
Noğaylınıñ köp elin

575

Şavıp alıp jatkanı.

Kırlı şehrın kenarında
Bir tarafı nehir
Altı kat çukur kazıp
Çok derin kazıp
Kapattığına baksana

Kırk yerden koydurup
Çelikten yapılan kapıları.
Altmış yiğit kapattı
Yer yüzüne yayıldı
Nogaylı pek çok boyunu

Zorla alıverdi.

Älkissa, Kazannıñ bul habarın tömengi kırık mıñ üyli Kiyatta Seyildiñ ulı Karaman batır estip, attıñ jalın tartıp, atadan er bolıp tuğasın, Noğaylınıñ jerine Kızılbastardı kondırıp koyumuz süyekke tañba emes pe dep, elinen attanıp şıktı.

(Bu arada, Kazan'ın bu haberini aşğıdaki kırık bin evli Kiyat'ta babasına çekip kahraman doğan Seyil oğlu Karaman yiğit duyup, atın yelesinden tutup Noğaylı'nın toprağına Kızılbaşları yerleştirmek ayıp değil mi diye sefere çıktı.)

Kırık mıñ üyli Kiyattan
Kırık mıñ äsker kol alıp
Ak kara bas tu alıp
Kızılaska jol alıp

580

Köşirem dep Kazandı
Bu da küşti mol alıp
Boz at şalıp kудayğa
Jurtın jiip kuanıp
Kiyatta şıkkın bes batır:

585

Karakozı, Akkozı-
Katardan askan kos batır
Karajanulı Kosdävlet-
Toptı buzğan bul batır.
Kara Bukan javrınşı

590

Tünde kalıñ jol tartar
Ğayıptan boljap söz aytar.
Karamanday batırdıñ
Kabağına kar kattı
Kirpiline muz kattı

595

Kazannıñ estip habarın
Uykı körmey tün kattı
Noğaylını aldı,- dep

Kırk bin evli Kiyat'tan
Kırk bin asker toplanıp
Ak kara başlı sancak alıp
Kızılbaşa doğru yol alıp

Göçüreçeğim diye Kazan'ı
Bu da kuvvetli asker alıp
Boz atı Allah'a kurban edip
Yurdunu toplayıp sevindi
Kiyat'tan çıkan beş yiğit

Karakozı, Akkozı-
Seçkin olan çift yiğit
Karajanoğlu Kosdävlet-
Kalabalığı dağıtan bu yiğit.
Falcı olan Kara Bukan

Gece uzun yola çıkar
Gayptan haber verir.
Karaman gibi yiğidin
Yüzünü kar kapladı
Kirpiğini buz tuttu

Kazan'ın haberini alıp
Uyku görmeden yola koyuldu
Nogaylıları aldı diye

600	Stüyekke tañba saldı,-dep Öleyin dese, jan tätti Kireyin dese kör kattı Kırık mıñ asker kol alıp Kayırın surap sapardıñ Kızılbaska jol tarttı Kostanıp şıkkın kosınğa.	Namusa dokundu diye Ölmek için can tatlı Girmek için mezar katı Kırk bin askerlik ordu ile Hayrın isteyip seferin Kızılbaşa yol aldı Birlikte çıktı sefere.
605	Karaman batır tolğaptı: “Tilimdi alsañ, azamat, Japparğa jan amanat, Karaspan tavın jaylağan Kalıñ kıpşak eli bar,	Karaman batır söyledi: “Beni dinlersen, kardeş Canın Allah’a emanet Karaspan dağında yaylayan Kalabalık Kıpçak boyu var,
610	Koblandı degen eri bar, Dua tigen keremet, Atağı jurtka mälüm ed. Basa jürüp konısın Barsa ertip alayık	Koblandı adlı kahramanı var Kabul olurmuş duası, Gücü herkese malum idi. Gidiverip mekanına Gelirse yanımıza alalım
615	Ermese bata surayık, Jaksıdan tiyer şarapat! Jası kurdas menimen Muñı muñdas menimen Jılı jıldas menimen	Gitmezse duasını alalım Şeref iyilikten gelir! Aynı yaşta benimle Derdi aynı benimle Yılı aynı benimle
620	Makul körseñ, älevmet Söz aytamın şınımın Jüreyik sonıñ jolımen!” Akıldasıp köp Kiyat Makuldasıp sonımın	Kabul edersen halkım İşin gerçeğini söyledim Yürüyelim onun yolu ile!” Pek çok Kiyat toplanıp Anlaşıp onunla
625	Basa jürdi jolımen. Karaspan tavadıñ etegine Kelip konğan Karaman Avır asker kolımen Köp askerdı körgeşin	Yürüdüler onun yolu ile. Karaspan dağın eteğinde Gelip yerleşen Karaman Kalabalık askeri ile Çok askeri görünce
630	Jav emesin bilgesin Koblandıday batırın Endi atına minedi Jakındap karşı keledi Estemisti jiberip	Düşman olmadığını anlayınca Koblandı gibi yığidin Hemen atına biner Yanına yakın gelir Estemis’i gönderip
635	Kim ekenin biledi. Estemis barıp kosınğa	Kim olduğunu öğrenir. Estemis gidip orduya

	Dostuğına senedi Batırđa atoy beredi Koblandı da keledi	Dost olduklarını öğrenip Batıra haber verir. Koblandı da gelerek
640	Karamanmen körisip Amandık surap bilisip “Jol bolsın, kurdas”- degende Karaman kurdas ne dedi:	Karamanla görüşüp Hatırın sorup öğrenip Yolun açık olsun, deyince Karaman kardeş ne dedi:
	Älkissa, Karaman batırdıñ Kazandı aluğa bara jatkañdığın aytkan jeri: (Bu arada Karaman yiğidin Kazan’ı almaya gittiğinden bahsettiği kısım:)	
645	“Men Seyildiñ ulı Karaman	Ben Seyiloğlu Karaman
	Kazanđa ketip baramın. Jürmeymisiñ, kurdasım, Köp kolkalık kılamın. Zamandasım, muñdasım, Zamanı birge sırlasım.	Kazan’a gidiyorum. Gelir misin, kardeşim, Çok istiyorum gelmeni. Zamandasım, dert ortağım, Aynı anda doğan sırdaşım.
650	Jılı birge jıldasım Jası birge kurdasım Kazannıñ alğan şäharine Sapar tartıp jol şektim Jürmeymisiñ be, jolbarısım?	Aynı yılda doğan kardeşim Aynı yaşta olan arkadaşım, Kazan’ın aldığı şehir Sefere çıktım, yol aldım Gelir misin, aslanım?
655	Koblandı sındı batırım, Jasınnan artık akılıñ Juldızın tuğan joğarı Bilemin, Koblan, danasıñ! Duđa tigen er ediñ,	Koblandı gibi yiğidim, Yaşından fazla aklın Yüksek doğan yıldızın Bilirim, Koblan, dahisin! Duası kabul olan ersin
660	Keziñe kelgen duşpannıñ Bilemin, Koblan, oñbasın! Osı kılğan sapağa Ketemin ertip seni dep Ädeyi keldim, jolbarısım!”	Yoluna çıkan düşmanını Bilirim, Koblan, yeneceğini Şu gideceğim sefere Seni de yanıma alayım, diye Özellikle geldim, aslanım!
665	Sonda Koblandı söyleydi: “İytelgi kustay iledi, Süykimdi nazben küledi Minetin atım kolında Barar-barmas jolımdı	O zaman Koblandı, şöyle der: Akbaba kuşu gibi Sevimli nazlı güler Binecek atım onun elinde Gelir gelmez sefer hakkında
670	Habar salıp alayın. Üydegi Kurtkam biledi Altı yıl boldı bakkalı	Haber vereyim. Evdeki Kurtkacığım bilir Altı yıl oldu büyütelı

	Tündikpenen kün berip Tütikpenen su berip.	Tünlükle ışık verip şişe ile su verip.
675	Bağımdı bastan almasın Aldı-artımdı şalmasın Kiyamettik joldasım Jan serik atım kolında Üydegi Kurtkam bileği	Bahtımı başımdan almasın Arka-önümdü engellemesin Ahretlik yoldaşım Can yoldaşım atım elinde Evdeki Kurtkacığım bilir
680	Meniñ de barar-barmasım.” Bul sözdi aytıp Koblandı şatırğa kaytıp keledi Kelip söyley beredi: “Mınav kelgen köp kosın	Benim gidip gitmeyeceğimi. Bu sözleri söyleyip Koblandı Çadıra tekrar döner. Gelip de söyleyiverir: Bu gelen çok asker
685	Seyildiñ ulı Karaman Kazanğa kılğan jol,-dedi.- Alıp kelgin Burıldı Jür dep otır bul,- deydi Baramın birge men”-deydi.	Seyiloğlu Karaman Kazan’a gidiyor, dedi, Alıp gelin Burıl’ı Beni de yanına çağırıyor, Ben de gideceğim,-dedi.
690	Bazarda bar ak mata, Oynaktaydı jas bota Bul sözimde jok kata Koblandınıñ janınan Estemis şıkkın el jata	Pazarda var beyaz kumaş, Oynuyordu deve yavrusu Bu sözümde yok hata Koblandı’nın yanından Estemis çıktı gece yarısında
695	Toktarbaydıñ janında Kurtkañ tikken otavğa Estemis keldi tañ ata. Tañ sarğayıp atkanda şolpan juldız batkanda	Toktarbay’ın yanında Kurtka’nın diktiği otağa Estemis geldi tan ağıncı. şafak sökünce Çulpan yıldızı batınca
700	Ak otavdıñ işinde Kurtkajan uyıktap jatında Estemis kelip söz kattı Kün şıkkın jok tañ attı Davıstap tıstan söyledi:	Ak otağın içinde Kurtka yatıp uyunca, Estemis gelip söz söyledi Güneş çıkmadan şafakta Dışarıdan seslendi:
705	“Üydemisiñ, kız Kurtka Tüzdemisiñ, kız Kurtka Äyel boldıñ amal jok Eger de erkek bolğanda Bolar eñ jurtka bir tutka.	“Evde misin, kız Kurtka Dışarıda mısın, kız Kurtka Ne yazık ki kadınsın Eğer erkek olsaydın Bir yurda direk olurdun.
710	Mingen atım kızıl-dı İs tağdırğa sızıldı	Bindiğim at kırmızı idi İş kadere çizildi

Jol kılmakka duşpaŋa
Aristannıñ köñli buzıldı
Minbekke kerek kazanat

715

Beline kerek şar bolat
Denege kerek jalankat
Jan japparğa amanat
Jalğız emes Koblandı
Kiyattan şıktı kolkanat

720

Batırnıñ minip şabuğa
Asıl tuğan, Kurtkajan,
Jaramay ma, jaray ma
Altı jıl bakkan Burıl at?”
Sonda sulu kız Kurtka

725

Kılañ etip, kılt etip,
Sılañ etip, sılt etip,
Şekede şoğı bult etip,
Altındı tonı jılt etip,
Savlı ingendey ıñkıldap,

730

Küşigendey suñkıldap,
Sümbiledey jıltıldap,
Buvını tüsip bılkıldap
Altın kalpak dulığa
Şekesinde jarkıldap

735

Makpal tösek mamıktan
Altın iyek, ak tamak
Köterip basın söyleydi
Estemis kulğa bılkıldap:
“Eki toktı, bir savlık

740

Berer edim kırkarğa,
Düniyede köp adamzat,
Bende toymas inkarğa.
Jumsadı ma sizderdi
Üydegi Burıl tulparğa?

745

Duğay sälem degeysiñ,
Tulparına jumsağan,
Jurt iyesi suñkarğa!
Jäne de sälem degeysiñ
Karamanday kurdaska

750

Zamanı birge sırlaska

Yok etmek için düşmanı
Aslanın gönlü bozuldu
Binmek için lazım kara at

Beline lazım demir kılıç
Vücuda lazım zırh
Can Allah’a emanet
Yalnız değil Koblandı
Kiyat’tan geldi destek

Yiğidin saldırmak için binip
Asil doğan Kurtkacığım
Yapabilecek mi yapamayacak mı,
Altı yıl beslediğin Burıl at?
O zaman güzel kız Kurtka

Sallana sallana
Nazlana nazlana yürüyerek
Alnı nur saçıp
Altın elbisesi parlayıp
Sağlık deve yavrusu gibi meleyip

Köpek yavrusu gibi inleyip
Sümbül gibi parlayıp
Nazlı nazlı yürüyerek
Altın kalpak başında
Alnında parlayıp

Yumuşak yorganlı yataktan
Altın ılıklı, ak yakalı,
Başını kaldırıp söyler
Estemis’e bakarak:
İki kuzu bir koyun

Verecektim kestirmeye,
İnsan çok dünyada
Can dayanır mı aşka
Gönderdi mi sizleri
Evdeki Burıl ata?

Ona selam söylersin
Atını getirmeye gönderen
Yurt sahibi şahine!
Daha selam söylersin
Karaman adlı arkadaş

Zamanı aynı sırdaşa

	Jılı birge jıldaska Jası birge kurdaska. Attıñ küni tolmay tur Zor salmasın jolbarıska	Yılı aynı yıdaşa Yaşı aynı yaştaşa Atının günü dolmadı Yem olmasın kaplana
755	Minemin keşke kök kaska Salamın kamşı jambaska Böri de kastık kılmaydı Janına ergen joldaska! Bädik penen toy baska	Bineceğim alacaya akşamleyin Alacağım kamçıyı belime Kurt bile düşmanlık yapmaz Yanındaki arkadaşa! Geveze ile düğün başka
760	Eşki menen koy baska, Şaytan menen jın baska, Bäybişe menen küñi baska, Tuğan ul men kul baska. Jumsadı ma sizderdi	Keçi başka, koyun başka, Şeytan ile cin başka Baybişe ile hizmetçi başka Öz çocuk ile kul başka. Gönderdi mi sizleri
765	Bizdey naşar joldaska? Joldasına jumsağan Köp kuldık bas degeysiñ, Karaspan tavın jaylağan Jurt iyesi jolbarıska!	Bizim gibi kötü arkadaşa? Arkadaşa söylersin Benden çok saygı selam, Karaspan dağında yaylayan Yurt sahibi kaplana!
770	Äveli kудay almasın, Aldı-artımnan şalmasın, Tilimdi alsa sultanım Bul saparğa barmasın, Bul oljadan almasın	Önce Allah onu almasın Önümün arkamı çalmasın, Bana kalırsa sultanım, Bu sefere gitmesin Bu ganimeti almasın
775	Köp jılaydı degeysiñ Üydegi naşar joldasıñ! Askar tavda beldik bar, Jasağanda keñdik bar, Azda kañşa teñdik bar?	Çok ağlıyor diyorsun Evdeki garip yarin! Büyük dağda belcik var, Allah katında genişlik var, Azda kaç denklik var?
780	Kurdasta kañşa eldik bar? Sultanıma sälem de, Tilimdi alsa barmasın, Biz baylağan Burılда Kırık üş kündik kemdik bar.”	Kardeşinin kaç yurdu var? Sultanıma selam söyle, Bana kalırsa gitmesin Bizi bağlayan Burıl’ın Kırk üç gün eksikliği var.
785	Munı estip Estemis Keyin şavıp jöneldi, Javabına keneldi, Aytkanınıñ bärin de Koblandıday batırğa	Bunu duyunca Estemis Hızla geriye döndü Cevabına sevindi Söylediğin hepsini Koblandı gibi yığide
790		

Buljıtpay aytıp keledi.
 Mınav sözdi estip,
 Koblandı keldi kurdaska
 Jüremın degen joldaska.
 Sonda Koblandı söyledi:
 795 “Kölden uşkan kalbaymın,
 Jamannıñ tilin almaymın
 Hak buyırğan sapardan
 Arıstanım, kalmaymın.
 Asıl dosım sökpeseñ,
 800 Bul saparğa barmaymın,
 Bul oljadan almaymın.
 Sağan da sälem köp aytkan,
 Kurdasım, köñliñ kalmasın.
 Ötiniş kılıp zarlaymın.
 805 Askar tavdı beldegen
 Ak barmakpen jemdegen
 Avırsa jemmen emdegen
 Özinen baska körmegen
 Özinen baska bilmegen
 810 Bağıp turğan balası
 Kütip turğan anası
 Özi äyeldiñ danası
 Tulpar tuğan Burıldıñ
 Kırık üş küni kem degen”.
 815 Karaman sonda söyleydi:
 “Bul barğannan barsak biz
 Kalıñ tobın jarsak biz
 Er Kazandı öltirip
 Kalasın buzıp alsak biz
 820 Erkek bolıp ne etemiz
 Är talapka şığarda
 Katinğa akıl salsak biz,
 Katınnıñ tilin alsak biz.
 Esiktiñ aldı ebene,
 825 Erler kiyer kebene.
 Ketken kisi kele me?
 Alğanın täñrim bere me?
 Är talapka şığarda
 Katinğa akıl salğan soñ

Değiştirmeden iletti.
 Bu sözü duyduktan sonra,
 Koblandı gelir sırdaşına
 Gidelim diyen arkadaşına.
 O zaman Koblandı söyler:

Gölden uçan kuş gibiyim,
 Kötünün sözünü dinlemem
 Nasip olan seferden
 Aslanım, vazgeçmem.
 Aziz dostum kusura bakma

Bu sefere gidemeyeceğim,
 Bu ganimeti alamayacağım
 Sana da çok selam söyleyen
 Sırdaşım gönlün kalmasın.
 Rica edip üzüleceğim.

Büyük dağı aşan
 Beyaz parmaklarıyla yem veren
 Hastalanırsa yem ile iyileştiren
 Kendisinden başkasını görmeyen
 Kendisinden başkasını bilmeyen

Besleyip bakan çocuğu,
 Bekleyen annesi
 Kendisi kadınların akıllısı
 Tulpar doğan Burıl’ın
 Kırk üç günü eksik demiş.

Karaman o zaman söyler:
 Bu gittikten gidersek biz
 Pek çok insanı öldürürsek biz
 Er Kazan’ı öldürüp
 Şehrini elimize geçirirsek biz

Erkek olup ne yapacağız
 Bir sefere çıkınca
 Kadından akıl sorarsak biz
 Kadını dinlersek biz.
 Kapının önü çimen dolu

Erler zırh giyerler.
 Giden kişi geri gelir mi
 Aldığını Tanrım verir mi?
 Bir sefere çıkınca
 Kadından akıl sorduktan sonra

- 830 Katınının tilin alğan soñ,
Neşe batır bolsa da,
Basında biylik jok adam
Aristan tuğan kurdasjan,
Ol-katın emey nemene?!”
- 835 Karaman bul sözdi aytkansın,
Koblandıday batırdıñ
Teri tamıp iyekten,
Tügi şığıp bilekten,
Janı bir tulap jürekten,
- 840 Neşe bir kurdas aytsa da
Karamannıñ bul sözi
Ötip bir ketti süyekten.
Söz süyekten ötken soñ
Tobılğı atka er saldı,
- 845 Ak alması kolğa aldı.
Kamşı basıp savırğa,
Ekpini usap davılğa
Tobılğı mendi torı atpen
Koblandı şaptı avılğa.
- 850 Katulanıp kattanıp,
Buvırkanıp bursanıp,
Muzday temir kursanıp,
Kabağınan kar javıp,
Kırpigine muz katıp
- 855 Ar jak penen ber jakka
Nayzasın ustap barmakka
Attanbakka kalmakka
Batır keyip keledi,
Eş jazıǵı jok edi,
- 860 Bulañdağan Kurtkanıñ
Sözge sınık kıldıñ dep
Eger şıksa aldınan
Basın kesip almakka
Darbazalı esikti,
- 865 Payǵambarday nesipti
Üyde otırğan kız Kurtka
Dübirin attıñ esitti.
Sultanım-daǵı desipti.
- Kadını dinledikten sonra
Ne kadar yiğit olsa da
Elinde iradesi olmayan insan
Aslan doğan kardeşim,
O kadın değilse nedir?!
- Karaman böyle konuşunca
Koblandı gibi yiğidin
Çenesinden ter damlayıp
Tüyü çıkıp bileğinden
Tüm kalbiyle kızmıştı
- Bunu arkadaşı söylese de
Karaman’nın bu sözü
Kemiğini bile sızlattı.
Sözleri kemiklerini sızlatsa da
Alaca atına eğer taktı,
- Beyaz kılıcı ele aldı.
Kamçıyla vurarak,
Fırtınaya karşı
Alaca benli doru atı ile
Koblandı köye koştı.
- Sinirlenip sertleşip,
Bağırıp çağırıp,
Buz gibi demir silahı takınıp
Kaşlarına kar yağıp
Kırpiğini buz tutup
- O tarafla bu tarafa
Süngüsünü tutup parmakla
Gitmek için Kalmuklar’a
Yiğit kızarak geldi,
Hiçbir günahı yok idi,
- Nazlanan Kurtka’nın
Sözünü dinlemedin diye
Eğer karşına çıkarsa
Başını kesip almak için
Eşiği olan kapıyı,
- Peygamber gibi nasipmiş
Evde olan kız Kurtka
Atın seslerini duydu.
Sultanım imiş dedi.

870	Türe kelip bulañdap, Karadı aşıp esikti, Karadı da kamıktı. Kustıñ jüni mamık-tı, Arpa, biday kabıktı, Kötere almas kedeyler	Nazlana kalktı yerinden Kapıyı açıp baktı, Çok üzüldü görünce. Kuşun tüyleri yumuşak idi, Arpa, buğday kabuğunu Kaldıramazlar fakirler
875	Jılında bir koy salıktı. Şıday almay kız Kurtka Jäne de aştı jabıktı. Jabıktan közin salıptı, Karasa erdi tanıptı.	Koyun kadar yıllık bir vergiyi. Dayanamayıp kız Kurtka Tekrar açtı kapıyı. Bakıverdi içerden, Bakınca yiğidi tanıdı.
880	Tüsi suvık körindi Erge bolğan sekildi Bir sözbenen jazıktı Kurtkadayın suluviñ Tömen karap jer şukıp,	Yüzü soğuk göründü Ere yakışır gibi Bir kelime ile suçlanan Kurtka gibi güzelin Yere bakıp toprağı karıştırarak,
885	Öksip jılap kamıktı. Endi Kurtka sasadı Betinen kanı kaşadı Oñ etegin basadı Saskan emey nemene	Üzülerek ağladı. O an Kurtka şaşırır Yüzünün rengi kaçar Sağ eteğine basar Şaşırdığı belli idi
890	Aş küzendey бүгildi Kurtka jannan түñildi Şıday almay korıkkannan, Esik penen törine Neşe kayta жүгirdi.	Aç çakal gibi бүкүлдү Kurtka'nın ümidi kesildi Korkuya dayanamayıp kız Kurtka Kapı ile baş köşe arasında Birkaç kere koştı.
895	Sasıp жүrip jön tavıp Akılmenen oy tavıp, Tütikpenen su bergen Tündikpenen күн көрген, Törde турған Burıldıñ	Şaşıınca aklına geleni Yapmaya karar vermişti Şişe ile su verip Tünlük ile güneşe çıkarıp Baş köşedeki bağı Burıl'ın
900	Basın şeшип aladı Moynına arkan saladı, Şılbırınan jetelep Koblandıday böriniñ Bulañdağan kız Kurtka	Başını çözer Boynuna halat bağladı Ağızlığından tutarak Koblandı gibi yiğidin Nazlanan kız Kurtka
905	Aldınan ketip baradı. Burıl emes kök dönen Jemine kosıp jedi öleñ	Önüne çıkıverir. Burıl değil gök beygir Şifa bitkili yem yiyen

910 Tuğalı künde körmegen
Tünekten şıkkın Tayburıl

Aydalağa şıkkın soñ
Tülkidey közi jaynadı,
Kazanday bolıp kaynadı,
Köldeneñ jatkan kök tastı
Sulıgım dep şaynaydı.

915 On eki kulaş arkanmen
Atılıp Burıl oynaydı
Kız Kurtkanı köterip,
Burıl kökke eki uştı.
Salmağımen kız Kurtka

920 Alıp jerge bul tüsti.
Anası äyel demeseñ
Kurtka kız da tım küşti!
Batır janına kelgende,
Kamıgıp Kurtka söyleydi:

925 “Askar tavdıñ beldigi,
Azdıñ bar ma teñdigi?
Kurdastıñ barma eldigi?
Jalgızdarğa jar bolğan
Allanıñ köp keñdigi.

930 Üş uşar eñ aspanğa,
Bir uşuvıñ kem boldı
Men kayteyin, Tayburıl,
Kırık üş künniñ kemdigi.”
Kentti jerdi jaylasa,

935 Üzilmeydi bazarı.
Kayda kalmas, jigitter,
Ölgen sordıñ mazarı.
Koblandıday böriniñ
Tayburıldı körgeñ soñ,

940 Kurtkadan kaytıp kaharı,
Burılğa tüsti nazarı.
Koblandı sonda söyleydi:
“Kölden uşkan kazdaymın,
Kaz jaylaytın sazdaymın,

945 Navrızdan soñğı jazdaymın,
Akılı jok men bayğus,

Doğalı güneş görmeyen
Karanlıktan çıkan Tayburıl

Dışarıya çıkınca
Gözleri tilkininki gibi parladı
Kazandaki su gibi kaynadı
Yatay yatan gök taş
Ot diye çığner.

On iki kulaş halatla
Hareketle Burıl oynar
Kız Kurtka’yı kaldırıp,
Burıl göge iki kere uçtu.
Kız Kurtka’nın ağırlığından

Onu yere düşürdü.
Anası kadın olsa da
Kız Kurtka da çok güçlü!
Yiğit yanına gelince
Üzülerek Kurtka söyledi:

Yüksek dağın beli,
Azın eşiti olur mu?
Arkadaşın milleti olur mu?
Yalnızlara yardımcı olan
Allah’ın gücü çoktur.

Üç defa göge uçar idin,
Bir uçuşun eksik oldu
Çaresizim Tayburıl,
Kırk üç günün eksik.
Şehir yerinde onların,

Bozulmamış pazarı.
Nerede olsa, yiğitler,
Ölünce talihsizlik mezarı.
Koblandı gibi yiğidin
Tayburıl’ı görünce

Kurtka’dan geçer kahrı,
Burıl’a düşer gözleri.
O zaman Koblandı şöyle der:
Gölden uçan kaz gibiyim,
Kazlar yayladığı sazlık gibiyim,

Nevruzdan sonraki yaz gibiyim
Akılsız olan ben gariban

- Büytip jürgen Kurtkamdı
Şavıp tastay jazdaymın.
Saray da saray, saray bar
- 950 Sarayğa koldı jetkizgen
Kos örkeşti kızıl nar.
Malı kemniñ zarı bar
Är bendege ılayık
Özine täñrim koskan jar.
- 955 Atımdı bağıp baptavğa,
Asıldan sokkan nayzamdı,
Karağayğa saptavğa
Kurtkadayın miyasar,
Jar tapkanşa talay bar.”
- 960 Batırdıñ sözün esitip,
Batır janına kelgende
Naz kılsa da, korksa da,
Kurtkadayın suluviñ,
Tömen karap, jer şukıp
- 965 Öksip jılap kamıktı.
Kamıkkannın körgeñ soñ,
Koblandı sonda söyleydi:
“Kızıl tilim şeşen-di,
Katardan basım kösem-di,
- 970 Artık tuğan kız Kurtka
Atası äyel desem de,
Baska äyel bolğanda,
Kavıpsız bolıp turğanda
Kevdeden basıñ keter-di.
- 975 Erdiñ kunın öz basıñ,
Jüktesen de, Kurtkajan,
Nege munşa kamıktıñ?
Aldındağı mendey bir
Aristanıñ esende?!
- 980 Kustıñ jüni mamık-tı
Arpa, biyday kabıktı.
Asıl tuğan kız Kurtka,
Kuvanbasañ, kamıkpa,
Karañğı tünek işinen
- 985 Şığararmın jarıkka!
- Böyle diyen Kurtka’yı
Parçalayabilirdim.
Sarayda saray saray var.
- Saraya ulaşabilen
İki hörgüçlü kırmızı nar
Malı olmayanın ihtiyacı var
Her insanın kendine uygun
Tanrı veren yarı var.
- Atımı besleyip hazırlayan
Asıl taştan yapılan süngümü
Sapı çam ağacından
Kurtka gibi marifetli yarı,
Ararsan bulamazsın.
- Yiğidin sözünü dinleyip
Yiğit yanına gelince
Naz yapsa da, korksa da,
Kurtka gibi güzelin,
Yere bakıp toprağı karıştırarak
- Üzülerek ağladı.
Üzüldüğünü görünce
Koblandı şöyle der:
İyi konuşan hatiptim
Halk içinde değerli idim,
- Farklı idi kız Kurtka.
Babası ona kadın dese de
Başka kadın olunca
Tehlikesiz olunca
Omzundan başın giderdi.
- Kahraman için önemli olan
Ne dersin de, Kurtkacığım,
Niçin bu kadar üzüldün?
Önünde benim gibi biri
Aslan kadar sağlam olunca?!
- Kuşun tüyü yumuşaktı
Arpa, buğday kabuğu.
Asıl doğan kız Kurtka,
Üzülme, sevineceksin,
Karanlığın içinden
- Çıkaracağım güneşe!

Osı ketken sapardan
Esen barıp, sav kaytsam,
Äyel de bolsañ, Kurtkajan,
Han kılarmin halıkka!”

990

Sonda Kurtka söyleydi:
“Aydın kölden ku attım
Dertke däri öti de.
Jazğı balık oynaydı
Aydın köldiñ şetinde.

995

Kiyseñ kiyim jarasar
Ak patsaday etiñe.
Talap etip oyğa alsañ,
Jetkizsiñ murat-niyetiñe
Sizder sunkar, biz karğa,

1000

Siz alıstan kelgende,
Ajırayıp karavğa
Jaramaymın betiñe.
Ağa-iniñ seniñ jok,
Jazım bolıp kelmeseñ,

1005

Men küyermın dertiñe”.
Sonda Koblan söyleydi:
“Jılkı işinde alamın,
Kılşık jündi karamın,
Ağa menen inim jok

1010

Jeke tuğan-daramın.
Toktarbay men Analık,
Ävliege at aytıp,
Korasanğa koy aytıp,
Bezıp dñniye, malınan,

1015

Tiridey bezıp janınan
Tilep alğan balamın.
Ökpeleme, Kurtkajan,
Uzak jolğa jürüş em,
Kempir-şaldıñ koynına

1020

Jatayın dep baramın.”
Bul sözdi aytıp Koblandı
Tobılğı meñdi torı atpen
Döñgeletip jöneldi
Toktarbay tikken ordağa.

1025

Bu gittiğim seferden
Esen gidip sağ dönsem,
Kadın olsan da, Kurtkacığım,
Han yaparım halkıma

O zaman Kurtka şöyle der:
Berrak gölde kuğu vurdum
Ödü derdime ilaç
Yazın balıklar oynarlar
Berrak gölün içinde.

Ne giyersen yakışır
Bembeyaz vücuduna.
Talep edip düşünürsek
Erdirsın murat-maksadına
Sizler şahin, biz karga,

Siz uzaktan gelince
Direk bakmaya
Yüzüntize cesaret edemem.
Kardeşin yok senin,
Kaza olup da gelemeszen,

Ben yanarım derdinize.
O zaman Koblandı şöyle der:
Yılkı içinde elayım,
İnce tüylü karayım,
Ağamla kardeşim yok benim,

Tek çocuğum, yalnızım.
Toktarbay ile Analık,
Evliyaya at adayıp
Horasan’a koyun adayıp,
Malıyla dünyayı gezip,

Dirisinde canları çıkıp,
Dua ederek olan oğluyum
Kusura bakma, Kurtkacığım,
Uzun sefere çıkacağım
Anne-babamın yanına

Yatmak için giderim.
Bu sözleri söyleyip Koblandı
Alaca benli doru atı ile
Dörtnala koşarak yöneldi
Toktarbay’ın otağına.

- Kölge bitken jeken dep,
Bürşigi jok tiken dep,
Üyde otırğan kempir şal
Jügire şıktı dalağa
“Jalğızım kelgen eken”, - dep.
- 1030 Közi tüsti balağa,
Birden jılap ekevi
Baladan boldı sadağa.
Şılavına şırmaldı,
Şılbırına oraldı,
- 1035 Oñ tizginin kolğa aldı,
Koblandını jetelep,
Äkelip üyge tüsirdi.
Ölgende körgeñ jalğızğa
Şerbettiñ suvın işirdi,
- 1040 Jäne aynalıp, tolğanıp,
Kezek-kezek kolğa alıp
Koblandını kün batpay
Alıp jattı kempir-şal.
Jatkızdı körpe-tösekke,
- 1045 Kezek-kezek söz kattı,
Ündemey Koblan tek jattı.
Tilep alğan jalğız ul-
Kempir-şalğa tım tattı,
Ol uvakıtta bende jok
- 1050 Koblandıday sımbattı.
“Özime kara, kalkam”, - dep,
İrge jakka şal tarttı,
“Özime kara, kozım”, - dep
Ot jaktan kempir bul tarttı.
- 1055 Ortasında Koblandı
Alma-kezek domalap,
Şal-kempirdiñ koynında
Kırpik kakpay tañ attı.
Tañ sarğayıp atkanda,
- 1060 Şolpan juldız batkanda,
Kempir-şaldıñ koynında,
Koblandı oynap jatkanda
Bäygeden kelgen kök dönen,
Tünimen uyku körmegeni,
- Göle biten bitki diye
Filizi yok diken diye
Evde kalan anne-baba
Koşarak çıktı dışarıya
Biricik oğlum geldi diye
- Çocuğunu gördü,
İkisi de ağlayıp
Çocuk için can feda
Ayaklarına kapandı
Dizginine sarıldı
- Sağ dizgini ele alıp
Koblandı'yı getirerek
Evine alıp getirdi.
Yaşlanınca gördüğü oğluna
Şerbet suyunu içirdi,
- Hep yanında olarak
Sırayla eline alıp
Koblandı'yı güneş batmadan
Anne-babası yatırdı.
Yatağına yatırarak
- Sırayla konuştular,
Ses çıkarmadan Koblan yattı.
Tanrıdan istenilen biricik oğul
Anne-babaya çok tatlı
O vakitte kimse yok
- Koblandı gibi yakışıklı.
Bana bak, yavruçuğum, diye
Kendi tarafına babası çekti.
Bana bak, kuzum, diye
Bu taraftan annesi çekti.
- Ortasında Koblandı
Sırayla yuvarlanıp,
Anne-babasının yatağında
Kırpik kapatmadan tan ağardı
Tan sararıp atınca,
- Çulpan yıldızı batınca,
Anne-babasının yatağında,
Koblandı oynayınca
Yarışmadan gelen gök dönen,
Gecede uyku yüzü görmeyen,

1065

Koblandıday batırdıñ
Toktamasın bilgen soñ,
Tayburıldıñ üstine
Altınnan turman er salıp,
Azğana azık, jem salıp,

Koblandı gibi yiğidin
Hiç uymadığını anladıktan sonra
Tayburıl'ın üstüne
Altın eğer koydurup
Ağzına yem verip

1070

Ak ordanıñ aldınan
Ötkizdi Kurtka köldeneñ.
Tayburıldı körgeşin
Koblandı turdı tösekteñ.
Üydiñ sırtı jıyılğan

Ak otağın önünden
Geçirdi Kurtka.
Tayburıl'ı görünce
Koblanbı kalktı yataktan,
Evin önüne toplanan

1075

Ağayın jurtı esitken
Jıyılıp jurtı jıladı,
Halayık kayran kıladı.
Jiberuge kiymaydı
Koblandıday balanı.

Akraba yurdu duymuştu
Toplanıp halk ağlamıştı
Halk üzülyordu.
Göndermek istemiyorlardı
Koblandı gibi oğlanı

1080

Kiyinip üyden şıkkasın
Halkı ortağa aladı.
Jıyılğan jurtpen koştasıp
Koblandıday batırını
Tayburıl atka minedi,

Hazırlanıp evden çıkınca
Halkı ortasına almıştı
Toplanan halkıyla vedalaşıp
Koblandı gibi yiğidin
Tayburıl ata bindi

1085

Ak savıtın kiyedi,
Beline semser iledi,
Noğay börkin kiyedi,
Düysenbi küni säskede
Karaspan tavın bökterlep,

Ak zırhını giyerek
Beline kılıcını astı
Nogay börkünü giydi
Pazartesi günü öğleyin
Karaspan dağının etrafında

1090

Keşegi ketken Kiyattıñ
Koblandıday batırını
Soñınan jelip jönedi.
Toksandağı Toktarbay,
Alpıstağı Analık,

Düñkü giden Kiyat'ın
Koblandı gibi yiğidin
Arkasından koşturup yöneldi
Doksan yaşındaki Toktarbay
Altmış yaşındaki Analık

1095

Karındası Karlığaş,
Jar kosağı kız Kurtka
Törtevi kalmay soñınan,
Keskilep ket dep kolıñnan,
Koblandınıñ izinen

Kız kardeşi Karlığaş,
Karısı olan kız Kurtka
Dördü ağlayıp sonundan
Kendi eliyle parçalayıp git diye
Koblandı'nın arkasından

1100

Bular da erip keledi.
Tüstik jerge kelgende,
Sol uvakıtta söyleydi,
Karındası Karlığaş:

Bunlar da geliyorlardı.
Pek çok vakit geçince
O zaman şöyle dedi
Kız kardeşi Karlığaş:

1105 “Halık uyğarsa kalmaysıñ,
 Köñliñ süymey barmaysıñ,
 Jalğız jakın jan kökem,
 Saparlandıñ talapka.
 Ak sunkar senip uşadı
 Kuyrıǵı menen kanatka!
 1110 Sayǵa bitken kochtımın,
 Börık üstinde şoktımın.
 Osı ketken sapardan
 Jan kökem esen kelgenşe
 El-jurtın esen körgeñşe,
 1115 Aytıp ketken kудayǵa
 Koñır şunak toktımın.
 Men tüsemin kiyałǵa,
 Neşik ayla boladı
 Közimniñ jasın tıyarǵa?
 1120 Kökejan, öziñ kelgenşe,
 El-jurtıñ esen körgeñşe,
 Artıñda kalǵan men naşar
 Aytıp bir ketşi Niyazǵa.
 Közge, köke, jas aldık,
 1125 Jan kökem esen kelgenşe,
 Eli-jurtın körgeñşe
 Artıñda kalǵan men sorlı
 Bolayın senen tasattık.
 Basımda bar-dı altın şok,
 1130 Jan kökem barda köñlim tok,
 Kökejan, seni körmesem,
 Basımnan öter, dünüye bok!
 Tabanıma tiyer şok.
 Sizge degen kудaydıñ
 1135 Maǵan tiysin ajaldı ok!
 Ak mañdayda tulımım,
 Birge tuǵan bavırım,
 Kos kanatım, kuyrıǵım,
 Sudan şıkkın süyriǵım.
 1140 Suvırılıp ozǵan jüyriǵım,
 Sizge degen kудanıñ
 Kabil ettim buyrıǵın!

Halkın söylese de kalmıyorsun,
 Gönlün sevmeyince gitmiyorsun
 Biricik ağabeyim can kardeşim
 Sefere çıktın bu maksatla.
 Beyaz şahin inanıp uçar
 Kuyruǵu ile kanadına!
 Tepede biten bitkiyim
 Börk üstüne tepeyim
 Şu gittiği seferden
 Can ağabeyim sağ gelince
 Yurdunu sağ görünce
 Tanrıya adanmış
 Kahve rengi kuzuyum
 Ben hayal ediyorum,
 Nasıl çare bulunur
 Gözümün yaşını durdurmaya?
 Kardeşim sen gelince,
 Yurdunu sağlam görünce,
 Arkanda kalan ben zavallı
 Söyleyiver Niyaz’a
 Gözüme ağabeyim genç geldi,
 Can abim sağ-sağlam dönünce
 Yurdunu görünce
 Arkanda kalan ben zavallı
 Olacağım senden kurbanlık
 Başımda vardı altın hor
 Can abim sağ iken gönlüm tok
 Ağabeyim, seni görmesem,
 Dünya başıma yıkılır!
 Tabanıma hor değer.
 Size diyen Tanrının
 Bana değsin ecel oku!
 Beyaz yüzümde saçlarım
 Beraber doğan kardeşim,
 Kanadım ile kuyruğum,
 Sudan çıkan samurum
 Yarışmada kazanan yürüğüm
 Size diyen Tanrının
 Emrini kabul ediyorum!

- 1145 Kozıday Koblan egizim,
Birge tuvıp, birge ösken,
Kindigimdi bir kesken,
Kargı jüندی kattasım,
Üyrek jüندی ottasım,
Birge tuğan tektesim
Kısılgan jerde tüptesim.
- 1150 Toğay tolğan tüyeñ bar,
Kora tolğan koyıñ bar,
Onı kimge tapsırdıñ?
Jelige sıymas jılkıñdı
Kökejan, kimge tapsırdıñ?
- 1155 Toksanda atañ Toktar şal,
Jan köke, kimge tapsırdıñ?
Alpısta anañ Analık
Ak köke, kimge tapsırdıñ?
Öziñmen birge tuvıskan,
- 1160 Tay kulınday tebisen,
Birge tuvıp, birge ösken,
Kindigimdi birge kesken,
Kökejan dep jılağan
Men sordı kimge tapsırdıñ?
- 1165 Bul dünyede muñdasıñ
Ahirettik joldasıñ
Tösekte jatsa sırlasıñ,
Kuday koskan kosağıñ,
Köktimniñ kızı Kurtkanı,-
- 1170 Jeñeşemdi kimge tapsırdıñ?
Koblekeñ sonda tarıktı
Esirkep köp bir halıktı,
Karlığastıñ davısı şıkkın soñ
Koblandıday böriñiz,
- 1175 Ak nayzağa süyenip
Öksip jılap kamıktı.
Sonda Koblandı söyledi:
“Kayta aynalıp kaz konar
Uya salğan jerine,
- 1180 Ärkim oynap küledi
Öz katarı tefimen.”
- Kuzu gibi Koblan ikizim
Beraber doğup büyüyen
Göbeğimiz beraber kesilen
Karga tüylü sırdaşım
Ördek tüylü asılım
Beraber doğan kardeşim
Şaşırdığım yerde nefesimsin.
- Orman dolu deven var,
Ahır dolu koyunun var,
Onları kime teslim edersin?!
- At sürüsündeki atları
Ağabeyim, kime bırakıyorsun?!
- Doksandaki baban Toktarbay'ı
Ağabeyim kime bırakıyorsun?
Altmış yaşında annen Analık'ı
Ağabeyim kime bırakıyorsun?
Benimle birlikte doğan,
- Tay gibi oynayan
Beraber doğup büyüyen
Göbeğimiz beraber kesilen
Ağabeyim diyerek ağlayan
Beni kime bırakıyorsun?
- Bu dünyada sırdaşın
Ahretlik arkadaşın
Yataktaki sırdaşın
Tanrı birleştiren karıcığın
Köktim'in kızı Kurtka'yı
- Yengemi kime bıraktın?
Koblandı o zaman üzüldü
Esirgeyip halkı,
Karlığaş'ın sesi çıkınca
Koblandı gibi yığidiniz,
- Ak mızrağa dayanıp
Üzülerək ağladı.
O zaman Koblandı şöyle der:
Tekrar gelip kaz konar
Yuva yaptığı yerine
- Herkes gülüyor
Kendi gibi eşitleriyle.

	Közden akkan kara jas Kanı, jası aralas, Karlığaška körsetpey	Gözden akan kara yaş Kanı, yaşı karışık, Karlığaş'a göstermeden
1185	Koblandı sürtti jeñimen Jäne Koblan söyleydi, Söylegende buy deydi: “Tavda bolar tağıl tas Tarıksa şığar közden jas.	Koblandı sildi gömleğiyle Tekrar Koblandı söyler Söyleyince de şöyle der: Dağda olur kara taş Üzülürsen akar gözden yaş
1190	Tar koltıktan ok tiyse, Şığadı süyep karındas. Karındasıñ bolmasa, Javda kalar ğaziz bas. Arkañdı japkan kolañ şaş,	Dar koltuktan kurşun deĝse, Kız kardeşim sana metanet verir. Kız kardeşin olmasa, Düşmanda kalır aziz baş Arkandaki uzun saç
1195	Aynalayın, Karlığaş, Şırağım, sözge kulak as! Men keşigip kelmesem, Senderdi munda jılatpas Karaspan tavın jaylağan	Canım benim, Karlığaş, Canım dinle, kulak as! Ben geç kalıp gelmezsem, Sizleri burada ağlatmaz Karaspan dağında yaylayan
1200	Kalıñ kıpşak bavırlas! Karlığaş, senen aynaldım, Ağızba, kalkam, közden jas! Jasıñdı tıyşı köziñnen, Say süyegim sırkırar,	Bütün Kıpçak akrabam! Karlığaş senden isteğim Gözünden akmasın yaş Yaşını sil gözünden, Kemiklerim sızlar,
1205	Jan köke, degen söziñnen! Bir süygizşi, şırağım, Javdırağan köziñnen! Atadan tak balamın Javğa ketip baramın	Can ağabeyim deyince! Gel öpeyim, kardeşim, Çok güzel gözlerinden! Atadan tek çocuğuyum Düşman eline gidiyorum
1210	Jasım ülken ağamın, Äldekanday bolamın?! Äyel de bolsañ bir tudıñ Naşar dep seni neteyin?! Karlıjan burşı moynıñdı,	Senden büyük abiyim Çok sevinirim?! Kadın olsan da beraber doğduk Kötü diyemem?! Karlıcığım boynunu eğiver,
1215	Betiñnen süyip keteyin. Karındasım, Karlıjan, Toğay tolğan tüyemdi Sarısuğa tapsırdım Jeli tolğan jılkımdı	Yanaklarından öpeyim. Kız kardeşim Karlığacığım, Ormanlar dolusu develeri Sarısu'ya bıraktım Haraya bağlı atlarımı
1220	Jasanğan javğa tapsırdım	Düşmanlarıma bıraktım

- 1225 Kora tolğan koyımdı
Aş bõrige tapsırdım.
Azı tisi balğaday
Jas bõrige tapsırdım.
- 1230 Toksanda atam Toktarbay
Kudiretiñe tapsırdım
Alpısta anam Analık
Biybatımağa tapsırdım.
Şırağım seni, Karlığaş,
- 1235 Karaşas hanımğa tapsırdım.
Jar kosağım kız Kurtka-
Paluvan kızğa tapsırdım
Sender törtev men jalğız
Orman ağaş işinde
- 1240 Sürettey jas buta
Aynalayın, Karlığaş,
Men sordı kimge tapsırdıñ?”
Karındası söyleydi:
“Pul jiberdim bazardıñ
- 1245 Boyağı menen bözine,
Salsa jılkı toktaydı
Arkanıñ köde közine,
Kulak sal, köke, sözime,
Osı barğan sapardan,
- 1250 Jan kökem, esen kelgenşe,
El-jurtın esen körgenşe,
On segiz mıñ ğalamnıñ
Paşası, soğan tapsırdım,
Men kökemdi öziñe!
- 1255 Karlığaş jāne söyleydi:
Basımnan dūniye ötken-di,
Körinbesen közime,
Kulak sal, köke, sözime,
Kökem esen kelgenşe,
- 1260 Ata-anasın körgenşe,
Kalkambısıñ-degenşe,
Men kökemdi tapsırdım
On segiz mıñ ğalamnıñ
Pağışası, seniñ öziñe!
- Ahır dolusu koyunlarımı
Aç kurtlara bıraktım.
Kürek dişi çekic gibi
Genç kurda verdim.
- Doksandaki babam Toktarbay’ı
Allah’a emanet ettim
Altmışta olan anam Analık’ı
Fatma anamıza bıraktım.
Seni canım, Karlığaş,
- Karaşas hanıma bıraktım
Karım olan kız Kurtka’yı
Güreşçi kıza bıraktım
Siz dört kişiniz ben yalnızım
Ormandaki ağaç gibi
- Taze dal gibi
Canım benim, Karlığaş,
Ben garibi kime bıraktın?
Kız kardeşi şöyle der:
Para gönderdim pazarın
- Boyası ile kumaşına
Saldırırsa atlar bekliyor
Arkanın kurtlarına
Kulak as, abim, sözüme
Bu gittiğin seferden
- Ağabeyim sağ salım gelince
Halkını yurdunu sağ görünce
On sekiz bin alemin
Yaratanı olan Hak’a bıraktım,
Ben ağabeyimi kendisine!
- Karlığaş tekrar söyledi:
Başımdan dünya geçmiş gibi
Görünmeseydin gözüme
Kardeşim dinle sözümü,
Kardeşim sağ salım gelince
- Anne-babasını görünce
Yavrum benim deyince
Ben kardeşimi emanet ettim
On sekiz bin alemin
Yaratanı olan kendisine

Karaspan tavın jaylağan
 Bizdiñ kalıñ köp Kıpşak,
 Kökemniñ oñğar saparın
 Jasağan kудay berip bak,
 Aldı-artında süyev jok,
 1265
 Atadan, köke, tudıñ tak
 Siz bar bolsañ köñlim şat.
 Saparıñnan kaytkanşa,
 Aman-esen kelgenşe,
 Men kökemdi tapsırdım
 1270
 On segiz muñ ğalamnıñ
 Padişası- jappar hak!
 Köp kayırıñ tiyedi,
 Janıñda koñısı-sıbayğa,
 Köz salmadıñ, jan köke,
 1275
 Birge tuğan jubayğa.
 Adaldan jiyğan malıñdı
 Zalımdarğa tapsırdıñ,
 Osınıñ köke unay ma?
 Kökem esen kelgenşe,
 1280
 Ata-anası körgeñşe,
 Jalğızımdı tapsırdım
 Bir jaratkan kудayğa!”
 Karlığaş aytıp bolğansın
 Kurtka kelip ne dedi?
 1285
 El jaylağan er edi,
 Zarlı-muñdı köp edi,
 Jalğız uldan ayrılıp,
 Kempir men şal jüdedi.
 Bulañdap kelip janasıp
 1290
 Endi Koblan sultanğa
 Suluv Kurtka söyleydi:
 “İyrevi jok kümisim
 Jasağan koskan belesim,
 Oyn men külisim,
 1295
 Sultanım, sizge bas kosıp
 Keñeyip edi örisim,
 Altınnan sokkan kebisim.
 Segiz ujmak peyişim
 Kavız, kavsar suınday

Karaspan dağında yaylayan
 Bizim kalabalık Kıpçak
 Kardeşimin seferini mübarek eyle
 Yaratan Allah vererek bahtını
 Arkada-önünde kimse yok,
 Kardeşim yapayalnızsın
 Siz olunca gönlüm hoş.
 Seferden dönünce
 Sağ salim gelince
 Ben kardeşimi emanet ettim
 On sekiz bin alemin
 Yaratanı olan yalnız Tanrıya
 Çok hayrı dokundu,
 Yanındaki komşu yakınlarına
 Hiç ilgilenmedin kardeşim
 Birlikte olduğun karınla
 Tek başına topladığın malını
 Hayırsızlara emanet ediyorsun
 Kardeşim bunun doğru mu?
 Kardeşim sağ salim gelince
 Anne-babasını görünce
 Bir tanemi emanet ediyorum
 Tek yaradan Tanrıya
 Karlığaş konuşmasını bitirince
 Kurtka gelip ne dedi?
 Halkının töresini bilen biri idi
 Hasreti derdi çok idi
 Biricik oğlundan ayrılıp
 Anne babası üzülüyordu.
 Nazlana gelip yaklaştı
 Şimdi Koblandı sultana
 Güzel Kurtka şöyle dedi:
 Gümüş kadar parlayan
 Tanrının birleştirdiği eşim
 Eğlencem ile neşem,
 Sultanım, sizinle evlenip
 Sona erdi sıkıntım
 Altın ayakkabılarım
 Sekiz kat yukarıdaki cennetin
 Havuzunda Kevser suyu gibi

1300

Beyiştan şıkkan jemisim,
Arıstanım aman bol,
Osı barğan sapardan
Kiyın bolar kelisiñ.
Jılkı işinde alasıñ,

Cennet bahçesindeki meyvem
Aslanım esen kal
Şu gittiğin seferden
Zor olur dönüşün.
Atlar içinde alacasın,

1305

Kılşañ jündi karasıñ
Ağañ, iniñ seniñ jok
Jeke tuğan darasıñ.
Atam menen enemniñ
Bezip dünüye, malınan,

İnce yünlü karacasın
Ağabeyin, kardeşin yok
Yalnız tek başınasın
Kayın atam ile anamın
Terk ettiği dünya ve malını

1310

Tiridey bezip janınan
Tilep alğan balasıñ.
Süytken bala tatar ma
Atası menen anasın?
Sultanımniñ meñzeymin

Diriyken terk etmişti canını
Böyle doğan oğlunu.
Bu oğul hiç terk edebilir mi
Babasıyla annesini?
Sultanımdan bahsedip

1315

Toktamaska şamasın.
Keter bolsañ, sultanım,
Enekemniñ emip ket
Tösinde eki mamasın.
Sabındasa ağarmas,

Durmayaşıya gücünü.
Gidersen eğer, sultanım,
Kayın anama gidip emiver
Göğsündeki iki memesini.
Sabunlasa da beyazlanmaz,

1320

İştan tuğan karasın,
Kuday kiysık jarattı
Kimniñ tilin alasıñ?
Öz degeniñ bolmasa
Jöñge könbes balasıñ,

Doğuştan esmersin,
Tanrı öyle yarattı
Kimin sözünü dinleyeceksin?
Kendi dediğin olmayınca
Sözü dinlemeyen oğlansın,

1325

Til bilmegen duşpanğa
Jalğız ketip barasıñ.
Koş, sultanım, aman bol,
Äldekanday bolasıñ?
Askar tavdı bel dersifiñ,

Dilini bilmediğin düşmana
Tek başına gidiyorsun.
Elveda, sultanım, esen kal,
Şansın bol olsun?
Büyük dağı bel dersin,

1330

Tayburıl atpen jellersiñ.
Jaksı-jaman deseñ de
Kurtkanıñ kadirin bilersiñ,
Kurtkanıñ sözine senersiñ,
Keşegi ketken Kiyattan

Tayburıl atla koşarsın.
İyi-kötü desen de
Kurtka'nın kıymetini anlarsın,
Kurtka'nın dediğine inanırsın,
Dün gittiğin Kiyatlar'dan

1335

On eki kün burın bararsıñ.
Kazan salğan kos kala,
Kırlı kala, Sırlı der,
Sırlısın burın alarsıñ,

On iki gün önce yetişirsin.
Kazan'ın kurduğu çift şehir
Kırlı şehir, Sırlı şehir diye,
Sırlısını önce alırsın,

1340 Jalğasa bitken janında
 Kaskarlık degen tavı bar
 Basına onıñ şığarsıñ.
 Atıñdı kökke karatıp,
 Kindiginen jaratıp,
 Jata bergin, sultanım,
 1345 Karaman attı kurdasıñ
 Kazanıñ Kırılı kalasın
 Alamın dep ala almas
 Altı kabat orınan
 Karğıtıp işke ene almas.
 1350 Kakpanıñ avzın aşı almas,
 Kayratı jetip tasa almas.
 Tavda jatkan öziñe
 Karaman keler kurdasıñ,
 Katın dep ketken sözine
 1355 Betine sonda soğarsıñ
 Askar tavdı beldiği,
 Azdıñ bar ma teñdigi,
 Kurdastıñ bar ma eldigi?
 Köbiktiniñ eki atı
 1360 Üyirine karay kaşkanda,
 Sol uvakıtta köriner
 Astındağı Burıldıñ
 Kırık üç kündik kemdigi.
 Askar tavdı bel dersıñ,
 1365 Tayburıl atpen jellersiñ,
 Jaksı-jaman kadirin,
 Kurtkanıñ sonda bilersiñ.
 Toksanğa kelgen atamnıñ
 Butında jok ıstanı,
 1370 Tizesine ton jetpey
 Kızılbastıñ elinde
 Karataban bolıp jürgende,
 Sultanım, sonda kellersiñ.
 Alpıska kelgen enemniñ
 1375 Arkan esip, jün tütip,
 Kurt kaynatıp kazanda,
 Kayğımenen kan jutıp

Gittiğın yerin yanında da
 Kaşgar adlı dağı var
 Zirvesine onun çıkarsın.
 Atını göge kaldırıp,
 Göbeğinden yarıp
 Sultanım, yatıverin,
 Karaman adlı yaşıttın
 Kazan'ın Kırılı şehrini
 Alacağım der alamaz
 Altı kat çukurdan
 İçeri hızla giremez.
 Kapısını açamaz,
 Ona gücü yetmez.
 Dağda yattığı kendine
 Yaşıttın Karaman gelir,
 "Hatun" dediği sözünü
 O zaman yüzüne söylersin
 Yüce dağın çevresi
 Senin gibisi var mı,
 Arkadaşın var mı yurdu olan?
 Köbikti'nin iki atı
 Sürüye doğru koşunca
 O zaman belli olur
 Altındaki Burul'ın
 Kırık üç günlük eksikliği.
 Yüce dağa bel dersin,
 Tayburıl adla koşarsın,
 İyi-kötünün kıymetini,
 Kurtka'yı o zaman bilirsın.
 Doksandaki babamın
 Altında yok pantolonu,
 Kabanı dizine gelmez
 Kızılbaşın yurduna
 Yalın ayak yürüyünce,
 Sultanım, o zaman gelirsın.
 Altmıştaki kayın validemin
 Halat büküp, yün tutup,
 Peynir kaynatıp kazanda,
 Sıkıntıdan kan yutup

- 1380 Jürgeninde kellersiñ.
Karıdasıñ Biykeşjan
- 1385 Äbdäستی janında,
Piyalası kolında,
Beldemşesi belinde,
Kızılbastıñ elinde
Şay kaynatıp jürgende,
- 1390 Sultanım, sonda kellersiñ!
Küzgi jerdiñ şıktısı,
Senen kalğan men sorlı
Bir duşpannıñ mıktısı
Alamın dep turğanda,
- 1395 Karañğı üyge salğanda,
Köñilge kayğı tolğanda,
Sultanım, sonda kellersiñ!
Mingen atıñ ak taban
Aytulı ediñ maktağan.
- 1400 Kudanıñ isi köp şıgar
Ölmegenge saktağan,
Alla kosıp, sultanım,
Saparlanıp jol şektiñ
Koş-aman bol, alla jar,
- 1405 Jalgızımdı tapsırdım
Kudanıñ dostı payğambar!
Mergen baylap ok atar,
Uşkan köldiñ kuvına,
İymandı kul keler
- 1410 Kavzı, kavsar suvına.
Bul dünyede kelmeseñ,
Kurtkambısıñ demeseñ,
Kazan jetip bul joldan
Hakka tüzep betiñdi,
- 1415 Arıstanım, jönelseñ,
Jubayım bar dep eske alsañ,
Sultanım, sonda meni izde,
Tabısayık makşarda,
Payğambar tikken tuvında.”
- O zaman gelirsın.
Kız kardeşin Bikes
- Peşkiri yanında,
Piyalesi elinde,
Önlüğü belinde,
Kızılbaşın yurdunda
Çay hazırlayıp koşarken
- Sultanım, o zaman gelirsın!
Sonbaharın ayazı,
Sensiz olan ben garibim
Düşmanlardan en güçlüsü
Evleneyim deyince,
- Karanlık odaya gelince,
Gönlüme kaygı dolunca,
Sultanım, o zaman gelirsın!
Bindiğin atın beyaz ayaklı
Herkes övdüğü birisin.
- Tanrının işi çok galiba
Ölmeyeni koruyan,
Allah birleştiren, sultanım,
Bir maksatla sefere çıktın
Esen kal, Allah’a emanet ol,
- Bir tanemi emanet ediyorum
Allah’ın elçisi Peygambere!
Nişancı nişan tutup ok vurur,
Gölde uçan kuğuya,
İmanlı kulla karşılaşsın
- Kevser sulu havuzunda.
Bu dünyada görmezsen
Kurtkam benim demezsen
Kazan’a gelip bu yoldan
Hakk’a tutup yüzünü,
- Aslanım yönelsen,
Karım var diye hatırlarsan,
Sultanım, o zaman beni ara,
Buluşuruz mahşerde,
Peygamber bayrağının altında.
- İşte o zaman
Annesi gelip ağlar.

Koblandını kuşaktap,
Közdiñ jasın bulaydı.
“On segiz mıñ ğalamğa,

1420

Patşa bolğan, hak jabbar,
Esittiñ be sözimdi?
Jılatpa meniñ özimdi,
On üş jasar Koblandı
Erinbey süyer kezim-di.

1425

Kitaptardıñ işinde
Kırık payğambar atı bar,
Kırda Kiyas payğambar
Oyda İlyas payğambar,
Sizden baska kimim bar?!

1430

Bas-basıña bir jandık,
Dem bermeseñ, biz kaldık.
Askar tavdı bel öttik,
Belden asıp el kettik
Ävliye-arvak salsañ köz

1435

Ata jolın terbettik!
Bir jılkıdan kem şappas
Kelinjan bakkan Burıl at!
Denege ottı darıtpas
Dävit sokkan jalañkat.

1440

Asınğanı janına
Kınabınıñ sabı altın
Ustar jeri sarı altın,
Kınaptan şıksa kıl etken,
Suvırıp alsa jıl etken,

1445

Şübirektey kuvarğan,
Kaytpasın dep tav-tastan
Zaharge salıp suvarğan,
Beldeği altın şar bolat,
Şırağımınıñ şıbın jan,

1450

Jasağan, sağan amanat!
Ak sunkar kus maktansa
O da bir kün kez keler
Kusbeginiñ torına.
Arğımak at maktansa,

1455

O da bir kün kez keler

Koblandı’yı kucaklayarak,
Gözlerini yaş бүрүdü.
“On sekiz bin alemin,

Padişahı olan, Hak Cebbar,
İşittin mi sözümü?
Ağlatma beni,
On üç yaşındaki Koblandı’yı
Tam sevecek zamanım idi.

Kitapların içinde
Kırk peygamberin ismi var,
Bozkırda Kıyas Peygamber
Ovada İlyas Peygamber
Sizden başka kimim var?!

Baş başına bir canlı
Nefes almazsak biz kaldık.
Yüce dağdan düze gittik,
Yamaçtan inip yurda gittik
Evliya ruhları ziyaret edip

Geçmişlerimizden söz ettik!
Attan hiç eksiği olmayan
Gelinimiz beslediği Burul at!
Vücuda kurşun değdirmez
Davut’un yaptığı zırhı.

Taktığı beline
Kınının sapı altın
Tuttuğu yeri sarı altın,
Kınından çıkınca ses çıkaran
Savurunca parlayan,

İşlemeli kumaş gibi
Dönmesin diye dağdan taştan
Koyup savuran
Beldeki altın demir kılıcı,
Yavrucuğumun canı

Yaradan, sana emanet!
Ak şahin sevinisin
O da bir gün düşer
Avcının tuzağına.
Yörük at sevinisin,

O da bir gün düşer

Kalanın kazğan orına.
İklas attı Şaştı Aziz
Osı ketken kozımdı
Tek tapsırdım kolıña,

1460

Kozımdı jıkpa orıña,
Jolıktırma zoriña!
Alpıs jaska kelgende
Koblandıday ul tapkan
O da meniñ sorım ba?

1465

Osı barğan sapardan
Esen barıp, sav kaytsañ,
Egiz tuğan kök koşkar
O da seniñ jolıña!
Egiz tuğan kök bura

1470

O da seniñ jolıña!
Egiz tuğan kök buka
O da seniñ jolıña!
Egiz tuğan kök ayğır
O da seniñ jolıña!

1475

Ölgende körgeñ jalğız ul
Tumadı ma sorıma?!
Osı ketken kozımdı
Allanıñ dostı Muhambet
Tek tapsırdım kolıña!

1480

Köl iyesi, Kambar-ay,
Şöl iyesi, Kambar-ay,
Kambar, öziñ koldasañ,
Koldamaytın kim bar-ay!
Kazanğa kaydan jol kıldıñ

1485

Karaman degen zañğar-ay!
Kala koymas Burıl at
Katar şapkan jarıstan.
Jav izdedi jalğızım
Jakın emes, alıstan.

1490

Kıs bolğanda jılkı ıkpas
Oyğa bitken kamıstan.
Osı ketken kozımdı
Öz kolıña tapsırdım
Ğali attı arıstan!

1495

Kazdığı çukura.
İhlas adlı Şaştı Aziz
Şu giden kuzumu
Senin eline emanet ediyorum

Kuzumu düşürme çukura,
Zorlukla karşılaştırma!
Altmış yaşa gelince
Koblandı gibi oğul doğurmam
Başımın belası mı?

Gideceğın seferden
Sağ salım dönersen
Aynı günde doğan boz koç
O da senin uğruna!
Aynı günde doğan boz deve

O da senin uğruna!
Aynı günde doğan boz boğa
O da senin uğruna!
Aynı günde doğan boz kısrak
O da senin uğruna!

Yaşlanınca gördüğüm bir tanem
Başıma bela olarak doğmadı?!
Bu giden kuzumu
Allah'ın elçisi Muhammed
Emanet ettim eline!

Göl sahibi, Kambar-ey,
Çöl sahibi, Kambar-ey,
Kambar kendin korumazsan,
Korumayacak kim var ki?
Kazan'a gitmek nereden çıktı

Karaman adlı kahraman hey!
Geride kalmaz Burıl at
Beraber yürüdüğü yolda.
Bizi izleyen düşman, biriciğim,
Yakın değil uzaktan.

Kış olunca at gitmez
Ovada biten otlağın yanından
Bu giden kuzumu
Sana emanet ediyorum
Ali adlı aslan!

- 1500 Ayazdı küni aynalğan,
Bulttı küni burılğan
Aykara besik tayanğan.
Dıbısı şıksa oyanğan,
Altınnan besik iygizip,
- 1505 Ak torınğa bölegen,
Ölgende körge köbegen,
El tilegin tilegen
Kabırğam jezdey kayıskan,
Kötergende besikten
- 1510 On savsağım mayıskan.
Tas emşegim jibitken,
Tar kursağım keñitken,
Balapan kazday eritken,
Alsam kolım taldırğan,
- 1515 Stüysem meyrim kandırğan,
Kanımnan şıkkın baldırğan.
Şähzattı kaziret,
Jarılkaş kuditet,
Kızılbaş baska, biz-ümbet,
- 1520 Kozımdı sizge tapsırdım.
Allanıñ dosı Muhambet,
Jalgızıma jardım et!”
Sonda Koblan söyleydi:
“Koy, şeşke, jılama,
- 1525 Jılağanmen bola ma?
Men sapardan kaytkanşa
Ata-anam, el-jurtım,
Tapsırdım endi kudağa!”
Karaman ketti jıyıp kol
- 1530 Koblandıday batırğa
Jıyılıp halık berip kol,
Jılavmen kaldı kempir sor!
Toktarbayday şalıñız
Közi-bası iriñdep,
- Soğuk günde kucakladığım
Bulutlu günde sardığım
Beşiğine dayandığım,
En ufak sese bile uyandığım
Altın beşik yaptırdığım,
- Beyaz kumaşla kundakladığım,
Yaşlanınca gördüğüm bir tanem,
Halk dilemiş dileğini
Kaburgam demir kadar sağlam
Beşikten alınca
- On parmağımı sızlatan.
Taş göğsümü eriten,
Dar içimi genişleten,
Kaz yavrusu kadar bakan
Alsam elimi yoran
- Öpsem de doyamayan,
Kanım olan çocuk
Şahzade hazretleri,
Yaratıcı kudret,
Kızılbaş başka, biz ümmet,
- Kuzumu size emanet ediyorum.
Allah’ın elçisi Muhammed,
Yalnızıma yardım et!”
O zaman Koblan söyler:
“Anneciğim, ağlama artık
- Ağlamayla olur mu?
Ben seferden dönünceye kadar
Anne-babamı, halk-yurdumu
Emanet ediyorum Allah’a!”
Karaman gitti asker toplayıp
- Koblandı gibi yiğitle
Bir araya gelen halk vedalaştı,
Zavallı yaşlı annesi ağlıyordu!
Toktarbay gibi babanız
Gözü kan çanağına dönmüş,
- Ayakları titriyordu,
Zavallı yürüyemedi.
Yolun ortasında ağlıyordu
Koblan arkasına dönmüyordu.
Biriciğime yardım et diye

1535

Jad kıladı kудaydı
Kala berdi kempі-şal
Aruvaktarğa jalınıp!
Koblandı mingen Tayburıl
Şıyrışık atıp oynaydı

Yüce Tanrıya dua ediyordu.
Anne-babası kala kalmıştı
Tanrıya yalvararak!
Koblandı'nın bindiği Tayburıl
Şaha kalkıyordu

1540

Atanday tösi salınıp.
“Ayt, januvar, şu!”-dedi.
Kubılıp Burıl güledi
Tabanı jerge tiymedi,
Kulaktıñ tübi terledi,

Atın önüne dizginleyerek.
“Haydi, canavarım, deh!”-dedi.
Burıl ileriye doğru atıldı
Ayakları yere değmedi,
Kulaklarının arkası terledi

1545

Ter şıkkан sayın örledi,
Köldeneñ jatkan anğardı
Jeroşak kurlı körmedi.
Atına köfli bitkesin,
Batır Koblan söyledi:

Ter çıkınca daha da hızlanıp
Engelin üstünden atladı
Gizli çukuru hissetmedi.
Atının bu başarısıyla rahatlayıp,
Batır Koblan söyledi:

1550

“Äveli Alla-anayım,
Hak jaratkan kудayım.
Üydegi Kurtka jubayım,
Jarım olkı boldı dep,
Jemeymin tipti uvayım.

“Evvela Yüce Allah'ım,
Hakkı yaratan Allah'ım.
Evdeki Kurtka eşim,
Yarım layık olmadı diye,
Hiç merak etmem.

1555

Kurtkajan “tulpar” dep edi,
Aytkan sözін sınayın.
Jayıñ kalay, Burıl at?
Koltıǵında kos kanat,
Üstinde men amanat.

Kurtkacığım tulpar demişti,
Söylediğini sözleri sınayın.
Yerin nasıl, Burıl at?
Koltuğunda çift kanat,
Üzerindeki ben emanet.

1560

Ükili kuyrık, mayda jal,
Sözime meniñ kulak sal.
Altın, күmis kiyat jal,
Lebiziñ seniñ sarı altın,
Üstindegi tügiñniñ

Kuyruğu ve yelesi ince tüylü
Benim sözüme kulak ver.
Altın, gümüş renkli tüylerinle
Senin varlığın bile sarı altın,
Üstündeki yelenin

1565

Jarı күmis, jarı altın.
Jan serigim, Burıl at,
Jılıda tulpar sen ediñ,
Terlemessiñ күn salkın.
Jigitte sunkar men edim,

Yarısı gümüş yarısı altın
Can ciğerim Burıl at
Sürü içinde tulpar sen idin,
Soğuk günde terlemezsın.
Yiğitler içinde şahin ben idim,

1570

Kıdıra jaldı, kıl kuyrık,
Senen ozbas dep edim.
Eki ayaktı, bir bastı
Menen ozbas dep edim.

İpek tüylü, kıl kuyruklu,
Seni kimse geçemez demiştim.
İki ayaklı bir başlı hiçbir canlı
Beni geçemez demiştim.

1575 Bizdiñ avıl ağısta,
 Esebi jok alısta,
 Azulınıñ boyında,
 Jılkıları kamısta.
 Katın Koblan kaldı dep,
 Keşegi ketken Kiyatka
 1580 Koyamısıñ namıska?
 Jan serigim, Burıl at,
 Barıñdı bugün karışta?
 Kasa tulpar at bolsañ,
 Uşkan kustan kalıs pa!
 1585 Kırık küñşilik Kazanğa
 Bir mezgilde jetuge
 Sizdey malğa alıs pa?
 Bul jiberdim bazardıñ
 Boyağı menen bözine.
 1590 Salsa jılkı toktaydı
 Arkanıñ böri közine.
 Jan serigim, Burıl at,
 Sal kulağıñ sözime,
 Kırık küñşilik Kazandı
 1595 Körsetşi bugün közime!
 Körsetpesen közime,
 Onda Kurtka, men munda
 Kalar köñlim öziñe,
 Kuralaydıñ talına,
 1600 Aluva, şeker, balına!..
 Tobılğı saptı kamşimen,
 Tartıp-tartıp jiberdi,
 Tayburıldıñ sanına.
 Jan serigi Burıldıñ,
 1605 Jaman battı janına.
 Janına batpay ne kılsın,
 Karğa, kuzğın toyındı,
 Sanınan akkan kanına.
 Koblandınıñ kamşısı
 1610 Tayburılğa sın battı
 Şıbın janı tım tätti
 Sanına kamşı batkan soñ,

Bizim köyümüz kalmıştı,
 Çok uzaklarda,
 Azulı'nun kenarında
 Atları bağlanmıştı otlakta.
 Korkak Koblan kaldı diye
 Dün giden Kiyat'a
 İddiaya var mısın?
 Can ciğerim, Burıl at,
 Bugün elinden geleni yapmalısın,
 Tulpar at olduğunu göstermelisin,
 Uçan kuştan geri kalma!
 Kırık günlük Kazan'a
 Bir vakitte yetişmek için
 Sizin için zor mudur?
 Para gönderdim pazardaki
 Boyası ile kumaşına.
 Saldır sa atlar bekliyor
 Arkalarından dolaşarak.
 Can ciğerim, Burıl at,
 Sözümü can kulağıyla dinle
 Kırık günlük Kazan'ı
 Bugün gözüme göster!
 Göstermezsen gözüme,
 Orada Kurtka, ben burada
 Birlikte üzüleceğiz
 Kuralay'ın ağacına,
 Helva, şeker, balına!..
 Sapı candan yapılmış kamçıyla
 Yavaş yavaş çekerek vurdu
 Tayburıl'un baldırına.
 Can ciğeri Burıl'ın
 Canını çok acıtmıştı.
 Canını acıtmayıp da ne yapsın
 Karga, kartal doydular
 Baldırından aktığı kanla
 Kobland'ın kamşısı
 Tayburıl'un canını acıtmıştı
 Can çok tatlı,
 Kamçı baldırını acıtınca

Joğarğı erni jıbırlap,
 Tömengi erni kıbırlap
 1615 Tayburıl sonda til kattı:
 “Karağay menen biter tal,
 Kimge kelmes kerimsal.
 Naz bedev atka biter jal,
 Ayamay tarttıñ kamsıñdı
 1620 Batır tuğan Koblan nar!
 Ölmesem de kevdemnen
 Şığa jazdadı şıbın jan,
 Kızılbastıñ şähärine
 Munşa boldıñ ıntızar!
 1625 Ata, anadan jalğız tak
 Jalğızdık kegin menen al.
 Tört ayağım teñ jorğa,
 Tizginim tartpay sal jolğa,
 Üstimde sen esende,
 1630 Astıñda özim amanda,
 Kajuv bar ma men sorğa?!
 At kılıp täñrim jarattı
 Sen sekildi sığayğa.
 Kısılğan jerde er jigit,
 1635 Bir täñirge jılay ma?
 Kırık küñşilik Kazanğa
 Bir mezgilde jet deysiñ
 Uşkan kuska ofıay ma?!
 Kiyın da bolsa, Koblandı er.
 1640 Kiynalarımın, kayteyin,
 Uvağadañız solay ma?
 Namazdiger ötkenşe,
 Namazşamğa jetkenşe,
 Kazannıñ Sırlı kalasın
 1645 Körsetpesem köziñe,
 Tüsirmesem jüziñe
 Jan serigiñ Burıldı
 Sol jerde şal kудayğa!”
 Buğan Koblan kuanıp:
 1650 “Şırağım Burıl, şu!”- dedi,
 Kubılıp Burıl güledi,

Üst dudağı titreyip
 Alt dudağı kıpırdap
 Tayburıl o zaman konuştı:
 “Çam ağacından olur dal,
 Kimseye nasip olmaz.
 Kısır attı tüy biter
 Acımadan vurdun kamçıyı
 Kahraman doğan güçlü Koblan!
 Ölmesem de az kalsın
 Çıkıverecekti biricik canım,
 Kızılbaş şehrine
 Neden gitmek istedin!
 Anne-babanın tek çocuğusun
 Yalnızlığın öcünü benden al.
 Dört ayağım birbirine denktir,
 Dizginimi rahat bırak çekme,
 Üstümde sen rahat olunca,
 Altında ben sağlam olunca,
 Yorulur muyum hiç ben?!
 At olarak Tanrım yarattı seni
 Senin gibi çekik
 Zorlandığı zaman er yiğit,
 Bir Allah’a yalvarır mı?
 Kırk günlük Kazan’a
 Bir anda yetiş diyorsun
 Uçan kuşa da acaba kolay mı?!
 Zor olsa da Koblandı er.
 Zorlanırım ne yapıyım,
 Söz vermişiniz madem, değil mi?
 İkinci vakti geçince
 Akşam vaktine girince
 Kazan’ın Sırlı şehrini
 Göstermezsem gözüne,
 Düşürmezsem yüzüne
 Can yoldaşın Burıl’ı
 O yerde kurban et!”
 Buna Koblan sevindi:
 “Canım, Burıl, deh!”-dedi,
 Burıl giderek daha çok hızlanır

- 1655 Tabanı jerge tiymedi,
Tav men tastı örledi,
Tört ayaktı sermedi,
Kulaktıñ tübi terledi,
Ter şıkkın soñ örledi,
Adırdı közi körmedi.
Köldeneñ jatkan kök tastı
Tiktep tiygen tuyaqı
- 1660 Saz balşıktay iyledi.
Karaşa emes kavıs-tı,
Kofıravlatıp davıstı,
Jakın kıldı alıstı
Bersin kimge namıstı,
- 1665 Kün töbeden avmay-ak
Tüzedi Burıl şabıstı
Kos kulağı tigildi,
Kölge bitken kamıstay,
Tüs avğan soñ бүгildi,
- 1670 İylevi jetken kayıstay.
Baylavlı malday şeşildi,
Tört ayağın kösildi,
Äbire sımday esildi.
Keşegi ketken kosıñğa
- 1675 Jetemin dep Koblandı
Jok edi tipti esinde.
Bulandağan Burılmen
Artık tuğan Koblandı
Añkıtıp jetti besinde.
- 1680 Kol soñında baradı,
Kara Bukan- javrınşı,
Bukanğa keldi:-“arma!”-dep,-
“Aldında kisi bar ma?”-dep.
Kara Bukan söyledi:
- 1685 “Jılkı işinde alanı,
Joktap edik Koblan balanı,
Atı kalar deymisiñ
Özifnen ülken ağanı?!
Osınay beldiñ astında
- 1690 Kosdävlet ketip baradı.”
- Ayağı yere değmez,
Dağ taşları geçti,
Dört ayağıyla fırladı
- Kulağın arkası terledi,
Ter çıkınca da hızlandı,
Tepeyi gözü görmedi.
Önündeki boz renkli taş
Değip parçalandı ayağı
- Sarı toprak gibi ezdi.
Ekim değil Kasım idi,
Zil gibi sesiyle
Uzağı yakın kıldı
Kime versin namusunu,
- Güneş tepeden gitmeden
Hızlandırdı Burıl koşmayı
İki kulağı dikildi
Gölde olan kamışlar gibi,
Öğleye doğru бүкүldү
- Hazır olan ip gibi.
Bağlı hayvan gibi çözüldü
Dört ayağını hareket ettirdi
Örölmüş bakır tel gibi.
Dün yola çıkan orduya
- Yetißeceğim diye Koblandı’nın
Aklından bile geçmedi.
Nazlanan Burıl ile
Yiğit doğan Koblandı
Öğleyin geldi nefes nefese.
- Ordunun sonuna gelerek
Kemikçi Kara Bukan’a
Geldi selam diyerek
Önünde biri var mı diyerek.
Kara Bukan söyledi:
- At içinde alasını
Yok sanmıştık Koblan çocuğu
Adı kalır diye sanma
Kendinden büyük ağabeyin?!
Şu tepenin altında
- Kosdävlet gidiyordu.

- 1695 Tayburıl attı kutırtıp,
Oğan da keldi sıptırtıp.
“Ülken ediñ-arma!”-dep,-
“Aldıñda kisi bar ma?” –dep,
- Ol da aytadı, alanı,
Kılşık jündi karanı.
Joktap edik erteden
Koblandı sındı balanı.
Osınav beldin astında
- 1700 Akkozi ketip baradı.
Tayburıldı kutırtıp,
Oğan da keldi sıptırtıp.
“Ülken ediñ-arma!”-dep,-
“Aldıñda kisi bar ma?” –dep,
- 1705 Ol da aytadı, alanı,
Kılşık jündi karanı.
Adastı dep oylap ek
Koblandı sındı balanı.
Tayburıldı kutırtıp,
- 1710 Oğan da keldi sıptırtıp.
“Ülken ediñ-arma!”-dep,-
“Aldıñda kisi bar ma?” –dep,
Karakozı söyledi:
“Alıstan aykın köringen
- 1715 Jılkı maldıñ alası,
Ağınnan köp-ti karası,
Oñdasa kудay sapardı
Bendenin bolmas şarası
Kızıl tildi söyletken
- 1720 Kavsırma jaktıñ arası.
Jetken-di dep oylaymın
Öz köñlimşe şamasın,
Keşegi koñgan mezgilden,
Şapkannan beri, sırağım,
- 1725 Köringen jok közime
Kurdasıñnıñ karası”.
Köktem mezigil bolğanda
Kökten kuyğan tamşıday,
Şeber kızdıñ kolında
- 1730 Tayburıl atı kudurtup
Tam önünde durdurdu.
Benden büyüksün,- selam diye,
Senden başka büyük var mı diye.
- O da söyledi elasını
İnce tüylü karasını.
Yok sanmıştık gerçekten
Koblandı gibi oğlanı.
Şu tepenin altında
- Akkozi gidiyor.
Tayburıl atı kudurtup
Tam önünde durdurdu.
Benden büyüksün,- selam diye,
Senden başka büyük var mı diye,
- O da söyledi elasını
İnce tüylü karasını.
Kayboldu diye düşünmüştük
Koblandı gibi oğlanı.
Tayburıl atı kudurtup
- Tam önünde durdurdu.
Benden büyüksün,- selam diye,
Senden başka büyük var mı diye,
Karakozı şöyle dedi:
Uzaktan açıkça görünen
- Sürü içinde elası,
Akından çok idi karası
Açık etse de Tanrı yolunu
İnsanın yok çaresi
Kırmızı dili söylettiler
- İki yanak arasındaki.
Yeter diye düşünüyorum
Bana göre gücün,
Dünkü yola çıktığın zamandan,
Koştuğundan beri, yavrum,
- Görünmedi gözüme
Arkadaşlarımnın suratı.
İlkbahar gelince
Gökten yağın su damlası gibi
Mahir kızın elinde

- Baldağı altın kayşıday,
Karamanday kurdasıñ
Ketip kaldı degen soñı.
Bulañdağan Burılğa
Tağı da bastı kamşını-ay.
- 1735 Nayzası avmay kolınan
Juldızı tuvıp ofınan,
Koblandı sonda şul!-dedi,
Kubılıp Burıl güledi
Karamannıñ soñınan.
- 1740 O da ketip kalıptı
Üzdik ozıp kolınan.
Beti kaytpay baradı,
Sapar etken jolınan
Tayburıldı gületip,
- 1745 Kelip jetti soñınan.
Koblandı jetip söyledi:
“Bolğanıñ ba, dosım-ay?!
Maktağan atıñ osı ma-ay?
On eki künde kellersiñ
- 1750 Meniñ bugün keşte tikken kosıma-ay!
Jağalay tavdıñ tatırı-ay,
Jarasar tikken şatırı-ay
Anav küni katın dep
Karamay ketken, batır-ay!
- 1755 Kördiñiz be, Karaman?
Katınnıñ bakkan atın-ay!
Katın da bolsa, bildiñ be?
Kurtkanıñ asıl zatın-ay!
Katınnıñ bakkan atı ozıp,
- 1760 Kapıda kalma, batır-ay!
Jürmeysiñ be, Karaman,
Üş kün keyin soñ kalıp
Men de ozıp baramın.
Kalsañ, ölip yakın-ay!”
- 1765 Koblandı gülep jöneldi
Köp kiyatka karamay.
Kalıñ kiyat-köp kosın
Bäri kaldı artında
Biri eruge jaramay.
- Kabzası altın makas gibi
Karaman gibi arkadaşın
Gelmeyecek dedikten sonra.
Nazlanan Burıl’a
Tekrar vurdu kamçısı ile.
- Kabzayı düşürmeden elinden
Bahtı açık olduğundan,
Koblandı o zaman deh! dedi.
Burıl daha çok hızlandı
Karaman’ın arkasından.
- O da gitmişti ordudan
En önde rüzgar gibi.
Arkasına bile bakmadan
Sefere gittiği yoldan
Tayburıl’ı hızlandırarak,
- Peşinden gelip yetişti.
Koblandı yetişip şöyle der:
Oldu mu, arkadaşım, hey?!
Övdüğün at bu muydu?!
On iki günde ancak gelebildin
- Akşam diktiğim çadırım, hey!
Dağlardaki ağaçlar, hey!
Çadırlar evler hey!
Geçen günü kadın diye
Bakmadan giden yiğit, hey!
- Gördünüz mü, Karaman?
Kadının beslediği atı, hey!
Kadın olsa da bildin mi
Kurtka’nın asıl kişiliğini!
Kadının beslediği atı geçerek
- Kapıda kalmayasın yiğit hey!
Gelmez misin Karaman,
Üç gün sonra ben çıkıp
Sana yetişirim.
Gecikirsен ölümün olur.
- Koblandı daha da hızlandı
Kiyatlara bakmadan.
Bütün Kiyat çok asker
Hepsi arkada kaldı
Hiçbirisi işe yaramadan.

1770

Sonda Burıl güledi,
Tabanı jerge timedı,
Köldeneñ jatkan kök tastı
Tiktep tigen tuyağı
Saz balşıktay ileği.

O zaman Burıl fırladı
Ayağı yere deĝmedi,
Önündeki boz renkli taşı
Toynağıyla deĝerek
Sarı toprak gibi ezdi.

1775

Amanbaydıñ ak tiken,
Burıl asıp jöneldi.
Karsı kelgen kabaktan,
Karğıp basıp jöneldi.
Señgir-señgir tavlardan

Amanbay'ın ak dikenine
Burıl basarak fırladı.
Tam karşıdaki tepeye
Atlayarak fırladı.
Yüce yüce daĝları

1780

Sekirte basıp jöneldi.
Ol töbe men bul töbe,
Bavırı şubar kök töbe,
Onan da ötip jöneldi.
Kamıstınıñ kazdı köl

Uçarcasına atladı.
O tepe ile şu tepe
Kardeşi boz tepe
Ondan da geçti fırladı.
Kamışlı'nın kazlı gölü

1785

Koĝalıñ kılı köl,
Şegendiniñ jeldi köl,
Şaĝalalı şalkar köl
Kızğıştınıñ Kızdıköl,
Kumıra, Kotan, kos kölden.

Koĝalı'nın kuĝulu gölü,
Şegendi'nin rüzgarlı gölü,
Martılı'nın aydın gölü,
Kızğıştı'nın Kızdıköl,
Kumıra, Kotan çift gölden.

1790

Aynalası bes kölden,
Bärinen ötip jöneldi.
Küderiniñ belinen,
Besinde ötti döñinen.
Barlı-barlı, barlı tav,

Etrafındaki beş gölden
Hepsinden geçip gitti.
Küderi'nin belinden
Öĝleyin geçti tepesinden.
Yüksek yüksek daĝ

1795

Bası biyik karlı tav,
Kan jaylaĝan Karatav,
Biy jaylaĝan Alatav,
Onan da ötip jol şekti-av,
Tüye moynak iyir tav,

Tepesi karlı daĝ,
Han mekan ettiĝi Karatav,
Beyler oturan Alatav
Ondan da geçip yola düştü
Deve hörgücü gibi daĝ,

1800

Kız emşekti süyir tav.
Atasu men Manaka.
Mal ottavĝa otı aşı
İşeyin dese suvı aşı,
Munan-daĝı jol şekti.

Kız memeli çift daĝ
Atasu ile Manaka.
Mal beslemek için otu acı
İçilen suyu da acı,
Bundan sonra'da yola düştü.

1805

Kampay-kümpey kasınan,
Jem, Temirdiñ basınan,
Kalbaĝaylı şölderden,
Kaskaldaktı kölderden,

Çakır çukur giderken,
Cem demirin başından,
Yatkın çöllerinden,
Martılı göllerinden,

- 1810 Askar-askar belderden,
Aydın şalkar kölderden
Kan sasığan jerlerden,
Tobılǵılı Nuradan,
Seksevildi jıradan,
Bayalıştı kumayttan,
- 1815 Büldirgendi sıñayttan
Jalǵız şavıp jol şekti.
Astına mingen Burıl at
Javatın künde kürkirep,
Jañbırday teri sirkirep,
- 1820 Kubılıp oynap jer bastı.
Aldıñǵıdan artkı ayak
Sınık süyem kem bastı.
Jalǵasa uşkan koñız kaz
Tozañınan adastı.
- 1825 Askar tavdı bel edi,
Bir şavıp, bir jeledi,
Kubılıp oynap jer basıp,
Döñgelenip keledi.
Sadaktıñ bavı sartıldap,
- 1830 Masatıdan şalbardıñ
Sala kulaş balaǵı,
Altındı zermen kömkergeñ,
Jel sokkanday jalpıldap,
Beleñnen astı bıkıldap.
- 1835 Tozañı şıktı burkıldap,
Attıñ jolı kazıldı.
Umtılǵanda kısılap
Bes juz kulaş jazıldı.
Burıl kökke sekirdi,
- 1840 Omıravda teri köpirdi,
Şaba-şaba şatıldı,
Tabanı tiyip uşkan tas,
Kızılbas miltık oǵınday
Aspan kökke atıldı.
- 1845 Takiyaday körmedi
Ustindegi batırdı.
Bulañdağan Burıldıñ
- Büyük büyük tepelerden
Aydın, berrak göllerden
Kan kokulu yerlerden,
Çam ağaçlı Nuradan,
Kuru kuru yerlerden,
Çöl gibi kumlardan,
- Böğürtlenli tepecikten
Tek başına yola çıktı.
Altındaki Burıl at
Şimşek gibi hızlanıp
Yağmurdan ıslanırcasına terleyip
- Yerinde duramayıp tepiniyordu.
Arka ayaǵı önünde kinden
Birkaç adım atmıştı.
Yanında uçmaya çalışan kaz
Toz içinde kalmıştı.
- Yüksek daǵlı bel idi,
Bir koşuyor, bir duruyor,
Yerinde duramayıp tepinip,
Döndü durdu yuvarlandı.
Yayının baǵı şart şart edip,
- İyi kumaşından şalvarı
Tam tamına bir kulaç paçası,
Altınla süslenmiş,
Rüzgar gibi esip,
Yamaçtan geçti hızlanarak.
- Tozu dumana kaptı,
Atın yolu kazıldı.
Hamle yaptıǵında
Beş yüz kulaç yol yürüdü.
Burıl gökyüzüne uçtu,
- Göğsündeki teri köpürdü,
Giderek hızlandı,
Tabanı yere deǵıp uçan taş,
Kızılbaşın tüfeǵindeki oku gibi
Gök yüzüne yükseldi.
- Takke kadar görmedi
Üstündeki yiǵidi.
Hızlanan Burıl'ın

- Mañdayınan maşat bar,
Maral işse tavsılmas.
- 1850 Kuyrığında kudık bar
Kulan işse tavsılmas.
Aranday avzın aşadı,
Ayağın top-top basadı,
Bir töbeniñ tozañın
- 1855 Bir töbege kosadı.
Keşke taman Tayburıl
Jın kakkanğa usadı,
Kunan menen kuljanıñ,
Uzatpay aldın tosadı.
- 1860 Köl jağalay otırğan,
Kök kutanmen karabay
Köterilip uşkanşa,
Belinen basıp asadı.
Duvadak pen jek kaldı,
- 1865 Älde ötirik, älde şın
Ak suñkar men ılaşın,
Ölgen kustı jep kaldı.
Ebelek uşpas elsizden,
Köbelek uşpas kölsizden,
- 1870 Kula miday şölderden,
Adam jurmes jerlerden,
Batpak ılay kölderden,
Askar-askar belдерден
Jalgız şavıp jol şekti.
- 1875 Ümitin üzip keledi
Karaspan tavdı jaylağan
Kalıñ kıpşak elderden.
Namazdiger ötti endi,
Namazşamı, jetti endi,
- 1880 Koblandı men Burıldıñ
Uädesi bitti endi.
Körine me şähär dep
İlgeri karap kütken-di,
Sol uvakıttar bolğanda,
- 1885 Beles-beles bel kördi,
Bel astında el kördi.
- Alnında izi var,
Geyik içse tükenmez.
- Kuyruğunda çukur var
Katır içse tükenmez.
Ahır kadar kocaman ağızını açtı
Ayağıyla yeri eseledi,
Bir tepenin tozunu
- Bir tepeye çıkardı.
Akşamleyin Tayburıl
Bir deli gibi oldu,
Kunan ile kuljanın
Uzaklaşmadan önden bekler.
- Göl kenarında oturan,
Gök kuğu ile martı,
Hazırlanıp uçunca
Üstünden atlayarak koştu.
Yabani kuşu gibi tek başına
- Belki yalan belki doğru,
Ak kartal ile lâçın
Ölen kuşu yiyiverdi.
Ot bitmeyen yerlerden,
Kelebek uçmaz göllerden
- İssız çöllerden,
İnsan geçmeyen yerlerden,
Toprak balçıklı göllerden,
Yüksek yüksek tepelerden
Yalnız yellenip gitti.
- Umudunu yitirip
Karaspan dağında yaylayan
Kalabalık Kıpçak ülkesinden.
İkinci vakti geçince
Akşam vakti girince
- Koblandı ile Burıl'ın
Ümidi bitmişti sonunda.
Şehir ne zaman görünecek diye
İleri bakıp bekliyordu,
Zamanı gelince
- Büyük büyük tepe gördü,
Tepenin yanında bir il gördü.

	Bidayıktı aktatır Aktı, bozdu koy yatır, Tiktep şavıp kalağa	Buğday tarlasından Ak kara koyunlardan geçerek Doğru şehre yönelip
1890	Koblekem kele bul yatır. Kulannan attı kodıktı, Kölden tarttı borıktı, Jetemin dep torıktı, Namazşamnın kezinde,	Koblandı geliyor. Atını hızla koşturarak Göl üzerine uçarcasına atlayarak Yetişmeyeceğim diye korktu Akşam vaktinde
1895	Bes ağaştın tübinde, Kazannın alğan jılkığa Ağını kattı Burılmen, Añkıtıp kelip jolıktı. Kökalalı köp jılkı,	Beş ağacın dibinde, Kazan'dan aldığı sürü ile Hızla gelen Burıl ile, Koşarak gelip karşılaştı. Alaca pek çok at,
1900	Böri kulak en jılkı, Guletip jılkını aladı, Aykaylap jiğan köp jılkı Bir uvıs bolıp kaladı. Jılkını jönge şığarıp,	Kurt kulaklı pek çok at, Peşinden koşup yakaladı Gürültüye pek çok at Bir müddet kala kaldı. Atını görünecek yere bıraktı,
1905	Kazannın Sırlı kalasın Kayta aynalıp şabadı. Betine kalkan daldalap, Şähärına şaptı: "allalap!". Kalanın avzın şaıdatıp,	Kazan'ın Sırlı şehrine Tekrar dönüp geldi. Yüzünü kalkanla saklayarak Allah, Allah! Diye şehre yöneldi. Şehir önünü toz duman edip,
1910	Kakpadan atın karğıtıp, Kindikten oğın sırgıtıp, Tuvırlığın tokım kıp, Keregesin otın kıp, Mal şığarmay dalağa,	Kapıdan atına atlayıp, Ahırdan ok gibi çıktı Bezlerini koşum takımı yapıp Çadır direklerini odun yapıp Mal çıkarmadan ortaya
1915	El şığarmay salağa, Jav betinde jad kılıp Jeti kâmil babağa, Ötirik emes, jan ağa, Kazannın Sırlı kalasın	Halkı çıkarmadan dışarıya Düşman elinde yad edip Yedi kamil babaya, Yalan değil canım ağa, Kazan'ın Sırlı şehrini
1920	On eki kün degende Jalğız jandı kutkarmay Aydap şıktı dalağa. Kulak salmay şavıp-tı Bes uvakıttı azanğa,	On iki gün içinde Bir canlı bile bırakmadan Dışarıya attı hepsini. Dinlemeden koştı Beş vakit ezana karşı,
1925	İytelgi kustın tırnağın	Akbaba kuşun tırnağını

	Mıñ san karğa jazar ma? Sırlı kalanı aladı, Adamın jöñge saladı. Kalanıñ kiğaş kasında,	Bir karga açabilir mi? Sırlı şehrini ele geçirir, Halkı bir tarafa yönlendirip Şehrin etrafını dolaşıyor,
1930	Kaskırlı tavdıñ başına Bulañdağan Burılmen Batır Koblan şığadı, Kurtkanıñ sözün sınadı. Jan-jakka közin saladı,	Kaskırlı dağının başına Yerinde duramayan Burıl ile Yiğit Koblan çıktı, Kurtka'nın sözünü dinledi. Etrafa göz gezdirdi,
1935	Batırdıñ közi şaladı, Kalıñ kiyat, köp kosın On eki kün degende Olar da kelip kaladı. Özi jatkan Kazannıñ	Yiğidin gözü kamaştı Tüm Kıyat bütün dünya On iki gün geçince Onlarda gelip yetiştirler Kendisinin bulunduğu Kazan'ın
1940	Kırık mıñ koldı äskermen Altı kabat orınan, Karğıtıp işke ene almay, Kakpanıñ avzın aşı almay, Kayratı jetip tasa almay,	Kırk bin tümen askerle Altı katlı yerdën Kahrolası yere girmeden Kapısını açamadan Gücü kalmayıp yapamadan
1945	Üş kün turıp sırtında Boldıra almasay bolğan soñ, Endi atına minedi, Minip alıp atına Tavda jatkan batırğa	Üç gün durup dışarıda Yapmayacağını anladıktan sonra Şimdi atına biner, Biniverip atına Dağdaki yiğide
1950	Karaman özi keledi. Kelip söyley beredi: "Aybaltam taska ötpeydi, Jamandar sözdi kekteydi, Jürmeymisiñ, kurdasım,	Karaman kendisi gelir. Gelip de söyleyiverir: Baltam taşı keşmedi, Kötüler sözü yutmadı, Arkadaşım yürüsene,
1955	Kızılbastıñ eline Sensiz küşim jetpeydi!" Sonda Koblan söyledi: "Askar ma eken, jal ma eken? Arğımak pa eken, at pa eken?"	Kızılbaşın kentine Sensiz gücüm yetmez O zaman Koblan söyler Dağ mı tepe mi? Tulpar mı at mı?
1960	Şeker me eken, bal ma eken? Er buzbağan kamaldı Katın buzğan bar ma eken? Mal saldım bazar bözine, Salsa jılkı toktaydı	Şeker mi bal mı? İnsanın yıkamadığı kaleyi Yıkan kadın var mı? Mal sattım pazar fiyatına, Bekler atlar saldırırsa
1965		

- Arkanıñ böri közine,
Erdi katın dey me eken
Ne dep ayttıñ özime?
Sen bir aytpay üç ayttıñ,
Kelmedi me kezine?
- 1970
- Körinbe meniñ közime,
Neşe batır bolsañ da,
Üyde kalğan Kurtkanıñ
Satsa almaymın özine.
Özi tügil Kurtkanıñ,
- 1975
- Sağınğanda almaymın
“Kalkamjan”-degen sözine.
Koblandı bul sözdi aytkasın,
Karaman kurdas ökpelep,
Körmeymin dep jer tepkilep
- 1980
- Naza bop kaytıp jöneldi.
“Alsam, munı alarımın,
Almasam, ölip kalarımın,
Katınıñnıñ batırınıñ
Jür me ediñ äli de kekti”,-dep.
- 1985
- Jaya ma emes, jal-dı dep,
Şeker de emes, bal-dı dep,
Bir katınıñnıñ tilimen
Kurdasım köñli kaldı dep,
Arşın bastı Burılmen
- 1990
- Añkıtıp jeldi soñınan,
İs keledi kolınan.
Bılkıldap Koblan jeledi,
Soñınan jetip keledi.
Koblandı batır kelgesin,
- 1995
- Sıbağamdı berdiñ dep,
Karaman kurdas küledi,
Kuvangannan batırdıñ
Töbesi kökke tiyedi.
Karaman, Koblan kosılıp
- 2000
- Kosıñğa kelip enedi.
Ordıñ şığıp basına,
Kalanıñ kelip kasına,
Koblandıday batırdıñ,
Tayburılğa söyledi:
- Arkasında gözü kalmasın
Erkeğe kadın mı dedin
Bana ne diye söyledin
Sen bir değıl üç dedin
Kendine geldin mi?
- Görünme benim gözüme,
Ne kadar yiğıt olsan da
Geride kalan Kurtkam’ı
Satsa almam kendime
Seni değıl Kurtkan’ı
- Özlediğimde almayacağım
Sevgilim, diyen sözüne.
Koblandı bu sözü söyleyince,
Karaman arkadaş üzülp,
Görmeyeceğim diye kendisine
- Tekrar geri döndü
Alsam bunu alırım,
Almazsam, ölürüm,
Kadının sözü ile,
Hala bana düşman mısın?
- Deve hörgücü değıl tüyü de değıl
Şeker de değıl bal da değıl,
Bir kadının sözü ile
Kardeşinin kalbini kırdın diye,
Kocaman başlı Burıl ile
- Takip ederek peşinden geldi
Elinden iş geldi.
Nazlı nazlı koşarak Koblan,
Arkadan yetişip geldi.
Koblandı yiğıt gelince
- Ona karşılık verdin diye,
Karaman kardeş gülümsedi,
Mutlu olan kahramanın
Başı göğe erdi.
Karaman, Koblandı beraberce,
- Tabura geldiler.
Çukurdan çıkıp başına
Şehrin gelip yanına,
Koblandı gibi yiğıdin
Tayburıl’a şöyle dedi:

2005

“Tulparım, sağan aytayın,
Salsañ kulak sözime,
Salsa jılkı toktaydı,
Arkanıñ böri közine,
Jaya kanday, jal kanday?

Tulparım sana diyorum ki,
Dinle benim sözümü,
Yılkı bekliyor saldırırsa
Arkasında gözü kalmasın
Taban nasıl horgüç nasıl?

2010

Şeker kanday, bal kanday?
Ekevimiz joldas bolğalı
Bugün emes, birtalay.
Anañız tulpar devşi edi,
Kalmaktıñ tereñ kazdırğan

Şeker nasıl, bal nasıl?
İkimiz arkadaş olalı
Bugün değil epeydir.
Anneniz Tulpar demişti,
Kalmuklara derin kazdırdığı

2015

Altı kabaat orınan,
Jetinşi kabaat kalağa,
Karğıtamın, Burılıım,
Karğımısıñ, jay kanday?”
Joğarğı erni jıbırlap,

Altı katlı çukurdan
Yedi kat üstündeki şehre
Atlarım, Burılıım
Atlayabilir misin, yeri nasıl?
Üst dudağı titreyip

2020

Tömengi erni kıbırlap,
Ernimenen sıbırlap,
Sonda Burıl söyleydi:
“Artıñda kaldı elifiz,
Boldı ma mende kegiñiz?

Alt dudağı kıpırdayıp
Dudaklarıyla fısıldayarak
O zaman Burıl söyledi:
Arkanızda kaldı yurdunuz
Aldınız mı intikamınızı?

2025

Anamız Kurtka degen soñı,
Satılmaydı terimiz.
Köñilde jok kirimiz,
Kısılgan jerde dem bersin,
Jılkışı Kambar pirimiz.

Annemiz Kurtka dedikten sonra,
Satılmayacak derimiz.
Buna emindir kalbimiz,
Zorlandığım zaman destek versin
Kambar ata pirimiz.

2030

Köñiliñe alsañ koymaysıñ
Kaysar Koblan şerimiz.
Salğan kolkañ sol bolsa,
Koblandı sındı erimiz,
Karğısam, karğıp köreyin,

Kafana taktıysan vazgeçmez
Kahraman Koblan aslanımız.
İstedğin şey bu ise
Koblandı gibi kahramanımız,
Atlayacaksan atlayayım

2035

Karğı almasam, öleyin,
Tävekel etip köriñiz”.
Munı estip Koblan,
Burıl atka “şu!”-dedi,
Büktele berip jazılıp,

Atlayamazsam öleyim,
Allah’a tevekkül edin.
Bunu duyan Koblan,
Burıl ata deh dedi
Ayaklarını büküp Burıl

2040

Burılı bulkıp güledi,
Altı kabaat orınan
Jetinşi kabaat kalağa
Koyanday ırğıp jöneldi.

Hızla ileri atılıp fırladı,
Altı kat yerinden
Yedinci kattaki şehre
Tavşan gibi atladı.

	Ortasına şähäriniñ	Şehrin tam ortasına
2045	Burıl barıp top etti, Jerdiñ şańı burk etti, At tuyağı tigen jer Tesile jazdap solk etti. Kalağa Koblan kirgesin,	Burıl yere kapaklandı Etraf toz duman oldu Toynaklarıyla tepinip Topraktan ses çıkardı. Koblandı kalabalığa karışınca
2950	Erligimen kirip ketkesin, Bala da bolsa kelbetti. Ene almay kaldı Karaman, Ordıñ sırtın aynalıp, Mañday şıp-şıp terledi	Kahramanlığıyla tanınıp Oğlan olsa da yakışıklıydı. İçeriye girmekte zorlanarak Çukurun dışından dönerken Alını şıpır şıpır terledi
2055	Ene almağasın kinalıp. Köp äskerdi körgesin, Jav ekenin bilgesin, Şähäri jurtı jiynalıp, Kazan hanı bas bolıp,	İçeriye girmekte zorlanarak. Çok askeri görünce Düşman olduğunu görünce Şehrin halkı toplanıp Kazan hanı baş olup
2060	Urisvğa saylanıp, Jatır eken jiynalıp. Arkada bar böriköz, Jaksıda ğoy tävir söz, Nege umıtsın körgen köz?	Savaşmaya hazırlanarak Bekliyormuş toplanıp. Arkada kurt gözü kadar yer var Yerinde doğru söz Niye unutsun gördüğü göz?
2065	Arıstan tuğan Koblandı Köp äskerge keldi kez. Arıstan tuğan Koblandı, Köp äskerge kelgende Kırık mıñ attı kızılbaş	Aslan doğan Koblandı Çok askere geldi sıra Aslan doğan Koblandı Çok askere gelince Kırk bin atlı Kızılbaş
2070	Kolına jasıl tu alıp, Arıstan tuğan Koblandı Ak bilegin sıbanıp, Köñili tasıp keledi Javdı körıp kuanıp.	Eline yeşil bayrak alıp, Aslan doğan Koblandı Ak bileğini sıvayıp İçi kabarıp taşıdı Düşmanı görüp sevinerek.
2075	Sol uvakıtta aldınan Kara kaska at mingen, Kuyrık, jalın şart tüygen, Aldına dabıl töñkergen, Artına savıt böktergen,	O zamanlar önünden Alacalı karacalı ata binen Kuyruk, yelesini bağlayan Önüne davul dövdüren Arkasına zırh giydiren,
2080	Alamanğa dem bergen Azdı köpke teñgergen, Kara börik kalpayğan,	Halkına can veren Azı çok yapan Siyah börk başında

- 2085 Kayratımen mal jayğan,
“Men sonday!”-dep daldayğan,
Kıska künde kırık şapkan,
Teri tondı teris artkan,
Kızılbaska jan tartkan,
Kazak dese ot atkan,
Kabağına kar katkan,
- 2090 Kirpigine muz katkan,
On eki künde bir jatkan,
On üç künde bir tatkan,
O da aytulı er edi,
Kızılbastıñ eli edi,
- 2095 Kudaydan duşpan surağan,
Jav körmese kuvarğan,
Nayzanıñ ustar jerine
Kolıma jumsak bolsın dep,
Toptap barkıt orağan,
- 2100 Şın kahaına kelgende
Javğan karday borağan.
Suda bolar sarı sazan,
Moldalar aytar bes azan,
Ülkendete jolımen:
- 2105 “Kaşpa, bala, kaşpa”,-dep
Aldınan şıktı er Kazan.
Han şıkkansın kim kalsın?!
Hannıñ ulı Karavıl,
Bektıñ ulı Bekevul,
- 2110 Han jigit Jasavıl,
Han kasında kaydaktar,
Katın jok boydaktar,
Otız töre kızılbas,
Üy basına on somnan
- 2115 Jıyıp jegen beybaktar,
Mısık kulak mılık kolında
Kara sunkar koyında,
Bäygeden kelgen döneni,
Bul şahbazdıñ gözeli,
- 2120 Talay batır umtılgan.
Kalanıñ avzın kandatıp,
- Yiğit olsa da çobanlık yapan
Ben öyleyim, diye bağırın
- Günde kırk kere koşan
Deri kabanı ters çeviren
Kızılbaş için can veren
Kazak görse ateş saçan
Kaşlarını kar tutup
- Kirpikleri buz tutup
On iki günde bir uyuyan
On üç günde bir yiyen
O da şöhetli yiğit idi
Kızılbaş halkından
- Allah’tan düşman isteyen
Düşman görmezse kuruyan
Mızrağının tutacak yeri
Elime yumuşak olsun diye
Kat kat kadife saran
- Gerçek heybetine gelince
Fırtına gibi eser.
Suda var sarı sazan
İmamlar söyler beş ezan
Büyük olduğu için
- Kaçma, oğlum kaçma diye
Önüne çıktı er Kazan.
Han çıkınca kim kalsın?!
Hanın oğlu Karavıl
Beyin oğlu Bekevul,
- Han yiğidi Jasavıl,
Hanın yanındaki korumalar
Eşleri yok bekarlar
Otuz Kızılbaş beyleri
Her evden onar som
- Toplayıp yiyen aptallar,
Kedi kulaklı tüfek elinde
Kara doğan elinde
Koşudan gelen beygirin
Bu hükümdarın güzelini
- Çok yiğit istemişti.
Şehri kana bulayıp,

	Äşkerin jayav aňdatıp, Kızılbas bolıp kol alıp, Koblandığa jol alıp	Askerler yaya yürüyüp, Kızılbaş askerleri toplayıp Koblandı'ya doğru yol alıp
2125	Säske mezigil bolğanda Kırık mıň äşker kol şıktı, Kazan hanı bas bolıp On kisiden kos bolıp. Arkada bar bōrikōz,	Ögle vakti olunca Kırk bin askerli ordu toplandı Kazan han başkan olup On kişilik gruplar halinde Arkada var kurt gözü
2130	Jaksıda bar tävir söz, Koldı bastap şıgarıp, Kazan sındı batırñı Koblandığa keldi kez. Özi jeke kelgensin,	Yerinde olan doğru söz, Askerleri emrinde yürütüp Kazan gibi kahramanın Koblandı'ya yaklaştı. Tek başına gelince,
2135	Kayıspasın bilgesin Basın tartıp kara attıñ Koblandıday batırğa Bir-eki avız ayttı söz: “Alatavdıñ kırğızı,	Korkusuzluğunu anlayınca Kara atın dizgini çekip Koblandı gibi kahramana Bir iki söz söyledi: Aladağın Kırğız'ı,
2140	Kiygeniñ ala kırmızı, At savrısın basıptı Köp şabıstı körgendey. Attıñ jalı jatıptı, Alıs joldan kelgendey.	Giydiğın ela kırmızı, Ata kamçısiyla vurdu Bir kaç koşuya katılmış gibi. Atın yelesi yatmıştı, Uzak yoldan gelmiş gibi.
2145	Kabak kanıñ tasıptı, Tün uykındı bölgendey. Kay şähärge barasıñ, Kay orınga konasıñ? Burıl attı, jas kırğız,	Yüzü kaskatı kesilmişti Gece uykusunu bölmüş gibi. Hangi şehre gidiyorsun Hangi yere konacaksın? Burıl atlı genç Kırğız
2150	Kimniñ ulı bolasıñ?! Atañdı surasam, kim deymen? Anañdı surasam, kim deymen? Batır Kazan men deymen, Şın söziñmen kel deymen,	Kimin oğlu olursun?! Atanı sorarsam kim dersin? Anneni sorarsam kim dersin? Kahraman Kazan ben diyorum, Sana dürüstçe gel diyorum,
2155	Kaljıñ sözge könbeymin, Aşuvıma jolıkpay Burıl at pen ak savıt Kol tiygizbey ber deymen”. Sonda Koblan söyleydi:	Şakaya inanmıyorum Sesimi yükseltmeden Burıl atla beyaz zırh El değdirmeden ver diyorum. O zaman Koblan şöyle der:
2160	“Bul jiberip şığıp em	Bunu gönderip çıkmıştım

- Bazarda altın kasıkka,
At beruvge arlanam
Sendey dinsiz jasıkka.
At aluvıñ kaşa ma,
- 2165 Dem alğanşa asıkpa!
Kelmey jatıp at ber dep,
Kızılbas neden esirdi?
Kızılbas kızı sulu dep,
Süyerman dep em jesirdi,
- 2170 Şıdamasañ beri kel,
Körseteyin kesirdi.
Atası jaman atasız,
Atamdı surap netesiz?
Anası jaman anasız,
- 2175 Anamdı surap netesiz?
Anañ seniñ nekesiz,
Nekesin surap netesiz?
Aşulansam bolarsıñ
Är kez jarık körgisiz.
- 2180 Öziñniñ sokkan kakpañnan
Zar kılarım jürgisiz.
Kazan degen ersiñ sen,
Jön bilmegen sersiñ sen.
Patşañnan alğan kamkandı
- 2185 Kan kılmay-ak şeşersiñ!
Askar töbe belsiñ sen,
Kızılbas degen elsin sen,
Arak işip, nan jeseñ,
Kala işinde esersiñ.
- 2190 Kökreğindi basayın,
Jeldenip köñliñ kelseñ sen.
Karakaska tulpardıñ
Savırınan tüsersiñ!
Moynıñnan akkan jılı kan
- 2195 Şamañ kelse işersiñ.
Javğa şabar er jigit
Jamannan akıl suramas.
Betimnen kahar şığadı
Jañbırlı karday aralas.
- 2200 Pazarda bozuk paraya,
At vermeye kalkmam
Senin gibi dinsiz kafire.
At almaktan kaçmıyorum
- Almam için acele etme!
Gelmeden at verdi diye
Kızılbaş neden beni kızdırdı?
Kızılbaşın kızı güzel diye
Öpeceğiz diye gelmiştik.
- Dayanamazsan buraya gel
Göstereceğim sana.
Atası kötü atasız
Atamdı sorup ne yapacaksınız?
Anası kötü anasız
- Annemi sorup ne yapacaksınız?
Annen senin nikahsız,
Nikahını sorup ne yapacaksınız?
Kızınca olursun
Her zaman kaba görgüsüz.
- Kendin yaptığın kapıdan
Giremeyip ağlayacaksın.
Kazan adlı ersin sen
Yön bilmeyen yiğitsin sen.
Padişahıdan aldığı kabanın
- Kan değmeden vereceksin!
Yüksek tepeli belsin sen
Kızılbaş adlı elsin sen.
Rakı içip ekmek yersen
Şehirdeki avaresin.
- Seni razı edeyim
Rüzgar gibi esip gelersen sen
Siyah alınlı yürük atının
Üstünden inersin!
Boyunda akan sıcak kanı
- Gücün yeterse içersin.
Düşmana karşı koşar yiğit,
Kötüden akıl sormaz.
Yüzümde kahır ifadesi var
Yağmurla karışmış kar gibi.

- Musılmannın balası
Özim ölmey jılamas.
İzdegenim Kızılbaş,
Atı-tonın är jerde
Beruvşi edi sendey nas.
- 2205 Kılışpenen öltirsem,
Kiykaladın dersiñ sen.
Nayzamenen öltirsem,
Miykaladın dersiñ sen.
Sadakpenen öltirsem,
- 2210 Kapıl kaldım dersiñ sen.
Mıltıkpenen öltirsem,
Jazım kaldım dersiñ sen.
Mingen atın kula ğoy
Sender köp te men jalğız,
- 2215 Koliña keldi bir bala,
Bilgeniñdi kıla ğoy”.
El jaylauvlı Arıs-tı
Batırlar kıldı namıstı.
Äveli tävir söylesip,
- 2220 Artınan şaytan jabıstı.
Şaytan emey nemene,
Irğay saptı süñgini,
Irğay, irğay salıstı,
İyterisip turıstı,
- 2225 Nayza kanğa mayıstı,
At tizesin бүгисті,
Бүгисе, бүгисе турıstı.
Tebingige ter katıp,
Kakırğanı kan tatıp,
- 2230 Kanjarmenen karmastı,
Semsermenen sermesti.
Kanjар kaldı kayısıp,
Semser kaldı mayısıp.
Diykan ekken egindi
- 2235 Esen alsa tegin-di,
Kan kabaktan tögildi,
Erler jannan tüñildi,
Aş küzendey бүгildi,
Ekeviniñ ak savıt
- Müslüman'ın çocuğı
Canını vermeden ağlamaz.
Aradığım Kızılbaş,
Atı-eşyalarını her yerde
Verirdi senin gibi nankör.
- Kılıçla öldürsem,
Kesildim dersin sen.
Mızrakla öldürsem,
Parçalandım dersin sen
Yay ile öldürsem
- Bilmeden vuruldum dersin sen.
Tüfekle vurursam
Bilerek yaptı dersin sen.
Altındaki ala atın
Sen kalabalık ben yalnızım
- Ellerine geldi bir oğlan
Ne yaparsan yapıver.
Geniş yaylalı Arıs idi
Kahramanlar kadar namuslu.
İlk önce iyi konuştu,
- Sonunda ise şeytan karıştı.
Şeytan olmazsa ne olacak
Büyük saplı mızrakla,
Uzun zaman vuruştular.
İtişip durdular,
- Mızrak kan oldu,
At dizini бүкмүштү,
Бүкүлө бүкүлө yere yattı.
Koşumları tere batmıştı
Tükürüğü kana bulanmıştı
- Hançerle vuruştı,
Pala ile dövüştü.
Hançer kaldı kırılıp
Pala kaldı çatlayıp.
Çiftçi ektiği ekini
- Hepsini alsa sapasağlam,
Kan alnından döküldü
Erler canından vazgeçti,
Aç kurtlar gibi бүкүлдү,
İkisinin beyaz zırhı

- 2240 Şığırşıktan sögildi.
Sol uvakıttar bolğanda,
Artık tuğan Koblandı
Nayzasın ırğap endirdi,
Kazandı attan töndirdi,
- 2245 At kötine mindirdi,
Tuv jıǵılar ayşıktı,
Ak deneden kan şıktı,
Şavıp edi, jan şıktı,
Ulı säske bolğanda,
- 2250 Ortasında kalanıñ
Er Kazannıñ avzına
Koblandıday batırnıñ
Toltıradı balşıktı.
Kazan attan kuladı,
- 2255 Körıp eli şuladı.
Şähäri baytak jurtına
Tegis habar saladı,
Jurtın jiyip aladı.
Şildedegi bir ayda
- 2260 Kökten tüsken samal-dı,
Tura kelgen ajalğa
Kim tabadı amaldı?!
Ölgen kuldıñ basınan
Ötkizdi zamandı.
- 2265 Kırık mıñ attı Kızılbaş
Aldında koyday kamaldı,
Kamalmaska bola ma
Kez kıldı kудay kabandı.
Kabannıñ oyını jaman-dı,
- 2270 Kırık mıñ attı kızılbaşka
Tutam kıldı zamandı,
Toktata almay zamandı,
Kalağa kaytıp kete almay,
Barayın dese bata almay
- 2275 Darbazadan öte almay,
Ortöbede toptanıp,
Şiyırşık atıp şoktanıp,
Kolına bir-bir oktı alıp
- Omzundan söküldü.
İşte o zaman,
Yiğit doğan Koblandı
Mızrağını omzundan indirdi,
Kazan'ı attan düşürdü,
- Atın arkasına bindirdi
Gündüz bayrağını indirdi,
Beyaz vücudu kana bulandı,
Kılıcı çekince canı çıktı,
Öğleyin olunca,
- Şehrin tam ortasında
Er Kazan'ın ağzına
Koblandı gibi kahraman
Balçıkla doldurdu.
Kazan attan düştü
- Halkı görüp ağladı.
Şehri geniş yurduna
Acı haber gönderip,
Halkını toparlar.
Aylardan Temmuzda
- Gökten düşen yıldız-dı,
Önüne çıkan ecele
Kim çare bulabilir?!
Ölen kişinin başından
Tüm hayatı geçirir.
- Kırk bin atlı Kızılbaş
Önüne koyunlar gibi sıraladı,
Kapatmasa olur mu
Tanrı verdi aslanı.
Onun düşüncesi kötü idi,
- Kırk bin atlı Kızılbaş
Dar etti zamanı,
Durduramayıp zamanı
Şehre tekrar dönemedi,
Gitmek istedi gidemedi,
- Kapıdan çıkamadı.
Meydanda toplanıp
Atlar yerinde dönüp durup
Eline birer birer ok alıp

- 2280 Köptigine maktanıp,
Kazan hanı ölgesin,
Jekpe-jekten toktalıp,
Birme-birme jiynaldı.
Javdı körgeñ mezigilde
Arıstan tuğan Koblandı
- 2285 Jan-jakka közin saladı.
Kırık mıñ attı kızılbas
Jalğızdıñ bilgesin
Endi ortağa aladı,
Turğan jerde kamadı.
- 2290 Artık tuğan Koblandı
Kamağanın javdıñ körgeñin,
Jalğızdıktı aytıp jabıgıp,
Bir täñirge zarıgıp
Sonda turıp nalıdı:
- 2295 “Özi bolat, özi ötkir
Burıñı erdiñ nayzası,
Bak karağan jigittiñ
Basında bolar aylası.
Aldı, artımda tayav jok
- 2300 Karaspan tolğan köp eldiñ
Kayda bir mağan paydası?!
Minip şıktım elimnen
Astımda Burıl dönen-di,
Kökke toyğan köbeñ-di,
- 2305 Kızılbas kaşıp, men kalsam,
Erligimdi kim aytar,
Karaspanı jaylağan
Kalıñ Kıpşak köp elge?
Jar bolğay Alla özime,
- 2310 Şıbın janım körindi
Bügin meniñ közime.
Kämil pirlar, kulak sal
Avızdan şıkkın sözime.
Jazım bolıp men tüşsem,
- 2315 Bir nayzadan kan kussam,
Üstimdegi ak savıt,
Astımdağı Tayburıl
- Çok olduklarına sevinip
Kazan hanları öldükten sonra
Teke tek vuruşmaya
Yavaş yavaş toplandılar.
Düşmanı gördüğü zaman
Aslan doğan Koblandı
- Etrafa göz gezdirdi.
Kırk bin atlı Kızılbaş
Yalnız olduğunu bilince
Onu ortaya alarak
Durduğu yere hapsetti.
- Yiğit doğan Koblandı
Hapsedildiğini görünce
Tek olduğuna üzüldü
Bir Tanrıya yalvarıp
Ellerini açıp dua etti:
- Kendisi çelik kendisi keskin
Eski kahramanın mızrağı
Şans arayan yiğidin
Aklındadır çaresi.
Arka önümde kimsem yok
- Karaspan’da oturan halkın
Bana hiç faydası yok?!
Binip çıktım yurumdan
Altımda Burıl dönen idi
Ota doyan köben idi
- Kızılbaş kaçıp da ben kalırsam
Erligimi kim söyler,
Karaspan’da yaşayan
Kalabalık Kıpçak eline?
Tanrım bana yar olsun
- Sinek canım göründü
Bugün benim gözüm.
Kamil pirlar kulak asın
Ağızdan çıkan sözüm.
Esir olarak ben düşersem,
- Bir mızraktan kan kussam
Üzerimdeki beyaz zırh
Altımdaki Tayburıl

- 2320 Jalğızınıñ iysi dep,
Kim aparıp körsetip,
Kempir, şaldıñ közine?
Burılğa japtım kök mavıt,
Sıyıñğan pirim Kambar, Däuvit,
Şabamın javğa avıt-avıt,
Bügin kanğa boyalsın
- 2325 Balğañ tigen ak savıt-
Berkitip sokkan er Däuvit.
Javdı körip, kızdı arkam,
Kaşar ma javdan men salkam?
Bügingi küni ne körip,
- 2330 İymanmen ötsem jok-tı arman.
Tolğamalı ak süñgim,
Şaşılar maydan kün bugün.
Bulğarı sadak, bukar jay
Tartılar maydan kün bugün.
- 2335 Altın kundak ak beren,
Atılar maydan kün bugün.
Tolğamalı ak süñgim
Şaşa almasam mağan sert,
Kanğa toysañ sağan sert!
- 2340 Altın kundak ak beren,
Ata almasam mağan sert!
Ot almasañ sağan sert!
Tayamay atsa, ok ötpes,
Şuvak şıksa, kün ötpes,
- 2345 Jañbır javsa, su ötpes
Jağası altın jeñi jez,
Badana közdi, ak savıt,
Bekitip sokkan ak Däuvit,
Kalmaktıñ kalıñ kolınan,
- 2350 Şaşaktı nayza jolınan,
Bul äskerdiñ özinen,
Kılışınıñ jüzinen
Taya jürsem, mağan sert!
Ata-anam süygen, ak denem,
- 2355 Ok darıtsañ, sağan sert!”
Koblandı ayıp bolğansın,
- Bir tanemin kokusu diye
Kim götürüp gösterir
- Anne babamın gözüne?
Burıl’a yaptırtım gök koşum
Sığındığım pirlar Kambar, Davud
Düşmana karşı yavaş yavaş,
Bugün kana boyansın
- Çekiç degen beyaz zırh
Onu giydirmişti Er Davud.
Düşmanı görünce sinirlendim
Kaçar mı düşmandan kahraman?
Bugünkü günü ben ne göreyim
- İmanla ölsem, başka dileğim yok.
Bir vuruşta beyaz süngümü
Meydanda saplayacağım bugün.
Deri yayla kalabalık yerde
Atılacak günü bugün.
- Altın işlemeli beyaz hançer
Atılacak günü bugün.
Bir vuruşta beyaz süngümü
Saplayamazsam kahrolayım
Kana doyersam sen kahrol!
- Altın işlemeli beyaz hançer
Vuramazsam kahrolayım!
Ateşlenmezsen sen kahrol!
Nişan alsa ok geçmez,
Şafak sökse güneş doğmaz,
- Yağmur yağsa su geçmez
Yakası altın, aşarı kurşun
İri delikli beyaz zırh,
Sağlamlaştırıp hazırlayan Davud
Bütün Kalmuk askerleriyle
- Saçılı mızrak sayesinde
Bu askerlerin kendisinden,
Kılıcının yüzüne
Dayanamazsam kahrolayım!
Anne-babam okşadığı ak tenim
- Kurşun değdirirsen kahrol!
Koblandı böyle dedikten sonra,

- Kiynaların bilgesin,
Bavri jazık Burıl at
Şiyrışık atıp oynaydı.
- 2360 Batır tuğan Koblandı
Eregisken javınıñ
Basın joymay koymaydı.
Şabayın dep batırñı
Talboyın aldı arşınap,
- 2365 Astındağı Burıldıñ
Taska tiygen tuyağı
Kar keşkendey karşıdap.
Kıl kobızğa jağadı
Karağaydıñ şayırın.
- 2370 Şabayın dep batır tur,
Kırılığa kapir tur,
Alla bersin kayırın.
Altın kalpak, jez telpek,
Basa kiyip közine,
- 2375 Köp, älevmet, kulak sal,
Avzımnın şıkkın sözime,
Kırık mıñ attı kızılbaş
Kırık kisidey körinbes
Batırñıñ közine.
- 2380 Tikelep atkan oktarı
Tikenektey kadalmas
Koblekeñniñ jüzine.
Kabağınan kar javıp,
Kirpiginen muz javıp,
- 2385 Katulanıp kattandı,
Buvırkanıp bursandı,
Muzday temir kursandı,
Samsap turğan käpirge
Koblandı batır jol saldı.
- 2390 Jalğız özi batırñı,
Joyıp ketip baradı,
Koyğa tiygen kaskırday
Soyıp ketip baradı,
Jolbarıs şapkan kulanday,
- 2395 Şorşıp ketip baradı.
- Durumunun zorluğunu anlayınca
Bağrı geniş Burıl at
Yerinde duramayıp oynuyordu.
- Yiğit doğan Koblandı
Önündeki düşmanın
Başını kesmeden bırakmadı.
Saldıracağım diyen yiğidin
Boylarının ölçüsünü aldı,
- Altındaki Burıl'ın
Taşa degen ayakları
Karda yürümüş gibi ses çıkardı
Kopuzlara yapıştırdığı
Çam ağacının reçinesini
- Kahraman saldırmaya hazır,
Kafirler ise ölmeye hazır,
Hayırlısını Allah versin.
Altın kalpak bakır başlık,
Gözlerini kapatarak giymişti,
- Bütün halk kulak as
Ağzımdan çıkan sözüme
Kırk bin atlı Kızılbaş
Kırk kişi kadar görünmez
Kahramanın gözüne.
- Tutup attığı okları
Diken gibi saplanmaz
Koblandı'nın yüzüne.
Yüzünü kar örtmüş
Kırpığına buz donmuş
- Kaskatı kesilmişti
Hiddetlenip köpürüp
Buz gibi demir yapışıp
Toplanmış olan kafirin
Koblandı batır yürüdü üzerine.
- Tek başına kendisi
Yok ederek hepsini
Koyunları yiyen kurt gibi
Parçalayıp bitirdi.
Aslanın parçaladığı ceylan gibi
- Hepsini ortadan kaldırdı.

Üş mın attı bir sayğa,
Alamın dep kaytarda
Koyıp ketip baradı.
Kaytarında almakka

2400

Tizgininen kosaktap,
Tüyip ketip baradı,
Ak bileği kan bolıp
Tula boyı sal bolıp,
Jav üsine jol saldı,

2405

Ükimin javğa mol saldı,
Kömegi jok soñında,
Janı kудay kolında.
Tuvırlıktay tu alıp,
Tudı kanğa suvarıp,

2410

Kırık mın attı kızılbas
Äri-beri kozğaldı,
Kırılmağanı az kaldı.
Kızılbas kaşıp josıptı,
Kaşkanına koysın ba,

2415

Batırın aldın tosıptı.
İktiyarsız nayzalap
Birine-birin kosıptı.
Bölek-bölek kıladı,
Esebi jok kıradı.

2420

Birin şavıp, birevin
Kılışpenen uradı.
Atuvimen dop kaldı,
Tartuvimen ok kaldı,
Koblekeñiniñ süñgisi

2425

Kızıl kanğa boyaldı.
Köbisi turıp şäriniñ
Uykısın aşıp oyandı.
Kaşpağandı Koblandı
Altı kün uday urısıp,

2430

Bitiruge tayandı.
Ükimin javğa mol saldı,
Jetinşi küni säskede
Javdıñ bärin tavısıp,
Ak nayzağa süyenip,

2435

Üç bin atı bir çukura
Dönünce alacağım diye
Bırakıp gidiyordu.
Dönünce alırım diye

Dizginlerini birbirine
Düğümleyerek gitti
Ak bileği kan olup
Vücudu ter içinde kalıp
Düşmana karşı yola çıktı,

Karar verdi düşmana saldırdı,
Sonunda yardım almadan
Canı Allah'ın elinde
Yuvarlak bir keçeyi bayrak yapıp
Bayrağı kana bulayıp

Kırk bin atlı Kızılbaş
Öteye-beriye savurdu
Ölmeyeni çok azdı.
Kızılbaş kaçıp fırladı,
Kaçanı bıraksın mı

Kahraman önünü kapattı.
Acımadan tüfekle vurup
Üst üste devirdi,
Öbek öbek yığınlar halinde,
Hesapsız adam öldürdü.

Birini kesip ötekisini
Kılıçtan geçirdi.
Top atınca devirdi
Ok atınca öldürdü,
Koblancığı'nın süngüsü

Kırmızı kana bulandı.
Şehir tamamen uyandı
Uykusunu açmıştı
Kaçmayanlarla Koblandı
Altı gün hiç durmadan savaştı,

Sonuna kadar dayandı.
Düşmana saldırmaya karar verip
Yedinci gün öğleyin
Düşmanın hepsini öldürüp
Ak mızrağına dayanıp

Koblandı jalğız bul kaldı.
Sol kalanıñ äyeli
Erlerinen ayrılıp,
Bäri de jesir, tul kaldı.
Bul kırğangä koymadı,

2440

Koblekeñ buğan koymadı,
Şärin tegis buzsam dep,
At kaymakka oyladı
Kazannıñ Kırılı kalağa.
Koblandı turıp sıyındı

2445

Jeti kämil babağa.
Ak suñkar kustay şüyilip,
El şığarmay salağa,
Mal şığarmay dalağa,
Kaladan atın karğıtıp,

2450

Kindikten oğın sırgıtıp,
Kalanıñ avzın kan kılıp,
Kakpanıñ avzın şań kılıp,
Tulımdısın tul kılıp,
Aydarlısın kul kılıp

2455

Solkıladağan mırzasın
Tabanğa salıp jün kılıp,
Altın arttı şanağa,
Karamay katın-balağa,
Ötirik emes, jan ağa,

2460

Kırık kakpalı kazandı
On segiz kün degende
Buzıp-jarıp batırñı,
Malın-janın ızgıtıp
Kakpanıñ avzın aştırıp,

2465

Aydap şıktı dalağa.
Esiktiñ aldı moyıl-dı
Aşıkkın kiyat toyındı.
Jamannıñ isi bola ma?
Atadan altav tuğanmen

2470

Asılmen belin buğanmen,
Kay künde jaman oña ma?!
Izgıtıp maldı şığarıp,
Koblandı batır keledi.
Kiyatñı jaman äsker

Koblandı tek başına ayaktaydı.
Bu şehrın kadınları
Kocalarını kaybedip
Hepsi esir dul kaldı.
Bu savaşı ona yetmedi

Koblancığın buna doymadı,
Şehrı tamamıyle yok etmeye
Atıyla saldırmak istedi
Kazan'ın Kırılı denen şehrıne.
Koblandı yalvardı

Yedi kamil pire.
Beyaz şahın gibi havalanıp
İnsan çıkarmadan kapıya
Mal çıkarmadan dışarıya
Şehirden atıyla fırlayıp

Heybesinden okları çıkartıp
Şehrı kana boyadı
Ötünü toz duman edip
Evli kadını dul edip
Erkeklerini kul edip

Varlıklı beylerini
Ayak altına pas pas edip
Altın doldurdu arabaya
Kadın çocuk demeden
Yalan değil gerçek bu

Kırk kapılı Kazan'ı
On sekiz gün içinde
Eline geçirerek yiğidin
Malını canını alarak
Kapıyı açtırıp

Dışarıya çıkarttı.
Kapının önü bahçe idi
Aç Kıyatlar doydular
Kötünün işi mi?
Bir babadan altı çocuğun biriyim

Değerli kumaşla belini bağlasa da
Kötü ne zaman iyi oldu ki?!
Mallarını hepsini dışarı çıkartan
Koblandı yiğit gelir.
Kiyat'ın bütün askerleri

2475

Köp oljağa keneldi.
Kaladan sırtka şikkasın,
Köşe almay kosın böğeldi.
Atadan jaman tuğandar,
Aramtamak oljağa

2480

Beti-kolın juğandar
Kosta otırlıp keñesti,
Keñeskende ne desti?
“Koblandı elge barğanda
Kalanı özim aldım der,

2485

Oljanı özim saldım der,
Boska kelip, bos kayttı
Kiyattıñ mıñ san nöker der.
Äli kimge jeter,-dep,-
Koblandı elge sav barsa,

2490

Kadırımız keter,-dep,-
Jalgız attı kıpşaktı
Öltirip ketsek neter”,- dep,
Dalada otırğan köp jaman,
Koblekeme boy urdı,

2495

Boy urğanmen ne kılsın,
Küñkülsedip köp jaman,
Tün ortası bolğanda,
Küñkildiñ artı koyıldı.
Aytsa-dağı kılmağı,

2500

Muradı kabıl bolmağı,
Karaman bilip bulardı:
Kas jamanı jigittiñ
Joldasın ergen karakter,
Koyıñdar”,-dep buyırdı.

2505

Batırlar miner kızıldı,
Jal kuyırğı uzun-dı,
İs tağdırğa sızıldı.
Bes kündeý malı toyınıp,
Altınşı küni kiyatıñ

2510

Kaytuğa köñili buzıldı.
Kosındar jügin artkanda,
Köşeyik dep jatkada
Bos kaytsam ba javdan dep,

Pek çok ganimet aldı
Şehirden dışarı çıkınca
Askerlerin hepsi beklediler.
Doğuştan kötü olanlar
Nankörlük ederek

Yüzünü elini yıkayanlar
Çadırda oturup konuştular,
Konuşup da ne dediler?
“Koblandı yurduna dönünce
Şehri kendim yok ettim der

Ganimetleri ben kazandım der
Boşuna gelip boşuna döndü
Kiyat’ın bin askeri der.
Gücü kime yeter diye
Koblandı yurda sağ dönse

Saygımız gider diye
Yalnız atlı Kıpçak’ı
Öldürürsek ne olur?”- diye
Dışarıda bekleyen kötü niyetliler,
Koblandı ile konuştu

Konuşuldu da ne oldu ki
Arkasından konuşan kötüler
Gece yarısı olunca
Dedikoduya son verdiler.
Söylese de olmadı

Dileği kabul olmadı
Karaman bunu öğrenip
Kötü niyetli yiğidin
Arkadaşı da kötü
Bırakın diye emir verdi.

Yiğitlerin atları kırmızı idi
Yele kuyruğu uzun idi
İş kadere kaldı
Beş gün boyunca malı yiyip
Altıncı günü Kiyat’ın

Dönmek niyeti bozuldu.
Askerler yükü artınca
Göçelim diye hazırlanınca
Boş mu döneceğim düşmandan

- 2515 İzdep kelip bul jerge,
Karaman batır kezendi,
Koblandığa keledi:
“Ay, Koblandı, kurdaşjan,
Kayratıñdı men kördim,
Bärekelde, er!-deydi.
- 2520 Nayzam timey duşpañğa
Armada baram men,-deydi.
Osı bugün estidim,
Jakın jerde bir şähär,
Köbikti deytin han bar deydi.
- 2525 Jürseñ, soğan barayık,
Jılkısın aydap alayık,
Kazannan alğan bul maldı
Bağa tursın halayık.
Köbikti kelse malına,
- 2530 Salayın jäbir janına.
Köbiktini öltirip
Bir toyayın kanına.
Köbikti de er deydi,
Kayratımdı kör deydi,
- 2535 Nayzam timey duşpañğa
Armada baram men”,-deydi.
Koblandıday batırñı
Makul körip bul sözün,
Asıp-tasıp ekevi
- 2540 Allanı almay avzına,
“Barayık deseñ jür”,- deydi.
Er saldı atka batırlar
Altındı turman tağınp,
Eki batır jönelgen,
- 2545 Sıyınbay pirge jañılıp.
Köp kosıñğa tapsırdı
Kazan alğan köp eldi.
Karaman, Koblan ekevi
Köbiktñiñ şähärine
- 2550 Sapar kılıp jöneldi.
Bazarda bar ak mata
Oynaktaydı jas bota,
- Ta buraya geldikten sonra
Karaman yiğit dolaşıp
Koblandı’ya gelip:
Hey, Koblandı, can sırdaşım
Gayretini ben gördüm
Helal olsun!- sana der.
- Düşmana hiç mızrak atmadan
Dönemem ben, der.
Şimdi bugün duydum ben
Yakın yerde bir şehir var,
Köbikti adlı hanı var,
- İstersen oraya gidip bakalım
Atlarını alıp kaçalım,
Kazan’dan aldığımız bu malı
Askerler gözete dursun.
Köbikti malını almaya gelirse
- Canını cehenneme yollayalım.
Köbiktini öldürerek
Doyuvereyim kanına.
Köbikti de bir er,
Gücümü göstereyim sana, der,
- Düşmana mızrağı atmadan
Dönemem ben, der.
Koblandı gibi yiğidin
Bu sözüne hak verip,
Herşeyi bırakıp ikisi
- Allah’ı ağzına almadan
“Haydi, gidelim”,-der
Atlarını eğeleyip
Altın koşum koyup
İki kahraman yöneldi
- Pirlere dua etmeden.
Askerlere bırakarak
Kazan’dan alan ganimeti.
Karaman, Koblan ikisi
Köbikti’nin şehrine
- Doğru yola çıktı.
Pazarda var beyaz kumaş
Oynuyor deve yavrusu

- 2555 Bul sözimde jok kate,
Köp kosınnan ekevi
Saparlandı el jata,
Köbiktiniñ şähriniñ
Karasın kördi tañ ata.
Bölinbegen uykığa,
Jırtılmağan kulpına,
- 2560 Eki batır kez keldi
Kuba kölde Köbikti
Otar salğan jılkığa,
Kökalalı köp jılkı,
Böri kulak en jılkı,
- 2565 Gületip jılkını aladı.
Aykaylap jiyğan köp jılkı
Bir uısı bolıp kaladı.
Tize kosıp ekevi
Aydap ketip baradı.
- 2570 Biyik biyik kır eken,
Okpandı say jıra eken.
Köbiktiniñ Tarlan at
Jılkı işinde jür eken.
Jamandatır Tarlan at
- 2575 Kuyrığın kustay taradı,
Kindiginen jaradı,
Şekesinen karadı,
Ävege karap esinep,
İyem be dep kisinep,
- 2580 Jav ekenin bilgen soñ,
Sırtına kuyruk saladı,
Kayta aynalıp şähräge
Tarlan at kaşıp baradı.
Jalğasa kuğan ekevi
- 2585 Kaytara almay kaladı.
Jetpedim dep Tarlanğa
Astındağı Burıl at
Basın jerge saladı,
Kırık üş kündik kemdigi
- 2590 Burıl attı kamadı.
Kurtkanın sözi keldi dep,
- Bu sözümde yok hata,
Çok askerden ikisi
Yola koyuldu.
Köbikti'nin şehrine
Tan ağarınca vardılar.
Hiç uyumadan
Kapalı olan kapıya
İki yiğit oraya geldi
Ala gölü Köbikti
Mekan yapmış atlarına,
Alacalı pek çok at
Kurt kulaklı, delik kulaklı,
Atlarını koşturup aldı.
Seslenerek toplanan bu atlar
Şimdi azıcık kaldı.
İkisi birlikte hızlanıp
Atları alıp gittiler.
Yüksek yüksek tepe imiş
Oyuk yer yamaçmış
Köbikti'nin Tarlan atı
Sürü içinde imiş.
Kahrolası Tarlan at
Kuyruğunu güzelce taradı,
Göbeğinden deler
Alnına baktı
Gökyüzüne bakıp esneyip
Sahibim mi diye kişneyip,
Düşman olduğunu anlayınca
Diğerine kuyruk salladı
Tekrar dönerek şehre
Tarlan at kaçtı.
İkisi birden kovalasa da
Döndüremezler onu.
Yetişemedim diye Tarlan'a
Altındaki Burıl at
Başını yere eğdi
Kırk üç günlük eksikliği
Burıl ata kaptırdı.
Kurtka'nın dediği oldu

	Batır Koblan sınıadı. Tañ Şolpanı batkanda, Kızarıp kün şıkkanda,	Yiğit Koblan şimdi anladı. Tan yıldızı battığında Kızarıp güneş çıktığında
2595	Dem alam dep azırak, Bavırında bir tavdıñ, Koblandı uyıktap jatkada, Kalağa kök at enipti, Esitti dübir Köbikti.	Dinleneceğim diye birazcık Yamacında bir dağın Koblandı uyuklayıp kalınca Şehre kır at girmişti Köbikti duydu seslerini.
2600	At barğasın jelikti, Jav tiydi göy malğa dep, Aşulanıp demikti. Tarlan atka kidirip, Er salğanşa asıktı,	Atı gelince şüphelendi Düşman aldı mallarını diye Sinirlenip kızmıştı. Tarlan ata binerek Eğeri hemen yerleştirdi,
2605	At basınday tas şokpar, Takımına basıptı, Tarlan attı Köbikti, Erindiktep aladı, Beline terlik saladı,	Atın başı büyüklüğünde gürzü Üstüne yerleştirdi, Tarlan atlı Köbikti, Gemi alt çenesine geçirdi, Beline kamçıyla vurdu
2610	Tas şokparı takımda, Aydavğa ketken jılkınıñ Soñınan kuvıp baradı. Jebeli nayza kolınan, Juldızı tuvıp ofınan,	Taş başlı gürzü baldırında Atlarının arkasından Peşine düşer. Oklu mızrak elinde Yıldızı sağından doğup
2615	Erte Şolpan batkanda, Sargayıp tañ atkanda Tav suvınday sarkırıp, Ak savıtı jarkırıp, “Tasta,-dep,-maldı”,- bakırıp,	Çulpan yıldızı erken batınca Sabah erken vaktinde Şelale gibi çağlayarak Beyaz zırhı parlayarak Bırak malımı diye bağırarak
2620	Köbikti jetti soñınan. Köbikti kele söyleydi: “El iyesiz dediñ be? Jer iyesiz dediñ be? Mal iyesiz dediñ be?	Köbikti yetiştii peşinden. Yaklaşarak Köbikti şöyle der: Yurt sahipsiz mi sandın? Toprak sahipsiz mi sandın? Mal sahipsiz mi diye sandın?
2625	Otarı jatkan jılkımnıñ Otarın buzğan kim ediñ? Öriste jatkan jılkımnıñ Örisin buzğan kim ediñ? Tınış jatkan jılkıma	Otlakta yayılan atlarımın Otlığı bozmak hakkın mı Yaylada yayılan yılkılarımın Yaylasını bozmak hakkın yok Dolaşıp duran atlarım
2630	Ok tastatkan kim ediñ?	Ok yağdırmaya hakkın yok

- Jusap jatkan jilkımnıñ
Jusavın buzğan kim ediñ,
Batır jigit kaydasıñ?"
Batırlar tabar aylasın,
- 2635 Jaksı kisi jamañğa
Köp tiygizer paydasın.
Sol uvakıtta Karaman
Köbiktini şanıspakka
Oñtaylandı nayzasın.
- 2640 Karaman erlik bastadı,
Erligin alla kospadı.
Karamannıñ nayzasın,
Denesine tiygizbey,
Köbiktidey batırñ
- 2645 Kolındağı şokparmen,
Doşpa kağıp tastadı.
Umtıluvımen Köbikti
Karamandı ustadı,
Jelkesinen kısadı,
- 2650 Küşikteyin şıñğırtıp
Karamandı Köbikti
Takımına basadı.
Kulık penen sumdıktı
Köbikti tağı oyladı.
- 2655 Oyanıp ketse bolmas dep
Koblandını Köbikti
Uyıktap jatkan jerinde
Toğız kabat tor salıp
Berkitip äbden bayladı.
- 2660 Endi üzilip ketpes dep,
Koblandını Köbikti,
Oyatpakka saylandı.
"Tur",-dep edi Köbikti,
Koblandı batır turmadı,
- 2665 Uykısın Koblan buzbadı,
Boladı degen munday is,
Üş uyıktasa oyda jok.
Jıyıp aldı Köbikti,
Karu-jarak boyda jok,
- 2670 Yaylada yayılan atlarımın
Yaylasını bozan kim idin?
Kahraman yiğit neredesin
Kahramanlar bilir çaresini
- İyi kişinin kötüye
Çok faydası dokunur.
O zaman Karaman
Köbikti'ni öldürmek için
Mızrağını hazırladı.
- Karaman yiğitliğini gösterdi
Başarısız idi.
Karaman'ın mızrağını
Vücuduna değdirmeden
Köbikti gibi yığidin
- Elindeki gürzü ile
Ok gibi fırlattı.
İlerleyerek Köbikti
Karaman'ı tuttu.
Ensesinden tutarak
- Köpek gibi bağırıp
Karaman'ı Köbikti
Ayağının altına bastı.
Kurnazlıkla kötülüğü
Köbikti yeniden düşündü.
- Uykudan kalksa olmaz diye
Koblandı'yı Köbikti
Uyuduğu yerden
Dokuz türlü tuzakla
Bağladı hepsini.
- Şimdi koparılmaz diye
Koblandı'yı Köbikti
Kaldırmayı düşündü.
Dur! Demişti Köbikti,
Koblandı batır kalkmadı
- Koblandı uykusunu bozmadı,
Olacak böyle iş,
Üç kere uyusa da akla gelmez.
Topladı Köbikti
Bütün silahlarını topladı

- Habarsız jatıp duşpannan
Basınan ötti düniye bok.
Añdavsız jerde Koblandı
Bende bolıp duşpanğa
Tabanına tiydi şok.
- 2675 Bir uvakıtta oyanıp,
Koblandı batır kösildi,
Duşpan degen batırdıñ
Äli de jok esinde
Köbiktiniñ baylağan
- 2680 Toğız kabat torınıñ
Bes kabatı şeşildi.
Köbikti tur tañ kalıp,
Koblandı kaldı sandalıp.
Koblandı batır sasadı,
- 2685 Basınan bakıt kaşadı,
Iza bolıp Koblandı,
Jın kakkangä usadı.
Kisen salıp Köbikti
Karaman men Koblannıñ
- 2690 Ayak-kolin tusadı.
Kos batırdıñ bul jerde
Bağı tayıp basınan
Pirleri tayıp kasınan,
Jantorsıkka usadı.
- 2695 Jeti kämil babasın
Jad etuge jañılıp,
Endi kara basadı.
Kos batırdıñ kos tulpar,
Jılkığa aydap kosadı.
- 2700 El kaptaydı salağa,
Mal kaptaydı dalağa,
Javdıñ kolı tiydi göy
Kapiyada balağa.
Ulı besin bolğanda
- 2705 Takımında kos batır
Köbikti tarttı kalağa.
Beles, beles bel edi,
Tarlan atpen jeledi,
- Düşmandan haberi olmadıǵı için
Dünya başına yıkıldı sanki.
Tahmin etmediǵı bir anda
Düşmana esir olarak
Ayakları sanki ateşe deǵmıştı.
- Bir zaman sonra uyanıp
Koblandı yiğit düşündü
Düşman denen yiğidin
Kafasında bile yoktu
Köbikti'ni baǵladığı
- Dokuz katlı tuzaǵının
Beş katı seçildi.
Köbikti şaşırması,
Koblandı durakladı.
Koblandı yiğit şaşırdı.
- Başından talih kuşu uçtu,
Yiğit Koblandı sinirlenip,
Deli gibi baǵınıyordu.
Kelepçe ile Köbikti
Karaman ile Koblan'nın
- Ayak ellerini baǵladı.
İki yiğidin aynı zamanda
Talihi dönmüştü.
Pirleri onları tek başına bıraktı
Tıpkı kutu gibi baǵlanmışlardı.
- Yedi kamil babası
Ona yardım etmiyorlardı,
Kimse yardımına gelmiyordu.
İki yiğidin iki yürük atı
Atlarına ekledi.
- Bütün tepeler ellerinde idi
Bozkırlar mallarla dolu idi
Düşmanın eline düşmüşlerdi
Hiç olmayacak yerde.
Akşam vakti olunca
- Yanına iki yiğitle
Köbikti şehrine yöneldi.
Yüksek yüksek tepelerden
Tarlan atı ile koştı

2710	Asıp tuğan katardan Köbikti de er edi. Duşpannıñ batır baylap ap, Kalasına keledi. Kalıñnan sokkan karsaktay Salaktatıp ekevin	Yiğit doğan arkadaşından Köbikti de er idi. Köbikti düşmanı yenerek Şehrine gelir. Tıpkı bir tilkinin avladığı gibi Birbirine bağlayıp
2715	Kakpasına enedi. Attan kelip tüsipti, Közi-bası isipti, Kobağan murın, koy közdi, Talma betti, nur jüzdi	Kapısına doğru gelir. Atından inmişti Gözü başı şişmişti Büyük burun koyun gözlü, Kırmızı yanak nur yüzlü
2720	Karlığa degen kızı bar. Karlığanı şakırıp, Davıstap Köbikti söyledi: “Üydemisiñ, Karlığa, Tüzdemisiñ, Karlığa,	Karlığa adlı kızı var. Karlığa’yı çağırarak Yüksek sesle Köbikti söyledi: Evde misin Karlığa Dışarıda mısın Karlığa,
2725	Allanıñ kattı jarlığı, Jer astına bir tüser Osı köptiñ barlığı. Kayıskan bolat sıñğanday, Jelikken köñil tıñğanday.	Tanrının yardımıyla Yer altına bir düşerse Bu kalabalığın pek çoğu. Keskin demirler gibi parçalayıcı Gönül sakinleşmiş gibi.
2730	Eki pende äkeldim, Bersem seni küyevge, Bas jeti miñ kılğanday! Kök şıbn konsın kabakka, Katkan kurt berip tamakka,	İki insan getirdim Seni evlendirirsem Kafası yedi bin yaparım! Mavi sinek konsun tabağa Kuru peynir verip yemeğe,
2735	Javıp tasta, Karlığa, Bul ekevin aparıp Kilt esikti labakka! Karlığa mingen ker edi, Mañ-mañ basıp keledi,	Karlığa götür bunları Bu ikisini götürerek Kapat bunları zindana! Karlığa bindiği alnı beyaz at Nazlanarak geliyordu
2740	Baylavda jatkan batırdı Karlığa sulu köredi. Atası äyel demeseñ, Bul şähardıñ begi edi. Jerde jatkan ekevin	Bağlı olan yiğitleri Güzel Karlığa görür Atası kadın olan Karlığa Bu şehrin beyi idi. Yerde yatan ikisini
2745	Boğjamaday koltıktap, Karlığa alıp jönedi. Kondırdı şıbn kabakka	Kollarının altına alarak Karlığa alıp yöneldi. Mavi sinek konup tabağa

- 2750 Katkan kurt berdi tamakka
Javıp şıktı Karlığa
- Bul ekevin aparıp
Kilt esikti labakka.
Köbikti minip alasın,
Ağınan köp-ti karasın
Toy kılığa jar salıp,
- 2755 Endi jiydi kalasın.
Koblandını bayladım,
Kurtım javdıñ karasın”,-
Alşağırğa jiberdi.
Kasına joldas kisi ertip,
- 2760 Şakırıp alıp balasın
Jeti atadan kegi bar
Alşağır endi şapsın dep,
Karaspan tavdıñ sağasın
Birşimbayğa bar dedi.
- 2765 Süyinşişe Şağırdıñ
Kanikey menen Tinikey,
Karındasın al,-dedi.
Birşimbay ketti jürip jol,
Süyinşi dep barmakka,
- 2770 Alşağırday kalmakka,
Kanikey menen Tinikey
Karındasın almakka.
Bara tursın Birşimbay,
Uzun sözdi kıskartıp,
- 2775 Keleyin endi kız jakka.
Karlığaday suludıñ,
Batırdı javıp labakka,
Üyine kaytıp keledi,
Ävege karap jüredi.
- 2780 Köbiktidey anasın
Musılmannan oljalap
Alıp kelgen kız edi.
Sodan tuvıp Karlığa,
Anasınıñ sol kezde
- 2785 Ölip ketken kezi edi.
Ölerinde anasın
- Kuru peynir verdi yemeğe
Kilitleyerek gitti Karlığa
- Bu ikisini götürüp
Kapatarak zindana
Köbikti binip alacalığa
Akından çoktu karası
Tören yapmak için
- Şehri bir araya topladı.
Koblandı’yı bağladım
Düşmanımızı kazandım diye
Alşağır’a gönderdi.
Yanına arkadaş alarak
- Çağırarak çocuğunu
Yedi göbekten intikamı olan
Alşağır şimdi gitsin diye
Karaspan dağın tepesinden
Birşimbay’a git dedi.
- Şağır’a mükafat olarak
Kanikey ile Tinikey,
Kardeşini al dedi.
Birşimbay gitti yol alarak,
Müjdelemek için
- Alşağır gibi yiğide
Kanikey ile Tinikey
Kardeşini almayı.
Gide dursun Birşimbay
Uzun lafı kısaltıp
- Gelelim şimdi kız tarafına.
Karlığa gibi güzel
Yiğidi kapatıp zindana
Evine dönerken
Gök yüzüne baka baka yürüyor.
- Köbikti’nin annesi
Müslüman’dan ganimet olarak
Alınan kızı idi.
Ondan doğdu Karlığa
Annesi doğarken
- Dünyaya gözlerini kapamıştı.
Ölerken annesi

	Köziniñ ağı-karası: “Menen tuğan kız bolsañ, Musılmannıñ, şırağım,	Gözbebeğine şöyle der: Benim kızım olursan Yavrum bir Müslüman’ın
2790	Etegin usta,-dep edi. Şın musılman anası Äyel de bolsa er edi. Şeşesiniñ bul sözi Köñilinde keledi.	Eteğinden tut. Gerçek Müslüman olan annesi Kadın da olsa erkek gibiydi. Annesinin bu sözü İçini kazıdı.
2795	Birneşe kün ötkesin, Karlığaday suludıñ Koblandığa keledi, Batırlardı köredi. Eki batır zorlanıp	Birkaç gün geçince Karlığa gibi güzelin Koblandı’ya gelip Yiğitleri görür. İki yiğit zorlanıp
2800	Jatkannan soñ baylavda Kāmil piri jebedi. Pirleri mädet bergesin, Koblandını körgesin, Nurı balkıp batırdıñ	Bağlı oldukları için Bütün meleklerle dua ediyorlardı. Pirleri medet verdikten sonra Koblandı’yı görünce Yakışıklı olduğunu anlayınca
2805	Balkıda sulu denesi. Koblandıday batırdıñ Arvağı asadı, Koblandınıñ aybatı Aristanğa usadı.	Kalbinde bir ateş yanar. Koblandı gibi yiğidin Şansı daha da artmıştı Koblandı’nın heybeti Aslana benziyordu.
2810	İleri ayak basa almay, Ayağın keyin basadı. Karlığa kayttı üyine, Karlığaday suludıñ Köñiline tüsip tüyini.	Ayakları tutuldu Geri geri gidiyordu. Karlığa döndü evine Karlığa gibi güzelin Kalbinde bir şey oldu.
2815	Tüyindi şeşpey jüruge Suluğa boldı kiyn-dı. Kiyin emey nemene, Koblandıday batırğa Ğaşık bolıp suludıñ	Ne olduğunu anlamak Güzele çok zor oldu. Zordu, çaresizdi, Koblandı gibi yiğide Ona aşık olduğundan
2820	Jata almadı üyine. Jılay berdi endi öksip Koblandı eske tüşkende. Bir künderi bolğanda, Üyinen şığıp panalap,	Hiç uyuyamadı. Hıçkıra hıçkıra ağlıyordu Koblandı’yı hatırlayınca. Nihayet bir günü Gizlice evinden çıkıp,
2825	Tar köşeni sağalap,	Dar yerlerden yürüyerek

- 2830 Ayağın basıp jüre almay,
Köringendi sayalap,
Koblandığa keldi jağalap.
Ekevi jatsa labaktı
- 2835 Ay tumas jaktan ay tudı,
Kün tumas jaktan kün tudı,
Dep karasa bul nesi
Kara tamdı ağartkan
Karlığa kızdın sävlesi
- 2840 Karlığa kelip söyleydi:
“Esiktiñ aldı ak tatır,
Ak tatırda mal jatır,
Baylauvda jatkan, kos batır,
Esermisiñ, serimisiñ?
- 2845 Beker jatkan ermisiñ?
Koliñdı şeşip, kaşırsam,
Eliñe barıp maktanıp
Karlığa kız kaşırmay
Özim kaştım dermisiñ?
- 2850 Meyiz bersem jermisiñ,
Dalada jatkan jılkımdı
Aydap kaşkan ermisiñ?”
Karaman sonda söyledi:
“Meniñ özim naşarım,
- 2855 Kilttiñ avzın aşarım,
Bul beynetti körgenşe,
Şeş kolımdı, Karlığa,
Ruksat berseñ kaşarım”.
Koblandı sonda söyledi:
- 2860 “Ay, kaş, zalım, kasımnan,
Kiyamet salma jasımnan,
Dävlet kusu uştı dep,
Tiline duşpan könbedim.
Öştı bolğan äkeñnen
- 2865 Öşimdi almay ketpeymin.
Kekti bolğan äkeñnen
Kegimdi almay ketpeymin.
Jaz jaylavım-Közdiköl
Kıs kıstavım-Karaspan,
- Ayakları tutmadığından
Gördüğü şeye tutunarak,
Koblandı’ya geldi.
İkisi yatıyordu zindanda.
- Ay doğmayacak yerden doğdu
Güneş doğmayacak yerden doğdu
Bu nedir diye baktığında
Sıkıntılı evi neşelendiren
Karlığa güzelin ısıltısı.
- Karlığa gelip şöyle dedi:
Kapının önü otlarla dolu
O otta mal yatar
Bağlı olan iki batır
İyi misin hoş musun
- Boşuna yatan er misin?
Elini çözüp kaçırırsam
Yurduna dönüp övünüp
Karlığa kaçırmadı
Kendim kaçtım der misin?
- Yemiş versem yer misin
Yaylada olan atlarımı
Kaçıran er sen misin?
Karaman o zaman şöyle der:
Ben kendim çaresizim
- Kapıyı açarım
Bu sıkıntıyı çekmektense
Çöz elimi Karlığa,
İzin verirsen kaçıyım.
Koblandı şöyle dedi:
- Hey kaç zalim yanımdan
Kıyamet kopartma küçüğüm diye
Devlet kuşu uçtu diye,
Düşman sözüne inanmadım.
İntikamı olan babandan
- İntikamımı almadan gidemem.
Düşman olan babandan
Öcümü almadan gidemem.
Yazın yayladığım Közdiköl,
Kışın kışladığım Karaspan,

- At izinen adaspan.
Altı jasta at mindim,
On üç jaska men keldim,
Aman kalğan jok edi
Kızılbaş tiyip janaskan.
- 2870 Tañbam älip kıpşakpın,
Musılmanda jok edi
Özimnen artık küşi askan.
Tavlar küyip, tas janğan,
Koblandı degen zarpıma,
- 2875 Korğan bolıp otırğanmın
Tuğannan-ak halkıma.
Asıkpasañ, Karlığa,
Bir minersiñ Burıldıñ
Jaydak savır artına.
- 2880 Äveli kuday ağındım,
Ata-anamdı sağındım,
Javğa bende bolğanım-
Jav jakındap kelgende
Kara basıp özimdi,
- 2885 Uykıbasıp közimdi,
İkıl as Şaştı Äziz,
Jeti pirdi jañıldım.
Omar menen Ospanday,
İşim tolıp puşmanğa-ay,
- 2890 Jeti pirdi jañılıp,
Jazım tüstim duşpanğa-ay.
Eger pirdi jad etsem,
Duşpan batır bolar ma?
Koş, Karaman, aman bol,
- 2895 Kaytasıñ ba elderge?
Bizden sälem degeysiñ
Azulı degen kölderge,
Askar-askar belderge,
Karaspan tıvdı jaylağan,
- 2900 Kalın kıpşak elderge!
El işinde sälem de,
Zamandas, kurıbı, teñderge.
İyt jügirtip kus salğan,
Nayza ustağan erlerge.
- At izinden kaybolmam.
Altı yaşında ata bindim
On üç yaşa geldiğimde
Sağ kalan kimse yoktu,
Kızılbaş yurduma geldiğinde.
- Damgası elif olan Kıpçağım
Müslümanlarda yok idi
Benden daha güçlü olan.
Dağ yanıp taşlar kül olup
Koblandı'nın derdine,
- Boyumu korumak için
Halkım için doğmuşum.
Acele etme Karlığa
Burıl'a binersin elbet
Eğeri olmadan arkasına.
- İlk önce Allah'a sığındım
Anne babamı özledim
Düşmana esir oluşum
Düşman yaklaşıncı
Kendimi tutamadım
- Uyku gözümde aktı,
İhlas ata Şaştı Äziz,
Yedi piri unutup.
Ömer ile Osman gibi
İçim pişmanlıkla dolu idi
- Yedi pire dua etmediğim için
Düştüm düşmanın eline.
Eğer pirlere yalvarsaydım
Düşman yiğit olur muydu?
Elveda Karaman, esen kal,
- Yurda dönecek misin?
Bizden selam söyle
Azulı adlı göllere
Yüksek yüksek tepelere
Karaspan dağını yaylayan
- Bütün Kıpçak halkına!
Memlekete selam söyle
Arkadaş, dost, aileme
Tazı koşturup kuş avlayan
Mızrak tutan yiğitlere.

2905

Jäne de sälem degeysiñ
Tulpar minip tu alğan,
Eldegi joldas bekterge,
Men javda kaldı dep,
Ayakka kisen saldı dep,

Yine de selam söylersin
Ata binip bayrak tutan
Yurttaki arkadaş beylere
Beni esir kaldı diye,
Ayakları kelepçe ile bağlı diye,

2910

Ülken ağa, kişi ini,
Zor salmasın bizderge,
Ah! Dariyğa dñniye-ay,
Askar-askar belderim,
Azulı degen kölderim,

Büyük abi, küçük kardeş
Zorluk çektirmesinler bize,
Ah! Kahpe felek zalim dünya!
Yüksek yüksek tepelerim
Azulı adlı göllerim

2915

Karaspandı jaylağan
Kalın kıpşak elderim.
Ol elde de köp edi
Kösilip nayza köp ustap,
Jekelep şapkan erlerim,

Karaspanda yaylayan
Bütün Kıpçak halkım.
O yurttta da çok idi
Mızrağı elinde tutan
Tek tek dövüşen erlerim,

2920

Kızılbastıñ elinde
Kol-ayağım baylavlı
Pendelikpen jatırmın.
Jazım bolıp köz jumsam,
Kim joktaydı, beglerim?

Kızılbaşın yurdunda
El ayağım bağlı
Kendi isteğimle tutuldum.
Zamanın gelip ölürsem,
Kim arar beni, beylerim

2925

Büginde tutam künderim,
Koldamadı pirlerim,
Meni javda kaldı dep,
Ne kılayın jandı dep,
Artımnan joktar aғam jok,

Eski mutlu günlerim
Yardım etmedi pirlerim,
Beni düşmanda kaldı diye
Ne yapacağım bu canı diye
Beni arayacak abim yok,

2930

Alladan baska panam jok,
Meni javda kaldı dep,
Ne kılayın jandı dep,
İzimnen joktar inim jok,
Jalgızdıktan minim jok,

Allah'tan başka destek yok
Beni düşmanda kaldı diye
Ne yapacağız diye
Beni arayacak kardeşim yok
Yalnızlıktan başka derdim yok

2935

Kazak köppin degende
Köppin dep aytar tilim jok.
Karağay sadak, kırık kez ok,
Kümbezi altın belge tok,
Kızılbastıñ elinde,

Kazak kalabalığım deyince,
Kalabalığımız diyecek dilim yok.
Çam ağaçlı yay, kırık ok,
Altın minareli yüksek tepe.
Kızılbaşın yurdunda,

2940

Pende bolıp jatırmın,
Jazım bolıp köz jumsam,
Betimdi jabar kebin jok,
Arkanmenen arığan

Esir olarak kaldım ben
Zamanım gelip göz yumsam
Yüzümü örter kefenim yok,
Halat ile bağlayıp

- 2945 Şabın ayıl karığan,
Jan serigim Burılğa,
Kay Kızılbas ot bersin,
Kay Kızılbas su bersin?
Toksanda atam Toktardıñ
Taska tiydi tuyağı.
- 2950 Alpısta şeşem Analık
Üzildi göy kiyacı.
Karındasım Karlığaş
Öşken şıgar şırağı.
Jan kosağım kız Kurtka,
- 2955 Arıstanı men –pende
Kanday eken siyağı?”
- Baldırımı acıtan
Can yoldaşım Burıl’a
Hangi Kızılbaş ot versin
Hangi Kızılbaş su versin?
Doksandaki babam Toktar’ın
Ayakları taşa değdi.
- Altmıştaki annem Analık
Son ümidi de yok oldu.
Kardeşim Karlığaş’ın
Gözünün ışığı sönmüştü.
Karım olan kız Kurtka
- Aslanı, benim esir olduğunu
Duyunca acaba ne hale gelir?

Älkissa, Koblandı bul sözdi Karamağa aytıp bolğansın (İşte burada Koblandı bu sözleri Karman’a söyledikten sonra):

- 2960 Karlığaday suluvıñ
Şıkpas oyun bilgesin,
Koblandı batırğa
- 2965 Turıñız dep jalındı
Jüregi ottay kabındı,
Karamanmen ekevi
Kötere almay nalıdı!
Kelip edi keşe koltıktap
- 2970 Köterip ediñ sen,-deydi,-
Kazirgi jatkan kezinde,
Kötere almas el”,-deydi.
Karlığa sulu esitip:
“Jılkığa barıp, Karaman,
- 2975 Atıñdı ustap min,-deydi,
Koblandınıñ Tayburıl,
Jetelep alıp kel,-deydi,
Akılın taptım men,-deydi,
Erdiñ janı atı dep,
- Karlığa gibi güzelin
Dışarı çıkaramayacağını bilince
Koblandı yiğide
- Haydi kalkın diye yalvarıyordu
Kalbi hızla atıyordu
Karaman ile ikisi
Kalkamayıp inlediler!
Dün ikisi beraber gelmişti
- Bugün niye ağır diye
Boyunları sarkmıştı.
Karaman kalkıp söyledi
Söyleyince böyle dedi:
Yanımızda melekler yok iken
- Sen onu götürmüştün,
Oysa şimdi
Halk onu kaldıramaz dedi,
Karlığa güzel işitip
Atlara gidip Karaman,
- Kendi atına bin der.
Koblandı’nın Tayburıl’unu
Yanında getir der.
Çaresin buldum ben der
Erin canı atı diye

- 2980 Öz janınan artık dep,
Takımına Burıldın
Burav salıp şığartsa,
Şığadı sonda şın”,-deydi.
Bölinbegen uykığa,
- 2985 Jırtılmağan kulpığa,
Karlığaday suludın
Özi kaytıp üyine,
Karaman ketti jılkığa.
Tañ atkaşa Karaman
- 2990 Ökpesin alıp kolına,
Bir şıbınday janın sap
Koblandınıñ jolına,
Säske tüste jetedi
Köbiktiniñ malına.
- 2995 Öz atın ustap minedi,
Tayburıldı jetelep
Kalağa tünde enedi.
Karlığaday suluğa
“Kelemin keşke”,-dep edi,
- 3000 Karaman menen Karlığa
Labaktıñ kelip aldına,
Kıl şılbirimen burav sap,
Burıl attıñ sanına
Kulınday kılıp şıñğırttı,
- 3005 Jäbir kılıp janına.
Burıldın davsın esitip,
Koblandıday batırdın
Saldı oyrın, tamına.
Ne kılsañ da, mağan kıl,
- 3010 Burılğa sirä kağılma”,
Tamdı buzıp Koblandı
Dalağa şıktı kabına.
Koblandı batır şıkkın soñ
Öziniñ akual hal-jağdayın
- 3015 Batırğa ayttı Karlığa:
“Düniyeniñ keñdik, tarlığı
Basıma meniñ tüsip tur
Ğaşıktıktıñ zarlığı.
- Kendi canından ötürü,
Baldırına Burıl’ın
Çimdik atıp bağırtsa
O zaman gerçek ortaya çıkar der.
Bölünmeyen uykuya
- Kırılmayan kilide
Karlığa gibi güzelin
Kendisi dönüp evine
Karaman gitti atlara
Tan atınca Karaman
- Acele edip zıplayıp
Kendisi bir kurbanlık gibi
Koblandı’nın uğruna
Öğleyin yetişir
Köbikti’nin malına.
- Öz atına biner
Tayburıl’ı götürerek
Şehre gece gelir
Karlığa gibi güzele
Akşam gelirim demişti
- Karaman ile Karlığa
Zindanın önüne gelip
Kıllarını bükerek ip yapıp
Burıl’ın kalçasına bağlayıp
Kulan gibi bağirtarak
- Onun canını acıttılar.
Burıl’ın sesini duyunca
Koblandı gibi yiğit
Zindanın içinden bağırdı.
Ne yaparsan bana yap
- Burıl’a yaklaşma.
Kapıyı kırarak Koblandı
Dışarıya fırladı.
Koblandı batır çıktıktan sonra
Kendisinin ne hale düştüğünü
- Yiğide söyledi Karlığa:
Dünyada olacaktı iyi kötü
Benim başıma gelmiştir
Aşkın belası.

3020 Senimenen birge ölsem,
 Anamnıñ aytkan ösiyeti
 Boladı kâmil barlığı.
 Sözimdi tıñdap, batırım,
 Burılıña min,-deydi,
 3025 Karıña süñgir il,-deydi,
 Tarlan kaşar jılkıdan,
 Kumay-ak koy sen,- deydi.
 Täñri jazsa Tarlandı
 Köbiktige mindirmey
 Aların kolğa men,-deydi.-
 3030 Köbiktiniñ kanatı-
 Jılkıdağı kök atı,
 Bul sözime sen,-deydi.-
 Kegim bolsa bul javda
 Söylesersiñ soñınan,
 3035 Bul sözimdi bil,-deydi.-
 Ekeviñniñ batırlar,
 Savıt-sayman karudıñ
 Bări de meniñ kolımda,
 Bereyin alıp jür,-deydi.
 3040 Karuvıñdı, batırım,
 Koyğamın tıǵıp men,-deydi,-
 Keremetim kör,-deydi,-
 Koblandı men Karaman,
 Kel soñıma er”,-deydi.
 3045 Ertip barıp suludıñ
 Sarayına engizdi.
 Saktap koyğan jerinen
 Karuvın batır körgizdi,
 Ak savıtın kigizdi,
 3050 Ak semserdi ilgizdi,
 Şın dostıǵın, Karlıǵa,
 Koblandıǵa sengizdi.
 Uaǵada baylap, kol berip,
 Tayburılǵa mingizdi.
 3055 Karlıǵa bul sözdi aytkasın,
 Endi atına minedi,
 Badana közdi ak savıt

Seninle beraber ölsem,
 Annemin söylediǵı vasiyeti
 Hepsı de gerçekteşir.
 Sözümi dinle, yiǵidim,
 Burıl’a bin der,
 Eline mızrak al diyordu
 Tarlan kaçır sürüden
 Onun arkasından koşma dedi
 Tanrı yardım ederse Tarlan’a
 Köbikti’ye bildirmeden
 Alırım elime ben diyordu.
 Köbikti’nin kanadı
 At içindeki kır atı
 Bu sözüme sen diyordu.
 İntıkamın olsa bile bu düşmana
 En sonunda söylersin,
 Bu sözümi bil der.
 Yiǵitlerim ikinizin de,
 Silahların kılıçların
 Hepsı de benim elimde
 Vereyim de al git der.
 Silahlarını yiǵidim
 Ben saklamıştım der,
 Keremetimi gör der,
 Koblandı ile Karaman,
 Arkamdan gel der.
 Güzelimiz onları yanına alıp
 Sarayına götürdü.
 Saklayıp koyduǵu yerden
 Yiǵide silahlarını gösterdi.
 Beyaz zırhını giydirdi,
 Ak kılıcını yanına verdi
 Gerçek dost olduǵunu Karlıǵa,
 Koblandı’ya gösterdi.
 El sıkışıp vade edip
 Tayburıl’a bindirdi.
 Karlıǵa sözünü söyledikten sonra
 Şimdi de atına biner
 İri delikli beyaz zırhı

- 3060 Denesine kiyedi.
Beline baylap bolattı,
Karına nayza iledi,
Karamanmen ekevi
Köbiktiniñ köp jılkı
Jäne süzip jöneldi.
Kuba kölden ötkende,
- 3065 Sarı özenge jetkende,
Köbiktiniñ Tarlan at
Kuyrıǵın kustay taraydı.
Şekesininen karaydı,
Kindiginen jaraydı.
- 3070 Ävege karap esinep,
İyem be dep kisinep,
Jav ekenin bilgesin,
Sırtına kuyruk saladı,
Kök at kaşıp baradı.
- 3075 Barsa, barsın kök at dep,
Ekevi kumay kaladı.
Kalağa kök at enipti,
Esitti dübir Köbikti.
At barǵasın jelikti,
- 3080 “Karlıǵajan, kayda?”-dep,-
“At ertte”,-dep demekti,
Añdıp turǵan Karlıǵa
Köbiktige kelipti:
“Uykıñdı buzba, sorlı äkem,
- 3085 Mal iyesi januvar
Jem jeymin dep kelipti”,
Köbiktini jatkızıp,
Akmonşak attıñ üstine
Altınnan turman er salıp,
- 3090 Azǵana azık, jem salıp,
Koblandı eske tüskende
Kızdıñ şeri kozǵalıp,
Akmonşak atka minedi,
Beline semsereledi,
- 3095 Denege savıt kiyedi,
Töbege şaştı tüyedi,
- Üstüne giyer.
Kılıcını beline asıp,
Eline süngüsünü alıp
Karaman ile ikisi
Köbikti hanın atlarını
Tekrar alıp yöneldi.
Boz gölden geçince,
Sarı nehre gelince,
Köbikti’nin Tarlan atı
Kuyruǵunu kanatları gibi salladı
Alnından bakıyordu,
Göbeğinden iyi idi.
Gök yüzüne başını kaldırıp
Sahibim mi diye kişneyip,
Düşman olduğunu anlayınca
Arkasındaki kuyruǵu salladı
Gök at kaçıp gidiyordu.
Gitse gitsin bu at diye
İkisi peşini bırakırlar.
Kır at şehre girmişti,
Köbikti at seslerini duyup.
At gelince kızmıştı,
Karlıǵacıǵım neredesin-diye,
At eyerle diye fısıldadı
Takip eden Karlıǵa
Köbikti’ye gelmişti:
Uykundu bozma, babacıǵım,
Mal sahibi canavar
Yem yiyeyim diye gelmişti
Köbikti’yi yatırıp
Akmonşak atın üstüne
Altından yapılmış eyer koyup
Azıcık yiyecek yem koyup
Koblandı aklına gelince
Kızın yarası deşilip
Akmonşak ata binip
Beline kılıcı baǵladı
Beyaz zırhını giydi
Saçlarını tepesine topladı,

- 3100 Noğay börkin kiyedi
Koblandınıñ soñınan
Döñgeletip jönedi.
Kuvıp jetip bularğa
Äkesiniñ jılkısın
Birge aydasıp keledi.
Kaladan kiygaş ötkende
Sarı belge jetkende,
- 3105 Kün säskeden ötkende
Buzılıp attıñ jürisi
Ottamaydı jusaydı,
Bügejektep jürmey keledi,
Akmonşak attıñ inisi,
- 3110 Öz-özinen ılañdap
Keledi bitip tınısı.
Jılkı işinde ala-dı,
Kılşık jündi kara-dı,
Ävege karap esinep,
- 3115 İyem be dep kisinep,
Jav ekenin bilgesin,
Şekesinen karadı,
Kindiginen jaradı,
Kuyrığın sırtka saladı.
- 3120 Kayta aynalıp kök bestı,
Şärige karap jöneldi.
Jalğasa kuğan üşevi
Kaytara almay kaladı.
“Kanday zaman bolar”, -dep
- 3125 Karlığa sulu naladı,
Basın kosıp üşevi
Bir töbege baradı.
Köbiktiniñ üstine
Toğız kabat ak savıt
- 3130 Şapsań kılış kespeydi,
Atsań mılık ötpeydi.
Koblandıday batırğa
Karlığa sulu söyleydi:
“Oğan kılar amalı
- 3135 Kindiginiñ tusında
- Noğay kalpağını giydi
Koblandı'nın arkasından
Dörtñala koştı.
- Peşlerinden yetişip
Babasının atlarını
Yanına alıp yöneldi.
Şehre yaklaşınca
Sarı tepeye gelince,
- Öğle vakti gelince
At yavaşladı
Yemedi içmedi,
Zorla yürüdü,
Akmonşak atın kardeşi
- Kendisi nefes alamayıp
Soluğu kesilmiş halsız kalmıştı.
Sürü içinde alacaktı
İnce tüylü karacıktı,
Gök yüzüne bakarak
- Sahibim mi diye kişneyip
Düşman olduğunu anlayınca
Alnından bakarak
Göbeğinden yaratılıp
Kuyruğunu kanat gibi salladı
- Tekrar dönüp kır kısrak,
Şehre doğru yöneldi.
Üçü birlikte koşarak
Arkasından yetişemedi
Nasıl zaman olacak diye
- Güzel Karlığa üzüldü,
Tekrar üçü birlikte
Bir tepeye vardılar.
Köbikti'nin üstüne
Dokuz katlı beyaz zırh
- Kessen kılıç geçmeyen
Vursan ok geçmeyen
Koblandı gibi yığıde
Güzel Karlığa şöyle der:
Ona yapılacak çare
- Göbeğinin altındaki

- 3140 Kem soğılğan tört közi.
Mergen bolsañ, batırım,
Kindikti baylap atpasañ
Basıña salar karanı,
Bir kудayğa tapsırıp
Koblandıday balanı.
Karaman estip bul sözdi
Toktamaydı tabanı.
- 3145 Karlığa menen Karamandı
İlgeri karay jöneltip,
Jolın tosıp Köbiktin
Koblandı jalğız kaladı.
Jılkını kuvıp baradı,
Kiysayğan oğın tüzetip,
Köbikti kaşan keler dep
Koblandı tosıp turadı.
Kaşıp barıp kök besti
Kalağa barıp enipti
- 3150 Estidi dübir Köbikti,
At barğasın jelikti.
Ketkenin kızdın bilgen soñ
Kaharlanıp Köbikti,
Kök besti atka er saldı,
Bir kündik azık jem saldı,
At basınday tas şokpar
Köbikti batır kolğa aldı.
Endi minip atına
“Meniñ keler, kelmesim
- 3160 Ekitalay endi”,- dep,-
Amandasıp halkına,
Buringı tartıp saltına,
Jılkısın alğan javlardıñ
Köbikti tüsti artına.
- 3170 Beles beles bel edi,
Öziniñ tuğan halkına
Belgili tuğan er edi.
Erteñ şolpan batkanda,
Kızarıp kün şıkkanda,
Tav suvınday sarkırıp,
- Engel için yapılmış bu dört gözü.
Nişancıysan yiğidim,
Göbeğini bağlayıp vuramazsan
Başına çok dert açar,
Bir Allah’a emanet ederek
Koblandı gibi yiğidi.
Karaman işiterек bu sözü
Kendine hakim olamadı.
Karlığa ile Karaman’ı
İleriye doğru yöneltip,
Köbikti’nin yolunu bekleyen
Koblandı tek başına kalır.
Atları alıp yöneldi
Oklarını düzelterek nişan alıp
Köbikti ne zaman gelecek diye
Koblandı bekleyip duruyordu.
Gök kısrak kaçıp gitti
Şehre girmişti
Köbikti duyup sesini
At gelince sinirlendi.
Kızının gittiğini anlayıp
Sinirlenen Köbikti
Gök yürük atı eyerledi
Bir günlük yem koydu
At başı kadar gürzünü
Köbikti yiğit ele aldı.
Köbikti atına binerek
Benim gelip gelmeyeceğim
Belli olmaz, diyerek
Halkıyla vedalaşıp
Eski adetlere uyup
Atlarını çalan düşmanların
Köbikti düştü peşlerine.
Yüksek yüksek tepelerden
Kendi halkı arasında
Bilinen yiğit idi.
Çulpan yıldızı batınca
Kızarıp güneş doğunca
Dağ suyu gibi çağlayıp

- 3180 Ak savıtı jarkırap,
Koblandınıñ tusınan
Köbikti ötip baradı.
Köbiktini körgeñ soñı
- 3185 Köterilip Koblandı
Aykay salıp akırdı,
“Kel beri!”-dep şakırdı.
Sadağın kolğa aladı,
Oğın kezep Koblandı
- 3190 Sonda turıp söyleydi:
-Sıñır, kolım, sındıñ ba,
Şıkkır, közim, şıktıñ ba?
Şınımen kazam jettiñ be?
Şın buyrığım bittiñ be?
- 3195 Kısılğan jerde dem berer
Ikılas ata, Şaştı Äziz,
Jeti kâmil pirim-ay,
Sart bolıp-ak kettiñ be?
Jalğızdık kayğı basımda,
- 3200 Joldasım jok kasımda
Munday kayğı körıp pe em,
Özimniñ ömir jasımda?
Kâmil pirler, jar bolmay,
Salğanıñ ba uvayım?
- 3205 Bir öziñe siyındım,
Jarılkavşı kудayım!
Bul sözdi aytıp Koblandı,
Koramsakka kol saldı,
Bir salğanda mol saldı,
- 3210 Köp oğına jol saldı,
Är oğınıñ basında
Jolım üydey şok kaldı.
Kalmakı erdiñ kası dep
Nak kindiktiñ bası dep,
- 3215 Kız aytkan jerdiñ tusı dep,
Öler jerin osı dep,
Saldır-güldir etkizip,
Ok masakka jetkizip
Koblandı tarttı bir oktı.
- Beyaz zırhı parlayıp
Koblandı’nın yanından
Köbikti geçiyordu.
Köbikti’ni görünce
- Koblandı yerinden doğrulup
Bir feryat kopardı,
Gel buraya diye çağırdı.
Yayını eline aldı
Okunu yerleştirerek Koblandı
- O zaman şöyle dedi:
Kesen elim kesildin mi?,
Çıkan gözüm çıktın mı?
Gerçekten vaktim geldi mi?
Gerçek emrim bitti mi?
- Zor durumda yardım eder
İhlas Baba Şaştı Aziz,
Yedi melek pirlerim-hey
Kötü alıp gitti mi?
Yalnızlık kayğı başımda,
- Arkadaşım yok yanımda
Bu kadar zorluk görmedim,
Kendi hayatımda bile
Meleklerim yardım etmiyor,
Verdiğin sıkıntılara?
- Yalnız sana sığındım
Koruyan Yüce Allah’ım!
Bu sözleri söyleyip Koblandı,
Yayını yerinden çıkarıp
Bir atışta bir çok can alıp
- Diğer oklarına yol açtı
Her okunun basında
Yanan korlar vardı.
Kalmuk yiğidin düşman diye
Tam göbeğine nişan alıp
- Tam kalbin ortası diye,
Öleceğin zaman geldi diye,
Paldır güldür sesler çıkarıp
Oku kınına yerleştirip
Koblandı bir ok attı.

- Bir de bolsa iri oktu.
Köbikti kördi körimdi,
Janına azap berildi,
Azap emey nemene?
Köbiktiniñ böksesi
- 3220 Kevdesinen bölindi.
Atta kalıp böksesi,
Okpen uşıp kevdesi
Koblandıday batırdıñ
Kabil boldı tävbesi.
- 3225 Järдем berip babası
Şaması keler kün bolsa,
Kıluğa kayrat jaradı.
Köbiktidey batırdıñ
Jerge tüsken kevdesi
- 3230 Eki kolımen eñbektep,
Artında kalğan şokparğa
Tağı da ketip baradı.
Şılbırın kolğa aladı,
Okpen tüsken kevdesi
- 3235 Karu kılar şama jok,
Jan-jağına karadı.
Koblandı kelip kasına
Zaman akır takaldı,
Savdager satar bakaldı,
- 3240 “Kız jav” degen osı dep,
Aytıp otır makaldı.
Eki koldap Köbikti
Julıp otır sakaldı.
Bolmadı endi kaşpaska
- 3245 İzdenip bolmas dos baska.
Baldağı altın bolatpen,
Koblandı tarttı kak baska.
Şalkasınan sılk etip
Jerge tüsti sor kaska.
- 3250 Akıl aytıp öltirtken
Ayla kanşa kız jaska.
Köbiktini öltirip,
Sätine isin keltirip,
Kök bestı attı jetelep,
- Birde olsa büyük bir oktu.
Köbikti göreceğini gördü,
Canı çok acıyordu,
Azap vermese olmaz mıydı?
Köbikti’nin gövdesi
- Ortasından bölündü.
Atta kaldı kalçası
Okla gitti gövdesi
Koblandı gibi yiğidin
Kabul oldu tövbesi.
- Yardım edip babası
Her yarasına merhem olundu,
Toparlanmaya başladı.
Köbikti gibi yiğidin
Yere düşen gövdesi
- İki eliyle yerleri tırmalayıp
Ardında kalan gürzüne
Tekrar gidiverdi.
Eline aldı ipini
Okla düşen vücudu
- Silah kullanacak hali yoktu,
Etrafına baktı.
Koblandı gelip yanına
Zaman daraldı
Bakkalcı satar malını
- Kız düşman, denilen bu imiş
Atasözünü söyledi.
Zavallı iki eli ile Köbikti
Saç sakalını yolluyordu.
Şimdi kaçmak zamanı değil
- Arasa bile bulunmaz dost.
Kabzası altın olan kılıç ile
Koblandı tam başına isabet etti.
Devrilerek part diye
Yere düştü zavallı.
- Akıl verip öldürten
Çare bulan kızın
Köbikti’yi öldürtüp
İşini sona erdirip
Gök alaca atını yedeğine alıp

- 3255 Jüretin jolın tötelep,
Karlıgamen kosılıp,
Jibekteyin esilip
Auvdarıspak oynaydı.
“Koblandımen birge ölsem
- 3260 Armansızbın, alla”,-dep
Külip-oynap baradı.
Osı barğan jolında
Biyik-biyik kır eken,
Okpandı say jıra eken,
- 3265 Sayım ulı Karaman,
Aldındağı toğayda
O da kütip tur eken.
Şığa keldi aldınan:
“Şeşen söyley davğa,-dep-
- 3270 Kayrat kıldıñı javğa,-dep-
Olja salğın, kurdasjan,
Berifñiz bizge savğa”,-dep.
Koblandı sonda söyleydi:
“Mal sattım bazar bözine,
- 3275 Salsa jılkı toktaydı
Arkanıñ böri közine,
Jaman-jaksı deseñ de
Naz kılaman öziñe.
Oljanıñ keldim kezine,
- 3280 Kulağım sal sözime
Tağı da savğa özime
Köbiktiniñ kördim ölgenin,
Öltirip erdi kelgeniñ,
Köbikti kızı Karlığa
- 3285 Jön edi kosa bergeniñ”.
Koblandı sonda söyleydi:
“Kurtkam bakkan Tayburıl
Astımda dönen mingenin.
Tayburıldı mingesin
- 3290 Duşpanğa teñdik bermedim.
On üç jaska kelgenşe
Basıma kelgen kemşilik
Köbiktiden körgenim.
- Yürüyecek yolunu kısaltıp
Karlığa ile beraber
İpek gibi hışırdayıp
At üstünde oynaşıyorlardı.
Koblandı ile beraber ölsem
- Şükrederim Allah’a deyip
Güle oynaya gidiyorlar.
Bu giden yolunda
Yüksek yüksek tepe imiş
Oyuk yerler yamaç imiş
- Sayım oğlu Karaman,
İlerideki ormanda
Bekliyordu onları.
Önüne çıkageldi:
Ozan söyler düelloya der
- Düşmanı yendin diye
Ganimet aldın can sırdaşım
Bir kısmını bize verin der.
Koblandı o zaman söyler:
Mal sattım pazar fiyatına
- Bırakırsan sürüyü durdururdu
Arkanın kurt gözüne
İyi kötü desen de
Naz yapacağım özüne
Gelelim ganimet konusuna
- Dinle benim sözümü
Yine de ganimet kendime
Köbikti’nin öldüğünü gördüm
Öldürüp geldiğini
Köbikti’nin kızı Karlığa
- Bizim düğünümüzü yapıver.
Koblandı o zaman söyler:
Kurkam baktığı Tayburıl
Benim bindiğim tayım.
Tayburıl’a bindikten sonra
- Düşmana hiç yenilmedim.
On üç yaşına gelince
Zorlukla karşılaştım
Köbikti’nin yaptığından.

3295	Köp kaygınıñ işinde Meniñ büytip jürgenim Mınav turğan Karlığa Ata-ana, el-jurtın Kiyıp şıktı men üşin Artıkşa tiyip paydası	Bu kadar sıkıntının içinde Böylece yaşadığım Şu duran Karlığa Anne baba halk yurdunu Benim için bıraktı Faydası çok olur diye
3300	Köbiktiniñ ölgeni, Karlığa kızdın aylası. Köbiktiniñ kördiñ ölgenin, Tañrı bakıt bergenin Kızmeti belgili	Köbikti'nin öldüğü Karlığa kızın hilesi. Köbikti'nin gürdüm öldüğünü, Tanrı baht verenin Hali belli
3305	Artıkşa maktap kayteyin Özi süyse bergenim". Sol uvakıttar bolğanda, Karlığa tıñdap turğanda, Karaman kelip söyleydi:	Fazla sevinip de ne yapacağım Kendisi isterse vereceğim. Bir zaman geçtikten sonra, Karlığa dinlerken, Karaman gelip şöyle dedi:
3310	"Muñlık penen Zarlık,-dep Tüyenin körki narlık,-dep Jüktiñ körki sandık,-dep" Karlığaday suludı Jetelep alıp jöneldi:	Munlık ile Zarlık, diye Devenin değeri hörgüçlerde diye Yükün değeri ağırlığında diye Karlığa gibi güzeli Yanına alarak yöneldi:
3315	"Kurdaşjan berdi, aldık,-dep,- Tatulıkka kandık",-dep. Mingen atı dönen-di, Kökke toyğan köbeñ-di, Baydın kızı jamılar	Arkadaşımdan kız aldık, diye Almaya hak kazandık, diye. Bindiği atı tay idi, Ota bir türlü doymaz idi, Zenginin kızı giyer
3320	Masatı menen berendi. Azırak turıp söylesip, Üşevi toktap bögeldi. Tize kosıp üşevi Köbiktiniñ köp jılkı	Saltanatlı zırhı. Biraz sohbet edip, Üçü bir araya toplandılar Üçü de bir arada Köbikti'nin bütün atlarını
3325	Guletip aydap jöneldi. Birneşe kün ötken soñ Äkelip kostı jılkını Kazannan alğan köp malğa. Jatır eken kosındar	Ürküterek yola çıktı. Birkaç gün geçtikten sonra Atlarını da ekledi Kazan'dan aldığı atlara. Hep bir arada iken
3330	Tastap ketken jerinde. Dayarlanıp jatkan köp kiyat Ekevi koska kelgen soñ	Bıraktığı yerde. Hazırlanan birçok Kiyat İkisi yanlarına geldikten sonra

- 3335 Dürkirey köşip jöneldi.
Atka minip jelgendey,
Er kadirin bilgendey,
Koblandınıñ Tayburıl
Umtılıp ayak baspaydı
Bir nârseni sezgendey.
Koblandı kulğa uksaydı
- 3340 Mezgilsiz jılap kaksaydı,
Beker jılap ne kılsın
Jan serigi Burıl at
İlgeri ayak baspaydı.
Omırav kağıp aksaydı,
- 3345 Burıl at aksap jürmegensin
Kalıñ kosın köşe almay
Kün batpay kondı Aksayğa
Kol Aksayğa kongansın,
Karlığanı alıp oñğansın
- 3350 Karaman barıp alğanday,
Kosıñğa olja salğanday,
Akımak kiyat birtalay
Karaman attı batırdı
Köterip attan aladı,
- 3355 Ak kilemge saladı.
Arıstan tuğan Koblandı
Atın ustar kisi jok
Koblandını köp kiyat
Kim eken dep isi jok.
- 3360 Mingen atı kızılı-dı,
İs tağdırğa sızıldı,
Oljağa köñili bitkesin
Kiyattardıñ bul jerde
Kaytuğa köñili buzıldı.
- 3365 Baydıñ kızı jamılar
Masatı men kamkasın.
Koblandığa karamay
Üdere köşti köp kosın.
Koblandıday batırıñ
- 3370 Atı aksap jüre almay
Jurtta jalğız kalğasın,
- Çabuk göçmeye kalktılar.
Ata binip koşturup,
Halkın kıymetini bilir gibi
Koblandı'nın Tayburıl'u
Bir türlü ileri basmıyordu
Bir şeyi hisseder gibi.
Koblandı kula benziyordu
Gereksiz yere ağlayıp bekliyordu
Boşuna ağlayıp ne yapsın
Can arkadaşı Burıl at
İleri hiç basmıyordu.
Atı aksıyordu
Burıl at yürümeyince
Kimse göçemiyordu
Güneş batmadan Aksay'a ulaştılar
Askerler Aksay'a ulaşınca
Karlığa'yı aldıktan sonra
Karaman gidip almış gibi
Askerlerine ganimet olarak,
Akılsız olan Kiyat boyu
Karaman adlı yiğidi
Kaldırıp attan alırlar,
Beyaz halıya sararlar.
Aslan doğan Koblandı
Atını tutacak kimse yoktu
Koblandı'ya Kiyat halkı
Hiç bakmıyordu.
Bindiği atı kızıl idi
İş kadere kalmıştı
Ganimete gönülleri düşünce
Kiyatlar'ın bu yerde
Dönme kararları bozuldu.
Zengin kızı giyer
Saltanatlı zırhı.
Koblandı'ya bakmadan
Çabuk göçtü bu yerden.
Koblandı gibi yiğidin
Atı aksayıp yürüyemiyordu
Orada tek başına kalınca

Şıbın janın kiynağan
Közdiñ jasın bulağan
Süytip alğan oljasın

3375

Kiyat alıp ketkesin,
Jalğızdıktan jabıǵıp,
Öksip jılap kamıǵıp,
Süyekke namıs jetkesin,
Karamanday kurdası

3380

Köptigine mastanıp
Esine almay ketkesin,
Sonda Koblan söyleydi:
“Jaksınıñ isi bitedi,
Jamannıñ isi jatadı,

3385

Şıbın jandı kiynağan,
Közdiñ jasın bulağan,
Büytip alğan oljamdı
Kiyat alıp ketedi.
Akılsız tuğan men akmak,

3390

Büytip jalğız şıkkança
Karaspan tıvdı jaylağan
Kalıñ kıpşak jurtımnan
Ondı-besti soñıma
Koşı ertsem netedi?

3395

Şınımmenen şamdansam,
Kosını tügil kiyattıñ
Eline küşim jetedi.
Üyge barsam, tüzim jok,
Tüzge barsam, üyim jok

3400

Östip jalğız jürgende
Ötesiñ be, dñniye bok?
Jalğız tuğan men sordıñ
Aldımda süyev ağam jok,
Kudaydan baska panam jok,

3405

Kazak köppin degende
Köppin dep aytar tilim jok.
Artımda ergen inim jok,
Jalğızdıktan minim jok.
Bilmey kaldım basımnan

3410

Ötkeniñdi, dñniye bok.

Yalnız canına zorlayan
Göz yaşı akıtarak
Aldıǵı ganimeti

Kiyat halkı alıp gittikten sonra
Yalnızlıktan sıkılıp
Üzülerek ağlayıp
Bir de namus eklenince
Karaman gibi arkadaşı

Kalabalık olduǵu için gururlanıp
Koblandı'yı hatırlamadıkça
O zaman Koblandı şöyle der:
İyinin işi bitince
Kötünün işi kalır

Küçük canını zorlayan
Göz yaşını akıtarak
Aldıǵım ganimeti
Kiyat alıp götürür.
Akılsız olarak doğan ben

Böyle tek başına kalınca
Karaspan daǵında yaylayan
Kalabalık Kıpşak halkımdan
Beşer onar yanıma
Alsaydım, ne olurdu?

Gerçekten isteseydim
Sadece soylarına deǵil Kiyatların
Halkına da gücüm yeterdi.
Eve dönsem dışarıda yok
Dışarıya gitsem evim yok

Böyle tek başına kalınca
Geçer bu dünya?
Yalnız doğan ben zavallının
Önümde dayanacak kardeşim yok
Allah'tan başka direğim yok

Kazak kalabalıǵım deyince
Kalabalıǵım demeye dilim dönmez
Arkamda da kardeşim yok
Yalnızlıktan başka dostum yok.
Bir türlü bilemedim nasıl

Geçtiğini bu dünyanın.

- Minajat etip jılaymın
Özimniñ naşar halimdi
Jazım bolıp köz jumsam
Jav talaydı malımdı.
- 3415 Atadan altav eken dep
Özimnen tömen jamañğa
Bolayın neğıp jalındı?
Kay uvakıtta köremin
Üydegi kempir-şalımdı?
- 3420 Kulım deseñ, kudaya,
Bügin mağan körsetşi
Atatuğın tañıñdı,
Oyla meniñ kamımdı.
Tağdırımdı bitirip,
- 3425 Tavıs meniñ nanımdı!
Osı tañınan ötkizbe,
Kün sığuğa jetkizbe?”
Bulayşa dep Koblandı
Tün ortası bolğanda
- 3430 Tayburılın tusadı.
Şahzada kisi edi
Kurbısında adam jok
Koblakendey müşeli.
Jamandar kıldı ösekti
- 3435 Jılap-jılap Koblekeñ
Tokımın kıldı tösekti.
Erden kıldı jastıktı,
Uzınınan suladı.
Altındı erge süyenip,
- 3440 Ortası tünniñ bolğanda.
Közi ilikti uykığa.
Közi uykığa ketkende
Mezgili tañıñ jetkende,
Kök esegi astında,
- 3445 Ak sãldesi basında,
Sırlı asası kolında,
Özi kaktıñ jolında
On segiz mıñ ğalamnıñ,
On besı bar kasında,
- 3450 Ağlayarak yalvarıyorum
Kendi halime ağılıyorum
Ecelim gelip de ölsem
Düşman alır malımı.
- Atadan altı kişi idik diye
Kendimden küçük olanlara
Ne diye yalvaracağım
Ne zaman görebilirim
Evdeki anne babamı?
- Kulum dersen Allah’ım
Bugün bana göster
Şafak vaktini
Beni de düşün.
Canımı alarak
- İnancımı bitir!
Yarına bırakma
Güneş doğmadan
Böyle diyen Koblandı
Gece yarısı olunca
- Tayburıl’ı bağladı.
Şehzade idi
Arkadaşlar arasında insan yok
Koblaken gibi cömertti.
Kötüler dedikodu ettiler
- Ağlaya ağlaya Koblandı
Koşumu yatak yaptı.
Eyerini yastık yaptı
Yüzü koyun uzandı.
Altından eyere tutunup
- Gece yarısı olunca
Gözüne uyku bürüdü.
Gözüne uyku girince
Tan vakti gelince
Kır eşeği altında
- Beyaz sarıĝı başında
Sihirli asası elinde
Kendisi Allah yolunda
On sekiz bin alemin
On beşi bar yanında

3455 Jeti kamil babası
Keldi jetip kasına:
“Oyavmısıñ, Koblandı?
Uykıdamısıñ, Koblandı?
Bul saparıñ bolmadı.

Mingen atıñ bozdı ğoy,
Arkam sözge kozdı ğoy,
Sağan kelgen bälenni
Korğaymın dep Koblandı,
Altıñ tınnıñ etegi

3460 Tamtık kalmay tozdı ğoy!
Kulannan atkan kodıktı,
Kölden tartkan borıktı.
Keşe tüste äkeñe,-
Toktar şalğa jolıktım.

3465 Okpandı, say jıra eken,
Askar-askar bel eken,
Seniñ äkeñ Toktar şal,
Tizesine ton jetpey,
Butında jok ıstanı,

3470 Kara taban koyşı bop
Äkeñ koyda jür eken.
Alpısta anañ Analık
Arkan esip jün tütüp,
Kayğımenen kan jutıp,

3475 Kasiretti köp tartıp,
Kozı bağıp bükeñdep,
Kurt kaynatıp jür eken.
Öziñnen kalğan Kurtkanı
Kalmaktıñ hanı Alşağır

3480 Alamın dep jür eken.
Kalmaktıñ hanı Alşağır
Altın-dı tavrıñ aldında,
Tastan sokkan korğandı,
Bügin üş kün boladı

3485 Şavıp ketti eliñdi.
Sındırıp ketti beliñdi,
Kesip ketti jeliñdi,
Öziñ esen sav künde
Kıpşaktı javğa bergeniñ

Yedi kamil babası
Geldi onun yanına:
Uyandın mı , Koblandı?
Uykuda mısın Koblandı?
Bu seferin iyi olmadı.

Bindiğın atın kır idi
Benim gözüüm yamanda idi
Başına düşen beladan
Seni koruyacağım diye
Altın kıyafetin eteğinden

Parça bile kalmadı!
Atını hızla koşturarak
Göl üzerine uçarcasına atlayarak
Dün öğleyin babanla
Toktarbay ile karşılaştım.

Yüksek tepe yamaç imiş
Yüksek yüksek bel imiş
Senin baban Toktarbay
Kıyafeti dizine yetmiyor
Pantolonu da yok

Yalın ayak çoban olup
Baban sürü gidiyordu.
Altmıştaki annen Analık
Halat büküp yün tütüp,
Sıkıntıdan kan yutup

Yeterince çok çekip
Bükülerek kuzu güdüp
Ayran pişiriyordu.
Kendi Kurtka eşin ile
Kalmuğun hanı Alşağır

Evleneceğim der dururmuş.
Kalmuğun hanı Alşağır
Altın dağın eteğinde
Taştan yaptığı kuleye
Bugün üçüncü günü olur

Kılıçtan geçirmiş halkını.
Belini ikiye böldü
Kesti biçti herkesi,
Kendin sağ olduğunda
Kıpçak halkını düşmana vermesi

3490

Ol da sağan ölim-di
Kayğı tartkan eliñe
Sata mısıñ teriñdi?
Üstiñe kelgen duşpanğa
Körsetseyşi körimdi.

Sana ölüm gibi geldi
Azap çeken halkına
Derini bile satar mısın?
Üzerine gelen düşmana
Ne göstereceksen göster.

3495

Jalğan aytar dey körme
Jeti kâmil piriñdi!”
Babası aytkan habarmen
Koblandı şoşıp oyandı.
Közin aşıp karasa,

Yalan söyler demeyin
Yedi kamil pirlerin!
Babası ile ilgili haberden
Koblandı hemen uyandı.
Gözünü açıp baktığında

3500

Tañ sarğayıp atıptı,
Tañ Şolpanı batıptı.
Makpal tösek mamık-tı,
Oyanıp öksip kamıktı
Jav şapkasın halıktı.

Tan yeni ağarmıştı
Çulpan yıldızı batmıştı.
Yatağı yumuşak-tı,
Uyandığında üzülmüştü
Düşman halkına saldırınca.

3505

Oyna jurtı tüşkesin,
Baylavğa Kurtka tüşkesin
Munı bilip Burıl at
Küyinip aksap jür eken.
Pirden habar tiygen soñı

Halkını hatırlayınca
Kurtka tutsağa düşünce
Bunu anlayarak Burıl at
Sinirlenip topallayıp dururmuş.
Pirden haber alınca

3510

Aksağınan jazılıp
Kulanday oynap kalıptı.
Kız da bolsa, er eken,
Savğağa bergen Karlığa
Karamannıñ janınan

Sakatlığı kaybolup
Kulan gibi koşup dururmuş.
Kız olsa da er imiş
Ganimet olarak gelen Karlığa
Karaman’ın yanında

3515

Uyıktap Koblan jatkada,
Şılбірін şeşip belinen
Maykara men betege,
Jusan menen ködege,
Akmonşak pen Burıldı

Koblan uykuya gidince,
Kemerin belinden çözüp
Otlarla dikenlere
Ekinlerle ayırın otlarına
Akmonşak ile Burıl’a

3520

Karlığa bağıp jür eken.
Kos büyreği bülkildep,
Közdiñ jası möltildip,
Bir kadam basıp jüre almay
Karlıgaday suluğa

Karlığa bakıp duruyormuş.
Böbrekleri hızlanıp
Gözünün yaşı aktarıp
Bir adım bile atamadan
Karlığa gibi güzele

3525

Äreñ jetti eñkildep.
Koblandı kelip söyleydi:
“Joldas boldıñ, Karlığa,
Allanıñ köp koy jarlığı,

Zar zor yetiştı.
Koblandı gelip şöyle der:
Arkadaş oldun Karlığa
Allah senden razı olsun,

3530 Jer astına bir tüser
 Bul pändeniñ barlığı.
 Kudireti küşti kudanıñ
 Osi köptiñ işinde
 Jalğız mağan tüsipti
 Kısım kılğan tarlığı.
 3535 Jav şavıptı elimdi,
 Jav basıptı belimdi,
 Menen kalğan baytak el
 Körgeñ siyaktı körimdi.
 Kalmaktıñ hanı Alşağır
 3540 Altındı tavgıñ eteginde
 Tastan soğıp korğandı
 Şavıp ketkenge usaydı
 Karaspan tavdağı elimdi.
 Jalğan aytar demeymin
 3545 Jetti kâmil pirimdi.
 Aytamın sağan sıımdı
 Jılkı işinde alamın
 Kılşañ jündi karamın,
 Kömek berer demeymin
 3550 Seyildiñ ulı Karaman.
 Äyel de bolsañ, dana ediñ
 Muñımdı sağan şağamın.
 Hoş, Karlığa, aman bol,
 Kalmak alğan halkıma,
 3555 Kömegim jok artımda,
 Jalğız ketip baramın.
 Täñri oñğarsa jolımdı
 Alavlağan kalmaktan
 Kegimdi barıp alamın”.
 3560 Karlığa sonda söyleydi:
 “Er de sasar bolar ma,
 Etegin basar bolar ma?
 Siz siyaktı batırdıñ
 Eliñ jav alar bolar ma?
 3565 Äveli alla anayım,
 Hak jaratkan kудayım,
 Bölünip üyden şıkkasın

Yer altına bir gün iner
 Bu insanların hepsi.
 Allah’ın kudreti büyüktür
 Bu kalabalığın içinde
 Yalnız benim başıma geldi
 Dünyadaki felaketi.
 Düşman saldırmış yurduma
 Düşman basmış belimi
 Benden kalan zavallı halkım
 Göreceğini gördü.
 Kalmukların hanı Alşağır
 Altın dağın eteginde
 Taştan yaptığı kuleyi
 Kırıp gitmesine benziyordu
 Karaspan dağındaki halkımı.
 Yalan söyler demiyorum
 Yedi kamil pirimi.
 Söyleyeyim sana sıırımı
 Sürü içinde alayım
 İnce tüylü karacığım
 Yardım eder demiyorum
 Seyil oğlu Karaman.
 Kadın da olsan bilgilisin
 Sıkıntımı sana söyleyeyim.
 Elveda Karlığa sağ selamet kal
 Kalmukların aldığı halkıma
 Yardımcı yok arkamda
 Tek başıma yürüyüp gideyim.
 Tanrı izin verirse
 Kalabalık Kalmuklardan
 İntikamımı alıvereyim.
 Karlığa o zaman söyler:
 Yiğit hiç şaşırır mı?
 Eteğine hiç basar mı?
 Siz gibi yiğidin
 Halkını düşman alır mı?
 Evvela Allah’ım
 Hak yaratan Tanrım
 Bölünüp evden çıktıktan sonra

Siz bolar ma dep edim
 Täñri koskan jubayım.
 3570
 Sizden basım kalğanğa
 Sonşama jeymin uvayım.
 Sizdiñmenen dos bolıp,
 Süytip şıkkın Koblannan
 Kevdedegi şıbınnıñ
 3575
 Nesin ayap kalayın!
 Kayğı tartıp kan kussa,
 Zapıran etip may kussa,
 Şabilğan elge kete gör,
 Bülingen elge jete gör,
 3580
 Belgili töbe bel bolsa,
 Eretuğın er bolsa,
 Karamanğa barayın,
 Oğan da jür dep karayın!
 Erse jiynap kolımnan,
 3585
 Ermese tastap soñımnn
 Erteñ tüsten kalmaspın
 Koblandı, men de barayın!"
 Karlığa bul sözdi aytkaşın
 Tayburılğa minedi,
 3590
 Karına semser iledi,
 Beline baylap bolattı.
 Ak sunkar kustay kanattı,
 Tayburıldıñ mañdayın
 Karaspan tavğa karattı.
 3595
 Kün tiymegen savırğa,
 Jel tiymegen bavırğa
 Kamşimen soğıp kanattı.
 Burıl attı "şul" dedi,
 Kubılıp Burıl güledi,
 3600
 Ertemen şapkan Koblandı
 Keşke şeyin şabadı,
 Kelip jetti jerine,
 Jakındadı eline.
 Namazdıger ötkende,
 3605
 Kuptan mezigil jetkende
 Ekipindegen Burıl at

Siz olur mu demıştim
 Tanrı birleştirdiğ eşim.

Sizlerden ayrı kalınca
 Çok sıkıntı çekiyorum.
 Sizinle dost olup,
 Böylece giden Koblan'ın
 İçindeki canımın

Ne için acıyacağım?
 Dertlenip kan kuşa
 Zehir için safra kuşa
 Saldırılan yurda gidiver
 Ezilen ele yetişiver

Bilinen tepe yamaç olsa
 Yanına gelecek er olsa
 Karaman'a gideyim
 Ona da yürü deyivereyim!
 Toplanıp gelse yanımdan

Gelmezse bıraksa arkamdan
 Yarın öğle saatine kalmadan
 Koblandı be gideyim!
 Karlığa bu sözü söyleyince
 Tayburıl'a biner

Eline mızrağını alır
 Beline kılıcını takar.
 Ak şahin gibi kanatlı
 Tayburıl'ın alnını
 Karaspan dağına çevirdi.

Güneş yakmamış sağrısını
 Rüzgar değmemiş bağrısına
 Kamçıyla vurup kanattı.
 Burıl ata Hey! dedi
 Burıl fırlayıp ileri koştu

Sabahtan koşan Koblandı
 Geceye kadar yetişir,
 Nihayet ulaştı yerine
 Yaklaştı yurduna.
 Akşam namazı geçince

Yatsı vakti girince
 Koşan Burıl at

- 3610 Etpetinen jıǵıldı.
Jıǵılǵasın Koblandı
Attan tüse kaladı,
Jerdi sipap kıradı.
Erteñgi tañ atıptı,
Buyırǵan dāmin tatıptı.
Azıǵı mal demeseñ
Adamnan akılı artıq-tı.
- 3615 El barında Kurtkanıñ
Eki mezigil jem bergen,
Janımenen teñ körgen,
Altınnan sokkan akırǵa
Burıl kulap jatıptı.
- 3620 Mingen atı kuladı
Ertemen şavıp buladı,
Kurtkanıñ bakan jurtına
Tokımın tösep, er jastap,
Batır Koblan kuladı.
- 3625 Altın-dı erge süyenip,
Eli-jurtın saǵınıp,
Öksip-öksip jıladı.
Osı jerde Koblandı
Tañ atkanşa boladı.
- 3630 Tañ sarǵayıp atkanda,
Tañ Şolpanı batkanda,
Jan-jaǵına karasa,
Jurtı jatır eli jok,
Batpaǵı jatır, köli jok,
- 3635 Kañǵırıp jürip dalada
Ötkeniñ be, dūniye bok.
Tañ atkan soñ batırñı
Taǵı da tüsti jarıska:
“Baylavda Kurtka jatkada
- 3640 Jan serigim, karışta!”
Askar-askar beline,
Belden köşken eline
Ertemen şavıp Koblandı,
Bulandağan Burılmen
- 3645 Jügirtip keldi Koblandı
- Yüzü koyun yere düştü.
Düştükten sonra Koblandı
Attan düşüverir
- Yeri sıvazlayıp kaldı.
Erkenden tan atmıştı
Buyurduǵunu yiyerek.
Suçu at olmasa
İnsanlardan daha zeki.
- Eski zamanlarda Kurtka
İki öǵün yem veren
Canıyla atını bir tutardı
Altından yapılan ahıra
Burıl yatıp uzanmıştı.
- Bindiǵı atı kula idi
Erkenden fırlayıp çıktı
Kurtka’nın halkına
Koşumu takıp eyerini koyup
Yiǵit Koblandı düştü.
- Altın eyere dayanıp
Halk yurdunu özlemiş
Hıçkıra hıçkıra aǵladı.
Bu yerde Koblandı
Tan aǵarınca kadar kalır.
- Tan yeni aǵarınca
Çulpan yıldızı battıǵında
Etrafına bakınca
Yurdu var halkı yok
Topraǵı var ancak gölü yok
- Gezip eǵlenip bu dünyada
Geçtin mi dünya başımdan!
Sabah olduktan sonra yiǵidin
Tekrar ata binip koştı:
Kurtka baǵlı iken
- Can kardeşim fırla haydi!
Yüksek yüksek beline
Tepeden göçen halkına
Sabah erkenden koşup Koblandı,
Fırlayan Burıl ile
- Koblandı koşup geldi

- 3650 Ayna kölde Kurtkanıñ
Ordasın tikken jerine.
Jurtın körip Kurtkanıñ
Közine batır jas aldı.
- Neşe batır bolsa da
Buvını balkıp bosadı.
Jurtına közin saladı,
Karasa köldiñ ortası
Köteriñki körindi.
- 3655 Kül işinde ne bar?- dep,
Koblandı küldi karadı,
Aşıp küldi karasa
Jaya menen jal eken,
Türli tağam bar eken.
- 3660 Özin kalmak alğanda,
Kök arbağa salğanda,
“Kez bolsa buğan batır,-dep
Tavıp azık kılsın”,-dep-
Akıldı tuğan Kurtkanıñ
- 3665 Böten närse tastarğa
Şaması kelmey suludıñ
Kömip ketken nanı eken.
“Buyırğanı kудaydıñ
Osı şığar bizge”,-dep
- 3670 Şetinen tistep aladı.
Korjınga batır saladı.
Tayburıl attı Koblandı,
“Ayt, janvar, şu!”-dedi,
Kubılıp Burıl güledi,
- 3675 Tabanı jerge tiymedi.
Köldeneñ jatkan kök tastı
Saz balşıktay iyledi.
Aranday avzın aşadı,
Ayağın top-top basadı.
- 3680 Erteden şapkan Koblandı
Keşke deyin şabadı.
Jete almadı kalağa,
Beker şaptı dalağa.
Sıltavdı anık tabadı,
- 3685 Ayna göldeki Kurtka’nın
Çadırını kurduğu yere.
Yurdunu görüp orada
Yiğidin gözleri yaşa doldu.
- Ne kadar kahraman olsa da
Vücudu sarsılıp ağladı.
Yurduna bir göz attı,
Baktı ki külün ortasında
Yükseklik göründü.
- Orada ne var diye
Koblandı küle baktı,
Açıp baksa ki
Yemek ile yağ imiş
Çeşit çeşit yiyecek var imiş.
- Kalmuklar onu yakalayınca
Göç arabasına bindirince
Kahraman buna denk gelirse
Buradan yemek bulsun-diye
Akıllı olan Kurtkanın
- Başka bir şey bırakmaya
Çaresi yoktu güzelin
Sakladığı ekmeği idi.
Tanrının verdiği
Budur bize galiba diye
- Ekmeği ısırdı
Atın torbasına koydu.
Tayburıl atlı Koblandı
Haydi canavarım hey, dedi
Burıl ok gibi fırladı
- Ayakları yere değmeden.
Yerde upuzun yatan göktaş
Bir balık çamuru gibi ezdi.
Ağzını kocaman açtı
Ayaklarını tık tık etti.
- Erkenden koşan Koblandı
Akşama kadar koşturdu.
Şehre yetişemedi,
Dışarıda boş yere dolaşmış.
Nihayet doğru yeri buldu

- Tünge deyin şabadı.
Tün ortası bolğanda,
Esiktiñ aldı ağın-dı,
Bola jazdı şığındı,
Şığın bomay ne kılsın?
- 3690 Ekpindep şapkan Tayburıl
Etpetinen jıǵıldı.
Koblandı tüse kaladı
Jerdi baykap karadı.
Allağa tilim jazıktı,
- 3695 “Atı arısa, karnı aşıa,
Kılsın degen azıktı”.
Kız Kurtka kaǵıp ketipti
Kez boyı altın kazıktı.
Kolın jerge salıptı,
- 3700 Tayburıldıñ astınan
Koblandı tavıp alıptı.
Ol kazıktı bes büktep
At korjınğa salıptı.
Atına Koblan minipti,
- 3705 Tayburıldı taydırmay
Taban jolğa saladı.
Artık tuğan Koblandı
Tañ atkanşa şabadı,
Tañ salkını jetkende
- 3710 Ağını kattı Burılmen
Altındı tavidıñ etegine
Añkıtıp jetip keledi.
Alşaǵırdıñ şähärin
Batırdıñ közi şaladı.
- 3715 Şähärge jetip baradı
“Emennen kestım nayza,-dep,-
Pendelik tartkan halkıma
Tiygizemin payda”,-dep,
Kün şıkkança şähärin
- 3720 Eki aynaldı Koblandı
Enuge esik kayda?-dep
Enuge esik taba almay,
Kiruge tesik taba almay,
Kün şıkkança batırñı
- Geceye kadar koşturdu.
Gece yarısı olduğunda
Kapı ardına kadar açıldı
Neredeyse bir felaket
Bunda kabahat kendisinde deǵıl?
- Birden fırlayan Tayburıl
Boylu boyunca yere düştü.
Koblandı düşüverdi
Etrafa dikkatlice baktı.
Allah’a bir diyeceǵi vardı,
- Atı yorulsa kendisi aç kalsa
Yemek olsun diye
Kız Kurtka işaretlediǵi
İnsan kadar altın kazıkların.
Elini yere uzattı
- Tayburıl’ın altından
Koblandı bulup almıştı.
O kazıkları iyice büküp
Yem torbasına koydu.
Atına Koblan bindi
- Tayburıl ile saptırmadan
Doğru patikadan yürüdü.
Yiğit doğan Koblandı
Tan ağarıncaya kadar koşup
Sabah soǵuǵu bastıǵında
- Hızlı giden Burıl ile
Altın daǵın etegine
Fırlayarak yetiştı.
Alşaǵır’ın şehri
Yiğidin gözüne çarpar.
- Şehre hızla geıldı
Ağaçtan yapılan mızrak diye
Sıkıntı çeken halkıma
Faydalı olayım diye
Sabah güneşi doğunca
- İki kere etrafı dolaştı
Giriş kapısı nerede diye
Giriş kapısını bulamayınca
Girmek için delik bile
Sabah güneş doğunca yiğidim

3725

Aynalıp jürdi sırtında,
Kuvıstav jerge jetkende,
Müyistev jerge jetkende
Jılkıda kumay alanı,
Atadan tak daranı,

Arkasını dönüp yürüdü, hey!
Az gitmiş çok gitmiş
Dere tepe düz gitmiş
Sürüde ala yürüktü
Biricik evladını

3730

Jalgızım dep Toktar şal
Joktavşı edi balanı:
Uva! Kozım deĝ zarlağan,
Jas kozıday mañırağan,
Savlı ingendey añırağan.

Biriciğim diye Toktar şal
Oĝluna ağıt yakmıştı:
Hey kuzum diye oĝlanı
Zavallı kuzu gibi meleyen,
Yavrulamış deve gibi bağırın.

3735

Sırtta jürgen Koblannıñ
Kulağın jarıp baradı.
Kalayşa joktar eken dep,
Kulağın batır saladı.
“Keleli tüyem işinde

Dışarıda gezinen Koblandı’nın
Kulağına yetiştı.
Nasıl ağıt yakar diye
Yiğit sese kulak verdi.
Kutsal devam içinde

3740

Kayırlı burağa usağan,
Kayırlı tuğan Koblan,
Botam, senen ayrıldım,
Alalı jılkı işinde,
Közge tüser tulparday,

Uğurlu buğraya benzeyen
Uğurlu doğan Koblandı
Yavrucuğum senden ayrıldım
Alaca atların içinde
Göze ilişen yürük gibi

3745

Tuyağı bütün sunkarday,
Kulınım senen ayrıldım.
Ay müyizdi koşkarday
Tilep alğan jalgızım,
Kozım senen ayrıldım.

Toynağı şahin gibi
Yavrum senden ayrıldım.
Ay boynuzlu koç gibi
Dileyip alan biriciğim
Kuzum senden ayrıldım.

3750

Köl aynala şandatkan
Baylamasa tınbağan
Kökala bukağa usağan
Men buzavdan ayrıldım.
İşime tolğan köp kayğı,

Gölde dolaşıp tozu çıkaran
Bağlı olmazsa durmayan
Boz öküze benzeyen
Ben buzağımdan ayrıldım.
İşime sıkıntılar doğdu

3755

Ah! Ursam da ketpeydi.
Duşpannıñ bergen teri ton
Tizeme tartsam jetpeydi.
Al desem de täñirge
Ölşevli ömir bitpeydi.

Ah etsem de gitmedi.
Düşmanın verdiği giysiler
Ayağıma kadar bile gelmedi.
Al desem de Tanrıya
Zor günlerim bitmedi.

3760

Jalgızım barda köñlim tok,
Kulınımnan ayrılıp
Tabanıma tiydi şok!
Bul korlıktı körgeñşe

Yavrum yanımdayken mutlu idim
Yavrumdan ayrılıp
Ateş tabanımdan çıktı!
Ben zorluğu görünce

- 3765 Tişgen artık ajal-ok.
Ayı bitken ayda öler,
Küni bitken künde öler,
Jalğızım dep zarlasam
Süyeksiz tilim döñgeler!
Ataña nälet Alşağır,
- 3770 Körsettiñ ğoy ökimdi!
Jalğızım tiri bir keler.
Asıkpay tur, Kızılbaş,
Sıbağafıdı sol berer.
Jalğan düniye sırğanak,
- 3775 Şınımenen ayrılısam
Jalğızım, tezirek kelmeseñ,
Duşpanğa pende bolğanşa
Bul beynetti körgeñse,
Jalğızımnan ayrılıp,
- 3780 Nege ölmedim men şınak?
Korlık berdi bul duşpan
Toksanğa kelgen jasımda,
Pende bolıp kăpirge,
Koyın baktım osında!
- 3785 Jalğızım meniñ keler me?
Pirlerden tiyip bir habar,
Tayburıl atpen jeler me?
Sorı kaynağan men sordıñ
Jaratkan jappar kудayım
- 3790 Közimniñ jasın körer me?
Ya bolmasa sol jakta
Kazası jetip öler me?
Ya bolmasa jarılkap
Pirleri habar berer me?
- 3795 Ya bolmasa, kудay-ay,
Meniñ munday jayımdı,
Köñilge tüsken uvayımdı
Jalğızım meniñ bilir me?"
Sol uvakıttar bolğanda,
- 3800 Kozı Körpeş-Bayanday,
Ölim haktan ayandı-ay,
Alpısta şeşesi Analık
- Ölmem daha iyidir.
- Vadesi biten bittiğı yerde ölür
Günü biten gün bittiğinde ölür,
Yalnızım diye bağırısam
Kemiksiz dilim yuvarlanır!
Lanet olsun, Alşağır
- Yapacağını yaptın!
Yavrucuğum geldiğinde
Acele etme,Kızılbaş,
Göreceğini görürsün.
Fani dünya kaygan
- Gerçekten ayrılısam
Biriciğim çabuk gelmezsen
Düşmana kul olacağına
Bu acıyı çekince
Biriciğimden ayrılıp
- Niye ölmedim ben kesik kulaklı?
Bela oldu bu düşman
Doksan yaşına geldiğimde
Kul olup kafire
Çoban oldum ben burada!
- Biriciğim gelir mi?
Pirlerden gelir bir haber
Tayburıl atla gelir mi?
Zavallı benim
Yad olmazsa Allah'ım
- Göz yaşlarımı görür mü?
Ya ölmezse o tarafta
Eceli gelip ölür mü?
Veya sevinçli
Pirlerim haber verir mi?
- Ya da Allah'ım hey,
Benim bu halimi
Gönlüme düşen kaygımı
Biriciğim bilir mi?
O zamanlar gelince
- Kozı-Körpeş Bayan gibi
Ölüm Allah kadar açık
Altmıştaki annesi Analık,

Uykısın aşıp oyandı-ay:
"Toğaydan kudım köjekti

3805

Şarşadım terip tezektî.
Jalğızımdı joktaymın,
Şarşağanda toktaymın,
Jan kosağım, Toktar şal.
Berşi mağan kezektî!

3810

Köp jılama, serigim,
Oyınım menen külisim,
Jasağan koskan bilisim!
Jalğızımñıñ barında
Keñip edi örisim,

3815

Altınnan edi kebisim!
Körip edim tiride
Jeti jumak beyisin!
Bügingi kün tüsimde
Kubıla jaktan jel soktı,

3820

Jañılmasam, dep edim
Jalğızımñıñ astında
Tayburıl attıñ jelisin.
Ay müyizdi koşkarday
Jasağan seni koskağa-ay,

3825

Jumılğan közdi aşkanday
Atası bergen şıraktıñ
Bultı keldi töbeñnen,
Kıs bolsa, şığar jel jaktan,
Jaz bolsa, şığar kün jaktan,

3830

Javıñ kelse, tüser jav jaktan!
Jolıñdı kütüp, jalğızım,
Bolayın kurban senen men,
Bultıñ keldi öziñ jok,
Jalğızım barda köñilim tok.

3835

Şırağım senen ayrılıp
Tabanıma tiydi şok!
Jalğızımñıñ barında
Peşpent oydım makpaldan
Takiya, börük, üki şok!

3840

Jalğızım seniñ barıñda
Köşke jorğa mingenim,

Uykusundan uyandı

Tezek toplamaktan yorulдум
Biriciğıme ağıyorum
Yorulduğumda dururum
Can eşim Toktar şal.
Sırayı bana ver!

Çok ağlama, kardeşim
Oyunum ile gülüşüm
Tanrı birleştigi eşim
Biriciğimin sağlığında
Otlağım bile genişlemişti,

Altın idi çarığım!
Sağlığında görmüşüm
Yedi türlü cenneti!
Bugün gece rüyamda
Kabe tarafından rüzgar esti

Yanılmamışım demiştim
Biriciğimin altında
Tayburıl atın rahvan yürüyüşle.
Ay boynuzlu koç gibi
Tanrım seni bana verdiği gibi

Kapalı gözleri açan gibi
Babası verdiği kandilin
Bulutı geldi tependen
Kış olsa çıkar rüzgar tarafından
Yaz olsa çıkar güneş tarafından

Düşman ise gelir düşman tarafından
Yolunu bekleyip biriciğim
Sana kurban olayım ben
Bulutun geldi kendin yoksun
Biriciğim varken mutluydum.

Yavrum senden ayrılınca
Ayaklarıma kadar ateş bastı!
Biriciğimin sağlığında
Elbise biçtiğim kumaştan
Takke, börk, tüy!

Biriciğimin sağlığında
Göçerken ata binmişim

3845 Eruvge kamka kiygenim,
Jalğızım, senen ayrılıp,
Osınşa beynet körgenim!

Jayıktıñ suvı ılay-ay,
Kör boldı közim jılay-ay,
Osı künde Toktar şal,
Oñ kabağım tartadı,
Kuvantamısıñ, kудay-ay!

3850 Osı küni Toktar şal,
Avzı kurğır tartadı,
Jalğızımdı süygendey!
İyini kurğır tartadı,
Karaspan tavğa el konıp,

3855 Eruvge kamka kiygendey!
Osı küni, Toktar şal,
Takımı kurğır tartadı,
Karaspan tavın jağalap,
Kalıñ kıpşak el köşip,

3860 Sur jorğanı mingendey!
Osı küni, Toktar şal,
Tösimde jatkan kos teri,
Terisi katkan bos teri,
Bulak bolıp aşıldı

3865 Şırağım kelip emgendey!
Anañ bayğus zarlaydı”
Botası ölgen ingendey.
Ernim jāne tartadı
On üş jasar şıraktıñ

3870 Ak betinen süygendey.
Jüregim alıp uşadı
Ketken kozım kelgendey.
Jumılğan közim aşılp
Jalğızımdı körgendey.

3875 Alpıs jaska kelgende
Arkan esken ne korlık,
Kurt kaynatıp, jün tütip,
Şırağım üyden ketkesin,
Esimnen ketpes bul zorlık!”

3880 Özge korlık korlık pa?!

Bayramda elbise giymiştim
Biriciğim senden ayrılıp
Bu kadar zorluk çekmiştim!

Yayığın suyu bulanık idi
Gözlerim kör oldu ağlaya ağlaya
Bu günlerde Toktarbay,
Sağ gözüm seğirdi,
Beni sevindir Tanrım, hey

Bu günlerde Toktarbay
Dudaklarım seğiriyor
Sanki biriciğimi öpmüş gibiyim
Zavallı omuzlarım çöktü,
Karaspan dağı yurd edinip,

Törenlerde kaftan giydiği gibiyim!
Bu günlerde Toktarbay,
Dizim bile titriyor,
Karaspan dağını dolaşıp
Kalabalık Kıpçak halkı göçüp

Bu göçte yürüğe bindiği gibi!
Bu günlerde Toktarbay
Göğsümde duran iki meme
İçinde süt yok bomboş
Bulak suyu gibi aktı

Biriciğim gelip emmiş gibi!
Zavallı annen ağlıyordu
Yavrusu ölen deve gibi
Dudağım bile kıpırdıyor
On üç yaşındaki yavrumun

Yanaklarından öpmüş gibi.
Kalbim çok çarpıyor
Giden kuzum dönmüş gibi.
Kapanan gözlerim açılıp
Bir tanemi görmüş gibi.

Altmış yaşa gelince
İp bükme ne sıkıntı,
Yoğurt kaynatıp yün tiftleyip
Yavrum evden gidince
Aklımdan gitmez bu zorluk!

Başka zorluk zorluk mu?!

Öziñnen kalğan Kurtkanı
Kalmaktıñ hanı Alşağır
Alamın deydi sol korlık!
Duşpannıñ tüsip torına

3885

Otır Kurtka sol muñlık.
Osınday bolıp jatında
Jalğızım kelip at koyar
Alşağır jiyğan nökerge.
Duşpannıñ kılğan zorlığı

3890

Esimizden keter me?
Munday bolıp biz turmız,
Şırağım, jürsiñ bekerge!
Zarlanğan meni davısım
Jalğızıma jeter me?"

3895

Karındası söyleydi:
"Tura turşı, jan şeşe,
Jan kökeme tús kördim,
Ötken tüni men keşe!
Adıra kalğır aybalta

3900

Taska tiydi ketildi,
Kayrap em tağı jetildi.
Täñiri ayamas bolar ma,
Bizdey ğarıp, jetimdi?
Jetim emey nemene,

3905

Atañı nälet, Alşağır,
Körsetti ğoy ökimdi?
Kökem üyde bolğanda
Buzar ma edi kentimdi?
Kulak salşı, kempir, şal,

3910

Estip pirdiñ habarın
Köñlim meniñ bekindi!
Şaba almay da jürmese,
Astındağı Burıl at,
Babadan habar tiydi ğoy,

3915

Jetse kerek jan kökem,
Tayburılın savırlap!
Jan ata meniñ tüsimde
Özimniñ babam işinde
Bul uvakıtta jan bar ma,

3920

Yavrumdan kalan Kurtka'yı
Kalmuğun hanı Alşağır
Evleneceğim diyor işte zorluk
Düşmanın avına düşen

Otur Kurtka çaresiz.
Böylece olup durduğunda
Biriciğim gelip yürük atıyla
Alşağır'ın topladığı askerlerine.
Düşmanın yaptığı bu zorluğu

Aklımdan gider mi?
Biz burada zorluk çok çektik
Genç kuzum boşuna yürüdün
İnleyen benim sesim
Biriciğime kadar gider mi?

Kız kardeşi şöyle der:
Anneciğim dur biraz
Ağabeyimdi rüyada gördüm
Geçen gün akşam!
Allah kahretsin, balta

Taşa değdi kırıldı
Biledim tekrar eski haline geldi.
Tanrı acımaz olur mu
Biz gibi ğarip yetimlere?
Yetim değil kimiz biz,

Lanet olsun Alşağır
Yaptın yapacağını bana
Ağabeyim olsaydı
Verir miydi hiç yurdunu?
Dinleyin beni anne baba

Pirlerden haber alıp
Benim içim rahatladı
Koşamasa da
Altındaki Burıl at
Babadan haber alınca

Gelmeli can ağabeyim
Tayburıl'ı kamçılıyarak!
Babacığım bugün rüyamda
Babamda var içinde
Bu devirde insan kaldı mı ki

- Jan kökemdey pişindi?
Kazannın Sırlı kalasın
Jalğız şavıp jür edi,
Altıñdı tuvğa akırıp,
Karamandı şakırıp,
- 3925 Kaskarlık tavidñ başında
Katın degen bir sözün
Betine soğıp jür edi.
Kökemniñ aytkan sözine
Karaman batır ökpelep
- 3930 Jamandarşa kek tutıp,
Kökem jeldi soñınan
Ökpelep dosım ketti dep,
Ordıñ minip başına,
Kalanıñ kelip kasına.
- 3935 Ordan atın karğıtıp,
Kindikten oğın sırğıtıp
Kazandı şaşıp, jav kaşıp,
Köp kosıñğa jan kökem
Olja salıp jür edi.
- 3940 Bölinbegen uykısın,
Jırtılmağan kulpısın,
Karamanmen ekevi
Tañ ata aydap jür edi
Köbikti hannıñ jılkısın.
- 3945 Jamandatkar Tarlan at
Sonda kaşıp eline.
Er salğanşa asıgıp,
Terlik salıp beline,
Karaman men kökemdi
- 3950 Köbikti bastı takımğa,
Kökemniñ kurıp aylası
Basınan sınıf nayzası.
Jan kökemdi pende ğıp
Köbiktiniñ köñli jelikti,
- 3955 Bul sekildi korlıkka
Jan köke ne ğıp könipti?
Kökemniñ tayıp babası,
Batırlardıñ bul jerde
Bolmadı kabil tobası.
- Can ağabeyim gibi yakışıklı
Kazan'ın Sırlı şehrinde
Tek başına dövüşüyordu
- Karaman'ı çağırıp
- Kaskarlık dağın başında
Kadın diyen bir sözü
Yüzüne söyleyip duruyordu.
Ağabeyimin söylediği sözüne
Karaman batır öfkelenip
- Kötüler gibi kin besleyip
Ağabeyim geldi arkasından
Öfkelenip gitti diye
Ovanın geçip başına
Şehrin gelip yanına.
- Atım ovadan atlatıp
Kınından okunu çıkartıp
Kazan'ı vurup düşmanlar kaçtı
Bütün askerlere can ağabeyim
Ganimet dağıtıp durur idi.
- Bölünmeyen uykuya
Kopmayan sapa
Karaman ile birlikte
Sabah erken götürüyorlardı
Köbikti hanın atlarını.
- Huysuz Tarlan at
Yurduna kaçıp gitti.
Eyer taktırmadan kaçıp
Kamçıyla vurup beline
Karaman ile ağabeyimi
- Köbikti aldı ayağı altına
Ağabeyimin yoktu çaresi
Başından kırıldı süngüsü.
Can ağabeyimi tutuklayıp
Köbikti'nin içi rahatladı
- Bu tür sıkıntıya
Can ağabeyim niye katlandı?
Ağabeyimin bahtı gidip
Yiğitlerin bu yerde
Kabul olmadı tövbesi.

- 3960 Maktanuğa jaradı,
Duşpannıñ asıp aylası.
Öz attasım Karlığa
Kökeme tiydi paydası.
Jamandığın jasırıp,
- 3965 Jaksılığın asırıp,
Kol-ayağın bosatıp,
Jan kökemdi kaşırıp,”
Karuv-jarak, at-tonın
Koyğan eken jasırıp
- 3970 Kızmetin asırıp
Öz attasım Karlığa
Dos bolıp sonda jür edi
Ayağına bas urıp
Karaman menen jan kökem
- 3975 Tağı da aydap jür edi
Köbikti’nin jilkısın.
Tağı da kaşıp kök bestı
Köbikti minip atına
Buringı tüsip saltına
- 3980 Kökem karap artına
Köbiktini öltirip
Sätine munıñ keltirip
Jumısın anık bitirip
Karlığaday suluvdı
- 3985 Karamanda kurdaska
Savğağa berip jür edi.
Ak bökendey josılıp
Kazannan alğan köp malğa
Jilkını aydap kosılıp
- 3990 Dayarlanıp jatkan köp kosın
Dürkirey köşken josılıp.
Burıl at aksap kalğasın
Kökemniñ köñili basılıp
Jalgızdıktı aytıp zarıgıp
- 3995 Pirlere nalıp jür edi.
Habarlanıp pirlerden
Jalgız şavıp can kökem
Karaspannıñ tavında
- Övünmeye yaradı
Düşmanın birçok hareketi.
Adaşım Karlığa
Ağabeyime oldu faydası.
Kötülüğünü gizleyip
- İyiliğini gösterip
El ayaklarını çözüp
Ağabeyimi kaçırıp
Silahlarını atını giysilerini
Bir yere saklamıştı
- Şansını arttırıp
Adaşım Karlığa
Dost olup yanında
Ayaklarına kapanarak
Karaman ile ağabeyim
- Tekrar koşturup yürüdüler
Köbikti’nin atlarını.
Tekrar kaçıp atları
Köbikti binerek atına
Eski adetlere uyarak
- Ağabeyim peşinden yetişip
Köbiktini öldürüp
Bu işi bitirerek
İşini gerekten bitirerek
Karlığa gibi güzeli
- Karaman gibi arkadaş
Ganimet olarak vermişti.
Ceylan gibi fırlayıp
Kazan’dan aldığı mala
Atları getirerek ekleyip
- Hazır olan ordu
Hemen gömmeye başladılar.
Burıl atı aksayıp yürümeyince
Ağabeyimin içine dert doldu
Yalnız olduğuna ağlayarak
- Pirlerine üzüliyordu.
Haber alıp meleklerden
Tek başına koşup ağabeyim
Karaspan adlı dağında

4000	Jurtına kelip jür edi. Jeñeşem kömgen sarı hannıñ Şetinen tistep jür edi. Allağa tilim jazıktı Atına jem özine Kılsın degen azıktı-	Yurduna gelmekteydi. Yengemin sakladığı ekmeği Kenarından ısırmaktaydı. Allah'a söyleyeceğim yoktu Atına yem kendisine Yemek yapsın diye
4005	Burıl at tavıp jüredi. Jeñeşem kömgen kazıktı. Belgili töbe bel edi, Ikılas ata Şaştı Äziz Şın sart bolıp ketpese,	Burıl atı bulmuştu. Yengemin sakladığı kazığı Bu tepe bel idi İhlas ata Şaştı Äziz Sart olup gitmeseydi bari
4010	Osı künde kökeşim Munda kelip jürgen-di" Sol uvakıttar bolğanda Kurtka kelip söyleydi: "Tura turşı bikejan,	Bugünlerde ağabeyim Burada olurdu. O zamanlar olunca Kurtka gelip şöyle dedi: Biraz durun bikeşjan,
4015	Düysenbi kün säskede Aspannan ay tüsirtim, Karaspın tavdıñ basında Ak suñkar kusımdı uşırdım. Oypañ jerden or kazdım	Pazartesi gün öğleyin Gök yüzünden ay düşürdüm Karaspın dağın başında Ak şahini uçurdım. Eğri yerden çukur kazdım
4020	Sultanım tüzde jürgende Javğa pende kılğanday Men täñirge ne jazdım Karaşa tavdıñ jılğası Bavrında bolar kuljası	Sultanım dışarıda yürürken Düşmana kul olacak gibi Ben tanrıya ne yatım ki Karaşa dağın etrafı Bağrında çeylanı olan
4025	Är pänderge biter me Sultanımın tulğası? Kuday kişi jarattı Tömen etek urğaşı Sultanım süyer ak denem	Her insana uyar mı Sultanımın yapısı? Tanrı insan yarattı Bu kadını daha farklı Sultanım öptüğü tek bedenim
4030	Bolar ma javdıñ oljası? Alamın dep kiynap jür Dini de jaman bolmaşı. Kartaymak haktan jarlık-tı Kulını ölgen kuvlıkka	Düşmana ganimet olur mu? Evleneceğimi diye zorluyor Dinsiz kalmuklar. Yaşlanmak Tanrının emri Yavrusu ölen ata
4035	Tay teligen zorlıktı Botası ölgen ingenge Nar teligin zorlıktı.	Başka tay emzirmek olmaz Yavrusu ölen deveye Nar emzirmek olmaz.

4040	Ak suñkar konar tuğırğa Kargâ konu zorlıktı	Ak şahin konar yuvasına Karganın konması olmaz
4045	Tañiri baska salğasın Duşpannan kördim korlıktı. Sarı bal saldım ayakka Buğalık saldım sayakka Perzentim degen Burıl at	Tanrı basa vermesin Düşmandan gördüm kötülük Sarı bal koydum tabağa Zincir vurdum ceylana Oğlum diyen Burıl at
4050	Menen kettiñ kay jakka Mingende atım şalkaska Kızmet ettim sen jaska Altınnan tağa saldırdım Taymasın dep tav-taska	Benden nereye gittin Bindiğin alnı akıtmalı atına Senin gibi yürüğe baktım Altından nal yaptırdım Dağda taşa kaymasın diye
4055	Kırk küniñ bitkenşe Kısırdıñ sütin emizdim Seksen küniñ bitkesin Toksan küniñ jetkesin Armasın dep talmasın dep	Kırk günlük olunca Kısrak sütünü emzirdim Seksen günlük olunca Doksan günlük olunca Yorulmasın toz olmasın diye
4060	Mañka kulık bolmasın dep Jemine kosıp men sağan Kızıl dâri jegizdim Kurtkanıñ bakkan Burılı Kıdıra jaldı kıl kuyruk	Sinekler gelmesin diye Yeminle beraber ilaç içirdim Kızıl ilaç yedirdim Kurtka'nın beslediği Burıl'ı Büyük yelesi ince belli
4065	Jılkıdan kalmas degizdim Kunanda emdiñ tay da emdiñ Süytken senen ne kördim Beş jasıña kelgende Biye kızığın körsin dep	Atlarından geri kalmaz dedim Kısrakken emdin tay iken emdin Sonunda senden ne gördüm? Beş yaşına gelince Kısrığı aşsın diye
4070	Bes bedevge saldırdım Altı jasta aktattım At bolar dep batırğa Seni sonşa maktattım. Asavdan at kıp üyrettim	Kısrak sürüsüne koydum Altı yaşına getirip At olursun diye yiğide Seni o kadar sevdirdim. Yörük at edip alıştırdım
4075	Taralıp moynı össin dep Jibek arkan kulaştan Uzun baylap moynıña” Burıl sağan süyrettim Meniñ balam sen bolıp	Boynun uzasın büyüsün diye İpek halatla tuttum Uzunca bağlayarak boynuna. Burıl seni yetiştirdim Sen benim oğlum olup
	Seniñ anañ men bolıp Bir körsetşi karañdı.	Senin annen ben olup Bir kere gölgesini göremeyen.

	Kay tarapka jöneldiñ? Jan serigi batırdıñ Osınday kiyın jerlerde	Hangi tarafa yöneldin? Can arkadaşı yığidin Böyle zor durumlarda
4080	Üstindegi sultandı Bir körseter dep edim. Köñildegi armanım Sultanım kelip sälemet Duşpanğa salsa älemet!	Üstümdeki sultanı Bir gösterir diye düşündüm. Gönlümdeki arzum Sultanım gelir sağ salım Düşmana gününü gösterse!
4085	Alavlağan kalmakka Özinikin keltirip Bir körsetse korlıktı. Darbazalı tesikti Şähärdiñ turıp işinde	Kalabalık Kalmuklara Kendisini getirip Gününü gösterse Kapısı olan eşiği Şehrin içinde olup
4090	Kız Kurtkanıñ zarlanıp Şığarğan kattı davısın Perişteler jalğasıp Sırtta turğan tulpardıñ Kulağı anık esitti.	Kurtka kız hıçkırarak Acı dolu sesini Melekler yardımıyla duymuştu Dışarıdaki yürüğün Kulağı iyice işitti.
4095	Kıstıñ bası kavis-tı Artık tuğan Koblandı Eregesken duşpannıñ Basın koymay tavıstı. Kurtkanıñ sözün esitip	Kışın başı geldi Yiğit doğan Koblandı Karşı çıkan düşmanın Başını kesip bitirdi. Kurta'nın sözünü duyarak
4100	Anasın tulpar bilgen soñ Kayta-kayta kisinep Şığardı kattı davıstı Burıl attıñ davısın Kurtkağa jel jetkizdi	Annesinin yürük olduğunu bildi Birkaç defa kışneyip Sesini yükseltti. Burıl atın sesini Kurtka'ya yel yetiştirdi
4105	Tanığasın davısın Köñilden kirin ketkizdi Aytsa sözün ötkizdi Sultanım kelgen eken dep Joğarı şığıp karadı	Sesini tanıyınca Gönlü rahatladı Verdiği sözü tuttu Sultanım geldi diye Yukarı çıkıp baktı
4110	Şalkar toğay betinde Bir duvadak atıp ap, Belinen kesip şaynağan Arıstan tuğan batırdı Kurtkanıñ közi şaldı.	Ormanın içinde Bir yabani kuş avlayıp Belinden keserek çiğneyen Aslan doğan yığidi Kurtka'nın gözü keser.
4115	Kelgen eken sultanım	Geldi diye sultanım

	Şapsa kılış ötkizbes Basında bolat kalkanıñ Kolındağı duvadak Jünün üytip tazalap	Kılıç bile geçmez Başındaki çelik başlığın Elindeki doğanı Tüyünü yolup yeniden
4120	Pisirip jeseñ bolmay ma Batırdı tanıp bileği Sultanım kelgen eken dep Artık tuğan kız Kurtka Ak suñkarday tüledi	Pişirip yesen olmaz mı? Yiğidi tanıyarak Sultanım geldi diye Yiğit doğan kız Kurtka Ak şahin gibi neşelendi
4125	Sol betimen suluviñ Alşağırğa keledi. Kelip söyley beredi: Endi koyıp külkisin Tilep aldı kün şıkpay	Böylece güzel kızımızın Alşağır'a gelerek. Gelip de şöyle der: Şimdi gülmesini bitirip Sabah olmadan dilek tutup
4130	Alşağır hannıñ uykısın Arızım bar dep söz ayttı: "Elimdi şapkan Alşağır, Sözime kulak sal Şağır Saktağanı kudanıñ	Alşağır hanın uykusunu Rıcam var diye bölerek dedi: Halkımı kıran Alşağır, Sözüme kulak as Şağır Tanrının sakladığı
4135	Sen iytke de bar şığar! Mingen atıñ ker me edi Sultanımñıñ barında Sırttan kelgen duşpanğa Namısımdı bermedi.	Senin gibi aşâğılık da var! Bindiğin atın kır mı idi Sultanımın sağılığında Dışarıdan gelen düşmana Namusumu vermedi.
4140	Sultanımñıñ joğında Sen boldı meniñ ergenim Äkeldiñ de kamadıñ Jarık sävle körmedim Dalağa şığıp kız Kurtka	Sultanımın yokluğunda Sen oldun benim koruyucum Getirdin de kapattın Aydınlı ışık görmedim Dışarı çıkıp kız Kurtka
4145	Boyın jazsın demediñ Ruksat berseñ Alşağır, Dalağa şığıp azırak Boy jazayın dep edim. Ala kaptı alayın	Biraz gezsın demedin İzin verirsın Alşağır Dışarı çıkıp azıcık Gezmek istemişim. Ala çuvalı alayım
4150	Belime arkan şalayın Tezek terip boy jazıp Şähärdiñ şığıp sırtına Boyımdı bir jazayın!" Alşağır da er edi	Belime halat bağlayayım Tezek toplayıp biraz gezerek Şehrin çıkıp dışına Biraz gezip geleceğim. Alşağır da yiğit idi
4155		

- Alamın dep kaşannan
Dämelenip jür edi.
Surağasın suluğa
Makul körip bul sözün
Barsaňı bar dep endeşe
- 4160 Ruhsatın beredi.
Ala kaptı aladı
Beline arkan şaladı
Senbegesin kaşar dep
Eki kul men eki küñi
- 4165 Baktaşığa saladı.
Şähärdiñ şığıp sırtına
Baktaşısı kasında
Kurtka ketip baradı.
Keldi bir saydıñ basına
- 4170 Saydın kirip kasına
Tört baktaşısı kasında
Otırıp keñes bastaydı
Kul men küñi sözün kostaydı
Bir küñi menen bir kulın
- 4175 Osı sayğa tastaydı.
Ol saydan da ötedi,
Jäne bir sayğa jetedi.
Otırıp keñes bastaydı,
Kul men küñi söz kostaydı.
- 4180 Bir küñi menen bir kulın
Oynay tur dep tastaydı.
Kul men küñi keyin kalğasın,
Boyn jazıp alğasın,
Mingen atı kulan-ak
- 4185 Ala kaptı tört бүктеп
İşine tıktı kız Kurtka
Koblandı erdi sinamak.
Katın kızdar jağadı
Karağaydan şayırdı,
- 4190 Ülken kişi jigitter
Teredi bir kayırdı.
Manağı toğay tusı dep
Bolmasa toğay osı dep
Manağı toğay tusı dep
- Evleneceğim diye uzun zaman
Düşünüp durur idi.
Güzelimiz bunu isteyince
Doğru bulup bu sözünü
İstersen gidebilirsin diye
- İznini verir.
Ala çuvalı alarak
Beline halatı bağlayarak
İnanmadığı için kaçır diye
İki kul ile iki hizmetçi kız verip
- Hep birlikte yolladı.
Şehrin çıkıp dışına
Hizmetçileri yanında
Kurtka yürüyüp gidiyordu.
Bir yaylanın yanına gelerek
- Girip yayla içine
Dört hizmetçisi yanında
Oturup sohbet ederken
Bir köle ile bir cariyeyi destekler
Bir cariyeye ile bir köleyi
- Bu yaylada bıraktı.
O yayladan da geçerek
Tekrar bir yaylaya gelirler.
Tekrar sohbet ederken
Bir köle ile bir cariyeyi destekler
- Bir cariyeye ile bir köleyi
Burada eğlenin diye bırakır.
Köle ve cariyeyi bırakıp
Birazcık dinlendikten sonra
Bindiği atı alaca idi
- Ala çuvalı dörde katlayıp
İçine sakladı kız Kurtka
Koblandı yiğidi sinamak için.
Kadın kız ateş yaktilar
Çam ağacının reçinesini
- Büyük küçük yiğitler,
Topladılar birer hayrı.
Ormanın yakınlarında diye
Olamazsa gören ormanım şu diye
Ormanın yakınlarında diye

- 4195 Toğayğa tike kayrıldı.
Toğayğa kelip enedi.
Kele jatıp kız Kurtka
Terekke basın baylağan
Şiyrışık atıp oynağan
- 4200 Burıl attı köredi.
Bulañdağan Kurtkanı
Burıl at ta köredi.
Anasın tanıp Tayburıl
Terektegi şılburın
- 4205 Üzip ala jönedi.
At kaşkasın tāk tāk dep
Koblandı batır jügirdi.
Umtılğanda Tayburıl
Şıday almay kız Kurtka
- 4210 Omıravdağı on tüyme
Ağıtıp bärin jiberedi.
Ekpindegen Burıl at
Omıravına Kurtkanıñ
Tumsıgın tığa jıǵıldı.
- 4215 At jıǵılğan mezgilde
Bulañdağan Kurtkanı
Koblandı batır köredi.
Kele jatkan batırdı
Kız Kurtka da köredi.
- 4220 Tanıǵasın batırdı
Kol kusırıp türekep
İyilip sälem beredi
Kurtka sulu söyleydi:
Dünyedegi inkärim,
- 4225 Eki toktı bir savlık
Bahar ayda kırkarım
Burın jetti öziñnen
Astındağı tulparıñ.
Tulpar minip tu alğan
- 4230 Ketken jeriñ kuvarğan
Kelgen jeriñ kuvanğan
Aman esen keldiñ be
Jurt iyesi suñkarım?
- Ormana doğru döndü.
Ormana gelip girdi.
Yavaş yavaş gelerek kız Kurtka
Ağaca başı baǵlı olan
Güçlükle hareket eden
- Burıl atı gördü.
Nazlanan Kurtka'yı
Burıl at da gördü.
Annesini tanıyıp Tayburıl
Ağaçtaki dizginini
- Koparıp ona yöneldi.
At kaçınca tak tak diye
Arkasından Koblandı koştı.
İleri kaçınca Tayburıl
Dayanamayıp kız Kurtka
- Göğsündeki on düğmeyi
Hepsini çözüverdi.
Hızlı gelen Burıl at
Göğsüne Kurtka'nın
Burnunu sokarak yere yıkıldı.
- At yıkıldığı zaman
Nazlanan Kurtka'yı
Koblandı yiğit gördü.
Yiğidinin geldiğini
Kız Kurtka da gördü.
- Yiğidi tanıdıkça
Önünde el baǵlayıp
Başını eğerek selam vererek
Güzel Kurtka şöyle dedi:
Dünyadaki emelim
- İki koyun bir kuzuyu
İlk baharda kestiğim
Senden önce gördü
Altındaki yörük atın.
Yörük binip bayrak alıp
- Gittiğinde üzülen
Geldiğine sevinen
Sağ salım geldin mi?
Yurt sahibi şahinim?

- 4235 Javdıñ baktım kalasın
Düşpannıñ mindim alasın
Kalmaktıñ jektim şanasın
Kaysar Koblan sultanım
Älde kaday kılasıñ?
Jamannıñ tarttım jalasın
- 4240 Sultanım tüzde jürgende
Ökiminen jüktedim.
Bir düşpannıñ balasın,
Älde kaday kılasıñ?
Sonda Koblan söyleydi,
- 4245 Söylegende buy deydi:
“Zamanım kayda bayağı
Kim ustamas jılkıñıñ
Jekelep şıkkın sayağın?
Birev tügil mıñdı tap
- 4250 Körıp keldim bul sapar
Jalğızdıktıñ kayauvın.
Adam bolıp er jetse
Özimniñ soğar tayağım”.
Koblandı keñdik bastadı
- 4255 Keñdigin Kurtka kostadı,
Tul bolsın dep ala kap
Artık tuğan kız Kurtka
Koblandı sındı batırdıñ
Közinşe alıp tastadı.
- 4260 Kap ekenin körgensin,
İyek tartıp küledi.
Avzı aytsa da batırdıñ
İşi kiymay tur edi.
Koblandı sonda söyleydi:
- 4265 Köpten beri jol jürıp
Sağıñan jarıñ men edim,
Düşpannan körıp kemşilik
Sarğayğan juptım sen ediñ
Armanım jok dünyede
- 4270 Esen aman kaviştım
Kuday koskan kosağım
Ata-ana köp halkım
- Düşmanın baktım şehrine
Düşmanın bindim atına
Kalmuğun çektim eziyetini
Yiğit sultanım Koblandı,
O zaman ne yapacaksın?
Düşmanın çektim eziyetini
- Sultanım sizin yokluğunuzda
Bir kafirden hamile kaldım.
Bir düşmanın çocuğunu
Ne yapacaksın?
O zaman Koblandı söyledi
- Söyleyince böyle dedi:
Eski zamanlar nerede
Kim tutmaz atlarının
Fırlayıp giden?
Birini değil binini bulup
- Bu yolda görüp geldim
Yalnızlığın zorluğunu.
Çocuk büyüdükçe
Benim hükmümü sürdürecekt.
Koblandı darılmadı
- Kurtka buna sevindi
Dul kalsın diye ala çuvalı
Yiğit doğan kız Kurtka
Koblandı gibi yiğidin
Önünde alıverdi.
- Çuval olduğunu görünce
Çok gülüp neşelendi.
Ancak ağzı dese de
İçi yanıyordu.
Koblandı o zaman söyledi:
- Ne zamandır yoldayım
Özlediğin kocan ben idim
Düşmandan görüp eziyetini
Sararmış eşin ben idim
Dileğim kalmadı bu dünyada
- Sağ salım kavuştım
Tanrı birleştiren eşime
Anne-baba, yurdumu

- 4275 Köre almaspın dep edim.
Akıldı tuğan Kurtkajan
Kıpşaktıñ meken jaylavı
Karaspan edi örkeni.
Körmegeli sizderdi
Köp bolıp edi Kurtkajan
Köriselik kel beri
- 4280 Batırdıñ mingen kızıl-dı
Jal-kırıǵı uzın-dı.
Talma tüste suluǵa
Batırdıñ köñili buzıldı.
Belinen kısıp kuşaktap
- 4285 Kurtka sındı kızınıdı.
Saǵıñǵannan bir-birin
Köziniñ jası tögildi.
Batırım ustap tutkanda
Suludıñ beli üzildi.
- 4290 Sol uvakıttar bolǵanda
Kurtka sulu söyleydi:
Mingen atıñ kulañız
Şabuvıl salıp bulañız
Köpten tösek körmegen
- 4295 Küyinişti bolǵan şıǵarsıñ.
Alayda bolsa sultanım
Az kem küñge şıdañız
Alıptay edi bir basıñ
Tayburıl attı oynatıñ
- 4300 Duşpanıñ köp-ti, dosıñ jok
Sultanım buzba kayratıñ.
Aydındı kölde ku attım
Oynap balık şıǵadı
Jazǵı sudıñ şetine
- 4305 Aǵań iniñ seniñ jok
Halık kolıña tiygende
Birevmenen urıssañ
Birevmenen körisseñ,
Äzil-desip külisip
- 4310 Jamandardıñ tili açşı
Kadir bilmes key jaman
- Göremeyeceǵımı sanmıştım.
Zeki doǵan Kurtkacıǵım
Kıpçaǵın konakladıǵı yeri
Karaspan idi otlaǵı.
Görmeyeli sizleri
Çok oldu Kurtkacıǵım
Sarılalım gel yanıma.
Yiǵidim bindiǵı kızıl idi
Yele kuyruǵu uzun idi.
Tam ögle vaktinde güzele
Batırın gönlü bozuldu.
Belinden tutup kucaǵına alıp
Kurtka gibi güzeli.
Özlediklerinden birbirini
Gözleri yaşa doldu.
Yiǵit kucaklayınca
Güzelim eriverdi.
O zamanlar olunca
Güzel Kurtka söyledi:
Bindiǵiniz atın kulanız
Hızlı koşan kıymetliniz
Çoktan yarını görmeden
Dert çekmiş olmuştun.
Nasıl sa sultanım
Azıcık günlere dayanırsın
Alp idin kendi başına
Tayburıl atı oynattın
Düşmanın çoktu dostun yok
Gayretini bozma sultanım.
Aydınlı gölde kuǵu avladım
Sudan balık çıkıyor
Yazın suyun kenarına
Aǵabeyin kardeşin yok
Halk eline geçince
Birisiyle kavga edersen
Birisiyle dövüşsen
Şakalaşıp gülüşüp
Kötülerin dili acı
Kıymetini bilmeyen kötü insanlar

- Ata-anasın joktamay
Katının tapkan Koblan dep
Kinäkılar betiñe!
- 4315 Sonda Koblan söyleydi,
Söylegende buy deydi:
Bulğay da bulğay bulğay ma?
Bulğaydıñ tübi tuñğay ma?
Ötirik aytkan oñğay ma?
- 4320 Tülki kiygen toñğay ma?
Bul akılıñ kız Kurtka
Patşağa bitse bolmay ma?
Söziñ durıs Kurtkajan
Tapsırdım seni kудayğa.
- 4325 Bulañdağan kız Kurtka
Äyel boldıñ ayla jok
Eger erkek bolğanda
Bolar eñ tutka bir jurtka.
Törtkölden sokkan töbe edi
- 4330 Esilden şıkkın köl edi.
Jalğız da bolsam jasımnan
Köpke basım teñ edi.
Neşe jılday jol şegip
Avır azap köp körip
- 4335 Sarğayğan nariñ men edim
Sağıñan juptım sen ediñ
Süytip körgeñ sultanım
Bir avız sözge jaramay
Ketti- dep aytar dep edim
- 4340 Armanım jok dünyede
Esen aman kavıstım
Kuday koskan jarıma.
Ata-anamdı, köp jurtım
Köre almaspın dep edim.
- 4345 Erteñ Burılğa mineyin
Karıma süñgimdi ileyin
Senderdi alğan duşpanğa
Jalğız da bolsam tiyeyin
Dävit sokkan beren-di
- 4350 Kebinim dep kiyeyin
- Anne babasını yoklamadan
Koblan karısını buldu diye
Yüzüne söyleyip ayıp eder.
- O zaman Koblandı söyler,
Söyleyince de şöyle der:
Peşin sıra gelecek mi?
Gelmenin sonu olacak mı?
Yalan söyleyen olacak mı?
- Tilki giyen donacak mı?
Bu akılın kız Kurtka
Padişah olsan olmaz mı?
Sözün doğrudur Kurtkacığım
Allah'a seni emanet ettim.
- Nazlanan kız Kurtka
Kadın olduğun için çare yok
Eğer erkek olsaydın
Direk olurdun bir yurda.
Dört köle yakışan tepeden
- Önceden çıkan göl idi.
Yalnız da olsam geniş yaşımda
Çok kişiye denk idim.
Kaç senedir seferlerde olup
Pek çok sıkıntı çekip
- Sararan deven ben idim
Özlediğim eşim sen idin
Nasip olan benim sultanım
Tek bir kelime söyleyemedim
Gitti diye söyler diye
- İsteğim yok bu dünyada
Sağ salım kavuştum
Tanrım birleştiği yarıma.
Anne babamı bütün yurdumu
Göremeyeceğim demiştim.
- Ertesi gün Burıl'a bineyim
Belime kılıcımı asacağım
Sizleri alan düşmanlara
Yalnız olsam da karşı gelirim
Davud'un yaptığı zırhı
- Kaftanım diye giyeyim

- Matav körip baylağan
Bizdiñ kıpşak aǵayın
Bügin koysın uykısın
Tünimenen saylanıp
4355 Bitire bersin jumısın.
Jan basına toǵaydan
Kesip alsın bir keltek
Erteñgi kün kün şıǵa
Atoylağan davısım
4360 Aş karında şıkkanda
Mendikpin degen aǵayın
Darbazada tabıssın.
Tokım saldım alaǵa
Jav izdedim dalada
4365 Aǵayın, tuǵan, karıdas
Karamay ata-anaǵa
Muñsama Kurtka boy jazıp
Ne kılıp şıktıñ dalaǵa
Keliniñ uzap ketti dep
4370 Ökimi jürgen iyt kalmak
Barǵaşa azap bermesin
Ata menen anaǵa.
Kurtkajan endi keşikpe
Kayt tezirek kalaǵa.
4375 Jäne de sälem degeysiñ
Kıpşakta ülken aǵaǵa,
Özimnen kişi balaǵa
Körip keldim sultanım,
Kelip otır degeysiñ
4380 Kalanıñ sırtı dalada.
Ädil sultan bir janın
Kılıp otır degeysiñ,
Aǵayın jurttan sadaǵa
Koş-esen bol, Kurtkajan,
4385 Erteñge şeyin men seni
Tapsırdım endi kudaǵa.
Sonda Kurtka söyleydi:
Kayt deseñ sultan, kaytayın,
Alşaǵır sokkan kalaǵa
4390 Kargaşa arasında alt üst olmuş
Bizim Kıpçak halkı
Bugün uykuyu bıraksınlar
Gece gündüz hazırlanıp
İşlerini bitirsinler.
Yiğidin her biri ormandan
Bir budak kesip alsın
Yarın tan aǵarınca
Bağıran sesimi
Aç karınla çıktığında
Benimle gelenler
Kapının önünde beklesin.
Taktım koşum alacıǵa
Düşman izliyordum bozkırlarda
Akraba, kardeş, kız kardeş
Anne-babaya bakmadan
Böylece Kurtka boy gösterip
Ne için çıktın dışarıya?
Gelinin kaçıp gitti diye
Saldıran köpek Kalmuklar
Bağırıp çağırarak eziyet etmesin
Baba ile anneye.
Kurtkacığım şimdi geç kalma
Tekrar şehre geri dön.
Yine de selam söyle anne-babaya
Kıpçakların büyük beylerine,
Kendisinden küçük çocuǵa
Görüp geldim sultanım
Gelip otur diyeceksin
Şehrin her tarafına.
Adil sultan kıymetli canını
Feda edip otur diyeceksin,
Yurduma kurban olup
Elveda Kurtkacığım,
Yarına kadar ben seni
Allah'a emanet ettim.
O zaman Kurtka söyledi:
Dön dersen sultanım döneceğim,
Alşaǵır'ın şehrine

Körgen soñ seni şıdamay
Şığıp edim dalağa.
Sultanım, senen ayrılıp
İşim toldı sanağa.
Şıbınıñdı tapsırdım

4395

Bir jaratkan kudağa.
Handay kara basınñan
Mendey sorlı sadağa!
Kurtka sorlı jılap tur
Eki közin kadap tur

4400

Koblandı sındı balağa!
Aydındı kölde ku attım
Dertke dări etine
Oynap balık şığadı,
Jazğı sudıñ şetine.

4405

Şırağım, janıñ sav bolsa,
Kegiñdi mıktap alarsıñ,
Kızılbastıñ kentinen.
Tım bolmasa moynıñ bur,
Keteyin süyip betiñnen.

4410

Kuday koskan naşarmın
Jazım bolıp köz jumsañ
Men ävremiñ dertiñnen.
Jaz mingeniñ jaldı edi.
Kıs mingeniñ koñdı edi.

4415

Süygenimniñ aldı edi.
Moynın burdı Koblan nar,
Kurtka sulu ıntızar,
Avızdan süydi Kurtka jar.
Alkımın süydi karmalap,

4420

Ölip-öşip baradı.
Köbirek turıp kuşaktap
Koblandı sultan balanı.
Kişi besin bolğanda
Ğaşık jarmen körisip

4425

İşken ası suludıñ
Boyına endi taradı.
Köñili tasıp şat bolıp
Şubalañdap kız Kurtka
Şähärge kaytıp baradı.

Gördükten sonra dayanamayıp
Beklemeden dışarıya çıktıydım.
Sultanım senden ayrılalı
İçim sıkıntıyla doldu.
Canını emanet ettim

Yaradan tek Allah'a.
Han gibi zavallı başını
Benim gibi zavallıya can kurban!
Zavallı Kurtka ağladı
İki gözünü dikip dur

Koblandı gibi çocuğa!
Aydınlı gölde kuğu avladım
Eti derde derman
Oynayıp balık çıkar,
Yazın suyun kenarına.

Yavrum, canım sağ olursa
İntikamını mutlaka alırsın
Kızılbaşın şehrinden.
Hiç olmazsa bana bak
Gidiyim yanaklarından öperek.

Tanrı birleştiren kötüyüm
Zamanın dolup gözünü yumarsan
Ben öleceğim derdinden.
Yazın bindiğim yele idi
Kışın bindiğim yağlı idi.

Sevgilimin önü idi.
Yüzünü çevirdi Koblan nar
Güzel Kurtka hasretli
Dudaklarından öptü Kurtka yar.
Sıkıca öperek

Yanıyor yüreği.
Sıkıca kucaklayıp
Koblandı sultanı.
Vakit öğleyin olunca
Sevgilisiyle görüşüp

Yediği yemeği güzelin
Midesine şimdi geçti.
Sevincinden duramayan
Yavaşça kız Kurtka
Şehre tekrar döndü.

4430

Tört baktaş kasında
Kurtka sındı suluviñ
Alşağırdıñ şärine
Tezirek jürip baradı.
Kakpanıñ avzın aş devge

Dört hizmetçisi yanında
Kurtka gibi güzelin
Alşağır'ın şehrine
Adımlarını hızlanarak yürüdü.
Kapıyı aç demeye

4435

Sulu Kurtka jaradı.
Kalağa Kurtka engensin,
Küñ men kuldı äkep bergensin,
Süyinşi sultan keldi dep
Duğay sälem aytıp kaladı.

Kurtka güzel diyebildi.
Şehre Kurtka gelince
Hizmetçilerini bıraktıktan sonra
Müjde, sultan geldi diye
Çok selamı var size.

4440

Atası men anağa,
Kıpşakta ülken ağağa
Özinen kişi balağa
Toktar bası köp kıpşak
Estigesin Kurtkadan

Babası ile annesine
Kıpçağın büyük ağabeylerine
Kendisinden küçük olanlara
Toktar başı kalabalık Kıpçak
Duyunca Kurtka'yı

4445

Birevi jılap birevi
Esinen tanıp kaladı.
Jalğızğa järdem bergey dep
Jaratkanğa tapsırdı
Koblandıday balanı.

Kimisi ağlayıp kimisi
Kendisinden geçip bayılır.
Yalnızıma yardım et diye
Allah'a emanet etti
Koblandı gibi oğlunu.

4450

Kurtka sulu ketkesin
Koja besin bolğanda
Koblandıday batırñ
Bir töbege baradı.
Karlığa kız keler dep

Güzel Kurtka gittikten sonra
Vakit öğleyin olunca
Koblandı gibi yiğidin
Bir tepeye çıkar.
Karlığa kız gelir diye

4455

Aldı-artına karadı.
Sol uvakıttar karasa,
Ökşe izinen şań şıktı,
Ne kılğan şań dep karasa
Savlı iñgendey ıñkıldap,

Arka önüne baktı.
O vakitler olunca
Arkası toz dumana döndü,
Nedir bu toz diye baksa
Doğurmuş deve gibi inleyen

4460

Küşigendey sıñkıldap
Buvını tüsip bıkıldap
Altın kalpak dulığa
Şekesinde jarkıldap
Kalıñ şańınıñ astınan

Kuş yavrusu gibi çırpınan
Boyunu düşüp bükülen
Altın kalpak başında
Alnında yıldız gibi parlayıp
Bu tozun altında

4465

Akmonşak atpen Karlığa
Şığa keldi jarkıldap.
Karlığanıñ soñınan
Mingen atı kök besti

Akmonşak atı ile Karlığa
Çıkageldi önüne.
Karlığa'nın arkasından
Bindiği atı gök kısırak

- 4470 Akmonşak atpen alısıp
Seyildiñ ulı Karaman
O da keldi bıkıldap.
Karamannıñ soñınan
Kosınnıñ kalğan elinde
Oral deytin bir batır
- 4475 Şeşesi Kamka tús körip
Tañğajayıp is körip
Kıpğşaktı jav aldı dep
Basına kayğı saldı dep
Karaspan tavidıñ sağasın
- 4480 Adıra talkan kıldı dep
Jalğız ulı javda jür
Analık penen Toktardıñ
Töbesinen urdı dep
Şırağım atka min deydi.
- 4485 Kalıñ kıpşak büldi dep
Körmegenin kördi dep
Koblandı da jetkendi
Babası habar berdi dep
Jav şapkasın halıktı
- 4490 Köziniñ jası köldi-dep
Şeşesi bul sözdi aytkasın
Esiktiñ aldı baldırğan
Kızılbas köñlin kaldırğan
Kızılbastıñ jurtına
- 4495 Talay bülük saldırğan
Jiñişke jiyren atı bar
Kolında jazğan hatı bar
Älemge jetken datı bar.
Şakıruvşı Karlığa
- 4500 Ekevine kosılıp:
Aydındı Orak aydı Orak,
Ay baltası kandı Orak,
Koblandınıñ köp elin
Kalmak aldı degen soñ
- 4505 Elinen şıktı sol şırak.
Karlığağa kezdesip
Barasıñ kayda-jön surap
- Akmonşak atla değıldir.
Seyil oğlu Karaman
O da geldi nazlanarak.
Karaman'ın arkasından
Ordusunu bırakan yurdunda
Oral adlı bir yiğit
- Annesi Kamka rüya görüp
İlginç bir iş görüp
Kıpçağa düşman saldırdı diye
Başı derde düştü diye
Karaspan dağın eteğinde
- Parçaladı kesti diye
Biricik oğlu tek başına
Analık ile Toktar'ın
Tepesinden vurdu diye
Yavrum atına bin der.
- Kalabalık Kıpçak toz oldu diye
Görmediğini gördü diye
Koblandı da yetiyeceğini
Babası haber verdi diye
Düşman halkına saldırınca
- Göz yaşları göl gibi aktı diye
Annesi bu sözleri söyleyince
Kapının önü çimen idi
Kızılbaş sinirlenmişti
Kızılbaşın yurduna
- Sürekli saldırmıştı.
İncecik kula bir atı var
Elinde yazdığı mektubu var
Dünyaya tanınmış oldu.
Çağırın Karlığa
- İkisi birlikte
Aydınlı Orak er Orak,
Ay baltası kanlı Orak,
Koblandı'nın halkını
Kalmuklar aldı deyince
- Yurdundan koştı yardıma.
Karlığa'ya rastlayıp
Nereye gidiyorsun diye sorup

- 4510 Jolı birge bolğasın
Birge şaptı burkırıp.
Ak bökendey josıldı,
Erkinşe şavıp kösildi,
Keledi degen bulardı
Jok edi erdiñ esinde.
Soñınan kelip üş kökjal
- 4515 Koblandı menen bas kosıp
Şattanısıp kuvanıp
Esendik savlık aytısıp
Amandastı besinde.
Tura tursın törtevi
- 4520 Oyun külki savıkpen
İşteñe jok esinde.
Kulak salıp tındavğa
Erinbeseñ jigitter,
Özimnen keler jel sözdiñ
- 4525 Ayanayın nesine?!
Alşağır hannıñ sol kezde
Siykırşı bolğan kitappen
Şeşesi munıñ bar edi.
Kitap aşıp bal salıp
- 4530 Töñirekke köz salıp
Päleni tüsken aldında
Batırlardı köredi,
Körgenderin biledi.
Şakırıp alıp balasın,
- 4535 Sonda kempir söyleydi:
Jalğız balam, Alşağır,
Sözime kulak sal, Şağır!
Kastarı tömen salınğan
Kevline alğan tabılğan
- 4540 İzdegen duşpan şabilğan
Kobağan murın koy közdi
Talma betti nur jüzdi
Birine Koblan usaydı,
Keldim balam, tursana!
- 4545 Korasan jüzdi koy közdi
Karaman kelgenge usaydı,
- Aynı yol olunca
Beraber gittiler koşarak.
Ak ceylan gibi fırladı,
Rahatça koşarak hızlandı
Bunların geleceği
Yok idi yiğidin aklında.
Arkasından gelen üç kurt
- Koblandı ile beraber
Sevinip kıvrandılar
Esenlik sağlık dileyip
Selamlaştılar öğleyin.
Dördü dursun beklesin
- Oyun, gülme, eğlenerek
Hiçbir şey yok aklında.
Kulak asıp dinlemeye
Yorulmadıysanız yiğitler,
Kendinden gelen boş sözlere
- Niçin acıyım ki?!
Alşağır hanın o zamanda
Sihirli kitabı olan
Annesi var idi.
Kitabı açıp fal bakarak
- Etrafına göz atarak
Derde sokacak ileride
Yiğitleri gördü,
Onları tanıyordu.
Oğlunu yanına çağırarak,
- Annesi şöyle der:
Biriciğim benim, Alşağır,
Sözüme kulak as, Şağır!
Kaşları gözlerine değen
Kendisine istediğini bulan
- Düşmanı bile yalvaran
Kocaman burun koyun gözlü
Nazik yanaklı nur yüzlü
Koblandı'ya benziyor,
Oğlum, geldi, kalksana!
- Saf çehreli koyun gözlü
Karaman'a benziyor,

- 4550 Keldi, balam, tursana!
Süyek bizdiki et baska,
Akmonşak at astında,
- 4555 Kamşat börki basında,
Karlığa kelgenge usaydı,
Keldi, balam, tursana!
Kabağı karıs jabılğan
İzdegen duşpan şabılğan
- 4560 Jiñişke jiyren atı bar,
Koliñda jazğan hatı bar
Beyne Orakka uksaydı.
Keldi, balam, tursana!
Alşağır sonda söyleydi:
- 4565 Şeşen tildi söyletken
Kavsırma jak iyegi.
Batır tuğan erlerdiñ
Tartar sadak bilegi.
Bul sözine balañnıñ
- 4570 Kozğalmaydı jüregi!
Jok sözdi aytıp kiynama
Kazan barıp soğısıp
Köbikti barıp jok bolğan
Kaydan kelsin bul jerge
- 4575 Koblandınıñ süyegi.
Neşe balşı bolsañ da,
Aytkan sözün, jan şeşe,
Üylespeydi jüyege!
Tağı kempir söyleydi:
- 4580 May tübinde tortamın,
Ak böken aıday jortamın,
Mingen atı, şırağım,
Keldi balam Burıl-dı,
Koblandı dep korkamın!
- 4585 Tañbasız jatkan tayıñdı
Tañbalar dep korkamın.
Ensiz jatkan koyıña
En salar dep koramın.
Basıñnan köşer aruvak,
- Astıñdağı altın tak
- Oğlum, geldi, kalksana!
Kemiği bizim et yabanın,
Akmonşak atı altında
- Kunduz börkü başında
Karlığa'ya benziyor,
Oğlum, geldi, kalksana!
Suratı bir karış asık
Düşmanı bile yalvaran
- İncecik bir kır atı var
Elinde mektubu var
Orak'a benziyor.
Oğlum, geldi, kalksana!
Alşağır o zaman şöyle der:
- Dahiye söylettiren
Kalpağını çenene kadar getirme
Yiğit doğan kahramanların
Yay çeker bileği.
Bu sözüne oğlunun
- Kalbi duracak gibi oldu!
Yalan söyleyip zorlama kendini
Kazan onlarla savaşıp
Köbikti'ye gidip yok oldu
Bu yere nereden gelsin
- Koblandı'nın kemiği.
Kaç defa fala baksan da,
Söylediklerin, canım anam,
Hiçbir anlamı yok!
Tekrar annesi söyledi:
- Yağ dibinde köpüğüm,
Ceylan gibi fırlarım,
Yavrum bindiği atı
Oğlum, Burul diye
Koblandı diye korkuyorum!
- Damgasız duran tayını
Damgalar diye korkuyorum.
Deligi olmayan koyunlarına
Delik açar diye korkuyorum
Başındaki ruhlar uzaklaşmıyor,
- Oturduğun altın tahtına

- 4590 Sol miner dep korkamın.
Şäri baytak jurtıñdı
Sol biyler dep korkamın.
Üstıñdegi ak savıt
- 4595 Sol kiyer dep korkamın.
İldiydan şapsa, töske ozğan,
Erteden şapsa, keşke ozğan,
Tomağalı kaska azban
Sol miner dep korkamın.
- 4600 Or tübinde báyterek
Bası kökke karağan,
Tamırı jerge tarağan
Japırağı bar edi
Som altınnan jarağan,
- 4605 Sol keser dep korkamın.
Atañ jiyğan baytak el,
Böldirer dep korkamın.
Kanikeydey körikti kız
Tinikeydey tekti kız
- 4610 Külki eter dep korkamın.
Şağalağa şävli sap
İldirer dep korkamın.
Meniñ özim naşarmın,
Kilttiñ avzın aşarmın,
- 4615 Sen jatsañ da men jatpan,
Kanikeydey körikti kız
Tinikeydey tekti kız,
Ekevin alıp kaşarmın.
Jav kolında jılatpan,
- 4620 Küymege salıp ekevin
Belden belge asarmın.
İñğaylandı ku kempir
Kızın alıp jürmekke
Ärkim elde kumar kız
- 4625 Koliña tiyse süymekke.
Karamaydı ku kempir
Altın, kumis düniyege.
Eki kızın aladı,
Küymesine saladı,
- O geçer diye korkuyorum.
Bütün bu toprak yurduna
O sahip olacak diye korkuyorum.
Üzerindeki beyaz zırhı
- O giyer diye korkuyorum.
Aşağıdan koşsa tepeye varan,
Yarından koşsa akşama varan,
Kuş gözlü kır yürüğe
O biner diye korkuyorum.
- Çukurun yanında ağacı
Başı göğe kadar uzanan
Kökü yer altına giden
Yaprakları var idi
Saf altından yapılan,
- O keser diye korkuyorum.
Babanın aldığı toprakları
Parçalar diye korkuyorum.
Kanikey gibi güzel kız
Tinikey gibi soylu kız
- Gülerler diye korkuyorum.
Martılara ağ atıp
Yakalar diye korkuyorum.
Ben kendim garibim
Şehrin kapısını açarım
- Sen yatsan da ben yatmam
Kanikey gibi güzel kızı
Tinikey gibi soylu kızı
İkisini yanıma alıp kaçarım.
Düşman eline bırakmam
- Arabaya alıp ikisini de
Tepeden tepeyi aşarım.
Hazırlanan kurnaz kadın
Kızlarını alıp götürmeye
Herkesin beğendiği kızlar
- Eline geçerse sevmek için.
Bakmadan kurnaz kadın
Altın gümüş mal mülküne.
İki kızını alarak
Arabaya bindiler,

- 4630
 Kakpanıñ avzın aştırıp
 Kempir kaşıp baradı.
 Kaladan kaşkan kempirdi
 Karlığa közi şaladı.
 Kuvıp jetip kök atpen
- 4635
 Ku kempirge bildirmey,
 Sırtın jarıp küymeniñ
 Eki kızdı Karlığa
 Urlap alıp kaladı.
 Küymede kızım aman dep
- 4640
 Kempir ketip baradı.
 Karlığanıñ alğanın
 Karaman közi şaladı.
 Karlığajan, savğa- dep
 Karlığanıñ aldınan
- 4645
 Karaman jakın baradı.
 Karlığa sonda söyleydi:
 Kölge bitken jekensiñi,
 Bürşigi jok tikensiñi,
 Artık askan bağañ jok,
- 4650
 Kundaydan surar şamañ jok,
 Öziñe bitken mal jandı
 Savğadan jiyğan ekensiñi.
 Akmonşak atpen jeleyin
 Bayıtkalı kelip pe em,
- 4655
 Kiyattıñ jaman kedeyin?
 Karaman sağan ne deyin?
 Özimniñ basım savğadan
 Kutıla almay jürgende
 Men kimge savğa bereyin?
- 4660
 Karlığa seni almayın,
 Basıña berdim azattık.
 Mingen atı ala-dı,
 Kılşañ jündi kara-dı,
 Köñildegı sananı
- Kapıyı açtırıp
 Annesi kaçtı.
 Şehirden kaçan kadını
 Karlığa gördü.
 Gök atı ile arkasından yetişip
- Kurnaz kadına çaktırmadan
 Arabanın arkasını parçalayıp
 İki kızı Karlığa
 Çalıp alıverdi.
 Arabada kızlarım sağ diye
- Yaşlı kadın kaçıyordu.
 Karlığa'nın aldığı
 Karaman gördü.
 Karlığacığım, ganimet diye
 Karlığa'nın önüne
- Karaman çıkageldi.
 Karlığa o zaman şöyle der:
 Gölde biten ağaçsın,
 Filizi yok dikensin
 Artık senin kıymetin yok
- Allah'tan soracak çaren yok,
 Kendine biten mal mülkünü
 Ganimetten toplamışsın.
 Akmonşak atı ile fırlayıp
 Zengin yapmak için mi gelmiştim
- Kıyat'ın fakir insanını?
 Karaman sana ne diyeyim?
 Kendimin başı ganimetten
 Kurtulamıyor iken
 Ben kime ganimet vereyim?
- Karaman o zaman şöyle der:
 Müslüman'a dua ettik
 Kızılbaşa kazık attık
 Kanikey ile Tinikey
 İki kızı ver bana
- Karlığa seni almayayım,
 Seni azat ediyorum.
 Bindığı atı ala idi
 İnce tüylü karacalı idi,
 Gönüldeki derdini

- 4665 Şığara almay baradı.
Karlığa sındı suludıñ
Köñili kattı süyedi
Koblandıday balanı.
Kanikey men Tinikey
- 4670 Kos suludı bir berip
Karamanday batırğa,
Artık tuğan Karlığa
Basın satıp aladı.
Masıl-masıl, masıl ma?
- 4675 Akka kulıpı jasıl ma?
Çaşık bop jürgen Karlığa
Karamannan şığa almay,
Jüreginen kan kusıp
Koblandıday asılğa,
- 4680 Muradına jetkendey.
Bulañdağan Karlığa
Otıra ketken asıla,
Savğada bası jürgende
Jolamavşı edi kasına.
- 4685 Tas tülekтей түledi
Erkindik alıp basına.
Törtev edi altav bop
Basın kosıp tört kökjal,
Keş bolğasın jağalap
- 4690 Bir töbege jatadı.
Törtevinin tulparı
Bavırınan katadı.
Korjındağı azıktan
Buyırğan dāmin tatadı.
- 4695 Uykı körmey tört batır
Tañ sarğayıp atadı,
Tañ Şolpanı batadı.
Tañ atkasın tört kökjal
Karu-jarak kiyinip,
- 4700 Bir kудayға siyininip
Endi atına minedi,
Denege savıt kiyedi.
Beline baylap bolattı
- Bir türlü çıkaramadı.
Karlığa gibi güzelin
Gerçekten çok seviyor
Koblandı gibi yiğidi.
Kanikey ile Tinikey
- İki güzeli birlikte verip
Karaman gibi yiğide,
Yiğit doğan Karlığa
Kendisini satın alıyor.
Yük olmak mı, yük olmak mı?
- Beyazın rengi yeşil mı?
Aşk olan Karlığa
Karaman'dan kurtulamayan
Yüreği kan ağlayan
Koblandı gibi asile,
- Muradına ermiş gibi.
Nazlanan Karlığa
Ona yaklaşarak sarılmıştı
Ganimete giderken
Yanına yaklaşamıyordu.
- Kendisine gelmiş gibi idi
Serbest bırakılınca.
Dört idi altı oldu
Beraber olup dört boz kurt,
Akşam olunca etrafta
- Bir tepeye geldi.
Dördünün yürük atları
Bağrından yaradı.
Heybedeki yemeğin
Hepsi tadına baktılar.
- Uyku görmeden dört yiğit
Tan ağarınca
Sabah yıldızı batınca
Tan ağarınca dört boz kurt
Silah zırhlarını giyip
- Tek tanrıya sığınıp
Atlarına bindiler,
Üzerine zırh giydiler.
Beline bağlayarak kılıcı

- 4705 Karına naysay iledi.
Alşagırdıñ şärine
Tuvın ustap batırlar
Kala avzına keledi.
Şäridge jakın kelgende
Ak suñkar kustay şüyilip,
- 4710 Kabağı tastay tüyilip,
Arıstan tuğan Koblandı
Kün şıguğa karamay
At koyuğa oylañdı,
Ata anası el-jurtı
- 4715 Asıra kıpşak balası
Jatkannan soñ baylavda
Kakpanıñ kelip avzına
Batır Koblan akırdı,
Nar tüyedey bakırdı,
- 4720 Alşagır dep şakırdı.
-Ay, Alşagır, Alşagır!
Sözime kulak sal, Şagır!
Meniñ atım Koblandı
Äveli öziñ aldan şık.
- 4725 Aldı- artıñdı karmay şık,
Kaldırmastan jalmay şık!
Karakaska atıñ mine şık,
Ot ötpes tonıñ kiye şık,
Karıña süngi ile şık.
- 4730 Beles-beles bel edi.
Han bolğalı Alşagır
Asıp jürgen aylası
Musılman kanşa erdiñ
Basın joyğan er edi.
- 4735 Kızılbastıñ pili edi,
Koblandınıñ davısı
Kulağına keledi.
Estigen soñ davısın
Şeşesiniñ sözine
- 4740 Endi Alşagır senedi.
Şıday almay Alşagır,
Üstine savıt kiyedi,
- Eline süngüyü aldılar.
Alşagır'ın şehrine
Sancaklarını alıp yiğitler
Şehrın kapısına gelirler.
Şehre yaklaşıncı
Ak şahin gibi eğilerek baktı,
- Kaşlarını çatlayıp
Yiğit doğan Koblandı
Şafağa bakmadan
Atla gitmeyi düşündü,
Anne babası halk yurdu
- Kalabalık Kıpçak halkı
Bağlanıp bırakılınca
Kapının gelip ağzına
Yiğit Koblan bağırdı,
Nar devesi gibi bağırdı,
- Alşagır diye çağırdı.
-Ey Alşagır, Alşagır!
Sözüme kulak as, Şagır!
Benim adım Koblandı
Önce sen öne çık.
- Tek başına çık,
Bırakmadan çabuk çık!
Karacalı yürüğün burada
Ateş geçirmeyen zırhını giyiver,
Eline süngünü de alıver.
- Yüksek yüksek tepe idi.
Han olalı Alşagır
Herkes tarafından bilinen
Birçok Müslüman erin
Başlarını kesen er idi,
- Kızılbaşın fili idi.
Koblandı'nın sesi
Kulağına gelir.
Duyduktan sonra sesini
Annesinin sözüne
- O zaman Alşagır inandı.
Dayanamayıp Alşagır,
Üzerine zırh giydi.

- 4745 Beline baylap bolatın
Karına nayza ileği.
Ertenen şapsa keşke ozğan
Tomağalı kaska azban
İldidan şapsa töske ozğan
Altın turman er salıp
Endi atına minedi.
- 4750 Kara kaska tulpardıñ
Kuyrığın şart tüyedi
Şakırıp turğan batırğa
Korıktı der dep barmasam,
Aldınan jüre beredi.
- 4755 Sol uvakıttar bolğanda
Tülkidey közin jaynatıp
Karuvın boyda kaynatıp
Taska şansıp nayzasın
Karıs süyem boylatıp
- 4760 Koblakeñ keldi bul jaktan
Tayburıl attı oynatıp.
Jayıqtıñ boyı kamıs-tı
Bermeymiz dep namıstı
Eki batır ekinmen
- 4765 Jakındasıp kalıstı.
Ösigip jürgen batırlar
Bir avız sözge kelmey-ak
Şeginisip ekevi
Emennen nayza salıstı.
- 4770 İterisip turıstı
At tizesin бүgisti
Bүgise бүgise turıstı,
Birine –biri umtılıp
Takımdarı kurıstı
- 4775 On savsağı karıstı.
Birin biri ala almay
Birevi dүniye sala almay
Kakırğanı kan tatıp
Tүkirgeni jın tatıp
- 4780 Janınan күder үzisti.
Kanjarmenen karmastı
- Beline bağılayıp kılıcını
Eline süngüsünü aldı.
Yarından koşsa akşam yetişen
Kuş gözlü kır yürüğü ile
Aşağıdan koşsa tepeye varan,
Altından yapılmış eyer salıp
Öylece atına bindi.
Karacalı yürük
Kuyruğunu bağılayarak
Çağıırıp duran yiğide
Korktu demesin diye
Önüne çıkıverdi.
O zaman olunca
Tilki gibi gözleri parlayıp
Silahlarını oynatıp
Taşa değdirip süngüsünü
Koblaken geldi bu taraftan
Tayburıl atı oynatıp.
Yayık'ın boyu kamış idi
Vermeyeceğiz diye namusu
İki yiğit vuruşlarıyla
Yakınlaşıp dövüştüler.
Kin dolu olan yiğitler
Bir söz söylemeden
Birbirini tartaklayarak ikisi
Süngülerle dövüştüler.
İtişip durdular
Atların dizleri бүküldü
Bүküle бүküle yere eğildi,
Birbirine saldırıp
Bacakları yoruldu
On parmağı бүküldü.
Birbirini yenemedi
Birbirini öldüremeyip
Boğazına kan durup
Tүküldüğünde kan içip
Canından ümitleri kalmadı.
Hançerle saldırarak

- Semsermenen sermesti,
Süytip oyun oynastı,
Şıbın jandı kiynastı.
- 4785 Kanjar kaldı kayısıp
Semser kaldı mayısıp
Erleriñ jannan tüñildi.
Ot şığadı urtınan
Ümitin üzdi Alşağır,
- 4790 Şäri baytak jurtınan.
Sol uvakıttar bolğanda
Domalanıp barıp jıǵıldı
Kara kaska attıñ sırtınan
Sonda jatıp jılaydı.
- 4795 Artık tuğan Koblandı
Eregisken duşpannıñ
Basın joymay koymaydı.
Esiktiñ aldı keñdir-di
Koblandıday batırñ
- 4800 Nayzasın ırğap endirdi,
Alşağırday duşpanın
At savırına mindirdi.
Katulanıp Koblandı
Tügi şığıp bilekten
- 4805 Etke toktar kayrat pa
Ötip ketti süyekten.
Kayta tartsa şıkpaydı
Koblandı erdiñ nayzası
Kanmen katıs jibekten.
- 4810 Alşağır handı öltirip
Duşpannıñ künin kuvırıp,
Artıkşa tarıp nayzasın
Küşpenen aldı suvırıp.
Alşağırdıñ soñınan
- 4815 Aǵın sudıñ saǵası
Kızılbastıñ aǵası,
Kurtkanı alar saparda
Öltirip ketken Koblandı,
Şavıp şıktı kaladan.
- 4820 Kırık bes köz bayaǵı
- Tüfekle vuruştular,
Böylece oynaştılar
Kıymetli canlarını zorladı.
- Kılıç kaldı parçalandı
Tüfek kaldı kırılıp
Erler her şeyden vazgeçtiler.
Ateş çıkıp aǵzından
Ümidini kesti Alşağır,
- Şehri büyük yurdundan.
İşte o zaman gelince
Yuvarlanıp yıkıldı
Karaca yürüǵün sırtından
Yerde de aǵladı.
- Yiğit doğan Koblandı
Önündeki düşmanın
Başını kesmeden bırakmadı.
Kapının önü otlağın
Koblandı gibi yiğidin
- Süngüsünü fırlattı,
Alşağır gibi düşmanın
At üstüne bindirdi.
Kahırlanıp Koblandı
Bileğindeki tüyler dökölüp
- Etlerindeki gücü
Kemiğine kadar değmişti.
Ne kadar uğraşsa çıkaramıyordu
Koblandı er süngüsü
Kanla yıkanmış ipekten.
- Alşağır hanı öldürüp
Düşmanın gününü gösterip
Daha kuvvetli çekip
Güç ile aldı kafasını.
Alşağır'ın peşinden
- Akar suyun aǵzı
Kızılbaşın ağabeyi
Kurtka'yı alırken
Öldüren Koblandı,
Şehirden çıkmışlardı.
- Kırk beş gözlü önceki

- 4825 Kızıl erdiñ balası
Ağanas pen Toğanas-
Kaladan şıktı eki jas.
Äkesin Koblan öltirip
- 4830 Kurtkanı alğan jerinde
Köktim Aymak elinde.
Ejelden kekti bolğan kas
Ağası edi Ağanas
İnisi edi Toğanas.
- 4835 Kaladan şığıp edi jas
Közderinen ağıp jas
Koblandıday batırğa
Ortağa alıp ekevlep
Kele saldı nayzanı.
- 4840 Taptırmay akıl aylanı
Karaspan tavday alısıp
Emennen nayza salısıp
Olar ekev bul jağız
Karsılasıp şabısıp
- 4845 Duşpanıñ Koblan tabadı.
Endi ortağa aladı
Pirler kâmil koldadı,
Koblandıday balanı
Köñilge de bolmasa
- 4850 Koblakeñniñ böksesin
Burıl attıñ üstinen
Kisaytıp ketip baradı.
Koblandının avğanın
Karlığa közi şaladı.
- 4855 Jetip kelip Karlığa
Ağanastı sol jerden
Alıp tastay beredi.
Kisayğan Burıl üstine
Tüzelip Koblan minedi.
- 4860 Jeke bir jalğız kalğasın
Toğanastı Koblandı
O da bürip iledi.
Bul ekeviniñ artınan
Kök kaska atpen Aktaylak
- Kızıl erin oğlu
Ağanas ile Toğanas
Şehirden çıktı iki genç.
Babasını Koblan öldürdü
- Kurtka'yı aldığı yerde
Köktim Aymak elinde.
Eskiden öçlü idi
Abisi idi Ağanas
Kardeşi idi Toğanas
- Şehirden çıkıp iki genç
Gözlerinden aktı yaş
Koblandı gibi yiğide
İkisi onu ortalarına alıp
Kılıçla saldırdılar.
- Çaresini bulamadan
Karaspan dağ gibi güreşip
Ağaçlı süngüyle saldırıp
Onlar iki bu tek başına
Karşılaşıp savaşıp
- Koblan düşmanını buldu.
Şimdi ortaya aldı
Pirleri onları kolladı
Koblandı gibi yiğidi
Gönlümüzce olmasa da
- Koblandı'nın vücudunu
Burul atın üstünden
Eğilerek gidiyordu.
Koblandı'nın düştüğünü
Karlığa görüverdi.
- Karlığa yanına gelip
Ağanası o yerden
Alıp yere attı.
Burul atın üstüne
Koblan tekrar bindi.
- Tek başına kalınca
Toğanas'ı Koblandı
O da kıvrıp tuttu.
İkisinin peşinden
Gök alaca atlı Aktaylak

- Urıska şıktı jağdaylap.
Orak şığıp bul jaktan
Aktaylaktı sol jerde
İlip tastay beredi.
Aktaylaktıñ soñınan
- 4865 Balası edi Narkızıl
Şığıp edi kaladan.
Karaman şığıp bul jaktan
Bul dağı ilip tastadı.
Kazan bastı kara dāv
- 4870 Şığıp edi kaladan
Karlığa ilip tastadı.
Kalmaktıñ kara batırı
Şığıp edi kaladan
Koblakeñ ilip tastadı.
- 4875 Kılışpenen uradı,
Osılayşa batırlar
Kelgenderin kalmaktıñ
Kezek kezek törtevi
Bavday şaşıp turadı.
- 4880 Sonşa erdiñ soñında
Kümbezdi nayza kolında
Ağın sudıñ sağısı,
Beren tonıñ jağısı,
Kızılbastıñ ağısı
- 4885 Köbikti hanıñ balası
Kundız börık başında
Äskerı bar kasında
Özi on bes jasında
Süyinşige kız alıp
- 4890 Küyev bop jatkan osında;
Üstine duşpan kelgesin
Baylavda kalğan Koblan
Bosağanın bilgesin
Urıspakka ayla taba almay
- 4895 Üstine savıt kiyedi.
Bolattı baylap janına
Karına nayza ileği,
Kalanıñ avzın aştırıp
Birşimbay şıktı kaladan.
- O da dövüşmeye geldi.
Orak çıkıp bu yerden
Aktaylağ'ı orada
At üstünden düşürdü.
Aktaylağın peşinden
- Oğlu idi Narkızıl
Çıkmıştı şehirden.
Karaman çıktı bu taraftan
Onu da at üstünden düşürdü.
Kazan başlı kara dev
- Çıkmıştı şehirden
Karlığa onu düşürdü.
Kalmukların kara adlı kahramanı
Çıkmıştı şehirden
Koblandı onu düşürdü.
- Kılıçla vurarak
Böylece kahramanlar
Kalmuklardan gelenleri
Sırasıyla dördü
Buğday gibi yok etmiştiler.
- Bunca yiğidin arkasından
Kubbeli süngüsü elinde
Akar suyun ağızı
Zırhın yakası
Kızılbaşların ağısı
- Köbikti hanın oğlu
Kunduz börkü başında
Askerleri var yanında
Kendisi on beş yaşında
Hediye olarak kız alıp
- Damat oluyordu burada;
Üzerine düşman gelince
Bağlı olan Koblan
Çözüldüğünü bilince
Dövüşmeye sebep bulamayıp
- Üzerine zırh giydi.
Kılıcını takıp beline
Eline süngüsünü aldı,
Şehrin kapısını açtırıp
Birşimbay çıktı şehirden.

- 4900 Şığa salıp Birşimbay
Ala ketti jağadan.
Körsetinder dep erlikti
Men körmegesin manadan.
Keluvimen Birşimbay
- 4905 Böten sözge karamay
Koblandını bir şaşıp,
Karlığanı bir şaşıp,
Karamandı bir şaşıp,
Er Oraktı bir şaşıp,
- 4910 Kökala atpen Birşimbay
Sıptırtıp ötip jöneldi.
Jäne aynalıp tolğanıp
Jäne nayza kolğa alıp
Er Oraktı bir şaşıp,
- 4915 Karamandı bir şaşıp,
Karlığanı bir şaşıp,
Koblandını bir şaşıp,
Sıptırtıp ötip jöneldi.
Etine kigen jeyde edi,
- 4920 Mañdayı şıp-şıp terledi,
Birşimbaydın kayratı
Barğan sayın örledi.
Samsap turğan erlerdi
Bir adamday körmedi.
- 4925 Osılayşa Birşimbay
Üş-üşten nayza tüyreydi,
Etine nayza endirdi.
Üş-üşten nayza tigesin,
Etine nayza engesin,
- 4930 Tört köjal da meñdedi.
Meñdegenin körgesin
Karlığa sulu söyledi:
Mal şıdamas javırğa,
Jan şıdamas bavırğa,
- 4935 Sender munda tura tur,
Esebin tavıp jigitter,
Öltireyin men dedi.
Menen küşi äkemniñ
- Şehirden çıkınca Birşimbay
Yakasına yapıştı.
Gösterin kahraman olduklarını
Ben görmedim.
Gelişi ile Birşimbay
- Başka sözü dinlemeden
Koblandı'yı yere vurup,
Karlığa'yı yere vurup,
Karaman'ı yere vurup,
Yiğit Orak'ı yere vurup,
- Gökçe atı ile Birşimbay
Fırlayarak yöneldi.
Tekrar dönüp düşünüp
Mızrağını yeniden eline alıp
Yiğit Orak'ı yere vurup,
- Karaman'ı yere vurup,
Karlığa'yı yere vurup,
Koblandı'yı yere vurup,
Fırlayarak yöneldi.
Vücuduna gömlek giymişti,
- Alnı şıpır şıpır terledi,
Birşimbay'ın gayreti
Gittikçe arttı.
Orada toplanmış yiğitleri
Tek insan olarak da görmedi.
- Böylece Birşimbay
Üç atışın üçünde de isabet ettirdi,
Vücuduna mızrak sokturdu.
Üçte üç isabet ettirince,
Vücuduna mızrak sokulunca,
- Dördü de zorlandı.
Zorladıklarını gören
Güzel Karlığa şöyle der:
Hayvan dayanamaz acıya,
Can dayanamaz kardeşe,
- Sizler burada bekleyin,
Çaresini bulup yiğitler,
Öldüreyim ben dedi.
Babamın gücü benden

4940 Bir batpanday artığı-ay,
 Äkemnen küşi munıñ da
 Segiz batpan artığı-ay.
 Üstindegi savıttan
 Atsañ oğıñ ötpeydi,
 Şapsañ da kılış kespeydi,

4945 Jel soğarlık samalı
 Kök jelkede artında-ay.
 Öltirip ketse meni eger
 Kök jelkeden atıñdar,
 Jigitter, bolmay ğapıl-ay.

4950 Mingen atı ker edi
 Atası ayel demeseñ,
 Karlığa kız da er edi.
 Koblandıday batırñı
 Karlığağa senedi.

4955 Esebin tavıp aylamen
 Öltirmesem bolmas, dep
 Börkin julıp aladı,
 Şaşın jayıp Karlığa
 Akmonşak attı kamşılap

4960 Erlerdiñ şıǵıp kasınan
 Birşimbaydıñ aldınan
 Karlığa şavıp baradı,
 Jetip barıp söyleydi,
 Söylegende büı deydi:

4965 Aynalayın, Birşimbay,
 Sal kulağım sözime
 Sen ketkesin Birşimbay
 Şähärđi basıp köp duşpan
 Eliñe oyran salğanı.

4970 Baylavdan kaşıp Koblandı
 Äsker jıyıp barğanı,
 Kayratka äkeñ jaramay
 Kaza tavıp kalğanı.
 Duşpandı kırıp şırağım

4975 Bärinđi aldım bosatıp,
 Bir janımdı ayamay.
 Jalğızdıq tüsti basıma

Bir kat fazla idi,

Babamın gücü de ondan
 Sekiz kat fazla idi.
 Üzerindeki zırhından
 Vursan da ok geçmez,
 Saplasan da kılıç geçmez,

Rüzgar kuzeyden eser
 Ensesinden vurmuş.
 Beni öldürürse eğer
 Ensesinden vurun,
 Yiğitler şaşırmadan.

Bindiği atı kır idi
 Cinsi kadın demesen,
 Karlığa da yiğit idi.
 Koblandı gibi yiğidin
 Karlığa'ya güvenir.

Bir çaresini bulup
 Öldürmezsem olmaz, diye
 Börkünü alıp başından,
 Saçlarını dağıtıp Karlığa
 Akmonşak atı kamçılایp

Yiğitlerin yanından
 Birşimbay'ın karşısına
 Karlığa atla koştu,
 Yaklaşınca yanına söyler,
 Söyleyince de şöyle der:

Aziz dostum Birşimbay,
 Kulağımı as sözüme
 Sen gittikten sonra
 Şehri düşmanlar basıp
 Herkesi kılıçtan geçirdiler.

Yurttan kaçan Koblandı
 Ordu toplayıp geri döndü,
 Babanın gücü yetmeyince
 Canını orada verdi.
 Düşmanları öldürüp

Hepsini kurtardım,
 Canıma acımadan.
 Yalnızlık geldi başıma

	Serikke ataň jaramay Kaşıp edi üş batır	Babanın gücü yetmedi. Kaçıyordu üç yiğit
4980	Jalğız kudım şıdamay Endi ölsem de arman jok Körsetti seni bir kuday. Meni tanıp şırağım Atıñnıñ basın burmadıñ	Tek başına kovaladım Şimdi ölsem gam yemem Tanrı seni bana gösterdi. Beni tanıyıp yavrum Atının başını çevirmedin
4985	Kayratıñnan aynalıp Jalğız bavrım Birşimbay Bolayın seniñ kurbanıñ. Menen kaşkan üş duşpan Mınav kelip turğanı	Güçlü olduğunu anladım Tek kardeşim Birşimbay Sana kurban olayım. Benden kaçan üç düşman Onlar işte oradakiler.
4990	Sözimdi tıñda, şırağım, Jalğızdık tüsip basıma Köñilimde bar kapa Bul duşpandı ala almay Basına kayğı sala almay	Sözümü dinle kardeşim, Yalnızlık gelip başıma Gönlümde var dert Bu düşmanı yenemedin Başına dert açmaya
4995	Akıl ayla taba almay Basımdı sağan kosa almay Javdıñ turıp kasında Jaralı bolğan basımdı Adam körmes jerge apar.	Çare bulamayıp Sana yaklaşımayıp Düşmanın yanında Yaralı olan başımı İnsan görmez yere götür.
5000	Kayıp gelip üç jığitten Nayza suğıp kek äper! Birşimbay sonda söyleydi: Oy, apeke, bilmedim Jav işinde jürgesin	Dönünce bu yiğitlerden Mızrağıñla intikamımı al! Birşimbay şöyle der: Ah, ablacığıñ bilemedim Düşman arasında görünce
5005	Kim ekeniñ körmedim. Tolıksığan nayzamdı Oñdı soldı sermedim. Ketti közim karayıp Kim ekenin bilmedim.	Kim olduğunu görmedim. Büyük mızrağımy Sağa sola salladım. Gözlerim karardı gitti Kim olduğunu bilmedim.
5010	Beri jürgen, jan apa, Tavğa aparıp koyayın Kayıp kelip üş erge Nayzamdı kezek urayın. Aldına tüsip baradı	Buraya gel canım abla, Dağa bırakıp geleyim Dönüp bu üç yigide Mızrağımla öldüreyim. Önüne geçip gitti
5015	Karlığaday suluviñ Aldı-artına karadı.	Karlığa gibi güzelin Arka önüne bakarak.

- 5020 Kök jelkeniñ tusı dep
Öler jeriñ osı dep,
Jayımen bara jatkada
- 5025 Nayzanı alıp uradı.
Birşimbayday serkeden
Tozadı makpal körpeden
Nazarı ärmen avanda
Öz apası Karlığa
- 5030 Nayzanı saldı jelkeden.
Birşimbay mingen ala attı
Ala attı şavıp bulattı,
Jan apa dep jılatı.
Jan apası kurısın
- 5035 Birşimbaydı Karlığa
Aylamenen kulattı.
Birşimbaydı öltirdi,
Sätine isin keltirdi,
Erligin anık bildirdi.
- 5040 Kökala attı jetelep
Jürer jolın tötelep
Üş batırğa keledi.
Kelgennen soñ Karlığa
Köñili tasıp şat bolıp.
- 5045 Körgeñ adam tañdanar
Karlığanın formına.
Köp duşpanın mukatıp,
Kudayı kalap erlerdi
İsteri keldi ornına.
- 5050 Karlığa mingen ker edi,
Kapiyada Birşimbay
Aylamenen öledi.
Karlığa ayla kılmasa,
Küşti tuğan Birşimbay,
- 5055 Duşpanğa bolar er me edi?!
Karlığa menen Koblan,
Karaman, Orak- törtevi,
Bastarın kosıp batırlar
Namıstarın bermedi.
- Ensesinin tam ortası diye
Ölecek yerin burası diye
Ağır ağır giderken
- Mızrağını alarak vurur.
Birşimbay gibi yiğidin
Yatağı yorganı eski idi
Gözünü çevirince
Öz kardeşi Karlığa
- Sırtından mızrakla vurdu.
Birşimbay'ın atı ala idi
Ala atıyla dörtnala koştu,
Canım, ablam diye ağladı.
Lanet olsun öyle ablaya
- Birşimbay'ı Karlığa
Hile ile öldürdü.
Birşimbay'ı öldürdü,
İşini böylece bitirdi,
Kahramanlığını ispatladı.
- Gökçe atını koşturarak
Yolunu kısaltarak
Üç yiğide geldi.
Geldikten sonra Karlığa
Başardığına çok sevindi.
- Gören şaşıp kalır
Karlığanın boyu posuna.
Düşmanın gönlünü kazanıp
Pirleri kollayıp yiğitleri
İşleri yoluna girdi.
- Karlığa bindiği kır idi,
Birşimbay fark etmeden
Hile ile ölür.
Karlığa çaresine bakmasaydı,
Güçlü doğan Birşimbay,
- Düşmanları yenebilir miydi?!
Karlığa ile Koblan,
Karaman, Orak- dördü,
Birleşerek yiğitler
Namuslarını vermediler.
- Koblandı erdiñ bakıtı
- Koblandı yiğidin şansı

Barğan sayın örledi.
 Birşimbaydın soñınan
 Eşkim şıkpay kaladan,
 Baspaktı siyr tanadan,
 5060
 Altın kumis şaradan,
 Jügin tiyep şanağa
 Toktar bas bop, köp kıpşak
 Şuvıldap şıktı kaladan,
 Kalmay katın baladan.
 5065
 Esiktiñ aldı Esil-di
 Esildiñ talı kesildi
 Ülken kakpa aldında
 Kaladan şığıp köp kıpşak
 Koyday mañırap şuvıldap
 5070
 Kozıday mañırap duvıldap
 Koblandı erge kosıldı
 Erteñgi kün besinde.
 Kabil boldı bul sapar
 Koblandı erdiñ muradı.
 5075
 Kutılıp javdan el-jurtı
 Esendik savlık suradı.
 Köp mukatıp duşpandı
 Erlerdiñ köñli tınadı.
 Alşağır hannıñ şähärin
 5080
 Bükil kıpşak jabılıp
 On segiz kün şabadı
 İzdegenin tabadı.
 Kıpşakka tigen Alşağır
 Bütün jurtın jalmadı.
 5085
 Altın kumis bar malın
 Irğap-jırğap aladı.
 Artık bakıt tabadı
 Şavıp javdın kalasın.
 Şırağım dep jubattı
 5090
 Jılağan kıpşak balasın.
 Olja malğa toltırğan
 Karaspan tavidıñ sağasın.
 Kalıñ kıpşak köp kiyat
 Mol oljağa keneldi.
 5095

Gittikçe yükseliyordu.
 Birşimbay'ın peşinden
 Hiç kimse gelmedi şehirden,
 Boğalı sığır danadan,
 Altın gümüş leğenden,
 Mülkünü yükleyip kızağa
 Toktar önde, kalabalık Kıpçak
 Haykırarak çıktılar şehirden,
 Kadın, çocuk hepsi.
 Kapının önü Esil idi
 Esil'in ağaçları kesildi
 Büyük kapı önünde
 Şehirden çıkıp kalabalık Kıpçak
 Koyun gibi meleyip
 Kuzu gibi meleyip
 Koblandı yiğide geldiler
 Ertesi gün öğleyin.
 Kabul oldu bu sefer
 Koblandı yiğidin muradı.
 Kurtulup düşmandan halkı
 Esenlik sağlık diledi.
 Düşmanlarının hepsini yenip
 Yiğitlerin içi rahatladı.
 Alşağır hanın şehrini
 Bütün Kıpçak yerle bir edip
 On sekiz gün savaşarak
 İstediklerine kavuştular.
 Kıpçağa saldıran Alşağır
 Bütün halkını mahvetti.
 Altın gümüş bütün malını
 Her şeyi aldı.
 Nihayet muradına erdi
 Düşmanın şehrini eline geçirip.
 Yavrum diye teselli etti
 Ağlayan Kıpçak çocuklarını.
 Pek çok ganimet alıp
 Karaspan dağın eteğinde
 Kalabalık Kıpçak ile Kiyatlar
 Bol ganimet kazandılar.

- 5100 Duşpannan alğan köp maldı
Karaspan tavın bet alıp
İrğıtıp aydap jöneldi.
Artık tuğan Koblanıñ
Kelmedi duşpan şenine.
- 5105 Oylağan onıñ muradın
Keltirdi täñrim jerine.
Üş ay üç kün degende
Karaspan tavın jağalap
Azulı degen köline
- 5110 Toktar bası köp kıpşak
Kelip kondı bayağı
Alşağır şavıp zarlatıp
Bölinip köşken jerine.
Kalıñ kıpşak jağalap
- 5115 Karaspan tavğa konıptı.
Kemşilik körip kâpirden
Pende bolıp baylanğan
Jılağan kıpşak balası
Burıñğıdan eki ese
- 5120 Bak dävletke jolıktı.
Kelip kondı köp kıpşak
Azulı degen köline.
Artık tuğan Koblanıñ
İsi keldi jönine,
- 5125 Kelmedi duşpan şenine.
Kalmaktan alğan köp olja
Ädildikpen batırñı
Jıyıp alıp köp halkın
Bölüp berdi eline,
- 5130 Pakır, kedey, kemine.
Kedeyi bayğa teñelip
Rıza boldı bări de
Koblandı sındı erine.
Eşki maldıñ serkesin
- Düşmandan aldıǵı koyunları
Karaspan daǵına doǵru
Hızla sürdüler.
Yiǵıt doǵan Koblan
Düşmedi düşmanın oyununa.
- Muradına kavuşmasına
Tanrım ona yardım etti.
Üç ay üç gün deyince
Karaspan daǵını dolaşıp
Azulı adlı gölüne
- Toktar önde bütün Kıpçak
Tekrar konaklamaya karar verdi
Alşağır üzüp ağlatan
Bölük bölük göçen yurduna.
Kalabalık Kıpçak halkı yan yana
- Karaspan daǵına konakladı.
Zorluk çeken kafirden
Esir olup bağlanan
Ağlayan Kıpçak halkı
Öncekiden iki kat fazla
- Rahat hayata kavuştu.
Gelip yerleşti kalabalık Kıpçak
Azulı adlı gölün etrafına.
Yiǵıt doǵan Koblan'ın
İşi yoluna girdi,
- Düşman yanına yaklaşmadı.
Kalmuklardan alınan ganimet
Adaletle yiǵidin
Bütün halkını toplayarak
Bölüp dağıttı,
- Fakir, yoksullara.
Fakirleri zengin olup
Razı oldu hepsi de
Koblandı gibi yiǵide.
Keçi sürüsünün tekesei
- İhtiyarın alnı
Uzun sözü kısaltıp
Şimdi gerekeni söyleyeyim.
Otuz gün oynayıp
Kırk gün düğün yapıp

5135

Koblandıday batırğa
Kurtka sındı suludıñ
Osı jerde kidi nekesin.
Batırñ menen Kurtkanı
Toksan eki katın jeñgelep

Koblandı gibi yiğidin
Kurtka gibi güzeli ile
Burada nikahını kıydılar.
Yiğit ile Kurtka'ya
Doksan iki kadın yenge olup

5140

Kiya kesip jal koydı
Ayak tola bal koydı.
Batırğa minep, is kılıp,
Akılı artık keñ ädil
Kumırska bel tal boylı

Tüylü koyunları keserek
Tabak dolusu bal koydu.
Yiğidi sınavıp, iş yapıp
Zeki, dürüst
İnce belli uzun boylu

5145

Toksan eki katındar
Jal men jaya asadı.
Batırğa jeñge boldım dep
Kuvanıp suday tasadı.
Birin-biri julmalap

Doksan iki kadın
Et haşlamaya başladı.
Yiğide yenge oldum diye
Sevinçten havalara uçtu.
Birbiriyle itişe kakışa

5150

Aldınan şaşu şaşadı.
Katarlap kamka basadı
Şarşap kelgen şıraktıñ
Etine de batar dep
Är kamkanı bir silkip

Onlara saçı saçtı.
Sırayla giyim giydirdi
Yorgun olan yavrumuzun
Vücuduna batar diye
Her giysini bir kere silkip

5155

Tegistigin jasadı.
Kün kızılı batkanda
Avıldıñ aldı jatkanda
Toksan eki katındar
Koblandını jetelep

Dikişlerini bastırdı.
Güneş kızarıp batınca
Bütün herkes uyuyunca
Doksan iki kadın
Koblandı'yı beraberine alıp

5160

Ak otavdı tötelep
Kurtkağa tikken ak orda
Batırdı äkep engizdi.
Beli kılday beti ayday,
Kurtkanı oğan körgizdi

Beyaz otağa yaklaşıp
Kurtka için dikilen beyaz otağ
Yiğidi buyur etti.
İnce belli ay yüzlü,
Kurtka'yı ona gösterdiler

5165

Tura tursın bul sözim
Aytamın ras şın sözim,
Keteyin tağı bayan ğıp
Karlığa sulu ne kıptı?
Kañsama eñbek kılsa da

Sözü burada bırakıp
Söyleyeceğim gerçeği
Şimdi anlatmak istiyorum
Karlığa güzelin ne yaptığını?
Ne yapsa da ne etse de

5170

Koblandı batır almaydı
Sözine kulak salmaydı
Karamanğa barmaydı
Ne kıların bile almay

Koblandı yiğit evlenmedi
Sözünü bile dinlemedi
Karaman'a gitmedi
Ne yapacağını bilemedi

5175	Karlığa sulu zarlaydı. Jalğızdık tüsti başına Eşkim kelmey kasına Koblandığa ökpelep Segiz kulak ak şatır Tavdıñ tıgıp başına	Karlığa güzel ağladı. Yalnızlık geldi başına Hiç kimse gelmedi yanına Koblandı'ya öfkelenip Sekiz kulaklı beyaz çadır Dağın eteğine dikip
5180	Jata berdi bul jalğız Erip şıkkın batırın Körsetkeniñ osı ma? Jata tursın tav jaylap Karlığaday suluvıñ,	Tek başına yatıverdi Birlikte çıktığın yiğidin Gösterdiğin bu mu bana? Yatıversin dağlarda yaylayan Karlığa gibi güzelin,
5185	Akmonşak at astında. Koblandıday batırın Keñesken jıyıp jakının Karındası Karlığaş Orakka berdi toy kılıp.	Akmonşak atı altında. Koblandı gibi yiğidin Akrabalarını toplayıp konuştu Kız kardeşi Karlığaş'ı Orak'la evlendirdi.
5190	Küyev kılıp Oraktı Tigedi altın şatırın. Kızın berip Toktarbay Kayırlı etip akırın Otız kün uday oyın kıp	Güvey yaptı Orak'ı Altın çadırını dikti. Kızını verip Toktarbay Hayırlısını dileyerek Otuz gün oynayıp
5195	Kırk kün uday toyn kıp Karındasın uzatkan Kazna artıp jük tiyep Koblandıday batırın.	Kırk gün düğün yapıp Kız kardeşini evlendiren Mal mücevherlerini yükledi Koblandı gibi yiğidin.

Älkissa, Karaman batır Koblandığa Kurtkanı kosıp, Koblandı karındası Karlığaş'ı uzatkan soñ eline kaytpak boldı. "Alşağırdıñ karındası Kanikey, Tinikey eki kızdı aluğa toy kılamn, toyıma kel", dep Koblandı, Kurtkanı şakırdı. Karamannıñ toyına bara jatıp, orta jolda tikken Karlığanıñ şatırına Koblandı, Kurtka kez keledi.

(Bu arada, Karaman yiğit Koblandı ile Kurtka'nın nikahını kıyıp, Koblandı'nın kız kardeşi Karlığaş'ı da evlendirdikten sonra memleketine dönmek istedi. Alşağır'ın Kanikey ile Tinikey adlı iki kız kardeşi ile evleneceğim, düğünüm gel, diye Koblandı ile Kurtka'yı davet etti. Karaman'ın düğününe giderken orta yolda dikiler Karlığa'nın çadırına Koblandı ile Kurtka rastladılar.)

5200	Karamanday batırın Kıpşaktı tavğa kondırıp Köñilderin tındırıp Kurtkanı kosıp Koblandığa	Karaman gibi yiğidin Kıpçak halkını dağda konaklatıp İçlerini rahatlatıp Koblandı ile Kurtka'yı evlendirip
------	---	---

- 5205 Şın dostığın bildirip
Koblandıday kurdastan
Kaytuğa ruksat suraydı.
Jamannıñ tili kekesin
Jaksı bolsa joldasıñ
Muradıña jetesiñ.
Karaman kurdas söyleydi:
- 5210 Koblandı menen kız Kurtka
Ekevi birdey jürsin,-dep
Mereke kızıq toyım bar
Közimen kep körsin dep
Kanikey men Tinikey
- 5215 Özi jürip Koblandı
Nekesin kiyıp bersin dep
Karaman ketti eline
Keşikpey erteñ kelsin dep.
Şakırğan soñ Karaman
- 5220 Koblandı menen kız Kurtka
Küymeli arba süyretip
Süyretuge atın üyretip
Üş jüz kisi koçşı alıp,
Koblandı, Kurtka jöneldi
- 5225 Jerdiñ jüzin küñretip.
Karamannıñ toyına
Köremiz dep köp eldi,
Kalıñ kıpşak balası
Karamannıñ eline
- 5230 Sapar tartıp keledi.
Arkada bar bōrikōz
Nege umıtsın körgen kōz?
Kele jatıp batırñı
Karlığa jatkan şatırğa
- 5235 Talma tal tūs kezinde
Koblandı, Kurtka keldi kez.
Aldınan şıǵıp Karlığa
Koblandı menen Kurtkağa
Bir eki avız ayttı söz.
- 5240 Akmonşak at astında
Kāmşat bōrik basında
- Gerçek arkadaşlığını gösterip
Koblandı gibi arkadaştan
- Dönmek için müsaade ister.
Kötünün dili acı olur
İyi olursa arkadaşın
Muradına erirsin.
Karaman arkadaş şöyle der:
- Koblandı ile kız Kurtka
İkiniz beraber gelin diye
Bayram şölen düğünüm var
Bizzat katılsın diye
Kanikey ve Tinikey ile olan
- Kendisi gelip Koblandı
Nikahımızı kıysın-diye
Karaman döndü memleketine
Gecikmeden yarın gelin diye.
Davet ettikten sonra Karaman
- Koblandı ile kız Kurtka
Süslü arabayla sürdürüp
Sürmeye atı öğretip
Üç yüz kişi yanına alıp,
Koblandı, Kurtka yola çıktılar
- Yer yüzünü inleterek.
Karaman'ın düğününü
Görelim diye bütün halk,
Kalabalık Kıpçak halkı
Karaman'ın memleketine
- Hazırlanıp yola çıktı.
Arkada var bir sürü kurt gözü
Niçin unutsun geçenleri?
Gelirken yiğidin
Karlığa'nın çadırını
- Tam öğle vaktinde
Koblandı ile Kurtka görürler.
Karşısına çıkıp Karlığa
Koblandı ile Kurtka'nın
Bir iki cümle söyledi.
- Akmonşak atı altında
Kunduz bōrkü başında

Atkan oğı jasil-dı
Körge közi kiymaydı
Koblandı sultan asıldı.

5245

Seniñ üşin äveldeñ
Bäygege tiktım basımdı
Töbege tüyip şaşımdı.
Tavda jalğız jatırın
Ağızıp közden jasımdı.

5250

Osılay ma edi uvağadañ
Ävrege saldıñ basımdı?!
Şatırımdı körset, kel
Apakeme kasıñda!
Koblandı sağan ne jazdım?

5255

Kayda barsañ, kim aytar,
Durıs dep kılğan isiñdi.
Apeke tüs-dep jalındı
Jezdeke kon-dep nalıdı
Karlığaday suludıñ

5260

Jüregi ottay kabındı.
Kurtka sulu batırğa
Karlığa jılap turğasın
Tüseyik dep jalındı.
Arkada bar karağay

5265

Kattı kıldı bir kuday
Kaşa jılap aytsa da
Kayırılmaı ketti Koblandı
Kurtkanı alıp karamay.
Köp narse tüsip öksidi

5270

Karlığanıñ oyına.
Ak nayzağa süyenip
Äreñ jetti Karlığa
Şatırğa saydıñ boyında.
Koblandı, Kurtka baradı

5275

Karamannıñ toyına.
Eki ay jatıp toy toylap
Karamanday kurdaska
Eki kızdı nekelep
Eline tağı kaytadı.

5280

Birneşe kün jol jürip

Vurduğı oku yeşildi
Görünce gözünü ayıramadı
Koblandı gibi asil sultandan.

Senin için önceden
Yarışa koydım başımı
Tepeme topladım saçımı.
Dağda tek başıma kaldım
Akıtıp gözümdeñ yaşımı.

Böyle mıydı bana vadin
Dertlere soktum başımı?!
Çadırımı göstereceğim, gel
Yanıdaki ablama!
Koblandı sana ne yaptım?

Nereye gitsen de kim söyler,
Doğru diyerek yaptığın işini.
Ablacığım ne olur diye yalvardı
Enişte gel diye inledi
Karlığa gibi güzelin

İçi kor gibi yandı.
Güzel Kurtka yiğide
Karlığa'nın göz yaşlarını görünce
İnelim diye yalvardı.
Arkada var çam ağacı

Tanrı yaptı bu işi
Ne kadar ağlasa da
Vedalaşmadan Koblandı
Kurtka'yı alıp gitti.
Pek çok şey geldi

Karlığa'nın aklına.
Beyaz mızrağa dayanıp
Zar zor yürüdü Karlığa
Aşağıda kalan çadırına.
Koblandı, Kurtka geldiler

Karaman'ın düğününe.
İki ay kalıp eğlenip
Karaman gibi arkadaşım
İki kızla nikahını kıyıp
Yurduna döndü.

Birkaç gün yolda kalıp

- Koblandı tağı kezdesti
Karlığa jatkan şatırğa.
Karlığa şığıp aldınan
Aristan Koblan batırğa:
- 5285 Koyulı turğan şay bar-av,
Sarı ayakta may bar-av
Sizdi kütip aluğa
Karlığada jay bar-av
Özimniñ äkem el jurım
- 5290 Kim üşin men kiyıp em
Bilemisiñ, zañğar-av?
Karlığaday suludıñ
Jüregi ottay kabındı.
Tüse gör dep jalındı
- 5295 Tavda jalğız jatırmin
Karamannıñ toyına
Ala ketseñ ne kıldı?
Karlığaday suluviñ
Kañşama jılap aytkanmen
- 5300 Arkada bar karağay
Er jigitke mal bitpes
Şıbın janın balamay
Tağı da ketti Koblandı
Kurtkanı alıp karamay.
- 5305 Eline bular kelgen soñ
El-jurtın esen körgen soñ
Koblandı menen Kurtkanıñ
Kosılğanı sanavlı
Segiz ay merzim ötken soñ
- 5310 Toğız ay on kün jüzinde
Perzentiñ tuvar küni bop
Sulu Kurtka tolğattı
Er tolğağı tım kattı
Uykı körmey tün kattı.
- 5315 El işinde kız Kurtka
Adamnan ozğan sımbattı.
Sol uvakıttar bolğanda
Töbesi jerge tars etti,
Mañdayı küñge jark etti.
- 5320 Koblandı tekrar rastladı
Karlığa'nın çadırına.
Karlığa çıkıp karşıısına
Aslan Koblandı yiğide:
- Çayım hazır demli-hey
Sarı tabakta yağ var- hey
Sizi misafir etmek için
Karlığa'da yatacak yer var-hey
Kendi babamı halkımı yurdumu
- Kim için ben terk etmişim
Bilir misin, yiğit, hey?
Karlığa gibi güzelin
Yüreği kor gibi yandı.
Misafir ol diye yalvardı
- Dağda tek başınayım
Karaman'ın düğününe
Beni de götürsen ne olurdu?
Karlığa gibi güzelin
Ne kadar ağlasa da
- Arkada var çam ağacı
Yiğit oğlanda mal bitmez
Tatlı canını zorlamadan
Yeniden Koblandı kalmadı
Kurtka'yı alıp yanına.
- Yurduna bunlar geldikten sonra
Halkını sağ salım görünce
Koblandı ile Kurtka
Evleneli birkaç gün
Sekiz ay geçtikten sonra
- Dokuz ay on gün geçince
Çocuğun doğacak günü gelip
Güzel Kurtka'nın sancılandı
Erkek çocuğun sancısı şiddetli
Uyumadan sabah oldu.
- Halk içinde kız Kurtka
En güzeli idi.
O zamanlar gelince
Bebeğin başı göründü,
Alın güneş gibi parladı.

Kırık bir katın jiyılğan
Köterip alıp balanı
Kundakka orap aladı,
Tulpınganda jas bala,
Kundağı dal-dal boladı.

5325

Arıstan tuğan eken dep
Asıra jurtı kuvandı,
Süyinşi surap jan-jakka
Koldarına tu aldı.
Toğız kün jiyıp el-jurtın

5330

At koymakka balağa
Koblandı batır toy kıldı.
Elekten ötseñ Esimbay,
Kıs kıstavı Bukarjay,
Kalıñ kıpşak köp noğay,

5335

Jurt jaksısı balanıñ
Atın koydı Bökenbay.
Keldi Böken bir jaska
Bir jasına kelgende
Oğın tarttı jartaska.

5340

Keldi Böken ekige
Ekige kelgen balanıñ
Jan karamas betine,
Nan piskendey lebine.
Keldi Böken üşine

5345

Üşke kelgen jas bala
Kara tastı köterer
Estigen riza küşine.
Keldi Böken törtine
Törtke bala kelgende

5350

At şapsam dep oylaydı
Kızılbastıñ kentine.
Keldi bala besine
Beske kelgen balanıñ
Kündiz tüni kayğısı

5355

Jav tüsedı esine.
Keldi Böken altığa
Altığa jetken balanıñ
Artık tiydı paydası
Kıpşaktıñ бүкіл halkına.

Kırk bir kadın toplanıp
Ellerine alıp çocuğu
Kundakladılar,
Bebek ellerini kaldırıncı
Kundağı cart diye yırtıldı.

Aslan doğdu diye
Herkes sevindi.
Müjdeleyip etrafa
Eline yiğit bayrak aldı.
Dokuz gün topladı halkını

İsim vermek için çocuğa
Koblandı yiğit düğün yaptı.
Elekten geçsen Esimbay,
Kış kışlası Bukarjay,
Kalabalık Kıpçak ile Noğaylar,

Yurdun en iyileri çocuğa
İsim verdiler Bökenbay.
Böken bir yaşına geldi
Bir yaşına gelince
Okunu vurdu taşlara.

Böken iki yaşına geldi
İki yaşına gelen çocuğun
Kimse bakamaz yüzüne,
Bir şey yapılamaz onun için.
Böken üç yaşına geldi

Üç yaşına gelen çocuk
Kara taşı kaldırabilir
Duyan bilir gücünü.
Böken geldi dördüne
Çocuk dört yaşına gelince

Atla koşsam diye düşündü
Kızılbaş'ın şehrine.
Çocuk beş yaşına geldi
Beş yaşına gelen çocuğun
Gece gündüz sıkıntısı

Aklından çıkmayan düşmandı.
Böken altı yaşına geldi
Altıya gelen çocuğun
Artık faydası oldu
Kıpçağın bütün halkına.

5360

Altı jasar Bökenbay
Atanıñ tüsip saltına
Tavlar küyip tas jaŋğan
Bökenbayday berenniñ
Ekpindegen zarpına.

Altı yaştaki Bökenbay
Babasının izinden
Dağlar yanıp taşlar kor oldu
Bökenbay gibi yiğidin
Gittikçe artan gücünden.

5365

Karamay aldı-artına,
Endi minip atına
Kaznadan kamka kiyedi,
Özimniñ enşim bolsın dep
Ökim kula atka minedi,

Arkasına önüne bakmadan,
Şimdi bini atına
Hazineden zırh giydi,
Kendime miras olsun diye
Kendi kula atına binerek

5370

Alladan pärmən tiledi.
Tavlı jerden sırğıtıp
Oylı jerden kargıtıp
Ayañdamay jeledi.
Özi altı jasında

Tanrıdan yardım istedi.
Dağlı yerlerden geçi
Çukurlardan atlayıp
Durmadan koştu.
Kendisi altı yaşında

5375

Susar börki basında
Ökim kula at astında
Joldası jok kasında
Bölinbegen uykığa
Jırtılmağan kulpığa

Hamster börkü başında
Kendi kula atı altında
Arkadaşı yok yanında
Bölünmeyen uykuyu
Kopmayan kilidi

5380

Köñili ketti körmekke
Otarda jatkan tav jaylap
Estemis bakkan jılkığa.
Bökenbayday jas beren
Jılkıñı izdep barğasın

Meraklandı görmeye
Otlakta yatan yaylayarak
Estemis güden atları.
Bökenbay gibi genç yiğit
Atları görmeye gidince

5385

Bavırap maldı alğasın
Toksan kulmen Estemis
Balanıñ kılğan isine
Rıza tavıp kalğasın,
Karaspan tavrıñ basına

Atları sayınca
Doksan kulu ile Estemis
Çocuğun yaptığına
Razı olup kalınca
Karaspan dağın başında

5390

Janınan konıs salğasın
Oymı küşti jas arıstan
Kolına nayza alğasın
Astına minip dönendi
Üstine kigen berendi

Yeniden mekan yapınca
Oyunu güçlü genç aslan
Eline mızrağı alınca
Bindiği kısırağı
Üstüne giydiği zırh

5395

Kolğanatpen kuyırıkka
Koblandı batır keneldi.

Yardımyla
Koblandı yiğit kavuştu.

Älkissa, endi bular bul jerde tura tursın, endigi sözdi Köbiktiniñ jiyeni Şoşay hannan estiñiz. Şoşay deytin batır kırık mıñ äsker alıp kıpşaktı şabamın, nağaşımniñ kegin alamın dep izdep kelgen jeri.

(Bu arada, şimdi bunları burada bırakalım, Köbikti'nin yeğeni Şoşay Handan bahsedelim. Şoşay adlı yiğidin kırık bin askerle beraber Kıpçaklara karşı öcünü alacağım diye savaşa hazırlandığı bölüm.)

5400	Bir künderi bolğanda Tañ sarğayıp atkanda Şolpan juldız batkanda	Biraz zaman geçince Tan vakti gelince Çulpan yıldızı batınca
5405	Kızarıp kün şıkkanda Koblandı uyıktap jatkanda Jılkığa Böken ketkende Kalıñ eldi jaylağan Katarlap biye baylağan	Güneş kızarıp çıkınca Koblandı uyuyup kalınca Atlara Böken gidince Geniş topraklara sahip olan Katar katar atları olan
5410	Tav etegin jaylağan Kalıñ tozañ şan bastı Darbaza aldı esikti. Dübirdi Kurtka esitti Jav keldi dep oyatsam	Dağın eteği boyunca Tozdan göz görmez oldu Büyük kapılı eşiğin. Gürültüyü önce Kurtka duydu Düşman geldi diye uyandırsam
5415	Sultanım şoşır desipti. Şabuvıldap kızılbaş Nayzamen kelip tireydi Koblandı jatkan esikti. Ertesi men keşi jok	Sultanım şaşırır diye düşündü. Savaşa hazırlanan Kızılbaş Mızrağını gelip dayadı Koblandı uyuyan kapıya. Erkeni yok geçi yok
5420	Berse kудay nesipti. Kurtka sındı suluvıñ Batırdıñ basın kuşaktap Tizesiniñ üstine Kırmızı kızıl körpemen	Eğer Tanrı nasip ederse. Kurtka gibi güzelin Yiğidi kucaklayıp Dizinin üstüne Kırmızı yorganla
5425	Otırap Kurtka jelpiydi. Osı kelgen kızılbaş Jaya deseñ jal eken Şeker deseñ bal eken O da öz jurtında nar eken.	Oturup Kurtka yelpazeledi. Bu gelen Kızılbaş Hörgüç değil yele imiş Şeker değil bal imiş O da yurdunda yiğit imiş.
5430	Jaña emes basında Eski kegi bar eken. Kızılbaşka jan tartkan Kazak dese ok atkan Kabağına kar katkan	Yeni değil önceden Eski öcü var imiş. Kızılbaş tarafında olan Kazak görünce okuyla vuran Kaşları kar tutmuş

- 5435 Kızılbaştın jurtında
Köbiktiniñ jiyeni
Şoşay deytin han eken.
Öz askerin şakırıp
Kaharmanday akırıp
- 5440 Sonda Şoşay söyleydi
Söylegende buy deydi:
Jük kötere kara nar
Jalañaş Koblandı jatkada
Katınıniñ koynında
- 5445 Öltiruge mağan ar.
Keliñder beri kiyinsin
Aldın-artın jiyinsin
Arvağına sıyinsın.
Aybatıma şıdamay
- 5450 Ürey uşıp küyinsin.
Han aytkasın bolsın dep
Kızılbaştın askeri
Ekpindep eldi baskanmen
Tav tübine toktaldı
- 5455 Şiyrışık atıp şoktaldı
Köptigine maktandı
Kolına bir bir oktı aldı
Atuğa mergen jaktı aldı.
Kozı Körpeş Bayanday,
- 5460 Ölim haktan ayanday
Oramaldıñ iysimen
Javdıñ davsın esitip
Koblandı şoşıp oyandı-ay.
Javdan şoşıp denesi
- 5465 Jüregi muzdap kabındı
Koblandı sindı batırñı
Uşıp turıp ornınan
İs keledi kolınan.
Böriği jok, takiyaşañ,
- Kızılbaşın yurdunda
Köbikti'nin yeğeni
Şoşay adlı han imiş.
Kendi askerlerini çağırıp
Kahraman gibi bağırıp
- O zaman Şoşay şöyle der
Söyleyince böyle der:
Yük taşırdı kara deve
Koblandı uyunca
Karısının koynunda
- Öldürmek bana yakışmaz.
Buraya giyinip gelsin
Arka önünü toplayıp
Tanrıya sığınsın.
Heybetime dayanamayıp
- Kalbi çıkarcasına korksun.
Han bu sözü bitirince
Kızılbaşın askerleri
Hızla burayı dağıtmaya
Dağın eteğine geldiler
- Bir araya gelip konuştuılar
Çok olduklarına sevinip
Ellerine birer ok alarak
Vurmaya nişan aldılar.
Kozı Körpeş, Bayan gibi
- Ölüm gerçektir
Örtünün kokusu ile
Düşmanın sesini duyup
Koblandı şaşarak uyandı.
Düşmandan şaşan vücudu
- Yüreği buz gibi sertleşti
Koblandı gibi yiğidin
Hızla yerinden kalkarak
Ne yapacağını düşündü.
Börkü yok takkeyle
- Elbisesi yok gömlekle
Pantolonu yok dal bacakla
Evdeki mızrağını
Sapından tuttu.
Uykudan aniden uyanan

5470

Saskalatıp kaladı.
Üyiniñ barıp sırtına
Er salğanşa asıktı.
Aristan tuğan batırını
Kayrat kılar demeydi

Şaşıp kaldı.
Evinin arkasına gidip
Eyer takınca acele etti.
Aslan doğan yiğidin
Karşı çıkacağını düşünmez

5475

Kızılbas dinsiz jasıktı.
Kuralın erdiñ dayarlap,
Kurtka sındı suluviñ
Jügire ayak basıptı.
Burıl kolğa tiygensin

Kızılbaş gibi dinsiz.
Atın eğerin hazırlayıp
Kurtka gibi güzelin
Koşarak geldi yerine.
Burıl'ın dizginlerini eline alınca

5480

Karu-jarak kiygensin
Kâmil pir mädet bergesin
Batırım suday tasıptı.
Katulanıp akırıp
Davıstap aykay saladı:

Silahlarla kuşanınca
Kamil pirlar yardım edince
Yiğidim su gibi taşıdı.
Sinirlenerek bağırarak
Yüksek sesle bağırır:

5485

Mezgilsiz şakta avığa
At oynatkan kim ediñ?
Koblandıday batırdıñ
Davsı jerdi jaradı.
Erteñgi davsı batırdıñ

Gereksiz vakit kasabada
At oynatan sen misin?
Koblandı gibi yiğidin
Sesi göğü titretti.
Sabah erkenden sesi yiğidin

5490

Ayşılık jerdi aladı.
Katulanıp akırdı
Nar tüyedey bakırdı
Esiktiñ aldı duşpandı
Davsımenen korkıtıp

Göğü yeri inletti.
Sinirlenerek bağırdı
Nar deve gibi çağırdı
Kapının önü düşman dolu
Sesiyle onları korkutup

5495

Nar kamıstay japırdı.
Nayzasın alıp süyretip
Üyden şıktı dalağa.
Batırını turıp sıyındı
Jeti kâmil babağa.

Uzamış bir kemiş gibi kırdı.
Mızrağını alıp yanına
Evden çıktı dışarıya.
Yiğit çıkıp dua etti
Yedi kamil babaya.

5500

Kim aytar eken jäne dep
Jılkıda Böken balağa.
İzdep kelgen bul javğa
Nayzamenen şabaktap
Kaskırday tiyip tamaktap

Kim söyler tekrar diye
Atlara giden Böken oğlana.
Ansız gelen bu düşmana
Mızrağı ile vurarak
Kurt gibi boğazını sıkıp

5505

Berer edi sıbağa
Keltirip özin tobağa.
Jügire basıp Kurtka da
Akırda turğan Burıldı

Cezalarını vermiş idi
Tanrıya tövbe ederek.
Kurtka da koşup peşinden
Ahırdaki Burıl'ı

- 5510 Şıgarıp eptep aladı
Arıstan tuğan Koblandı
Beline terlik saladı
Burılğa minip aladı.
Akırıp ayğay saladı
Burıl attı oynatıp
- 5515 Aldına dabil kağadı.
Kızılbas şıkkın jeke, dep
Kasına jetip baradı.
Kızılbastıñ Şoşay han
Aldı-artımdı jıyayın-dep
- 5520 Koblandıday batırdan
Üş kün pursat suradı.
Armanda kaldım demesin-dep
Bul sözün kabıl kıladı.
Tura tursın bul sözüm,
- 5525 Sol uvakıttar bolğanda
Kalıñ şañdı körgezin
Jav kelgenin bilgesin
Batırdıñ davsın esitip
Öleyin dese jan tätti
- 5530 Kireyin dese kör kattı
Adamnan ötken sımbattı
Söylegen sözi bal tätti
Jeti jıl tolık tolğanşa
Tavda jalğız bul jattı.
- 5535 Jalğızdıktan tarığıp
Küderin üzip Koblannan
Erteli keş zar kaktı.
Basınan bağı tayğasın
Bolğanmen kanşa ardaktı
- 5540 Akmonşak atpen Karlığa
Jetip keldi kök attı.
Karlığanıñ soñınan
Bul da kalmay şañınan
Kalıñ şudı körgezin
- 5545 Jav ekenin bilgesin
Batırdıñ davsın esitip
Mingen atı kök besti
- Dikkatlice çözüp
Aslan doğan Koblandı
Beline bir tekme atıp
Burıl'a bindi.
Tekrar bağırarak
Burıl atı oynatarak
- Önüme banda çıkardı.
Kızılbaş çıksın teke tek diye
Yanına fırlayıp geldi.
Kızılbaşların Şoşay hanı
Arka önümü toplayayım diye
- Koblandı gibi yiğitten
Üç gün izin istedi.
Muradıma eremedim demesin,
Bu sözünü kabul etti.
Sözü burada bırakıp
- O zamanlar olunca
Bu toz bulutunu görünce
Düşman geldiğini anlayınca
Yiğidin sesini duyan
Ölmek için can tatlı
- Girmek için kabir katı
İnsanların arasında en güzeli
Söylediği sözü bal kadar tatlı
Yedi yıl tamamıyla olunca
Dağda tek başına kaldı.
- Yalnızlıktan sıkılıp
Ümidini kesip Koblan'dan
Sabah akşam ağladı.
Başından talih kuşu uçunca
Ne kadar değerli olsa da
- Akmonşak atı ile Karlığa
Gök atla yetiştı.
Karlığa'nın peşinden
Bu da bırakmadan tozunu
Toz bulutunu görünce
- Düşman olduğunu anlayınca
Yiğidin sesini işiterek
Bindiği atı gök kısrak idi

5550 Akmonşak attıñ inisin
Or koyanday sırğıtıp

Seyildiñ ulı Karaman
O da keldi soñınan.
Batırğa bul da kosıldı.
Keledi degen bulardı
Jok edi titi esinde.

5555 Karamannıñ artınan
Bu da bir kalmay saltınan
Ağar tavdıñ bulağı
Ertemen turıp tãñerteñ
Dãret alıp jürgende

5560 Davis enen tozañdı
Karındası Karlığaş
Estigen eken kulağı.
Kökemniñ davsı keldi-dep
Bir nãrse oğan boldı-dep

5565 Şıdatpaydı Oraktı
Karlığaştay kemeñger
Birge tuğan şırağı
Jakınnıñ bolmas jırağı.
Tezirek barşı batırım

5570 Kökemmen seniñ jolıña
Men bir kurban ılağıñ!
Küreñ attı dayarlap
Beline terlik saladı,
Batırdı koldap mingizip

5575 Köldeneñdep turadı.
Jiñişke jiyren atpenen
Orak ta jetip baradı.
Er Oraktıñ soñınan
Bölinbegen uykıdan

5580 Jırtılmağan kulpıdan
Batırdıñ davsın esitip
Kalıñ şañdı körgesin
Jav ekenin bilgesin
Özi altı jasında

5585 Susar börki basında
Ökim kula at astında

Akmonşak atın kardeşini
Tavşan gibi fırlatıp

Seyil'in oğlu Karaman
O da geldi peşinden.
Yiğide o da katıldı
Onların geleceğı
Hiç aklında yoktu yiğidin.

Karaman'ın peşinden
Bu da örf adetlere uyarak
Akar dağın ötesi
Sabah erkenden kalkıp
Abdest alırken

Ses ile tozu
Kızkardeşi Karlığaş'ın
Kulağına kadar gelmişti.
Ağabeyimin sesi bu ses diye
Ona bir şeyler oldu diye

Orak'ı kaldırdı
Karlığaş kadar zeki
Beraber doğan kardeşi
Yakının olmaz uzağı.
Çabuk ol yiğidim

Ağabeyimin ve senin yoluna
Ben kurban olayım!
Kır atı hazırlayıp
Beline bir tekme atıp
Yiğidi bindirerek

Karşısına durdu.
İnce kır at ile
Orak da yetişip geldi.
Er Orak'ın peşinden
Bölünmeyen uykudan

Kopmayan kilitten
Yiğidin sesini duyup
Toz bulutunu görünce
Düşman olduğunu görünce
Kendisi altı yaşında

Hamster börkü başında
Kula atı altında

Estemis er bar kasında
Kabağı tastay tüyilip
Oyını küşti arıstan

5590

Altı jasar Bökenbay
O da keldi jilkıdan.
Bökenbaydıñ soñınan
Tokpak jaldı tor atpen
Bar karuvı boyında

5595

Estemis keldi soñınan
Alam dep javdıñ jolınan.
Altav birge kosıldı
Ak bökendey josıldı.
Altav turdı keñesip

5600

Basın kosıp besinde
Jalğızbın degen batırñı
Erkinşe şavıp kösildi.
Arkada bar bōriköz
Jaksıda ğoy tävir söz

5605

Nege umıtsın körgen köz?
Pursatı kalmak bitkesin
Han Şoşay men Koblandı
Şańsısuğa keldi kez.
Jekpe-jekke degende

5610

Jekelenip nayza töngende
Birin biri ekevi
Şańsamız endi degende
Sol uvakıttar bolğanda
Karlığa keldi soñınan

5615

Kayrat kıldı kolınan
Öş alğanda, öş jok-dep
Kek alğanda kek jok-dep.
Şoşay hannıñ aldında
Kegimdi men de aldım-dep

5620

Atım äyel bolsa da
Jüzimdi tömen saldıñ dep
Koblandığa Karlığa
Nayzanı saldı koñınan.
Kapiyada is kılıp

5625

Kayratına keneldi.

Estemis er var yanında
Suratının rengi kaçıp
Oyunu güçlü aslan

Altı yaştaki Bökenbay
O da geldi yanına.
Bökenbay'ın peşinden
Kalın uzun yeleli doru atı ile
Bütün silahları yanında

Estemis geldi peşinden
Düşmanı alıkoyayım diye.
Altısı birlikte geldi
Beyaz ceylan gibi fırladı.
Altısı birlikte konuşarak

Hepsi birleşerek öğleyin
Yalnızım diyen yiğidin
Dizgiyi tutmadan fırladı.
Arkada var kurt gözü
İyilerin sözündedir keramet

Niye unutsun gören göz?
Kalmukların süresi bitince
Han Şoşay ile Koblandı
Savaşmaya başladılar.
Teke tek karşılaşıncı

Tek mızrakla saldırınca
Birbirini ikisi
Saldıracağım deyince
O zamanlar gelince
Karlığa geldi arkasından

Güçlü olduğunu göstererek
Öç alana öç yok diye
İntikam alana intikam yok diye.
Şoşay hanın önünde
İntikamımı ben de aldım diye

Cinsim kadın olsa da
Beni küçük düşürdün diye
Koblandı'ya Karlığa
Mızrağı ile vurdu omzundan.
Fark etmeden bir iş yapıp

Güçlü olduğunu bildirmişti.

Baylap berdi duşpanğa
Koblandıday berendi.
Batırdı attan tüşirip
Oğan da buğan karamay

5630

Ak şatırdı betke alıp
Karaspan tavğa burıldı.
Jeti jıl jatıp zariğıp
Kijinip jürgen burın da
Eşkimge aytpay sın da.

5635

Koblandı attan tüşkesin
Basınan bağı ketkesin
Javdıñ köñli öskesin
Kızılbas mingen ala-dı
Şaması keler kün bolsa

5640

Kıluğa kayrat jaradı.
Birevi şaşıp nayzamen
Birevi kelip kızılbas
Şokparmenen uradı.
Ortasınan şığarmay

5645

Ustaymız dep Burıldı
Kaşama äsker kamadı.
Jan serigi Burıl at
Janına kısım kelgesin
Sonşama äsker üstinen

5650

Gülep uştı aspanğa.
Jerde ustamay kamalap
Kim ustasın aspanda.
Sol uvakıttar bolğanda
Burılın körgesin

5655

Tüşkenin erdiñ bilgesin
Seyildiñ ulı Karaman
Tik umtıldı ortağa.
Tayburıldı körgesin
Tüşkenin erdiñ bilgesin

5660

Özi altı jasında
Susar bōrik basında
Ökim kula at astında
Kabağı tastay tüyilip
Ak sunkar kustay şüyilip

5665

Bağlayıp verdi düşmana
Koblandı gibi yiğidi.
Yiğidi attan düşürüp
Ona buna bakmadan

Beyaz çadıra doğru
Karaspan dağına yöneldi.
Yedi yıl boyunca ağladı
Sinirlenip geçen zaman içinde
Hiç kimseye sırrını söylemeden.

Koblandı attan düşünce
Talih kuşu uçunca
Düşman da sevinince
Kızılbaş bindiği atı ela idi
Çaresi bulunacak gün olsaydı

Bir şeyler yapılabilirdi.
Birisini mızrakla vurup
Birisi gelip Kızılbaş
Çomak ile vurdu.
Ortalarından çıkarmadan

Burıl'ı tutacağız diye
Birçok asker çalıştı.
Can yoldaşı Burıl at
Canını sıkıştırdı
Pek çok asker üzerinden

Gök yüzüne doğru şahlandı.
Yerde durmasını sağlayamayınca
Kim tutabilir ki onu gökte.
O zamanlar gelince
Burıl'ı görünce

Yiğidinin düştüğünü anlayınca
Seyil'in oğlu Karaman
Doğruca ona atıldı.
Tayburıl'ı görünce
Yiğidin düştüğünü görünce

Kendisi altı yaşında
Hamster bōrkü başında
Kula atı altında
Suratını asıp
Beyaz kartal gibi saldırıp

Etek jeñi jıylıp.
Arıstan tuğan Bökenbay
O da umtıldı ortağa
Baltası taska ötedi
Balağa köñili bitedi

5670

Bärinen burın Bökenbay
Jürgen jerin esik kıp
Äkesiniñ üstine
Bökenbay kelip jetedi.
Köp turuğa şıdamay

5675

Şuvıldağan kızılbaş
Baladan kaşıp ketedi.
Tayburıldı körgesin
Tüskenin erdiñ bilgesin
Tokpak jaldı torı aten

5680

Estemis şatı ortağa.
Kayık kurık karında
Ortasınan böledi.
Arıstanday akırıp
Ortağa bul da kiredi

5685

Eki kolın sıbanıp
Kos etegin türinip
Bul da aytulı er edi.
Koyğa tigen kaskırday
Kızılbastı böledi.

5690

Koblandınıñ üstine
Bul da jetip keledi.
Jaralı bolıp kalğanın
Batırdıñ kelip köredi.
Uva sultanıp dep Estemis

5695

Koblandınıñ üstine
Nar tüyedey şögedi.
Kurtkağa habar beruge
Endi atına minedi.
Ak oramal basında

5700

Tokpak jal at astında
Kurtkağa jetip keledi.
Kelip söyley beredi:
Jaralı batır boldı-dep
Jatırsıñ neğip sen-deydi.

Eteğini topladı.
Aslan doğan Bökenbay
O da yiğide doğru koştu
Baltası taşı keser
Çocuğu çok beğendi

Hepsinden önce Bökenbay
Kendisi kapı gibi
Babasının yanına
Bökenbay yetişir.
Çok fazla duramadan

Bağıran Kızılbaş
Çocuktan uzaklaştı.
Tayburıl'ı görünce
Yiğidin düştüğünü anlayınca
Kalın uzun yeleli doru atı ile

Estemis ortaya çıktı.
Çam ağaçlı gürzünü
Ortasından böldü.
Aslan gibi bağırıp
Ortaya bu da girdi

İki elini tutup
Eteğine sürünüp
O da meşhur idi.
Koyunlara saldıran kurt gibi
Kızılbaşı parçaladı.

Koblandı'nın yanına
O da yetiştı.
Yaralı olan
Kahramanı gördü.
Ya sultanım diye Estemis

Kobladi'nın yanına
Deve gibi büküldü.
Kurtka'ya haber vermeye
Hızla atına bindi.
Beyaz örtü başında

Kır atı altında
Kurtka'ya çabuk yöneldi.
Gelip de şöyle dedi:
Yiğidimiz yaralandı diye
Niçin yataktasın sen dedi.

5705

Jarasın batır baylavğa
Ak dârisin ayudıñ
Tezirek alıp jür deydi.
Kansırıp kanı azaysa
Ketedi âli şın deydi

Yarasını yiğidin sarmaya
Beyaz ilacın ayının
Çabuk alıp koş dedi.
Kanı azalıp zor durumda kalırsa
Gerçekten gidecek dedi

5710

Kurtka sındı suluvğa
Bol atıña min deydi.
Jaralı bolğan sultanım
Kılayık oğan em deydi.
Kurtka esitip jügirip

Kurtka gibi güzele
Atına çabuk bin dedi.
Yaralı olan sultanım
Ona bir şifa bulalım dedi.
Kurtka duyunca koştı

5715

Kuladı batır degesin
Közinen jası tögilip
Saskanıñ bilgesin
Eteğine sürinip
Kurtka sındı suluvıñ

Yiğit düştüğünü duyunca
Gözlerinden yaş sel gibi aktı
Şaşırdığını belli ederek
Eteğine sürünüp
Kurtka gibi güzelin

5720

Aldıradı jorğanı.
Estemistey şalıñız
Akırıp edi kuvırıp
Bolıñdar dep tezirek
Betine jandı karatpay

Yürük atı getirtti.
Estemis gibi beyiniz
Halkına bağırıp
Çabuk olun diye
Hiç kimseyi yüzüne baktırmadan

5725

Javatın kündeý torladı.
Koblandıñ üstine
Tez kondır dep ordanı.
Koblandıday sultanım
Bul saparıñ bolmadı.

Yağmur yağacak gün gibi.
Koblandı'nın yanına
Çadırı acele yap diye.
Koblandı gibi sultanım
Bu seferin olmadı.

5730

Bir uvakıttar bolğanda
Kete jazdap armanda
Koblandıday batırıñ
Tänine nayza tigesin
Üstinen tozañ ötkesin

Bir zamanlar olunca
Muradına eremedin
Koblandı gibi yiğidin
Vücuduna mızrak değince
Üstünden toz geçince

5735

Közin aşıp karadı
Jan-jakka közin saladı
Esin jıyıp aladı.
Kızılbaş kaçıp salaktap
Ökim kula atpen bulaktap

Gözlerini açıp baktı
Etrafına bakarak
Kendisini topladı.
Kızılbaş kaçıp yuvarlanıp
Kendisinin kula atı ile

5740

Şubalıp şapkan balasın
Batırdıñ közi saladı.
Şakırıp alıp balasın
Koblandı batır söyleydi

Hızlanıp koşan oğlunu
Yiğidin gözü çaldı.
Oğlunu çağırıp yanına
Koblandı yiğit söyledi

5745 Söylegende buy deydi:

Elekten ötseñ Esimbay
Kıs kıstavı Bukarjay
Seni bergen iyemnen
Aynalayın bir kuday
Dämem edi osınday.

5750

Sen bolmasañ tik şavıp
Kim jeter edi üstime-ay!
Kostanıp şıkkın elinen
Kök şekpendi kök börük
Kızılbaştan han Şoşay.

5755

Menen tuğan ul bolsañ
Bökenbay kalma soñınan
Nayzañdı salmay koñınan.
Jeti pirge tapsırdı
Türegelip ornınan.

5760

Omar menen Ospanım
Üstimdegi jeti pir
Bökenbay sağan koskanım.
Hannan bükpey tizemdi
Bir katınnan men şöktim

5765

Ölgenşe ketpes puşmanım.
Kapiyada is kıldı
Oylamağan duşpanım.
Äke sözün esitip
Jöney berdi Bökenbay

5770

Tokta, Şoşay, tokta dep
Tokta dep bala umtıldı
Kaşpa, Şoşay, kaşpa dep,
Kaşpa dep bala umtıldı.
Arkada kulan toptadı

5775

Mergen miltık oktı.
Kayter bala deysiñ dep
Kosındı Şoşay toktattı.
Bala ekenin bilgesin
Körıp Şoşay korıkpadı.

5780

Jayıktıñ boyı kamıs-tı
Bermeymin men dep namıstı
Bala da bolsa taymaydı

Söyleyince şöyle dedi:

Elekten geçersen Esimbay
Kış kışlası Bukarjay
Seni veren Tanrıya
Kurban olup gideceğim
İsteğim öyle idi.

Sen olmasan direk koşup
Kim yetişecekti bana hey!
Konaklanıp çıkan memleketinden
Gök ceketli gök börk
Kızılbaş han Şoşay.

Benim oğlum isen
Bökenbay peşini bırakma
Kılıcını vücudundan sal .
Yedi pire emanet edip
Yerinden kalktı.

Ömer ile Osman'ım
Üstümdeki yedi pir
Bökenbay'ı sana emanet.
Hanken bükülmeyen dizimi
Bir kadından şöktüm

Ölünceye dek pişmanım.
Fark ettirmeden yaklaştı
Davetsiz düşmanım.
Baba sözünü dinleyip
Bökenbay yöneliverdi

Dur, Şoşay, dur diye
Dur diye çocuk koştu
Kaçma, Şoşay, kaçma diye
Kaçma diye çocuk koştu.
Arkada ceylan topladı

Tüfeğini kurşunla doldurdu.
Ne yapabilir çocuk diye
Askerleri Şoşay durdurdu.
Çocuk olduğunu anlayınca
Şoşay görüp korkmadı.

Yayık'ın etrafı kamış idi
Vermeyeceğim ben diye namusu
Çocuk da olsa korkmadı

5785 Saz balşıktay jabıstı.
Emen saptı süñgimen

Eñkeyisip şeginip
Emenen nayza salıstı.
Karsılasıp şabıstı
Birin biri kağıstı
Bökenbay mingen kula attı

5790 Kula atpen şavıp bulattı
Bökenbayday batırğa
Täñirim berip kuvattı.
Ertemen javmen alısıp
Kayratın jurtka sınattı

5795 Kişi besin bolğanda
Kızılbaştıñ Şoşayın
Bökenbay attañ kulattı.
Şoşay hanıñ äskeri
Süyegine şaba almay

5800 Oy bavırım dep jılaptı.
Karaman menen Orakka
Kayratın bala sınattı.
Kızılbaştı kulatıp
Oraktıñ kelip janına

5805 Bökenbay batır söyleydi:
Kökemdi mana körmedim
Az ba köp pe jarası
Anıñın onıñ bilmedim.
Men kökeme barayın

5810 Jaksı ma jaman surayın
Men kelgenşe ekeviñ
Äskerine kalmaktıñ
Tarttır tur sazayın!
Bul sözdi aytıp Bökenbay

5815 Elge şavıp jöneldi.
Oñdaydı ğoy jasağan
Oñdarın, pendem, degendi.
Tıñdap kara, jarandar,
Bökenbay erdiñ keñesin.

5820 Şavıp şığıp köredi
Bökenbay batır Kurtkanıñ

Balçık toprak gibi yapıştı.
Ağaç saplı mızrakla

Eğilip çekinip
Ağaçlı mızrakla saldırdı.
Karşılıklı savaşıarak
Birbirine saldırdı
Bökenbay'ın atı kula idi

Kula atı ile hızla gelip düşürdü
Bökenbay gibi yiğide
Tanrım on güç verdi.
Erkenden düşmanla savaşıp
Gayretini halka sınattı

Öğle vakti gelince
Kızılbaş hanı Şoşay'ı
Bökenbay attan düşürdü.
Şoşay hanın askerleri
Soluğunu bile alamadan

Oh! Kardeşim diye ağladı.
Karaman ile Orak'a
Gayretini sınattı.
Kızılbaşı düşürüp
Orak'ın gelip yanına

Bökenbay yiğit söyledi:
Babamın ben görmedim
Az mı çok mu yarası
Gerçeğini onun bilemedim.
Ben babama gideceğim

Nasıl olduğunu öğreneceğim
Ben gelince ikiniz
Askerlerini Kalmuğun
Cezasını siz verin!
Böyle konuştuktan sonra

Yurda doğru yöneldi.
Tanrı kollar beni
Kollar diyen kulusun.
Sadece dinleyin
Bökenbay erin öyküsün.

Hızla koşup yolda gördü
Bökenbay yiğit Kurtka'nın

- Ordasınıñ töbesin.
Üyge yakın kelgende
Tüsemın endi degende
- 5825 Kıl şaşın baylap kılañdap
Şaşbavın baylap sılañdap
Öz üyinen kız Kurtka
Bökenbaydıñ aldınan
Şığa keldi bulañdap
- 5830 Aldınan şığıp söyledi:
Kökeñniñ bardıñ sözimen
Erdiñ duşpan izinen.
Meniñ janım kurbandık
Aynalayın Bökenbay
- 5835 Kökeñ men seniñ öziñnen.
Duşpanıñ bardıñ soñınan
Eregesken duşpanğa
Bermediñ namıs kolıñnan.
Ayırıp aldıñ kökeñdi
- 5840 Kızılbastıñ molınan
Sekildi karğa tobınan.
Tayburılğa mine almay
Karına nayza ile almay
Tura almay kökeñ ornınan
- 5845 Nayzanıñ salğan zorınan
Burıl at uşıp aspanğa
Ustatpağan duşpanğa
Kamağan onıñ solınan
Meniñ janım kurbandık
- 5850 Aynalayın Bökenbay
Kökeñ men seniñ jolıñnan.
Tüyenıñ körki nar kılıp
Özenniñ körki jar kılıp
Kökeñ attan tükende
- 5855 Şuladı el-jurt zar kılıp.
Hannan bükpey tizemdi
Batırdan bükpey tizemdi
Bir katınnan şöktim dep,
Kapiyada tize büktim-dep,
- 5860 Jatır kökeñ ar kılıp,
- Ordusunun tepesini.
Eve yaklaşıncı
Attan ineceğim deyince
- Uzun saçın bağlayıp nazlanıp
Saç bağlarını bağlayıp kıvranıp
Kendi evinden kız Kurtka
Bökenbay'ın karşısına
Çıkageldi nazlanarak
- Çıkıp da şöyle dedi:
Babanın gittin izniyle
Düşmanın izinden gittin.
Canım kurban olsun
Yavrum Bökenbay
- Baban ve kendine.
Düşmanın gittin peşinden
Karşılaşan düşmana
Namusunu vermedin elinden.
Babanı kurtardın düşmandan
- Pek çok Kızılbaş askerlerinden
Kargalar kalabalığı gibi olan.
Tayburıl'a binemeyip
Beline mızrağını alamadan
Yerinden bile kalkamadan
- Mızrağın yaptığı durumundan
Burıl at uçup gök yüzüne
Düşmana bile yakalanmadan
Sağından solundan tutsa da
Benim canım kurbanlık
- Yavrum Bökenbay
Baban ile senin yolunda.
Devenin değeri nar olması
Nehrin değeri temizliğinde
Baban attan düşünce
- Ağladı bütün halk.
Han iken bükülmeyen dizim
Yiğit iken bükülmeyen dizim
Bir kadından çöktüm diye
Fark etmeden düştüm diye,
- Baban kızgın

Üydiñ işin şar kılıp.
Barma kökeñ kasına
Karamas közdiñ jasına,
Kaharı kelip jatkanda

5865

Şınımen şabar basıñdı
Aşulanıp sultanım
İşpey otır asın da.
Jarasın jaksı darulap
Men otırmın kasında.

5870

Tilimdi alsañ Bökenjan
Ertemen turıp atpay tañ
Bulandağan Burıldı
Bildirmey alıp bereyin
Astıña onı minseyşi.

5875

Altı kulak ak semser
Körsetpey alıp bereyin
Kınar belge ilseyşi.
Oypañ jerden orğıtıp
Tegis jerden sırğıtıp

5880

Ayañdamay jelseysi.
Köp duşpanıñ ortasında
Kökeñdi şaşıp nayzamen
Tavğa ketken Karlığa
Şamañ keler kün bolsa

5885

Tüsirip attan jetelep
Kökeñdi süytip körseyşi.
Jalğanı jok sözimniñ
Şırağım kozım, senseysi!
Barar bolsañ şırağım,

5890

Tapsıratın sözim bar
Bul sözimdi bilseyşi.
Bökenbayday batırñı
Kurtkanıñ tıñdap akılın
Äkel dedi Burıldı

5895

Kayırın surap akırın.
Bulañdağan Burıldı
Bökenbayğa mingizdi.
Altı kulak ak semser
Kınay belge ilgizdi.

5900

Evin içini dağıtıp.
Gitme babanın yanına
Bakmaz göz yaşına
Sinirlenip yattığında

Gerçekten keser başını
Sinirlenip sultanım
Yemeğini bile yemiyor.
Siniri geçsin diye yalvarıp
Ben oturum yanında.

Beni dinlersen Bökencığım
Sabah erkenden kalkarsın
Kıvranan Burıl'ı
Hiç fark ettirmeden alıvereceğim
Altına onun bineceksin.

Altı kulaklı beyaz kılıç
Göstermeden vereyim
Beline onu takacaksın.
Çukurlu yerden koşturup
Tepeli yerden hızlanıp

Hiç beklemeden fırlayacaksın.
Kalabalık düşmanın ortasında
Babanı vuran mızrağıyla
Dağlara giden Karlığa'yı
Eğer getirebilirsen

Atından indirip geldiğinde
Babanı o zaman gör.
Yalanı yok sözümün
Yavrum, kuzum, inan!
Gidecek olursan yavrum,

Emanet edecek sözüm var
Bu sözümü bileceksin.
Bökenbay gibi yiğidin
Kurtka'yı dinledikten sonra
Getir dedi Burıl'ı

Hayırlısını dileyerek.
Kıvranan Burıl'a
Bökenbay bindi.
Altı kulaklı beyaz kılıcı
Beline taktırdı.

- Burılma mingen soñ
 Bökterip tastı jelgizdi
 Jelmek tügil şapkızdı
 Jarlardan karğıp atkızdı
 Jıǵılmasın Kurtkaǵa
 5905 Bökembay batır bilgizdi.
 At üstinen eñkeyip
 Tas köterip öñgerip
 Keremetin körgizdi.
 Kurtkanıñ köñli sengesin
 5910 Jıǵılmasın bilgesin
 Şakırıp alıp balasın
 Kurtka sulu söyleydi:
 Bul jiberdim bazardıñ
 Boyaǵı men bözine
 5915 Salsa jılkı toktaydı
 Arkanıñ böri közine.
 Aynalayın. Bökembay,
 Salǵın kulak sözime
 Şamañ keler kün bolsa
 5920 Karlıǵaday suluǵa
 Kan jutkızba avzına!
 Köp jaksılık is kılǵan
 Kökeñniñ-daǵı özine
 Tapsırǵanım osınşa:
 5925 Jazım jerde jok kılsañ
 Ökpelemin öziñe
 Ölgenşe körmek jüziniñdi
 Esit meniñ sözimdi.
 Bökembayday batırıñ
 5930 Kurtkanıñ sözini esitip
 Akka belin şeşıpti:
 Jamandık özi kılmaska
 Men timeymen desipti.
 Atası kápir Karlıǵa
 5935 Köp duşpannıñ işinde
 Kökemdi meniñ şansıptı.
 Túsirip attan kökemdi
 Karaspan tavǵa kaşıptı.
 Akmonşak attı kósiltip
- Burıl'a bindikten sonra
 Taşlarda koştı
 Koşmak deǵıl fırladı
 Tepeleri aşır atıldı
 Kurtka'ya gücünü
 Bökembay yiǵit bildirdi.
 At üstünden yere eğilerek
 Taş alıp döndü
 Kudretini gösterdi.
 Kurtka'nın gönlü inanınca
 Yiǵitliğini görünce
 Çaǵırıp yanına çocuǵunu
 Güzel Kurtka şöyle der:
 Bu gönderdiğim pazardaki
 Böyası ile kumaşına
 Saldırma sürüsü bekliyor
 Arkadaki kurt gözünü.
 Yavrum Bökembay,
 Kulak as sözime
 Çaresi bulunur gün gelirse
 Karlıǵa gibi güzele
 Kan yutturma kendisine!
 Bir çok iyi iş yaptıydı
 Baban olsa da
 Emanetim böylece:
 Suçu yok yerde yok etsen
 Darılırim sana
 Ölünceye dek seni görmem
 Benim sözümü dinle.
 Bökembay gibi yiǵidin
 Kurtka'yı dinledikten sonra
 İstedigin olsun diye:
 Kendisi kötülük yapmazsa
 Ben dokunmayacağım dedi.
 Babası kafir olan Karlıǵa
 Pek çok düşmanın arasında
 Benin babamı düşürdü.
 Attan babamı düşürüp
 Karaspan daǵına kaçtı.
 Akmonşak atını koşturup

- 5940 Küderden küder asıptı.
Munı oylamay Karlığa
Munşama nege asıktı.
Âli bilmey jür me eken?
Asıl menen jasıktı.
- 5945 Seniñ söziñ bolmasa
Takımğa salıp süyretip
Kabırğasın küyretip
Oynatar edim asıktı.
Bul sözdi aytıp bolğasın
- 5950 Bökenbayday beren-di
Torğınğa özin böledi
Karlığanıñ izinen
Bökenbay batır jöneldi.
Tayburıldı şu! Deydi
- 5955 Kubılıp Burıl güledi
Tabanı jerge timeydi
Almas kılış sartıldap
Altın jügen jarkıldap
Ömildirik som altın
- 5960 Omıravda alkıldap
Burıl ayak baskan jer
Oyıl jazdap solkıldap
Şańı aspanğa burkıldap
Böken batır keledi.
- 5965 Karlığaday sulu da
Kelmese eken deydi eken
Koblandınıñ balasın.
Bala da bolsa kayratka
Baykağan eken suluviñ
- 5970 Manağı jerde şamasın.
O da koymay tur eken
Köp jad etip babasın.
Kele jatıp Bökenbay
Karaspan tavidıñ basında
- 5975 Akmonşak atpen kölbeñdep
Köldeneñdep jürgenin
Bökenbay bala köredi
Karlığanıñ karasın.
- Tepeden tepeyi aştı.
Beni düşünmeden Karlığa
Neden acele etti.
Herhalde bilmeden yapmıştı
İyi ve kötülüğü.
- Senin sözün olmasaydı
Atıma bindirip sürükleyip
Kaburgasını parçalayıp
Oynatacaktım ben onu.
Sözlerini bitirdikten sonra
- Bökenbay gibi yiğit
Kendi kaftanını giydi
Karlığa'nın peşinden
Bökenbay yiğit gitti.
Tayburıl'ı koşturdu
- Kıvranıp Burıl hızlandı
Toynakları yere değmiyor
Çelik kılıç ışıldayıp
Altın gem parlayıp
Saf altından eğeri
- Göğsünde göründü
Burıl'ın ayakların değdiği yer
Kopup kesilip parçalandı
Tozu gök yüzüne yükselip
Böken yiğit geldi.
- Karlığa gibi güzel de
Gelmesin diyecekti
Koblandı'nın çocuğu.
Çocuk olsa da gücünü
Fark etmişti güzelin
- Meydandaki savaşta.
O da bakmadan durmuştu
Çok dua edip babasına.
Gelirken Bökenbay
Karaspan dağın başında
- Akmonşak atıyla hızlanıp
Koşarak yürüdüğünü
Bökenbay çocuk gördü
Karlığa'nın gölgesini.

5980 Kaşpa, Karlığa, kaşpa dep

Bökenbay batır umtıldı.
Kaşpasañ, bala sasp dep
Karlığa karsı umtıldı.
Bökenbay kelip bul jaktan
Karlığağa söyleydi:

5985

Ay, Karlığa, kaşpğaymın
Kayratım bar dep taspaymın
Duşpannan korkıp saspaymın
Kurtkanıñ aytkan sözi bar
Tapsırğan kattı kezi bar

5990

Tabanıma baspaymın.
Kaşa aytsañ sonşa ayt,
Karlığa seni şanıspaymın.
Bökenbay aytıp bolğansın
Ülekten tuğan mayaday

5995

Maya joldas tayama-ay?!
Balanıñ sözine karamay
Bökenbayğa Karlığa
Nayzasın saldı ayamay.
Kaşa aytsa da Bökenbay

6000

Karlığa buğan karamay
Etine nayza endirdi
Ayamasın sendirdi.
Ayamasın bilgensin
Etine nayza engensin

6005

Tolğamalı ak süñgi
Tolğap alıp Bökenbay
Kak jürekten Karlığağa
Irğay da nayza töndirdi
Janğan otın söndirdi.

6010

Savıttıñ közi tarkalıp
Alıskanda ekevi
Jürgen jerin or kıldı.
Sol uvakıttar bolğanda
Karlığaday suludı

6015

Akmonşak attıñ savırınan
Döñgeletip töndirip
At kötine mindirip

Kaçma, Karlığa, kaçma diye

Bökenbay yiğit koştı peşinden.
Kaçmam korkma çocuk diye
Karlığa çocuğa karşı koştı.
Bökenbay gelip bu taraftan
Karlığa'ya şöyle der:

Ey Karlığa kaçmam
Güçlüyüm diye övünmem
Düşmandan korkup kaçmam
Kurtka'nın dediği sözü var
Emanet ettiği şey var

Ayaklarına kapanmıyorum.
Ne kadar söylesen o kadar söyle
Karlığa seni vurmam.
Bökenbay bitirdikten sonra
Deve yavrusu gibi

Deve yolundan vazgeçer mi?!
Çocuğun sözüne bakmadan
Bökenbay'a Karlığa
Mızrağıyla vurdu acımasız.
Kaç defa söylese de Bökenbay

Karlığa ona bakmadan
Vücuduna mızrağını soktu
Acımasızlığını gösterdi.
Bunu bildikten sonra
Vücuduna mızrak saplayınca

Beyaz saplı mızrağını
Eline alarak Bökenbay
Tam kalbine Karlığa'nın
Kılıcını sapladı
Yanan ateşi söndürdü.

Zırhı dağılıp
Dövüşünce ikisi
Yerlerinde çukur açıldı.
O zamanlar gelince
Karlığa gibi güzeli

Akmonşak atın üstünden
Yuvarlayıp düşürdü
Atın arkasına bindirip

Nayzanı ırğap endirip
Jıǵılar mezigil bolǵanda

6020

Karlıǵa sulu söyleydi
Söylegende buy deydi:
Bul jiberdim bazardıñ
Boyaǵı men bözine
Salsa jılkı toktaydı

6025

Arkanıñ böri közine.
Aynalayın Bökenbay
Salǵın kulak sözime.
Jasıñ kişi bolsa da
Kuldıǵım bar öziñe.

6030

Öltirer bolsañ sıraǵım,
Üydegi jatkan kökeñniñ
Körsetip öltir közine
Tüsip turmın teziñe.
Tüyeninñ körki nar edi

6035

Özeñniñ körki jar edi
Özimniñ äkem el jurım
Sonıñ üşin kırıp em.
Seniñ jındı äkeñe
Ne jazıǵım bar edi?

6040

Bökenbayday batırıñ
Karlıǵa bul sözdi aytkasın
Nayzasın tartıp aladı.
Akmonşak attıñ üstine
Tüzetip kızdı saladı

6045

Bosansa kaşıp keter dep
Akmonşak attı jetelep
Jüretin jolı tötelep
Avılǵa alıp baradı.
Karlıǵa sulu sökpeydi

6050

Bökenbayday balanı.
Karlıǵanı izdep avıldan
Şıǵıp edi tañ ata
Üyge tüsti Burılmen
Kuptan avıp el jata.

6055

Karlıǵanı jetelep
Bökenbay elge keledi.

Mızraǵı omzuna indirip
Yıkılacaǵı sırada

Güzel Karlıǵa söyledi
Söyleyince de şöyle dedi:
Bu gönderdim pazarın
Boyası ile kumaşına
Saldırırsa at sürüsü bekliyor

Arkada kurt gözü var.
Yavrum Bökenbay
Kulak as sözime.
Yaşın küçük olsa da
İtaat ederim sana.

Yavrum öldürmek istiyorsan
Evdeki yatan babanın
Önünde öldür gözünün
Sana kurban olayım.
Devenin deǵeri nar olması

Nehrin deǵeri temiz olması
Babam halkım yurdumu
Onun için terk etmişim.
Senin deli babana,
Ne suç işlemişim ki?

Bökenbay gibi yiǵidi
Karlıǵa bu sözü söyleyince
Mızraǵını çekiverdi.
Akmonşak atın üstüne
Kızı düzgünce oturttu

Çözülse kaçırverir diye
Akmonşak atı yedekleyip
Yürüyecek yolunu kısaltıp
Kasabaya getirdi.
Güzel arlıǵa sinirlenmedi

Bökenbay gibi yiǵide.
Karlıǵa'yı bulmak için köyden
Tan aǵarınca çıkmıştı
Burıl ile evine yaklaştı
Gece yarısından sonra.

Karlıǵa'yı yedeğine alıp
Bökenbay geldi yurduna.

- Kos tulpardıñ dübirin
Sulu Kurtka bileği.
Kuptannan kalmay keler dep
- 6060 Kurtka da kütüp tur edi.
Jügirip şığıp dalağa
Bökenbaydı köredi.
Karlığanı alıp keldi dep
Batırğa habar beredi.
- 6065 Karlığanı jetelep
Balası üyge enedi.
Sağınıp jatkan balasın
Batır Koblan köredi.
Uşıp turıp ornınan
- 6070 Bökenbaydı süyedi.
Karlığanı körgeşin
Balası alıp kelgeşin
Jeti jıl jatıp dalada
Karlığa sulu küygeşin
- 6075 Akıl kirip batırğa
Nayzanıñ uşı tigeşin
Aşuvın tastap batırın
Köñili bir tasıp ösipti.
Bul eldiñ kayda moldası
- 6080 Karlığaday suludıñ
Nekesin kiysın desipti.
Koblandıday batırın
Karlığaday suludı
Alayın dep jatkanın
- 6085 Karaman kurdas esitti.
Karaman sonda söyleydi:
Menen tuğan ul bolsa
Koblandınıñ ulı devşi edim,
Koblandınıñ balasın
- 6090 Özimniñ ulım devşi edim.
Balamniñ tapkan oljasın
Bizge äkelse bolmay ma?!
Teke menen tuşadan
Tügendep soyıp toy kılıp
- 6095 Ekeviniñ nekesin
- İki yürük atın gürültüsünü
Güzel Kurtka işitti.
Geceye kalmadan gelir diye
- Kurtka da bekliyordu.
Dışarıya koşarak çıkıp
Bökenbay'ı gördü.
Karlığa'yı da getirdi diye
Yiğide haber verdi.
- Karlığa'yı yanına alarak
Oğlu eve girdi.
Özlediği yavrusunu
Yiğit Koblan gördü.
Hemen yerinden kalkarak
- Bökenbay'ı öptü.
Karlığa'yı görünce
Oğlunun getirdiğini bilince
Yedi yıl dışarıda kalıp
Güzel Karlığa üzülünce
- Yiğidin akli başına gelip
Mızrağın ucu değince
Sinirlenmeyi bırakıp yiğidin
İçi rahatlamıştı.
Bu yurdun var mı imamı
- Karlığa gibi güzelin
Nikahını kıyacak olan.
Koblandı gibi yiğidin
Karlığa gibi güzelle
Evleneceğim dediğini
- Karaman arkadaş duydu.
Karaman o zaman söyledi:
Benim çocuğum erkek olsa
Koblandı'nın da çocuğu
Koblandı'nın çocuğunu
- Kendim çocuğum sayardım.
Çocuğunun aldığı ganimeti
Bize verse olmaz mı?
Teke ile keçiden
Hepsini kesip düğün yapıp
- İkinizin nikahını

- 6100 Kiyıp kossam bolmay ma?
Şaba almay jüyrik bolasıñ
Karlığaday sulu da
Jeti jıl tavda bos jattı.
- 6105 Şığarmas pa edim köñilinen
Ekevinin kinasın!
Karamannın bul sözün
Koblandı batır estidi
Bökenbayğa söyledi
- 6110 Söylegende buy deydi:
Tüyenin körki nar balam,
Özeñnin körki jar balam,
Äkeñiz kattı keyipti
Alıp kelgen anañdı
- 6115 Äkeñizdin aldına
Tezirek alıp bar balam.
Batırdın sözün esitip
Bökenbay mindi kün şıkpay
Jılkıdan ustap dönendi
- 6120 Torğınğa özin böledi
Karlığaday şeşesin
Akmonşak atpen jetektep
Karamanğa jöneldi.
Karaman, Oral ekevi
- 6125 Kızılbaş adaktap
Nayzamen kuvıp şabaktap
Koyğa tigen kaskırday
Alkımınan tamaktap.
Aldı artına karamay
- 6130 Kızılbaş kaşıp salaktap
Nayzasına süyenip
Eki batır tur edi.
Karlığanı jetelep
Alıp kelgen balanı
- 6135 Bul ekevi köredi
Äkelgesin Karaman
Karlığa men Bökeni
Ertip alıp Oraktı
Kayrılmaydı bul elge
- Ben kıysam olmaz mı?
Koşamadan yürük olmuşsun
Karlığa gibi güzel
Yedi yıl dağda yaşadı.
- İçimden çıkarmaz mıydım
İkinizin günahını!
Karaman'ın bu sözünü
Koblandı yiğit duyunca
Bökenbay'a söyledi
- Söyleyince de şöyle dedi:
Devenin değeri narda, oğlum
Nehrin değeri temizlikte, oğlum
Baban çok üzmüş
Kendin getiren anneni
- Babanızın önüne
Çabucak götür oğlum.
Yiğidin sözünü duyunca
Bökenbay bindi güneş doğmadan
Sürüden tutup kısrağını
- Kaftanını giyerek
Karlığa gibi annesini
Akmonşak atı ile yanına alıp
Karaman'a doğru yöneldi.
Karaman, Oral ikisi
- Kızılbaş tarafını dolaşıp
Kılıçtan geçirip kovalayıp
Koyunlara dadanan kurt gibi
Boğazlarını kesti.
Arka önüne bakmadan
- Kızılbaş kaçtı fırlayarak
Mızrağına dayanarak
İki yiğit duruyordu.
Karlığa'yı yanına alarak
Oğlanın getirdiğini
- Bu ikisi gördü
Karaman getirince
Karlığa ile Böken'i
Yanına Orak'ı alarak
Yurduna dönmedi

- Eline alıp jönedi.
Eline kelip Karaman
Alpıs biye bul soyıp
Jeti ru el şakırdı.
Jurt maktadı bul jerde
- 6140 Karamanday batırdı.
Uzun köldiñ basına
Jağalay tikken şatır-dı,
Koblandı men Kurtkanı
Toyğa kel dep şakırdı.
- 6145 Keşke şeyin tikkizdi
Jüz seksen bastı ordasın.
Toy ayağı ötkesin
Mereke kızık bitkesin
Şakırıp alğan kıpşaktan
- 6150 Koblandıday jolbarısın
Köñliñnen kinäñ ketsin dep
Oñaşa bergen kolına
Karlığa sındı joldasın.
Kasına adam keltirmey
- 6155 Karaman özi tıñdadı
Karlığa, Koblan kurdasın.
Kaldırmay söyle bärin de
İşte kinäñ kalmasın
Bir-biriñe nakaktan
- 6160 Ötirik jala bolmasın.
Karaman bul sözdi aytkasın
Karlığa bastap söyleydi
Söylegende büy deydi:
Avıldıñ aldı bel deydi
- 6165 Belden keşer el deydi
Köl katırğan señ deydi.
Koblandı batır aytayın
Karaman otır ortada
Kulağıñ sal sen deydi.
- 6170 Basıña ğaşık boldım ğoy
Körgennen soñ men sağan
Basıña basım teñ deydi.
Bir sen üşin avıldan
El-jurtıñnıñ bärin de
- Memleketine götürdü.
Yurduna gelip Karaman
Altmış yıldı bu kesip
Yedi boyun halkını davet etti.
Halk övdü bu sefer
- Karaman gibi yiğidi.
Uzun gölün boyuna
Yan yana çadır diktirdi.
Koblandı ile Kurtka'yı
Düğününe davet etti.
- Akşama kadar diktirdi
Yüz seksen başlı otağı.
Düğün bitince
Çok güzel geçince
Davet eden Kıpçaklardan
- Koblandı gibi kaplanı
İçindeki at kinini diyerek
Gizlice elinden tutturur
Karlığa gibi arkadaşın.
Yanına kimseyi sokmadan
- Karaman kendisi dinledi
Karlığa, Koblan arkadaşlarını.
Yüz yüze konuşun
İçinde şüphe kalmasın
Birbirine söyleyemediğiniz
- Yalan iftira olmasın.
Karaman böyle konuşunca
Karlığa ilk söyledi
Söyleyince de şöyle der:
Köyün önü ova dedi
- Belden göçenin yurdu dedi
Gölü donduran buz dedi.
Koblandı yiğit söyleyeceğim
Karaman var ortada
Kulağını as sen dedi.
- Sana aşık olmuştum
İlk gördüğümde
İkimiz eşitiz birbirimize dedi.
Bir tek senin için yurdumdan
Bütün halkımı

6175

Kiyıp şıktım men deydi.
Kisik ta bolsa ärkimniñ
Özine isi jön deydi.
Ävel bastan aytayın
Karaman tında sen deydi.

Bırakıp gittim ben dedi.
Yanlı olsa da herkese
Kendi yaptığı iş doğru gelir.
Başından anlatayım
Karaman dinle sen dedi.

6180

Karamanmenen ekeviñdi
Takımına kıştırıp
Kalıñnan sokkan karsaktay
Tarlan atpen Köbikti
Kalağa alıp kelgende

Karaman ile ikinizi
Bağlayıp atın sırtına
Kırda avladığı tilki gibi
Tarlan atı ile Köbikti
Şehre alıp gelince

6185

Kol-ayağın baylanıp
Abaktıda jatkanda
Mına otırğan Karaman
Umıttıñ ba ne dedi?
Aldırıp atın mingizip

El ayağı bağlı
Zindanda yattığında
Bu oturan Karaman
Yoksa unuttun mu?
Atınızı alıp bindirip

6190

Köbiktiden jasırıp
Savıttıñdı kiygizip
Özimniñ äkem Köbikti
Akılın aytıp öltirttim.
Bildiñ be Koblan kim üşin?

Köbikti'den gizlice
Zırhını giydirim
Kendim babam Köbikti'yi
Çaresini söyleyip öldürttüm.
Bildin mi Koblan kimin için?

6195

Onı da jalğız sen üşin!
Basıña ğaşık boldım ğoy
Basıña basım teñ üşin.
Ol asıldı bilmediñ
Asıldı közge ilmediñ.

Bunu bir tek senin için!
Sana aşık olmuştum
Birbirimize denk olduğumuz için.
Bu iyiliğimi bilmedin
Asil olduğuma bakmadın.

6200

Alşağır eliñdi alğanda
Karaspan kulap kalğanda
Burıl at aksap jüre almay
Karaman tastap jurtına
Öziñ jalğız kalğanda

Alşağır yurdunu ele geçirince
Karaspan yıkılınca
Burıl at sakatlanınca
Karaman da yurduna dönünce
Tek başına kalınca

6205

Basıña kayğı salğanda
Kayrılıp barğan sonda kim?
Bildiñ be Koblan kim üşin?
Onı da jalğız sen üşin!
Alşağır eliñdi alğanda

Başına dert gelince
Dönüp sana kim geldi?
Bildin mi Koblan kimin için?
Bunu bir tek senin için!
Alşağır yurdunu ele geçirince

6210

Basına kaza salğanda
Batırdıñ bärin tavısıp
Birşimbay jalğız kalğanda
Törtevimizge nayza salğanda

Başına bela açınca
Yiğitlerin hepsini öldürüp
Birşimbay tek başına kalınca
Dördümüze de mızrak atınca

6215 Törtevimizden sän ketip
Kevdemizden jan ketip

Nayza ornınan kan ketip
Eki koldan äl ketip
Sandalıp turğan keziñde
Ak betimde tulımım,

6220

Birge tuğan kulinım,
Arkağa bitken julınım,
Kerile bitken javırınım,
Birge tuğan bavırım,
Kolğanatım, kuyrıgım,

6225

Sudan şıkkın süyrigim,
Suvırılı ozğan jüyrigim,
Jalğız inim Birşimbay
Özim şansıp öltirdim
Kemeline keltirdim

6230

Bildiñ be Koblan kim üşin?
Onı da jalğız sen üşin!
Basıña basım teñ üşin.
Ol asıldı bilmediñ
Asıldı közge ilmediñ.

6235

Eliñdi jinap alğanda
Armanıñ bolmay jalğanda
Karaspan tavğa ızğıtıp
Olja maldı salğanda
Men kelmedim esiñe

6240

Nekelep Kurtkanı alğanda.
Karaspan tavın kañğıırıp
Köñilge kayğı tolğanda
Men kelmedim oyıña.
Şatırım saydıñ boyında

6245

Kasına joldas kisi ertip
Karamannıñ şıktıñ toyına.
Talma tal tūs sağında
Şatırımı keldiñ kez.
Tüstene ket batır dep

6250

Jalındık kañşa sonda biz.
Tüseyik dedi Kurtka da
Kulağıña bir almay

Dördümüzün de keyfi kaçıp

Korkudan mahf olunca
Mızrak kana boyanıp
İki taraf da gücünü kaybedip
Şaşırıp kaldığı zamanda
Ak yüzümdeki perçemim

Birlikte doğan yavrum
Arkada olan biriciğim
Arkada olan kürek kemiğim
Birlikte büyüyen kardeşim
Kolum kanadım

Sudan çıkan samurum
Ülkeler aşan yürüğü
Tek kardeşim Birşimbay
Kendim vurup öldürdüm
Gereğini yaptım

Bildin mi Koblan kimin için?
Sadece bir tek senin için!
Birbirimize denk olduğumuz için.
O asili bilmedin
Asil olduğuna bakmadın.

Yurdunu topladığında
İsteğin kalmadan bu dünyada
Karaspan dağına koşturup
Ganimeti alınca
Beni hatırlamadın bile

Kurtka ile evlendiğinde de.
Karaspan dağını gezen
Gönlüm kaygılarla dolan
Ben gelmedim aklına.
Çadırım tepenin eteğinde

Yanına arkadaşını alıp
Karaman'ın çıktın düğününe.
Tam öğle vaktinde
Çadırıma geldin sen.
Misafir ol, yiğidim diye

Yalvardık kaç kere o zaman biz.
Olalım dedi Kurtka da
Hiçbirini dinlemeyip

- 6255 Kayrılmay kettiñ batır siz.
Akşa bir javğan kar edi
Garıptıñ köñli tar edi
Kayrılmaytın sonşama
Kaşa künäm bar edi?
Munan keyin Koblandı
Karamannıñ bardıñ toyına
- 6260 Men kelmedim oyıña.
Ädildigin aytkanda
Toy ayağın ötkizip
Elge tağı kaytkanda
Aldıñda turdı ak şatır
- 6265 Şakıruda boldık biz pakır.
Janıñda Kurtka serigiñ
Kiyılsa da túsuge
Kayrılmay kettiñ siz batır.
Kaşa künäm bolsa da
- 6270 Sonşa köñliñ kalsa da
Sonşa Şoşay aldında
Etpetiñnen bir saldıñ
Eski kekti bir aldım.
Aldıña keldim ayama!..
- 6275 Köñiliñde bolsa seniñ de
Äli kırkıp salsañ da
Bir alğamın kegidim!
Karaman kurdas rizamın
Karama- karsı aytkızıp
- 6280 Tarkattıñ köñil şerimdi.
Bügin ölsem de arman jok
Şıgarıp köñil kirimdi.
Karaman kurdas tıñdasın
Koblandıday sultanım
- 6285 Kaldırmay söyley muñıñdı,
Ötirik aytpay şınıñdı.
Sonda Koblan söyleydi
Söylegende buy deydi:
Jaksı aytasıñ Karlığa
- 6290 Allanıñ keñ ğoy jarlığı.
Avıldıñ aldı bel edi
- Bakmadan gittiniz.
Beyaz yağan kar idi
- Garibin gönlü boş idi
Bakmayacak o kadar
Günahım ne idi?
Bundan sonra Koblandı
Karaman'ın düğününe gittin
- Ben yine aklına gelmedim.
Gerçeği söylersem
Düğünün sonuna kadar bulunup
Tekrar eve döndüğünde
Karşında beyaz şatır vardı
- Tekrar yalvardık biz zavallı.
Yanında eşin Karlığa
Yalvarsa da inmek için
Bakmadan gittiniz siz yiğit.
Ne kadar suçum olsa da
- Ne kadar benden nefret etsen de
O zaman Şoşay'ın önünde
Yüzü koyun yere düşürdüm
Eski intikamımı bir aldım.
İşte geldim acıma!..
- Gönlünde varsa senin de
Boyu öldürüp bıraksan da
İntikamımı almıştım!
Karaman sırdaş razıyım
Yüz yüze görüştürüp
- Çıkardım içimdeki derdimi.
Bugün ölsem de gam yemem
Çıkarak içimdeki sıkıntıları
Karaman arkadaş duysun
Koblandı gibi sultanım
- Gerçeği söyle yüzüme,
Doğru söyle yalan değil.
O zaman Koblandı söyledi
Söyleyince de şöyle der:
İyi konuştun Karlığa
- Allah'ın emri büyüktür.
Köyün önü ova idi

- Belden köşken el edi
Köl katırğan seň edi.
Azğana emes Kızılbaş
- 6295 Birtalay jatkan el edi.
Ärkimniň isi özine
Kisik ta bolsa jön edi.
Ak torğınğa böledi.
Şırağum kaday bolad dep
- 6300 Ölgense ömiriň tiledi.
Öziñniň äkeň Köbikti
Akılın aytıp öltirdiň
Äkeñnen yakın kim edi?
Kara kıpşak Koblandı
- 6305 Tanimısıň neň edi?
Söziñniň aytkan bări ras
Basıma basıň teň edi.
Sağan jurt kaytıp senedi?
Muniň az bop Karlığa
- 6310 Ak betiñde tulımıñ
Birge tuğan kulınıñ
Arkaña bitken julınıñ
Kerile bitken javırınıñ
Birge tuğan bavırınıñ
- 6315 Kolğanatıñ küyrigiñ
Sudan şıkkın süyrigiñ
Jalgız iniñ Birşimbay
Özin şaşıp öltirdiñ
Kemeline keltirdiñ.
- 6320 İniñnen yakın kim edi?
Kara kıpşak Koblandı
Tanimısıň neň edi?
Äkeñ menen iniñe
Sonşa kasuk kılğanda
- 6325 Kimge dostık kılasıñ
Sağan kıpşak neğıp senedi?
Dihan ekken egindi
Esen alsa tegin-di
Bul sözden sulu jeñildi.
- 6330 Koblandınıñ ayağına
- Ovadan göçen yurt idi
Gölü donduran buz idi.
Az değıl Kızılbaş
- Birkaç binlik halk idi.
Herkesin işi kendine
Yanlış olsa da doğru idi.
Beyaz kaftan giydi
Yavrum nasıl olur diye
- Ölünceye kadar bana hayat verdi.
Kendi baban Köbikti
Çaresini bulup öldürdün
Babandan yakın kim vardı?
Kara Kıpçak Koblandı
- Tanıdığı biri miydi?
Söylediğin hepsi doğru
Sen bana layıktın.
Sana halk nasıl inanır?
Bunun az olup Karlığa
- Ak yüzündeki perçemin
Birlikte doğan kardeşin
Arkada olan biriciğin
Arkada olan kürek kemiğin
Birlikte doğan kardeşin
- Kolun kanadın
Sudan çıkan samurun
Biricik kardeşin Birşimbay
Kendin parçalayıp öldürdün
Gereğini yaptın.
- Kardeşinden yakın kim idi?
Kara Kıpçak Koblandı
Tanıyor musun kim idi?
Baban ile kardeşine
Böyle kötülük yaptığında
- Kime dostluk yapacaksın
Sana Kıpçak nasıl inansın?
Çiftçi kendi eker ekini
Bedava alırsa iyidir
Bu sözle güzel incindi.
- Koblandı'nın ayaklarına

- 6335 Karlığa sulu jıgıldı.
Eşki maldıñ serkesin
Aksakal jer şekesin
Uzun sözdi kıskartıp
- Endi aytayın tötesin.
Otız kün uday oyun kıp
Kırk kün uday toyn kıp
Karlığaday suludıñ
Koblandı sındı batırğa
- 6340 Karamanday kurdası
Osı jerde kıydı nekesin.
Karlığaday suluviñ
Jeti jıl jatıp bir tavda
Muradın solay ötesin.
- 6345 Asıkpasañ sabır kıp
Talaptansañ umtılp
Maksutıña akır jetesiñ.
Koblandı, Kurtka, Karlığa
Kök päveske küymesin
- 6350 Küymeniñ ilip tüymesin.
Karlığa sulu köredi
Dävirdiñ tätti jemisin
Karlığa, Kurtka körsetip
Kalıñ kıpşak eline
- 6355 Tatılıktıñ belgisin
Maksatka jetken osılay
Elge jayıp ülgisin.
Ayağı munıñ äli bar
Karlığadan ul tuvar
- 6360 Ulınıñ atı Kıyıkbay
Talabı tavday biyikti-ay
Kıyıkbay atka mingende
Köp kıpşakka kün tuvar
Kızılbaka tün tuvar
- 6365 Bul özi bölek bir kissa
Kıyıkbayday batırdıñ.
Toktattım bulay akırın
Söylese sözdiñ jüyesin
Keltirer bizdey akınıñ.
- Güzel Karlığa kapandı.
Keçilerin tekesini
Yaşlılar yer alını
Uzun sözün kısası
- Şimdi söyleyeceğim doğrusunu.
Otuz gün oyun yapıp
Kırk gün düğün yapıp
Karlığa gibi güzelin ve
Koblandı gibi yiğidin
- Karaman gibi arkadaşı
Burada nikahını kıydı.
Karlığa gibi güzelin
Yedi yıl yaşayıp dağda
Nihayet muradına erdi.
- Bıkmadıysan sabredip
Durmadan istersen
Muradına sonunda erersin.
Koblandı, Kurtka, Karlığa
Gökçe fayton gibi
- Arabayı kapatıp.
Karlığa güzel gördü
Çağın tatlı yemişin
Karlığa, Kurtka gösterip
Kalabalık Kıpçak halkına
- Dostluğun işaretini
Muradına erdiğini
Halka duyurdu.
Sonu bunun daha var
Karlığa ona bir oğlan doğurur
- Oğlunun ismi Kıyıkbay
İsteği dağ kadar yüksek-ti
Kıyıkbay ata binince
Kalabalık Kıpçak halkı sevinir
Kızılbaş üzülür
- Bu ayrı bir hikaye
Kıyıkbay gibi yiğidin.
Burada duralım
Söylese böyle sözleri
Biz gibi ozan söyler.

SONUÇ

Söz kalıpları, birçok halk şairi tarafından kullanıla kullanıla edebiyata yerleşmiştir. Halk edebiyatımızın masal, halk hikayesi, mani, türkü, destan vb. türlerinde söz kalıpları sık sık kullanılır. Kendilerine verilen bir konu veya kafiye üzerine hemen şiir söylemek zorunda olan halk şairine söz kalıpları büyük bir kolaylık sağlar.

Sözlü şiiri icra anında oluşturan âşık sadece kendisinden daha önce hazırlanmış olanları icra eden âşık değil, icra anında eserini oluşturan, onlara müzikle eşlik eden kişidir.

Âşık eserlerini küçük kasabalarda, köylerde, düğün törenleri esnasında, kahvehanelerde icra etmektedir.

Birkaç gün devam edebilen icra süresince destan söyleyebilmek için âşık birçok destan bilmek zorundadır.

Âşığın söylediği destanın şekli, uzunluğu dinleyicilere bağlıdır. Âşık dinleyicinin sıkıldığını anladığı zaman hemen söylediği destanı kısaltabilir veya bunun tersi bir durum olduğunda uzatabilir.

Âşığın yetişme ve gelişmesi belli safhalardan sonra oluşmaktadır.

İlk olarak âşık olma arzusu olan aday âşıkların bulundukları mekanlarda onların eserlerini dinler. Böylece aday âşık, standaki geçen olaylar, kahramanlar, yer adları, icra etmenin özellikleri hakkında gittikçe bilgi sahibi olur. Birçok standada geçen tekrarlanan tamlamaları öğrenmeye başlar. Aday âşık bu dönemde usta bir âşığa ihtiyaç duyar. Yavaş yavaş formülleri kullanma tekniğini öğrenmeye başlar.

Sonra âşık, saz eşliğinde veya sazsız destan söylemeye başlar. Âşık, ancak, önceki âşıklar tarafından geliştirilmiş şiir geleneğinde geleneksel olarak yaygın olan hazır kalıp ifadeleri, yani formülleri kullanarak, icra etmenin zorluğunu aşabilir. Bu dönem âşığın çıraklık dönemidir. Bu dönemde âşık adayı, birçok geleneksel formülü öğrenme sürecini yazar öğrenir.

Sonunda kendisi eleştirel bir dinleyici topluluğu önünde icrasını yapar. Âşığın sanatında dinleyici büyük rol oynar.

Âşık, öğrendiği formülleri geliştirerek, yeni şekillere sokarak sanatını zenginleştirir. Herhangi bir âşık başka bir âşığın kullandığı formülleri kullanabilir. Fakat bu, bütün formüller bütün âşıklar tarafından bilinmektedir demek değildir.

Eserin estetiği esas olarak kalıplaşmış kelime, tamlama, ifadeler vasıtasıyla belirlenmektedir. Bunlar epitetler, kalıplaşmış tamlamalar, deyimler ve benzetmelerdir. Bunlar, ayrıca olayların gidişatını, kahraman tiplerini, onların duygu ve düşüncelerini, hareketlerini, konuşmalarını, ayrıca tabiat tasvirlerini ve zamanı vs. küçük detaylara kadar anlatmaktadır.

Türk destan geleneği zengindir. Destan geleneğinde de epik ananın tetkiki zaruridir. Bu sebeple destan incelenmeye başlanmadan önce genel olarak Kazak Türkleri destancılık geleneği, kahramanlık destanların önemi, teşekkül devri, tasnif çalışması, destan anlatım geleneği ve **Koblandı** batır destanının genel özellikleri üzerinde duruldu.

Ayrıca, tekrarlanan, klişeleşmiş ifadelerin, yani formüllerin çok sayıda olması Kazak kahramanlık eposunun özelliklerinden biridir.

Çalışmamızda destan dilinin epik formüller şeklinde teşekkül ettiğini tespit ettiğimizden **Koblandı** Batır destanını ilgili kaynaklar rehberliğinde formüller açısından değerlendirdik. Metinde bulduğumuz formülleri şu başlıklar altında topladık:

I. Yer Bakımından: İlk, Ara ve Bitiş Formülleri.

II. Anlam Bakımından: Yol (mesafe); Yer (tabiat) tasviri; Zırh tasviri; Kahramanların atlarının koşmasının tasviri; Destandaki baş kahramanın tasviri, büyümesi, savaşa hazırlanması, kızgınlığı, atının tasviri, dost ve düşmanlarının tasviri; Dost ve düşmanlarının kızgınlığı, savaşa hazırlanması; Baş kahramanın oğlunun tasviri ile ilgili; Övgüye dayalı; Zaman ile ilgili formüller; Sayılardan oluşan formüller; İnanç ile ilgili formüller.

III. Dil Bakımından: Kelime Formülleri, Benzetme Formülleri, Tamlama Formülleri, Cümle Formülleri, Metin Formülleri.

Formüller epik üslubun esas unsurudur. Formüllerin asıl özelliği, bir düşüncenin, bir olayın, bir durumun, bir duygunun, bir hadisenin daima aynı kelime gruplarıyla ifade edilmesidir.

Özellikle her zaman geleneksel tekrarlarda ve formüllerde bulunan varyantlar, geleneksel şiire dayalı doğmaca söyleme sanatının kaçınılmaz neticesidir.

Epik şiirinin formül yapısı, sözlü olarak gelen destanların kökünü ve yapısını tanımada, tahlil etmede, sözlü ve yazılı edebiyatlar arasındaki bağı çözmede gerekli ve önemli bir anahtardır.

KAYNAKÇA

AVEZOV, Muhtar

1957 *Kazak Halk Edebiyatı*. Almatı, I.

1969 *Makaleler*. Almatı, XI.

BATIRLAR JIRI

1977 *Aqsavit*. Almatı.

BENVENİST, E.

1974 *Obşaya Lingvistika*. Moskova.

BERDİBAYEV, Rahmankul

1980 *Jırşılık Dastür*. Almatı.

1982 *Kazak Eposu*. Almatı.

1983 *Sarqılmas Qazına*. Almatı.

BRAGİNSKIY, S. O.

1974 *O Voiknoveniye Različiy Poeziyi i Prozy na Primere Dvuh Pamyatnikov Drevnevostochnoy Pismennosti*. Moskova.

1978 *Pamyatniki Knijnogo Eposa*. Moskova.

CUMALİYEV, K.C.

1958 *Kazak Eposı Men Adebıyet Tarihının Meseleleri*. Almatı.

ÇOBANOĞLU, Özkul

1998 *Halkbilimi Kuramları ve Araştırma Yöntemleri Tarihine Giriş*. Ankara.

2000 *Aşık Tarzı Kültür Geleneği ve Destan Türü*. Ankara.

DESNİTSKAYA, A.

1970 *Naddialektniye Formı Ustnoy Reçi i ih Rol V İstorii Yazıka*. Leningrad.

ELÇİN, Şükrü

1968 “Türk Dilinde Destan Kelimesi ve Mefhumu”. *Türk Kültürü*. C. VI, S. 63, Ankara.

1981 *Halk Edebiyatına Giriş*. Ankara.

ERGİN, Muharrem.

1958 *Dede Korkud Kitabı*. I. Giriş-Metin-Faksimile, Ankara.

1963 *Dede Korkud Kitabı*. II. İndeks-Gramer, Ankara.

ERGUN, M.

1992 “Kazak Halk Akınlarında Rüya Motifi”, *Milli Folklor Dergisi*.

GABDULLİN, M.

1956 *Kazak Halk Edebiyatı*. Almatı

GATSAK, V.

1973 *Osnovi Ustnoy Epičeskoy Poetiki Slavyan: Antiteza “Formulnoy Teorii*. Moskova.

GÖKYAY, Orhan Şaik.

1973 *Dedem Korkud’un Kitabı*. İstanbul.

GRİNTSER, P.

1978 “Stilističeskoye Razvertivaniye Temı v Sanskritskom Epose”
İBRAGİNSKİY, *Pamyatniki Knijnogo Eposa*. Moskova.

GÜNAY, Umay.

1986 *Aşık Tarzı Şiir Geleneği ve Rüya Motifi*. Ankara.

İMLA KILAVUZU, TDK, Ankara, 2000

İSMAYİLOV, E.

1957 *Akındar*. Almatı.

1996 *Cambıl ve Halk Akındarı*. Almatı.

İBRAYEV, Şakir

1997 *Poetika Oguzskogo Geroiçeskogo Eposa*. Almatı.

1998 *Destanın Yapısı*. Aktaran: A. Abbas Çınar, Ankara.

JİRMUNSKİY, V. M.

1974 *Tyurkskiy Geroiçeskiy Epos*. Leningrad.

KAZAK EDEBİYATI TARİHİ, Kazak Halk Edebiyatı, I. Kitap, Almatı, 1960.

KARASOY, Yakup

1991 “Destan Kavramı” *Milli Folklor*. S. 10, Ankara.

KARŞILATIRMALI TÜRK LEHÇELERİ SÖZLÜĞÜ, Kültür Bakanlığı, I., Ankara, 1991

KILINÇ, Aziz

1996 *Kambar Batır Destanı*, Ankara:Gazi Üniversitesi (Yayınlanmamış Yüksek Lisan Tezi)

KONIRATBAYEV, A.

1987 *Kazak Eposu ve Türkoloji*. Almatı.

1991 *Kazak Folkloru Tarihi*. Almatı.

KÖPRÜLÜ, M. Fuat.

1981 *Türk Edebiyatı Tarihi*. İstanbul.

KÖROĞLI, H.

1976 *Oguzskiy Geroiçeskiy Epos*. Moskova.

KUDELİN, A.

1978 “Formulniye Slovosocetaniya v Sırat Antare” İ. BRAGİNSKİY, *Pamyatniki Knijnogo Eposa*. Moskova.

LORD, Albert

1960 *The Singer of Tales*. Cambridge.

1991 *Epic Singers and Oral Tradition*. İthaca and London.

MALTSEV, G.

1988 *Traditsionniye Formuli Russkoy Narodnoy Neobryadovoy Liriki*. Leningrad.

NURMAGAMBETOVA, Orazgül

1990 *Kazak Eposun Aytusu, Jırısı, Jıravlar*. Almatı.

ÖZKAN, İsa

1989 *Abdurrahman Han Destanı*. Ankara

1989 *Yusuf Bey- Ahmet Bey “Bozoğlan Destanı”*. Ankara.

1995 “Manas’ın Türk Destanları Arasındaki Yeri ve Önemi”. Y.Y Üniversitesi Manas Bilgi Şöleni Bildirileri, 12-13 Ekim.

ROŞİYANU, N.

1974 *Traditsionniye Formuli Skazok*. Moskova.

MUSTAFAYEV, ŞÇERBİNİN, V.

Büyük Rusça-Türkçe, Türkçe Rusça Sözlük. Moskova

SIDIKOV, K.

1974 *Akın Jıravlar*. Almatı.

SEREBRYANIY, S.

1978 “Formulı i Povtorı v Ramayane” İ. BRAGİNSKİY, *Pamyatniki Knijnogo Eposa*. Moskova.

STEBLEVA, İ.

1965 *Poeziya Tyurkov VI-VIII vekov*. Moskova.

ŞÇERBAK, A.

1961 “Sootnoşçenie Alliterapii i Rifmı v Tyurkskom Stiholojenii”, *Narodı Azii i Afriki Dergisi*. 2.

ŞİŞMAN, Bekir

1998 Kazakistan’da Aşık Tarzı Şiir Geleneği ve Bu Gelenek İçerisinde Köroğlu Destanı, Ankara: Hacettepe Üniversitesi (Yayınlanmamış Doktora Tezi)

TAN, Nail

1977 “Sözlü Edebiyat Teorisi ve Bir Tatbikat” *Milli Kültür Dergisi*. S. 8, Ağustos.

TURSINOV, E.

1976 *Kazak Avız Edebiyatın Jasavşılardıñ Bayırğı Ökilderi*. Almatı.

TURAN, F. Ahsen

1997 “Dede Korkut ile Oğuz-Name’deki Ortak Formüller” *V. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi Halk Edebiyatı II*, Ankara.

VESELOVSKİY, A. N.

1940 *İstoriçeskaya poetika*. Leningrad.

VELİYEV, Kamil

1987 “Traditsionniye Formulı v Tyurkskom Epose”, *Sovyetskaya Tyurkologiya*.

S. 3

1989 *Destan Poetikasi*. Hzl.: H. AÇIKGÖZ, İstanbul.

YAKICI, Ali.

1997 “Aşık Tarzı Türk Şiirinde Destan Türünün Tasnifi”, *Milli Folklor*, S. 19, Ankara.

YILDIZ, Naciye

1995 *Manas Destanı (W.Radloff) ve Kırgız Kültürü ile İlgili Tespit ve Tahliller*. Ankara.

SÖZLÜK

-A-

Azap	: Sinir, öfke, kaygı.
Azuvlı	: Azov denizinin eski adı.
Aq suñqar	: Beyaz renkli şahin.
At savrısı tasıptı	: Uzun süre at sür
Atoy	: Atla haber getirmek

-Ä-

Äbdeste	: El havlusu
Älip	: Elif
Ävliye	: Evliya

-B-

Bayalış	: Bozkırlarda yetişen bitki adı
Bayğus	: Biçare, bahtsız kimse
Bayrak	: Bayrak, sancak
Baytal	: İki-üç yaşındaki dişi at, kısarak
Bädik	: Boş konuşan, geveze
Bäybişe	: Adamın iki karısının; orta yaşlı hanımlara saygı belirtisi olarak da söylenir.
Bäyterek	: Büyük çınar
Bäle	: Bela, talihsizlik, aksilik
Bel	: Bel, dağın kıvrımı
Beren	: Çiçekli ipekten dokunmuş kumaş; çok sağlam, çelik gibi; keskin kılıç; keskin hançer; kahramanların giydiği zırh.
Biye	: Kısarak
Börük	: Börk
Börüköz	: “Kurt gözü”, eskiden ilaç yerine kullanılan bitki adı.

-D-

Dariyğa	: Pişman olmak, üzülmek, özleme belirtisi.
Dastarhan	: Sofra bezi
Dönen	: Üç yaşındaki erkek beygir.

-E-

Ebene	: Bitki adı
Edävir	: Bir hayli, bol
Ejelden	: Ezelden

Esil	: Kuzey Kazakistan'da bulunan bir nehrin adı.
Etek	: Bir şeyin eteği, dağın veya başka yükseklerin yamacı.

-Ğ-

Ğalam	: Alem, dünya
Ğanimet	: Ganimet

-J-

Jad qıluv	: Yad etmek
Jağa	: Yaka
Jal	: Yele, Beygirin yelesinin altındaki yağ ve et
Jalanqat	: Askerî kıyafet, zırh, ince elbise
Jappar	: Ceffar
Jarqıratuv	: Parlatmak
Jarlı	: Fakir, yoksul
Jebe	: Yay oku
Jeken	: Suda yetişen sert bitki
Jer oşaq	: Toprak kazılarak yapılan, ateş yakıp yemek pişirmeye yarayan ocak türü
Jıra	: Derecik, küçük dere
Jolım üy	: Geçici olarak keçeden yapılan çadır.

-K-

Kävsar	: Kevser
Kämşat	: Kunduz
Kebene (Kebenek)	: Askeri kıyafet anlamında
Kedey	: Fakir
Kek	: İntikam, öç
Kendik	: Gençlik, gamsızlık, aldırmamazlık
Köbeñ	: Atın zayıf olanı ama çabuk kilo alabilen güçsüz, olgunlaşmamış.
Kök	: Gök, mavi
Köş	: Göç
Küyev	: Güvey
Küyme	: Üzeri kapalı süslü çadır.

-Q-

Qabırğa	: Kaburga kemiği; bir şeyin yan tarafı
Qarabay	: Bozkırlarda bulunan kuşun adı
Qaraşa	: Ekim ayı
Qavıs	: Kasım ayı
Qıya	: Dağın, tepenin yamacı

Qolqa	: Atlarda rastlanan hastalığın adı
Qoqtı	: Göl etrafında yetişen bitkiler
Qora	: Ahır
Qula	: Kuyruk ve yelesi siyah, diğer tarafları hafif kahverengi olan at
Qulan	: Katır benzeri yabani at
Qulhq	: İlk defa yavrulanan dişi at
Quln	: Kısarak yavrusu
Qulja	: Yabani koyunun erkeği
Qumay	: Av köpeği
Qunan	: İki üç yaşı bitiren tay

-M-

Mañday	: Alın
Mañqa	: Çoğunlukla yatlarda rastlanan bir çeşit nezle hastalığı
Masıl	: Yük olmak
Mergen	: Nişancı
Miyasar	: On parmağında on marifet, usta

-N-

Nazar	: Nazar
Nayza	: Mızrak
Nar	: Tek hörgüçlü deve
Niyazğa	: Kurban kesmek anlamında

-O-

Oba	: Toprak yığılarak yapılan gözetleme kulesi
Oy	: Çukur yer
Oypan	: Çukur, vadi
Orgıtuv	: Zıplamak, fırlamak

-P-

Payğambar	: Peygamber
Payda	: Fayda
Pende	: Fert
Perzent	: Çocuk, yavru
Peşene	: Alın yazısı, kader
Pir	: Kazak Kahramanlık Destanlarında bulunan ve kahramanları koruyan melek

-R-

Rakamdı	: Hayırlı, merhametli
Rendi	: Yakışıklı, güzel
Ruksat	: İzin

-S-

Sap	: Sap, bıçak, balta vb. sapı
Sapı	: Keskin, ufak kılıç
Savır	: Hayvanın beli ile kuyruğunun arası
Savıt	: Çeşitli şeyler koymaya yarayan kap; zırh
Sert	: Ant, sözleşme
Sırlıkala	: Epik bir şehrin ismi
Suñkar	: Şahin
Sur	: Kurşunî renk
Süyrev	: Sürüklemek
Süngü	: Süngü, üç tarafı sivri demir

-Ş-

Şahbaz	: Er
Şegendi	: Epik bir nehrin ismi
Şıbm	: Sinek
Şılbr	: Atın başındaki “gem” ve “nokta”ya takılan yedek ip
Şüyinşi	: Müjde

-T-

Taqım	: Baldır
Taqıya	: Takke
Tayınbay	: Çekinmemek, korkmamak, cesur olmak
Tasattıq	: Kurban kesmek, sadaka vermek (ibadet anlamında)
Tavkımet	: Ağırılık, zorluk, eziyet
Tävir	: İyi, daha iyisi, tevir boldu: iyileşti, hastalığı geçti
Telşe	: Mızrağın takıldığı yer
Temir	: Embe nehrinin bir kolu
Tistev	: Isırmak
Toy	: Düğün
Tulpar	: En hızlı koşan at
Tusav	: Binek hayvanının uzağa gitmemesi için iki ön ayağını bağlamaya mahsus kayış veya ipten yapılan bağ; engel, mani
Tuyak	: Hayvanın tırnağı, toynak

-U-

Uvada
Uvayım

: Vade
: Üzüntü, merak, kaygı, düşünce, evham

ÖZET

Kazak halkına ait halk edebiyatı mahsulleri içinde destanların ayrı bir yeri vardır. “Formül Nazariyesi ve Koblandı Batır Destanındaki Formüller” adlı çalışmamızda Kazak halk edebiyatında önemli yer tutan, kahramanlık destanlarından biri olan Koblandı Batır destanı üzerinde durduk.

Öncelikle Kazak Türklerinin destancılık geleneği ve Kazak folklorunun önemli verimleri olan jırların ortaya çıkışı, tasnifi ve onların derlenmesi, incelenmesi hakkında bilgi vererek giriş yaptık.

Kazak destan anlatım geleneğinde kahramanlık destanlarını en güzel şekilde terennüm eden ve geleneğin temsilcileri olan akınlar ve jıravların vazifelerinden, özelliklerinden bahsettik. Ayrıca Kazak âşıklık geleneği, âşıkların fonksiyonları, usta çırak ilişkisine de değindik.

Kazak halkının zengin destanlarından biri olan Koblandı Batır destanının tarihçesi ve nüshalarından bahsettik.

Bildiğimiz gibi destan sözlü edebiyat verimi olduğundan dolayı birçok kalıp ifadeler, klişeler, tekrarlar içermektedir. Sözlü şiir yapısı üzerine ilk önce Milman Parry ve Albert Lord tarafından Güney Slav metinleri bir araya getirilerek araştırma yapılmıştır. Parry ve Lord sözlü edebiyatın yapısını ihtiva eden, aynı zamanda kalıp çözümleme yöntemi olarak nitelendirilen bu nazariyeyi Formül Nazariyesi olarak adlandırırlar.

Formül Nazariyesi, sözlü anlatım geleneğinde belli formüllere dayanılarak söyleyici tarafından sık sık tekrarlanarak söylenen eserlerin yapısını açıklamaktadır. Aynı zamanda bu nazariye bize yazılı olarak ulaşan sözlü edebiyat ürünlerinin ortaya çıkışını anlatmaktadır.

Ayrıca halk dilinin esas unsuru olan formüller, destan söyleyicinin destan söyleme ve ezberleme işini kolaylaştırmaktadır. Onlar söyleyicinin kabiliyetini göstermekte ve taşıdığı anlamlarla esere ayrı bir estetik kazandırmaktadır.

Koblandı Batır destanının dil, şekil ve üslup bakımlardan tahlili incelemesi yapıldı. Koblandı Batır destanındaki formülleri bulduk ve onları anlam, yer, dil bakımından tasnif ettik.

Böylece epos dilinin formül yapısının Kazak destanlarında da muhafaza edildiğini gördük.

ABSTRACT

Epic poems has a crucial importance to Kazakh folk literary works. In our study of “Oral Theory and Oral Telling of Epic Poem Qoblandı Batır” we dwell upon one of the heroic epic poem Qoblandı Batır, which is highly valued among Kazakh folk literature.

First of all, we tried to shed some light on Kazakh Turks oral telling custom of epic poems, coming into existence, classification and selectin, investigation of jırs, which has weight in Kazakh folklore.

Obligation, characteristics of Akın, Jırau, best tellers and representatives of Kazakh oral telling custom of heroic epic poems, are mentioned. Besides, we dealt with jırau’s custom, jırau’s function, master and apprentice relationship.

The history and copies of Qoblandı Batır epic poem, one of the best epic poems of Kazakh nation, were studied.

It is known that epic poem is one of the main part of oral literature, so it includes pattern expressions, cliches and repetition of words.

Oral poetry was originally studied by Milman Parry and Albert Lord, who held investigation together of South Slav texts. Parry and Lord called this theory, containing the structure of oral literature, solving cliches methodology at the same time, as Oral Theory.

Oral Theory, based on definite formulas in oral telling, clarifies frequently repeated and told poems structure. This theory, at the same time, explains how oral litarature, which reached us in written style, come to life.

Besides, oral formulations being fundamental elements of nation’s language, facilitates telling and memorizing abilities of epic poem tellers. They show tellers competence and merits the epic poems with exceptional aesthetitics through meaning it bears.

Qoblandı Batır epic poem language manner and it was investigated from the point of view the style it has. We found some formulations in Qoblandı Batır epic poem and classified them by meaning, place and language. Thus, we made sure that formulation structure in Kazakh epic poems was preserved in literature.